

ПРИРОДО-МАТЕМАТИЧЕСКА ГИМНАЗИЯ „ДОБРИ ЧИНТУЛОВ” - СЛИВЕН

ХАРМОНИЯ В МНОГООБРАЗИЕТО: ТОЛЕРАНТНОСТТА НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД – ЗАЕДНО, ВЪПРЕКИ РАЗЛИЧИЯТА

Проект BG051PO001-4.2.05

“Да направим училището привлекателно за младите хора”

съфинансиран от ЕСФ по ОП “Развитие на човешките ресурси” 2007-2013 г.

Европейски
съюз

Европейски
социален фонд

МОН

Проект BG051PO001-4.2.05

“Да направим училището привлекателно за младите хора”

съфинансиран от ЕСФ по ОП “Развитие на човешките ресурси” 2007-2013 г.

Европейски
съюз

Европейски
социален фонд

МОН

Съставител Цвета Башева
Редактор Марияна Милева
Научен ръководител Цвета Башева

Издателство
ISBN

Възпроизвеждането е разрешено при посочване на източника

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР

РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ НА ВСЯКО ДЕТЕ - Невена Евгениева Петрова

I. УВОД

II. ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ

1. Етноси, вероизповедания и майчин език на населението в Сливенска област
2. Устойчиво развитие на интеркултурното образование в Област Сливен
3. Вековна традиция за обучение на майчин език
4. Свободно избираем предмет – майчин език

III. ИНТЕГРИРАНЕ НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

III. ОБРАЗОВАТЕЛЕН ПРОЦЕС НА ТАЛАНТЛИВИТЕ ДЕЦА И ТЕХНИТЕ ПОСТИЖЕНИЯ

IV. ПОСЛЕСЛОВ

V. БЕЛЕЖКИ

VI. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И ДОКУМЕНТИ

ЧОВЕЧНОСТ, СЪСТРАДАНИЕ И СЕБЕОТРИЦАНИЕ НА БЪЛГАРИТЕ ПРИ ВОЕННИ КОНФЛИКТИ - Андриан Валентинов Гринков, Петя Денчева Балканска

I. УВОД

II. СЛАВЯНОБЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА – СЪЮЗ НА ДВА ЕТНОСА

III. ОСВОБОДИТЕЛНИТЕ ВОЙНИ НА ТРЕТАТА БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВА И ЧОВЕКОЛЮБИЕТО

1. Сръбско-българската война от 1885 г.
2. Балканските войни 1912 – 1913 г.
3. Първата световна война
4. Себеотрицанието на българите през Втората световна война

IV. МИРОТВОРЧЕСКИ МИСИИ НА БЪЛГАРСКАТА АРМИЯ

V. ПОСЛЕСЛОВ

VI. БЕЛЕЖКИ

VII. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И ДОКУМЕНТИ

ПРИЮТЯВАНЕ НА АРМЕНЦИТЕ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ - Луиза Георгиева Абраамян

I. ВЪВЕДЕНИЕ

II. БЪЛГАРСКАТА ТОЛЕРАНТНОСТ – НАЦИОНАЛНА ТРАДИЦИЯ

III. ЗАСЕЛВАНЯ НА АРМЕНЦИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ И В СЛИВЕН

IV. СЪПРИЧАСТНОСТ КЪМ СТАРАДАНИЯТА НА АРМЕНСКИЯ НАРОД

V. ПРИЯТЕЛСТВАТА МЕЖДУ БЪЛГАРИ И АРМЕНЦИ И СМЕСЕНИТЕ БРАКОВЕ

VI. ЕДИННИ ЗА ДУХОВНИЯ НАПРЕДЪК НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД

VII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ – ДА СМЕ ЗАЕДНО В БЪДЕЩЕТО, ЗА ДА Е СИЛНА И ЕДИННА БЪЛГАРИЯ

VIII. БЕЛЕЖКИ

IX. ПРИЛОЖЕНИЕ

X. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

БЪЛГАРИТЕ – СПАСИТЕЛИ НА СЪНАРОДНИЦИТЕ СИ ЕВРЕИ - Николета Цветелинова Вълчева, Жени Жечева Жечева

I. ВЪВЕДЕНИЕ

II. БЪЛГАРИТЕ БЕЗ „ПРЕДРАЗСЪДЪЦИ КЪМ ЕВРЕИТЕ” – СЪВМЕСТЕН ЖИВОТ В СЛИВЕН

1. Дейности в културата и здравеопазването
2. С принос за стопанския живот в Сливен

3. Загинали във войните

III. ОГРАНИЧЕНИЯ НА ПРАВАТА НА ЕВРЕИТЕ

1. Нормативни актове и тяхното изпълнение

2. Позиция на българите при гласуването на Закона за защита на нацията, ограничаващ правата на евреите

3. Нацистките планове за българските евреи

IV. БЪЛГАРСКИЯТ ДУХ ЗА ТОЛЕРАНТНОСТ И ЧОВЕКОЛЮБИЕ ИЗБАВЯ ХИЛЯДИ ЧОВЕШКИ СЪЩЕСТВА ОТ СМЪРТТА

V. ОБЕЗГЛАВЕНО „БЛАГОРОДСТВО“

VI. БЛАГОДАРНОСТ КЪМ БЪЛГАРИТЕ

1. „Отвъд властта на Хитлер. Героичното спасяване на българските евреи“

2. Елизабет Франк Карън Гъндърсън и изкуството на храбростта

3. Паметта на евреите и разказите им

4. Оратория възпява спасяването на българските евреи

VII. ПОСЛЕСЛОВ

VIII. БЕЛЕЖКИ

IX. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

КАРАКАЧАНИ – ИДЕНТИЧНОСТ И САМОБИТНОСТ, КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО И ОБИЧАИ - Георги Димитров Христов

I. ВЪВЕДЕНИЕ

II. В НАЧАЛОТО - МАЛКО ПРЕДИСТОРИЯ

III. ИСТОРИЧЕСКИ ОБЗОР

IV. ЕЗИК. ВЕРОИЗПОВЕДАНИЕ

V. ПОМИНЪК И ОБЛЕКЛО. ЗНАМЕ

VI. ПОСЛЕСЛОВ

VII. БЕЛЕЖКИ

VIII. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

„СЛИВЕН Е ПРИМЕР ЗА ЕТНИЧЕСКА ТОЛЕРАНТНОСТ, НИКОГА И БЪЛГАРИ, И РОМИ НЕ СМЕ ЗАСТАВАЛИ ЕДИН СРЕЩУ ДРУГ“ - Калоян Добринов Иванов и Димитър Станчев Станчев

I. УВОД

II. ЗАСЕЛВАНЕ НА РОМИТЕ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ

III. РОМИТЕ – ЧАСТ ОТ БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

1. От работници в сливенските фабрики до председател на Окръжния съвет на професионалните съюзи, учители и емигранти

2. В живота и в смъртта с името на България

3. Вековно съжителство между българи и роми в Сливенския край

4. Българите - спасители на ромите

5. Човеколюбие, тревога и надежда

6. Български и ромски институции с грижа за образованието на децата-роми

IV. ПРИНОСЪТ НА РОМСКАТА ИНТЕЛИГЕНЦИЯ ЗА КОНСОЛИДИРАНЕ НА ЕТНОСА, ОПОЗНАВАНЕТО ИМ И ВЪЗПРИЕМАНЕ НА РАЗЛИЧИЯТА

1. Създаване на кооперация, потребителско дружество и читалище

2. Националистическа политика и противодействието на ромите

3. Ромски организации в края на ХХ и началото на ХХІ век

V. ПОСЛЕСЛОВ

VI. ПРИЛОЖЕНИЯ

VII. БЕЛЕЖКИ

VIII. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

БЪЛГАРИТЕ И РУСКАТА ЕМИГРАЦИЯ ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО НАШИ ДНИ -

Димитър Пламенов Стефанов и Пламен Сашев Минев

I. УВОД

II. УЧАСТНИЦИ В ОСВОБОДИТЕЛНАТА ВОЙНА 1877-1878

ГОДИНА – ГРАЖДАНИ НА СЛИВЕН

III. ХОРАТА ОТ СЛИВЕНСКИЯ КРАЙ И ПОМОЩТА ИМ ЗА

ПРОКУДЕНИТЕ ОТ РОДИНАТА БЕЛОГВАРДЕЙЦИ И

ГЛАДУВАЩОТО НАСЕЛЕНИЕ В РУСИЯ

1. Състрадание и грижи за принудените да живеят далеч от родината

2. Спомени и документи за руските белогвардейски емигранти

3. Хляб за гладуващото руско население

IV. БЪЛГАРСКОТО СЕБЕОТРИЦАНИЕ ЗА СПАСЯВАНЕ

ЖИВОТА НА СЪВЕТСКИ БОЙЦИ ПРЕЗ ВТОРАТА

СВЕТОВНА ВОЙНА

V. БЪЛГАРИ И РУСНАЦИ В КРАЯ НА ХХ И НАЧАЛОТО

НА ХХІ ВЕК

VI. ПОСЛЕСЛОВ

VII. ПРИЛОЖЕНИЯ

VIII. БЕЛЕЖКИ

IX. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И ДОКУМЕНТИ

X. СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

ТУРСКОТО И БЪЛГАРСКОТО НАСЕЛЕНИЕ – ЕДИНОДЕЙСТВИЕ В ИСТОРИЯТА

И СЪВМЕСТНО ИЗГРАЖДАНЕ НА БЪДЕЩЕТО - Полина Горасова Господинова и

Есер Хаккъ Веиз

I. УВОД

II. ЗАСЕЛВАНЕ В СЛИВЕН

III. ДАННИ ЗА ТУРСКОТО НАСЕЛЕНИЕ ПО БРОЙ, ИЗПОВЕДАНИЕ И МАЙЧИН ЕЗИК

IV. МИРНИ И ДОБРОНАМЕРЕНИ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ БЪЛГАРИ И ТУРЦИ В
ОСМАНСКАТА ИМПЕРИЯ

1. Съвместна стопанска дейност

2. Идеите на Васил Левски прокламацията на Априлското въстание за равноправие

3. Турски първенци спасители на д-р Иван Селимински и на Сливен. Съдействие на българските въстаници от Април 1876 г.

V. БЪЛГАРИЯ - РОДИНА НА БЪЛГАРИ И ТУРЦИ

1. Сливенската община през периода на Временното руско управление и грижите за турското население

2. Задружна стопанска и политическа дейност

3. Образование на майчин език

4. Във войните за национално освобождение заедно с българите загиват
и турци

VI. НАЦИОНАЛИСТИЧЕСКА ПОЛИТИКА КЪМ ТУРЦИТЕ

1. Изселвания и закриване на турските училища

2. „Възродителният процес” – опит за асимилация
на мюсюлманите

VII. БЪЛГАРИ И ТУРЦИ В КРАЯ НА ХХ И НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК

1. Български интелектуалци и десиденти в защита на турското малцинство

2. Сливенски ученици и творци с награди

3. Български депутат – избран от турското население

VIII. ПОСЛЕСЛОВ

IX. ПРИЛОЖЕНИЯ

X. БЕЛЕЖКИ

XI. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И ДОКУМЕНТИ

ПРЕДГОВОР

Предлаганият сборник е подготвен от тринайсет ученици от 10. и 11 клас на Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов” в Сливен.

Учениците са автори на 8 реферата. Те проучиха документалния масив, съхраняван в Държавния архив в Сливен, и публикациите в монографии, периодичен печат и интернет. Проведоха срещи и събеседване с представители на етносите в града. На основата на извори, разкази и интервюта учениците популяризират идеята, че ние, българите, можем да живеем заедно в толерантно общество, да учим, творим и да растем заедно.

Основните цели в научните си разработки определят като желание да изучат и разпространят знанията се сред съвременниците, за да е жив българският дух на толерантност. Написаните страници възкресяват истината и отричат опитите за фалшификации на българската история.

Една от задачите е да проправят мостове и да водят диалог, да търсят разбирателство в многообразието от мнения, убеждения и възгледи. Стремят се да бъдат достойни наследници на деди и прадеди и да дадат своя принос към културната история на България.

С много примери учениците очертават положителните перспективи пред интегрираното обучение. Разказват за учителите и талантливите им ученици от Сливенския край с награди в международни конкурси, състезания, пленери. Написани са страници за човешината на българите, проявена спрямо населението и военнопленниците по време на военни действия и мисии. Проучени и записани са български и международни свидетелства за хуманността на нашите прадеди, деди и съвременници. Показани са историческите измерения за спасяването на българските евреи и роми като изконна, хуманна същност на българина.

Учениците обосновават изводите:

- Интеграцията на етническите групи е необходима за България. Тя зависи и от българите, и от етническото население.
- Познанието за миналото би ни дало отправни точки да градим бъдещето си, би ни внушило национална гордост и достойнство.
- Република България и днешните българи не носят отговорност за депортираните евреи от Македония и Тракия. Клеветническа е акцията срещу България. Авторите и искат да ни унижат в нашата човешина и състрадателност и да прикрият истинските виновници за лагерите на смъртта и нацистката антиеврейска доктрина.

За да се проучи в какви насоки се проявява българската толерантност в съвременното и за да отправим послание към връстниците им за повече уважение и приемане на ценностите, начина на мислене и начина на живот на другите хора, дори и те да са различни от нас, организирахме анкета с около сто ученици от гимназията.

С рефератите си учениците участваха в VII Национален исторически конкурс „Толерантността на българския народ – заедно въпреки различията” на фондация „Ценности”.

На 1 юни на церемония в Националния исторически музей в София Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов“ – Сливен получи диплом на Министерството на образованието младежта и науката и награда на Фондация „Ценности“. Наградата е връчена на Сливенската гимназия за най-активно и най-успешно представило се училище в Националния исторически конкурс. Рефератът на Димитър Станев и Калоян Иванов от 11. б клас на тема „Сливен е пример за етническа толерантност, никога и българи, и роми не сме заставали един срещу друг“ бе отличен с поощрителна награда. Същото признание получи и разработката на Полина Господинова и Есер Веиз от 11. д клас на тема „Българското и турското население – единоействие в историята и съвместно изграждане на бъдещето“. Специалната награда на Организацията на евреите в България „Шалом“ бе връчена на Жени Жечева и Николета Вълчева от 10. в клас за реферат на тема „Българите – спасители на сънародниците си евреи“.

Всички участници са наградени с грамоти и книги.

Наградите са връчени от президента 1997-2002 г. Петър Стоянов и от представител на Министерството на образованието, младежта и науката.

Цвета Башева

РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ НА ВСЯКО ДЕТЕ

Невена Евгениева Петрова

УВОД

Основната цел на образованието е осигуряване на равен достъп до качествено образование на всяко дете. Равният достъп се изразява в диференциране на грижите според потребностите на децата.

В обществото съществуват множество различия. Не всички деца владеят добре българския език, сред нас са деца със специални образователни потребности, деца от социално слаби семейства и други. В образователния процес е необходимо да се полагат грижи, за да се осигури пълноценното участие на всички ученици. Образованието трябва да създаде условия да се развият и заложбите на децата.

Основно изискване на съвременното общество е да изгради мултикултурно училище, да създава условия на децата с увреждания да докажат възможностите си, да стимулира талантливите ученици.

Основната цел на разработката е да популяризира идеята, че ние, българите, можем да живеем заедно в толерантно общество, да учим, творим и да растем заедно.

Основните послания на темата са:

- интеркултурното образование - фактор за обединение на България;
- включването на децата с увреждания в общообразователното училище и детска градина - подход и отношение на подкрепа, разбиране и недискриминация;
- талантливи ученици от Сливенския край и техните постижения – българското училище като стожер за заложбите на децата;

Доктор Иван Иванов характеризира същността на интеркултурното образование по следния начин: „Образователен процес, в който участниците, представители на разнообразни етнически, расови, религиозни и социални групи и съобразно със своите институционални роли, традиции и интереси, работят кооперативно, в дух на взаимозависимост и взаимно уважение, необходими за обединението на страната и света”.

Проф. д-р Владимир Стефанов Георгиев (архимандрит Павел Стефанов) в „Българските малцинства и тяхното образование след 1989 г.” запознава читателя със степента на образование на етническите малцинства и децата със специални образователни потребности, българските нормативни актове за интегрирането им и за десегрегацията на ромските училища, учебните заведения за изучаване на майчин език, на катедрите и факултетите към висшите учебни заведения по турски и арменски език.(1)

Тодор Литовски в статията „Образовайте ромите и ще ги интегрирате” се спира на идеята за обучението, подготовката и възпитанието на децата и младите хора в рамките на единна културно-образователна среда. Характеризира европейските фондове като важен инструмент за реализиране на интеграционната политика. Посочва работата на помощник-учителите и въведената задължителната предучилищна подготовка на петгодишните деца за първи клас като стъпки в посока интеграция на малцинствените групи. Определя целта – осигуряване на равен старт на всяко дете.(2)

В лаботата по настоящия реферат бяха проучени основни нормативни документи във връзка с интегрирането на деца със специални образователни потребности: Националният план за интегриране на лица със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания в системата на народната просвета; Наредба №1/23.01.2009 г. на МОН за обучението на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания; Закона за интеграция на хора с увреждания и Правилника за неговото приложение и други.

Изложението е групирано в три основни части: характеризирани са етносите, техните вероизповедания и ползването на майчиния език от населението в Сливен през периода 1992 – 2011 г. Описах разнообразните форми за приобщаване на малцинствата. Спрях се на

вековната традиция за изучаване на майчин език в малцинствените училища през XIX – XX век и в сформираните групи по майчин език през периода 1993 – 2003 г. в Сливенска област. Посочих примери от рубриката „Добри практики” на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за положителен педагогически опит и реализацията и постижения на деца със специални образователни потребности. Отбелязах институциите и взаимодействието им в полза на посочените ученици и обучението и квалификацията на педагогическите кадри от Сливен за интеграция и десегрегация на етносите и интегрирано обучение на деца със специални образователни потребности. В изложението приведох примери на педагогическа активност в обучението на талантиви деца и техни постижения.

Предстоят твърде много усилия, за да продължат и да се засилят процесите на интеграция на децата роми, да се обучават в смесени училища, да се преустанови образованието им в детските градини и училищата в обособените ромски квартали.

Използваните документите се съхраняват в Държавния архив – Сливен за периода 1993 – 2000 г. В Регионалния инспекторат по образование в града се пазят документи от 2001 до 2011 г. Ползвах Електронния вестник на инспектората в Сливен и публикуваните в интернет данни за етническия състав, вероизповеданията и майчиния език на децата и учениците и др.

I. ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ

1. Етноси, вероизповедания и майчин език на населението в Сливенска област.

Съзнанието за принадлежност към определена етническа група се мотивира от действието на редица фактори като общ език, религия, бит, традиции, обичаи, историческа съдба и др.

Населението по етнически групи и по общини в Сливенска област към 4 декември 1992 г. е посочен в таблицата:

Етнически групи	Котел	Нова Загора	Сливен	Твърдица
Българи	11 906 (49,7%)	43 816 (88 4%)	122 888 (85,3%)	14 130 (82,1%)
Турци	7 568 (31,6%)	3 998 (8,1%)	5 942 (4,1%)	1 911 (11,1%)
Роми	3 953 (16,5%)	1 536 (3,1%)	11 793 (8,2%)	273 (1,6%)
Други	517 (16,5)%	216 (3,1)	3 256 (2,3%)	273 (1,6%)

По вероизповедание населението е разпределено в **5 групи**:

Източноправославно християнско – 208 314 или 88,7%, като с най-висок относителен дял е община Сливен – 94,2%, най-нисък относителен дял - община Котел – 65,9%;

Мюсюлманско - сунитско – 17 334 или 7,4% и шиитско – 5 723 или 2,4%;

Протестантско – 2 699 или 1,1%;

Католическо – 181 или 0,1%;

Армено-грегорианско – 194 или 0,1%. (3)

От публикуваните данни за етническия състав на Република България в интернет населението в Област Сливен за 2011 г. разпределението по етнически групи е следното:

Етнически състав на населението в Област Сливен

Общо	Българско	Турско	Ромско	Руска	Гръцка	Други
218 474	163 188	22 971	26 777	223	138	5 180

Етническата структура на населението в област Сливен е разнообразна. В областта има дял на малцинствата, значително превишаващ този за страната: 25,3% срещу 16,1%. Затова като цяло може да се смята за типичен район на концентрация на етнически малцинства – предимно роми и турци. Най-висок е дялът на ромите (12,3%) и турците (10,5%). Ромите са силно концентрирани в общините Котел, където ромското население има най-голям относителен дял в цялата страна (27,3%), Твърдица (20,8%) и Нова Загора (11,9%). Турското население преобладава в общините Котел (29,2%), Нова Загора (18,2%) и Твърдица (10,6%).

Населението в Област Сливен през 2011 г. по вероизповедания

Общо	Източноправославно	Католическо	Протестантско	Мюсюлманско	Други
218 474	178 721	251	5 071	21 668	12 763

Населението в Област Сливен по майчин език

Общо	Български	Турски	Ромски	Други
218 474	164 776	23 606	24 453	5 639

Окончателните данни от проведеното от НСИ през 2011 г. преброяване, официално изнесени на 1 февруари 2012 г., сочат 197 473 жители в сравнение с 218 474 от 2001 г. За българи са се самоопределили 132 697 души (76,61 %), за роми 20 478 (11,82 %), за турци 16 784 (9,70%) и за други 3 247 (1,87 %). Верският състав е следният: православни са 100 523 (71,81 %), мюсюлмани - 11 471 (8,19 %) и други - 27 955 (20 %).

Самоопределили се по отношение на вероизповеданието са 139 989 души: православни - 71.8%; мюсюлмани - 8.2%; други и неопределени - 20.0% (4)

В доклад-анализ на Регионалния инспекторат по образование в Сливен през 1994 г. е съставена справка за учениците роми в училищата на Община Сливен за учебната 1993/1994 г.

№ по ред	Учебни заведения	Общ брой ученици	От тях роми
1.	Средно общообразователно училище „Хаджи Мина Пашов” – Сливен	1411	1218
2.	VI Основно училище „Братя Миладинови” – Сливен	583	435
3.	Основно училище „Христо Ботев” – с. Самуилово	379	168
4.	Основно училище „Д-р Петър Берон” – с. Жельо войвода	285	83
5.	Основно училище „Св. св. Кирил и Методий” – с. Камен	103	42
6.	Основно училище „Паисий Хилендарски”-с. Тополчане	432	292
7.	Основно училище „Братя Миладинови” – с. Злати войвода	147	47
8.	Основно училище „Найден Геров” – с. Гавраилово	214	66
9.	Основно училище „Черноризец храбър” – с. Крушаре	239	71
10.	Основно училище „Св.Климент .Охридски” – с. Блатец	102	10
11.	Основно училище (закрито) – с. Горно Алекандрово	93	46
12.	Начално училище „Отец Паисий” (закрито) – с. Калояново	36	28
13.	Начално училище „Св. св. Кирил и Методий” (закрито) – с. Гергевец	44	37

14.	Начално училище (закрито) – с. Скобелево	8	0
15.	Начално училище – с. Сотиря	105	101
16.	Начално училище (закрито) – с. Струпец	28	26
17.	Начално училище (закрито) – с. Мечкарево	22	13
18.	Начално училище (закрито) – с. Трапоклово	30	15
19.	Начално училище (закрито) – Младово	21	16
20.	Начално училище (закрито) – с. Чинтулово	85	80
21.	Начално училище (закрито) – с. Глушник	20	10
22.	Основно училище (начално)- с. Селиминово	170	93
23.	Средно общообразователно училище „Христо Смирненски” – Кермен	343	59
	Общ брой ученици в Сливенската община	18 900	2 932

Прибрани роми в училищата – 2 245

Неприбрани роми в училище - 684 (5)

Област Сливен е територия, на която живеят различни етнически и религиозни общности.

Изграденото с времето продължително съжителство на различните етноси върху територията на областта е довело до взаимно обогатяване и е допринесло за изграждането на взаимна толерантност между представителите на отделните етноси. Обликът на Сливенска област се определя от българската етническа общност. Най-чувствително е нарастването при населението от ромската етническа група. За вземането на правилни управленски решения както на областно, така и на общинско равнище са необходими съответни статистически данни. Липсата на информация за етническия и религиозния състав на населението в условията на преход към нов икономически модел на развитие, в условията на задълбочаваща се демографска криза крие опасността от вземане на неадекватни решения, които могат да засилят тенденцията социално-икономическите проблеми да придобият етнически характер.

2. Устойчиво развитие на интеркултурното образование в Област Сливен.

Разнообразни са формите за изучаване и популяризиране различията в културата и приобщаването и възприемането на различията.

През септември 1990 г. направление „Просвета” в Общинския съвет – Сливен сформира за децата, които не владеят български език, 4 подготвителни класа в училищата в Община Сливен: в Селиминово, Тополчане, Сотиря и Чинтулово. Продължителността на часовете в тези класове е 35 минути.(6)

Образователните институции и общинските, областните и неправителствени структури в Сливен активно предоставят възможности за равен достъп до образование. С принос са Обединеният ромски съюз, създаден на 22 ноември 1992 г. от сливането на Движението за културно-просветно и социално развитие на циганите и Демократичния съюз „Рома”, ромската фондация „Надежда”, създадена на 22 октомври 1996 г.

На 9 декември 1993 г. Регионалният инспекторат на Министерството на образованието и науката в Сливен организира научна конференция по проблемите на учениците роми с научен ръководител проф. Мирослав Янакиев.

На 21 май 1997 г. в Сливен е открит Първият международен детски фолклорен фестивал „Приятелство без граници”. Организатори са Община Сливен, Регионалният инспекторат по образованието, Общинският детски комплекс и ЕТ "Белите кайнаци". Фестивалът е едно от най-мощните културни събития в община Сливен и региона. Няма конкурсен характер – участниците са деца от 8 до 14-годишна възраст, които представят танците и традициите на своите народи. Програмата на фестивала включва серия от образователни и творчески инициативи – „Училище по танци”, хепънинг на фолклорна

тематика, концерти и др. От 2007 г. фестивалът е колективен член на Международния танцов съвет към ЮНЕСКО. Сливен е град с богато историческо минало и културно наследство, с традиции в опазването и популяризирането на фолклора. Само в Сливен активна творческа и концертна дейност развиват един професионален танцов ансамбъл и десет детски танцови колектива, в които участват деца от всички етноси. Пресечна точка между съхраняването на културната идентичност и приобщаването на децата към танцовото изкуство в духа на европейските сътрудничество е организирането на настоящия фестивал.

През най-богатия на културни прояви месец май Община Сливен става домакин на деца от цяла Европа, които с песните и танците си огласяят улиците и площадите. Фестивалната програма дава възможност на младите таланти от страната и чужбина да изявят своите заложи чрез музиката и танца и да получат знания за други страни и народи. Участието на повече от 500 деца от различни страни на Европа и Азия превръща фестивалните дни в празник на приятелството, доверието и сътрудничеството, създава трайни творчески контакти и взаимоотношения.

Ежегодно в статута на фестивала се включват нови елементи в културната програма, които спомагат за извънсценичното общуване на децата и дават възможност за обмен на идеи и практики между участниците от отделните страни.

Мариана Иванова, експерт по музика в Регионалния инспекторат по образование в Сливен, организира мероприятия за повишаване на квалификацията на учителите по музика през учебната 1997/1998 г. от Сливен, Ямбол и Стара Загора на тема „Приобщаване на учениците към българския музикално-танцов фолклор чрез извънкласните музикално-художествени форми на работа” и с учителите по музикално-танцов фолклор от музикалните паралелки на Сливен, Ямбол, Пловдив и специалисти от Средното музикално училище „Филип Кутев” в Котел на тема „Фолклорът и нашето време” с лектор ст. н. с. Любен Ботушаров. Хорови диригенти от Сливенския регион участват в квалификационен семинар, ръководен от шведски музиканти.

През 1998 г. по проекта на ЮНЕСКО „Да върнем ромите в училище” Мариана Иванова реализира демонстрационна касета с музикално-художествена продукция на деца роми от Сливен. (7)

За учебната 1999/2000 г. неприбраните деца за VI основно училище „Братя Миладинови” в Сливен са 400, т.е. една трета от всички подлежащи в района. В училището са разкрити професионално-технически учебни паралелки по професиите стругар и шлосер. Средно общообразователно училище „Хаджи Мина Пашов” в Сливен е училище от смесен тип – 40% българи, 40% роми и 20% турци, евреи и арменци. В действие е процес на десегрегация. Създаден е клуб за творчески търсения в няколко направления: журналистика, лично творчество, музикални състави, спорт, екология и туризъм, български фолклор и танцови състави, ученически театър „Ветроград”.

При децата турци няма проблем с прибирането и задържането в училище. Общността има позитивно отношение към образованието на децата си. Изучаването на майчин език отстъпва пред желанието на родителите децата им да изучават английски и немски език. Основен проблем за тях е липсата на българска езикова среда. Трудно се работи с деца от семейства, в които се говори изключително на турски език. Учителите прилагат индивидуален и диференциран подход към учениците, за да ги стимулират и активизират. В работата с деца билингви учителите се сблъскват с разнобоя между написаните методики и реалността. В Основно училище „Христо Смирненски” - Нова Загора е осигурена обществена подкрепа за набавяне на необходимите ресурси; участие в международни и национални програми; насърчаване на децата за изява в различни области според способностите им.

Регионалният инспекторат по образование в Сливен предлага да бъде създадена нова цялостна методика за обучението на децата билингви. Нужно е обучение на учителите,

преосмисляне на учебната програма и учебното съдържание и преосмисляне на поносимия минимум в стандартите.

Основните изисквания на съвремието: демократизъм, хуманизъм, родолюбие, уважение към личността и социализацията ѝ, съхраняването и предаването за бъдещето на общочовешките и национални ценности, намират изява в часовете на класа, в класните и общоучилищните мероприятия. Честват се национални и християнски празници, изучават се и се пресъздават български традиции, извършва се краеведческа изследователска дейност. В Основно училище „Св. Паисий Хилендарски” (закрито) в с. Омарчево, Община Нова Загора, Област Сливен, тези мероприятия се превръщат в уроци по родолюбие, в Основно училище „Петко Р. Славейков” - с. Кортен, Община Нова Загора, Област Сливен, приоритет е изучаването и популяризирането на историческото минало на училището, гордостта от духовните традиции.

В доклад-анализ от началника на Регионалния инспекторат на Министерството на образованието и науката в Сливен са характеризирани формите и методите за работа: проведени са срещи по проблемите на ромското население в с. Градец, Община Котел, Област Сливен. (7)

На 20 октомври 2000 г. Инспекторатът по образование в Сливен изпраща писмо и протокол към него до Министерството на образованието за приети деца на арменски бежанци в 12. Основно училище „Елисавета Багряна” в Сливен. (8)

Министерството на образованието и науката организира обучение на педагози и представители на училищни настоятелства през 2001 г. Сливен участва с 19 учители и помощник-учители от всички училища в проекта „Насърчаване интеграцията на ромите”, подпроект „Достъп до образование и обучение на ромски представители за работа в администрацията и полицията”, който продължава 17 месеца (2001-2002 г.) и е финансиран по Програма ФАР на Европейската Комисия. Участниците изучават Ръководството по ромска култура и история към учебника по Роден край и Родинознание за началното училище в Сливен. Проведени са двудневни обучения на 19 представители на училищни настоятелства от Сливен. Проектът, макар и пилотен, е успешен модел за десегрегация чрез предоставяне на достъп до качествено образование.

На 28 и 29 октомври 2002 г. в Обединено детско заведение „Елица” - Сливен се провежда работна среща с директори и учители от детски градини и експерт по межкултурно образование от Департамента за информация и усъвършенстване на учители в София. Обсъдена е програма за интеграционно образование „Неогея”. Обучението е проведено чрез интерактивни методи. Срещата е организирана от Регионалния инспекторат по образование и Регионалния комитет за предучилищно образование – ОМЕР в Сливен. (9)

През учебната 2002/2003 г. в Сливен е организиран квалификационен курс на тема: „Интегрираното образование и работа в межкултурна среда”.

Учители от детските градини „Звездица”, „Здравец” и „Калина” в Сливен се обучават за работа с ромските деца и техните родители чрез проекта „Интеграция на ромите в България”, финансиран по програма „Фар” и реализиран от консорциум „Кеър”. (10)

Учителите в детските градини добре разбират възрастовите и индивидуалните особености на децата. Познават етническият и социокултурния облик на родителите и търсят традиционни и нетрадиционни форми на общуване.

Група експерти участват в проект на фондация „МИЧП” – „Обучение на образователната администрация за ефективно управление на процеса на интеграция на малцинствените (ромските) деца през стандартите за правата на малцинствата”. Обучението се осъществява под формата на семинари – няколко етапа – в Сливен и в Черноморец, като от Сливен участват експерти от Регионалния инспекторат по образование, представители на общинската администрация и педагогически съветници от сливенски и новозагорски училища.

През януари 2004 г. стартира проект по програма ФАР „Интеграция на ромското население”. Проектът е разработен от Националния съвет по етнически и демографски

въпроси. Изпълнители по него са Консорциум КЕЪР – КЕЪР Германия, КЕЪР Интернешънъл България, Балканската фондация за межкултурно образование и разбирателство „Дайвърсити”, Великотърновският университет „Св. св. Кирил и Методий”. Избрани са учители от детски градини и от началните класове и са включени в обучителните програми, разработени от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”.

На 14 май 2005 г. се провежда заключителният етап на Националния конкурс за есе на тема „Развитието без национална култура – тяло без душа” Специална награда на председателя на журито Антон Дончев е връчена на Карлос Контера от Хуманитарна гимназия „Дамян Дамянов”, Сливен.

През 2005 г. ученици от дванадесети клас на Професионалната гимназия по електроника и електротехника „Мария Склодовска-Кюри” в Сливен, участници в клуб „Памет за живот”, с ръководител Валентина Димитрова и представители на различните етноси - българи, турци, арменци, цигани, каракачани, търсят общото и специфичното в сватбените обичаи на своята култура. Представени са основните етапи на обредите, свързани с брака на българите - годещ и сватба: заквасване на сватбата с меденик; приготвяне на кумови краваи, на сватбени знамена и на сватбена ела; изплитане на сватбени венци; сресване и сплитане на невестата; бръснене на младоженеца; стъкмяване на невестата и забулването ѝ; откуп за невестата; прощаване на невестата с родителите и с родната къща; хвърляне на жито, просо, орехи, сушени плодове върху извежданите младоженци; изливане на вода от бакъра; венчаване в черква; сватбено хоро и на сватбарска трапеза. Клубът „Памет за живот” има своето място в свободното пространство на училищното всекидневие, като се превръща в територия, която вдъхновява за творчество. На системната работа през четирите години се дължат добрите резултати в общински, регионални и национални литературни конкурси. Не са малко и учениците, които пишат стихове и имат завоювани постижения. (11)

Проблем, който се отразява в немалка степен неблагоприятно на ефективността на възпитателнообразователната работа през 2006/2007 година в Седмична детска градина „Калина” - Сливен, Целодневна детска градина № 5 „Бодра смяна” в Нова Загора и др., е социалната занемареност на децата от малцинствен произход в семейството, мизерните условия, в които живеят родителите, ниският им социален статус, неграмотността и незаинтересоваността. Налице е текучество на децата от малцинствен произход не само в гореспоменатите детски градини, което затруднява системността в педагогическата работа. Причините от една страна са финансови – незаплащане на таксите, от друга страна - нежелание на родителите да водят рано сутринта децата в детската градина, липса на интерес към възпитателния процес и честа миграция.

По отношение на преодоляването на езиковата бариера и осигуряване на готовност за училище е важно въвеждането на подготвителните класове

На 2 февруари 2008 г. отборът на Деница Христова, ученичка от 11.а клас на Хуманитарна гимназия „Дамян Дамянов” в Сливен печели първо място в Национално състезание. То се провежда в Народното събрание в София по темата „Общуване на роден език”. Това е първата от 8-те ключови компетентности, обявени от Министерството на образованието и науката. В състезанието се включват 28 участници от всички области на страната. Наградите са връчени от министъра на образованието Даниел Вълчев.

През 2007/2008 г. по националната програма „Училището – територия на ученика”, по проекта „Светлина през стената” във Вечерното професионално училище „Аргира Жечкова” в Сливен са реализирани дейности, целящи формиране на чувствителност към извънкласни занимания, убеждаване в привлекателността на училището, повишаване уменията за общуване и езикова култура на ученици от различни етнически общности. Действията по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” и по проекта „Катарзис със слово и песен” подпомагат преодоляването на негативните стереотипи и изграждане на толерантни взаимоотношения, превръщат културното многообразие в източник и фактор за взаимно опознаване и духовно развитие.

През учебната 2008/2009 г. по Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в Средно общообразователно училище „Христо Ботев” - Нова Загора се работи по модул „Създаване на благоприятна мултикултурна среда за практическо прилагане на интеркултурно образование и възпитание”.

Четири детски градини (Целодневна детска градина „Звездица” - Сливен, Санаториална детска градина „Калина” - Сливен, Целодневна детска градина „Здравец” в кв. Речица, Сливен, Целодневна детска градина „Бодра смяна” - Нова Загора), както и две училища (Средно общообразователно училище „Иван Вазов” - Нова Загора и Средно общообразователно училище „Неофит Рилски” - Твърдица) са включени в оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” с проект „Училище на две скорости”, компонент 1 „Без звънец” или подкрепа за деца, изоставани от учебния материал. Времетраенето на проекта: март – май 2009 г. Формирани са групи от по 8 деца, които имат затруднения в усвояването на материала и овладяването на българския език, и с които се провежда допълнително обучение във време извън учебните часове.(12)

Регионалният инспекторат по образованието - Сливен съвместно с Младежката ромска организация работи по проект „Десегрегация – Сливен”.

Екипът на Обединено детско заведение „Щастливо детство” в Твърдица финализира проект по програма ФАР „Интегриране на уязвими малцинствени групи със специална насоченост към ромите в областта на образованието”, в резултат на което е обогатена материално-техническата и дидактичната база на детската градина и образователната среда е много по-привлекателна за децата от различни етноси.(13)

През 2009/2010 г. шестдесет училища, от които едно държавно, както и детските градини, в които има шестгодишни деца в областта, работят по Националната програма „За по-пълно обхващане на учениците в задължителна училищна възраст” и участват в модул „Подпомагане храненето на децата от подготвителните групи в детските градини, децата от подготвителните класове в училище и учениците от I - IV клас”, както и в осигуряването на безплатни учебници и учебни помагала за учениците в I – VII клас, което дава възможност за по-пълно обхващане и задържане на учениците в задължителната училищна възраст, намаляване броя на отпадналите ученици, както и спазване на хоризонталните принципи - равен достъп до образование, без разлика по отношение на етническа принадлежност, пол, произход, социално положение, религия и образователни потребности.

Приключени са проекти по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, СФ МОП до декември 2009 г. във Вечерно професионално училище към затвора „Аргири Жечкова”, Сливен по проект: „Създаване на благоприятна мултикултурна среда за практическо прилагане на интеркултурно образование и възпитание”, Социално педагогически интернат „Христо Ботев” - с. Драгоданово, Община Сливен, Област Сливен – по проект „Да направим училището привлекателно за младите хора”.

Младежка ромска организация в Сливен работи по проект: „Създаване на благоприятна мултикултурна среда за практическо прилагане на интеркултурно образование и възпитание”.(14)

Министерството на образованието и науката със съдействието на Регионалният инспекторат по образованието в Сливен провежда кръгла маса на тема: „Проблеми на десегрегацията на ромските училища”, финансирана от Ромския образователен фонд в Будапеща, Унгария.

През юли 2010 г. се провежда Международен музикален фестивал „Етнофест 2010 - гр. Котел”, с организатор Община Котел.

На 24 април 2010 г. в Котел е проведен детски областен конкурс „Фолклорна огърлица”. Организатори са Община Котел и читалище „Съгласие-Напредък” в града.

Международен фестивал на народната носия се провежда ежегодно в с. Жеравна през август, организиран от Община Котел и Кметството в с. Жеравна.

През 2010 г. Трето основно училище „Д-р Иван Селимински” в Сливен спечелва двугодишен многостранен проект по програма „Коменски”. Проектът е на тема „Културата -

синтез на изкуство, знания и религия”. В него си партнират училища от Литва, Германия, Полша, Турция, Австрия и България. В проекта са залегнали интересни теми и многобройни дейности. Те се разглеждат и провеждат както на местно ниво, така и на територията на останалите пет партньорски държави. В работните екипи за задграничните пътувания са включени общо 10 ученици - 5 момчета и 5 момичета.

През 2010 г. в Област Сливен има 65 общински детски градини. Целенасочено в посока образование и възпитание на малките възпитаници работят квалифицирани педагози. Основните приоритети на работа са:

- задължителната подготовка на децата една година преди постъпването им в първи клас;

- интеграция и социализация на деца от различен етнически произход и деца със специални образователни потребности. Толерантност към различията.(15)

Акцентите в обучението на децата през 2010/2011 г. са следните: задължителна подготовка една година преди постъпване в първи клас; въвеждане на задължителна предучилищна подготовка за децата на 5-годишна възраст; интеграция и социализация на деца от малцинствен етнически произход и деца със специални образователни потребности; толерантност към различията; културни и национални ценности; формиране на интереси и мотивация в игрови ситуации и други. (16)

Регионалният инспекторат по образование в Сливен организира през 2011 г. конкурс за есе по повод 8 април - Международен ден на ромите.

През октомври с. г. се провежда кръгла маса с представители на различни институции и неправителствени организации по проблемите на образователната интеграция на учениците. (17)

През септември 2012 г. екип на сдружение „Ромска академия за култура и образование” стартира реализацията на проект „Шанс за ромските деца от „Надежда”. Целите на проекта са повишаване на броя на обхванатите деца в предучилищна възраст от кв. Надежда и записването им в подготвителни групи.

Съвместно с учителския колектив на Основно училище „Юрий Гагарин” са обхванати и записани 80 ромски деца в подготвителни групи на възраст 5 и 6 години. По проекта на децата са закупени учебни помагала, логически игри, играчки, телевизори, DVD и други полезни учебни пособия.

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Ромски образователен фонд – Будапеща.(18)

Тези факти показват грижите и разнообразните прояви за осигуряване на условия за интеркултурно образование след демократичните промени. Това е една решителна промяна след епохата на социализма. Усилията на педагозите са към формиране на равноправни граждани, които съхраняват идинтичността си и са съзидатели на България.

3. Вековна традиция за обучение на майчин език.

В Околийската училищна инспекция в Сливен са съхранени свидетелства за създадено арменско училище в Сливен през 1870 г. (19)

По време на Руско-турската война 1877-1878 г. всички училища в града - български, турски, арменски и еврейски, са разрушени и децата учат в различни къщи. Сливенският общински съвет в заседание от 15 ноември 1879 г. предлага гражданите сами „да се наложат данък помежду си”, който „може да промени учебното дело”. (20)

През ноември 1935 г. в с. Ябланово, (Сливенска област) има частно турско училище, което съществува от около 45 години. При обучението учителят българин се ръководи от програмата за народните основни училища. Преподавателите турци учат децата да четат и пишат на старотурски и на латински. Частни турско училища има в селата Новачево, Градско, Бяла паланка и Жълт бряг. В Сливен има следните частни училища: турско, еврейско и арменско. (21)

Средищният директор в с. Бяла, (Сливенска област) съобщава на Околийския училищен инспектор в Сливен за създадено частно турско училище в с. Вълген, (Сливенска област) на 29 февруари 1944 г. (22)

В сведението за турските училища в Сливенска околия през 1951 г. е записано, че само в Сливен има прогимназия, а началните училища са в селата Боров дол, Бяла паланка, Вълген и Жълт бряг.

През следващата учебна година са открити нови турски училища, пансион и общежития. (24)

През януари 1955 г. не учебни дни са религиозните мюсюлмански празници. (25)

През 1957 г. в Сливенска околия има 3 народни начални и 2 основни турски училища. (26)

В паспорта на Арменското начално училище „Сахач и Месроб“ в Сливен, съставен на 30 юни 1957 г., са записани следните сведения:

Директор на училището е Мара Петрова. Поместена е снимка на сградата. Има два слети класа - I и II клас; II и III клас. Броят на учениците по класове е: I клас – 29 ученици; II клас – 7 ученици; III – 3 и IV клас – 7 ученици. Районът на училището е целият град.

Към училището има и детска градина, която е на самоиздръжка. (28)

През 60-те години на XX век са закрити малцинствените училища, забранява се употребата на майчиния език. (29)

В свободна България малцинствата се ползват от правата си да изучават майчиния си език в национални училища. След 9 септември 1944 г. в малък период от време се ползват със същите права. Комунистите възприемат идеята за единна социалистическа нация и нарушават правата на гражданите.

4. Свободно избираем предмет – майчин език.

От началото на втория срок на 1992 г. в Шесто основно училище „Братя Миладинови“ 70 ученици изучават 4 часа седмично турски език. (30)

През май 1992 г. за обучението на малцинствата по матерен език в Министерството на образованието и науката са назначени инспектори по турски, еврейски, арменски и ромски език. (31)

През 1999/2000 г. са сформирани обучителни групи в Област Сливен:

Община Сливен: в основните училища „Св. св. Кирил и Методий“ – 4; „Д-р Иван Селимински“ – 1; в с. Градско, Област Сливен (закрито) – 2 и в „Назъм Хикмет“ (закрито) – с. Новачево – 8. Средно общообразователно училище „Константин Константинов“ – Сливен – 2.

Община Нова Загора: Основно училище „Христо Смирненски“ в Нова Загора – 5.

Община Твърдица: в основните училища „Св. св. Кирил и Методий“ (закрито) – с. Боров дол и "Никола Йонков Вапцаров" - с. Бяла паланка.

Община Котел: Средно общообразователно училище "Георги Стойков Раковски" – Котел - 5; основните училища "Димитър Камбуров" – с. Стрелци – 4; "Христо Ботев" – Тича – 2; "Д-р Петър Берон" – с. Филаретово – 4; "Никола Йонков Вапцаров" - с. Ябланово – 15; в с. Соколарци (закрито) – 7; и в с. Остра могила (закрито) – 2; началните училища "Неофит Бозвели" – с. Малко село – 2 и „Софроний Врачански“ (закрито) в Котел – 1.

От тези групи една е по арменски език в Основно училище „Д-р Иван Селимински“ – Сливен; осем по гръцки език в Основно училище „Св. св. Кирил и Методий“ – Сливен, Средно общообразователно училище „Константин Константинов“ – Сливен и Средно общообразователно училище „Георги Стойков Раковски“ – Котел.

Множество са групите по турски зик. (32)

През 2002/2003 г. учителите, преподаващи майчин език в Сливен, са:

Арменски език – 1 с непедagogическо образование;

Гръцки език – 2 с друго образование;

Турски език – 6 с висше образование, 3 с полувисше образование и 4 с непедагогическо образование. (33)

Броят на изучаващите майчин турски език постоянно намалява. (34)

В края на XX век е разкрита специалността турска филология в български университети.. (35)

II. ИНТЕГРИРАНЕ НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

Според Европейската конвенция за правата на детето:

Всяко дете има право на качествено образование.

Всяко дете може да учи - няма необучаеми деца.

Независимо от различията, всяко дете има нужда от разбиране и подкрепа, има право на равен достъп до качествено образование

Децата с увреждания са също толкова стойностни, колкото и техните връстници, необходимо е да им се даде възможност да го докажат.

Изграждането на толерантно гражданско общество започва още с възпитанието на децата в детската градина и училището. Ето защо ние сме си поставили за цел :

- успешно включване на децата с увреждания в средата на техните връстници в общообразователното училище и детска градина, изграждане на адаптирана подкрепяща учебна среда при работа с тях.

- изграждане на разбиране в обществото за децата с увреждания като за различни, но пълноправни негови членове.

- повишаване на информираността относно специфичните нарушения на способността за учене (дислексия, дисграфия, диспраксия, хиперактивност, аутизъм и др.)

- промяна на отношението към децата с такива трудности, които постъпват в детските градини и училищата.

В интервю г-жа Бисерка Василева - началник на Регионалния инспекторат по образование в Сливен, характеризира по-добрия шанс за бъдеща реализация и развитие на децата със специални образователни проблеми, когато са сред връстниците си в общообразователна среда, отколкото в специализирани училища: „Така не се чувстват изолирани. Мнозинството по един или друг начин ги дърпа напред в развитието им. Опитът показва, че ученици на ресурсно подпомагане са преминали от качествени на количествени оценки. Стремешт да бъдат като другите и работата на екипите са в основата на тези резултати. Всяко дете има своите заложби и таланти и ние трябва да им помагаме да ги развият. А развитието е по-успешно, когато имат и нагледен пример около себе си... Много добри и положителни са перспективите пред интегрираното обучение. Затова е необходима и екипна работа още от ранна възраст. Добре би било детските градини да има възможност да разполагат с повече психолози и логопеди. Въпреки че ресурсното подпомагане е млада практика, вече се има своите студенти в престижни университети у нас и в чужбина.”

Г-жа Василева определя мястото на помощните училища и други институции, работещи с деца с увреждания: „Всяко училище си има своето място. За съжаление, има много тежки случаи, в които въпреки добрата воля за интеграция, е невъзможно тя да се осъществи и тогава тези деца се насочват към специални училища. Когато всички останали шансове и варианти са изчерпани, тогава те постъпват в помощните училища“.(36)

През март 2003 г. Регионалният инспекторат по образование и Регионалният комитет за предучилищно образование – ОМЕР в Сливен обявяват конкурс на тема „Светът през погледа на детето” за деца от 5 до 7 години от детските градини. 40 детски рисунки са подредени в галерия „Май”. Организирана е изложба-базар. Събраните средства са в полза на децата със специални образователни потребности в детските градини. Двете институции дават възможност на децата художници да бъдат съпричастни със страданието.(37)

През април 2006 г. в зала „Май” е подредена IV благотворителната изложба-базар „Сливен е най-красивият град” с рисунки на децата от детските градини. Със събраните 410 лв. за закупени за децата със специални образователни потребности от детските градини, различни материали за развиване на техните творчески способности (38)

През 2003/2004 г. в Сливен в I оздравителна група се отглеждат 18 деца към Седмична детска градина „Калина”, които страдат от хронични заболявания на горните дихателни пътища или са контактни със заболели от туберкулоза. В 2 помощни групи към Целодневна детска градина „Зорница” - Сливен се възпитават 23 деца, които са със забавено умствено развитие. (39)

Регионалният комитет за предучилищно образование – ОМЕР в Сливен с тревога прави констатация за липсата на логопеди и психолози в детските градини на Сливенска област през 2006/2007 година. Това възпрепятства ранната диагностика и корекционнообразователна дейност с децата, имащи нужда от специализирана помощ. Ресурсните учители, които са на щат в Ресурсен център - Сливен и работят в детските градини, извършват корекционна дейност в обучението и възпитанието на децата, подпомагат тяхното интегриране, но не са с функциите на логопед. Липсва подходяща архитектурна среда в детските градини за осъществяване на по-успешна интеграция и социализация на децата със специални образователни потребности.

В детските градини в област Сливен са интегрирани общо 26 деца на различна възраст със специални образователни потребности, подпомагани от ресурсен учител: Целодневна детска градина „Детски рай”, Целодневна детска градина „Вержин и Хаик Папазян”, Целодневна детска градина „Детство”, Целодневна детска градина „Здравец”, Целодневна детска градина „Синчец”, Целодневна детска градина „Звездица”, Целодневна детска градина „Мак”, Обединено детско заведение „Елица”, Целодневна детска градина „Зорница”, Целодневна детска градина „Слънчев ден” в Шивачево, Целодневна детска градина „Слънчице” в Нова Загора. В Сливен функционират 2 помощни групи към Целодневна детска градина „Зорница” с 24 деца с умствена изостаналост и една оздравителна група към Седмична детска градина „Калина” за деца с белодробни заболявания. (40)

През учебната 2008/2009 г. три детски градини от Сливен (Целодневна детска градина „Детство”, Целодневна детска градина „Вержин и Хаик Папазян” и Целодневна детска градина „Звездица”) работят по проект на Община Сливен на тема: „Родители в подкрепа на деца със специални образователни потребности”. Участието в този проект дава възможност да бъде назначен във всяка детска градина допълнително помощник-възпитател, който да работи с деца със специални образователни потребности и да подпомага работата на ресурсния учител. (41)

На 11 октомври 2010 г. в Регионалния инспекторат по образованието - Сливен е организирана среща между директори и логопеди на общообразователни училища, началника на инспектората в Сливен Бисерка Василева и експерта по интегрирано обучение и специални училища г-жа Юлия Стефанова. Целта на срещата е да се идентифицират проблемите в извършване на логопедичната дейност в общообразователните училища и да се набележат мерки за тяхното преодоляване. От изказванията на директори се установява наличие на дефицит на логопедични кадри, особено в детските градини; нараства броят на децата в начален етап с езиково-говорни проблеми; както и липса на кадри, а и оттам - липса на логопедичен кабинет в общините Котел и Твърдица.

През октомври 2010 г. Регионалният инспекторат по образование в Сливен създава рубрика „Добри практики” за информиране на обществеността за добрия опит при интегрираното обучение на деца със специални образователни потребности. Мотото на рубриката е: „Няма трудни деца, има различни по трудност пътища към всяко едно от тях”.

В рубриката разказват за момче, което благодарение на своите амбиции и съвместния труд на семейството си и педагози от училището, в което се е обучавало, и специалисти от Ресурсен център – Сливен, намира своята успешна реализация в живота. Това е един пример,

достоеен за уважение, размисъл и преоценка на обществените нагласи за децата с увреждания. Едно доказателство, че те са част от нашето обкръжение, от живота ни. Това е достоен пример за успешната интеграция на учениците с увреждане в нашия социален живот, наш и техен.

Децата със специални образователни потребности са като всички останали деца. Те имат своите възможности, мечти и таланти. И като при всички други деца имат нужда от подкрепа и ръка, която да ги насочва и поощрява, от обич, внимание и търпение.

Генчо Русев е със специални образователни потребности. Той има остатъчно зрение само за придвижване, но не и да го използва в училищната дейност. Липсата на зрение не му позволява да работи с плоско печатен шрифт и той научава Брайл в Средното общообразователно училище за деца с нарушено зрение „Д-р Иван Шишманов” – Варна. Там е живял разделен от семейството и приятелите си, в един обособен свят, който те кара да се чувстваш различен.

След въвеждане на интегрираното обучение за деца и ученици със специални образователни потребности и/или хронични заболявания, родителите на Генчо го преместват в Сливен и го записват в Средното общообразователно училище „Йордан Йовков” – Сливен. За педагогическият колектив това е едно предизвикателство. Благодарение на училищното ръководство, класния ръководител, семейството си и педагога (за зрително затруднени) от Ресурсен център – Сливен, г-жа Митка Инзова, Генчо е добре приет и интегриран в класа и в училищната среда. Веднага изпъква неговият потенциал и амбициите му, които не спират до завършването на средно образование. С подкрепата на г-жа Инзова, Генчо работи упорито. Г-жа Митка Инзова се свързва с Фондация за деца с нарушено зрение и издейства на всяко едно дете да получи CD и компютърна говореща програма. Административното ръководство на училището полага всички усилия и предоставя за нуждите им компютър и стая, в която учениците да се подготвят. Генчо Русев и още две деца със специални образователни потребности от ресурсната група на г-жа Митка Инзова спечелват стипендии към ООН по образователно-социален проект „1000 стипендии”. Той желае да учи и английски език, защото счита, че е все по-налагащ се и необходим в неговото обучение. Това дава повод на г-жа Митка Инзова да се свърже с доброволката от Корпуса на мира, г-жа Стейси Смит. Те започват да обучават няколко деца от нейната групата на писмен и говорим английски език с помощта на програма за синтезирана реч или по-позната като „говоряща програма”. (Тази програма е използвана за втори път и на държавните зрелостни изпити единствено в Сливен). Резултатите, които се постигат по езика, са на завидно ниво за голям брой ученици.

Генчо участва активно и в социалният живот. Той е член на Младежкия парламент, направление „Връзки с обществеността”, а по програмата „Мениджър за един ден” влиза в ролята на заместник областен управител.

Генчо се яви на държавни зрелостни изпити, които взема с оценки Много добър. Отиде на екскурзия в Турция със съучениците си след бала, а впоследствие кандидатства във висше учебно заведение. Генчо е студент в Софийския университет „Климент Охридски”, специалност „Специална педагогика”. Когато е в родния си град, той се среща с други деца, зрително затруднени, и с техните съученици и провеждат съвместни дейности за мобилност и ориентация в училищна обстановка. А на класа обяснява трудностите, които могат да се срещнат и това, че всички - и ученикът със специални образователни потребности, и неговите съученици - имат какво да научат един от друг в свят, изпъстрен от различия, но обединен от човешката толерантност, разбирателство и взаимопомощ.

Ренета Драганова е със 100% слепота, възпитаничка е на Хуманитарна гимназия „Дамян Дамянов”. Завършва средно образование и е студентка в Берлин, Германия. На последният езиков тест в немското висшето учебно заведение е получила 48 от 50 възможни точки. (42)

Регионалният инспекторат по образованието предприема действия от началото на учебната 2011/2012 година да предложи на отделите по образование към всяка една община

да се търси вариант за увеличаване на броя на логопедичните кабинети в детските градини и училища, особено в планинските райони.

Логопедите от общинските училища от Сливен се обединяват да работят съвместно, като всеки месец провеждат съвместни срещи, на които се разискват общото и различното в методиката на работа им, възможности за квалификационни обучение, възникнали казуси и затруднения. (43)

На 24 октомври 2010 г. се провежда обучение на ресурсни учители в Ресурсен център за подпомагане на интегрираното обучение и възпитание на деца и ученици със специални образователни потребности - по програма „Ремелка”. Лекторите са от Фондация „ФИЦЕ” – България, имаща права върху методиката на обучение. Програмата „Ремелка” е създадена в Холандия и е предназначена за деца, които имат затруднения или при които съществува опасност от изоставане от учебния материал по математика. Обучението е част от поредица обучения за овладяване на техниката в преподаването по математика и е насочена индивидуално за всяко едно дете, в зависимост от неговите потребности и възможности. (44)

В дните 18-21 април на 2011 г. в детските градини на Сливен е организирана Великденска благотворителна изложба базар с детски рисунки на тема „Протегнатата ръка. Милион чудеса”. Всяко от детските заведения представя и по три от най-добрите рисунки за виртуалната изложба в интернет. Изложбата базар е с цел подпомагане на деца със специални образователни потребности и деца от социално слаби семейства, посещаващи детските градини. В експозицията са изложени и други продукти на детското творчество, свързани с великденските празници - сувенири, картички и други. Със средствата, събрани от благотворителната инициатива, са закупени материали за стимулиране на въображението и уменията на децата в областта на изкуствата. (45)

На 21 и 22 ноември 2011 г. е организирана кръгла маса на тема: „Добри педагогически практики на интегрираното обучение и възпитание на деца и ученици със специални образователни потребности в детски градини и училища в област Сливен”. Провежда се във връзка с 5-годишнината от създаването на ресурсните центрове, както и с успешното интегриране на децата в детските градини и училищата. Обхванати са 262 деца от Сливенска област, от тях 30 са в детски градини. Във всяко учебно заведение има специалисти, които по индивидуално изработена образователна програма, според потребностите и възможностите на детето, определят неговото подпомагане. В Ресурсните центрове работят 34 специалисти, а в 24 училища има изградена подходяща архитектурна среда, рампа и санитарен възел. Представени са добри практики на образователна интеграция на деца от различни етноси в детските градини. (46)

На 17 юни 2011г. се провежда кръгла маса на тема: „Обединени за изграждането на един достоен детски живот” – съвместна инициатива на Ресурсния център за подпомагане на интегрираното обучение и възпитание на деца и ученици със специални образователни потребности за област Сливен и Регионалния инспекторат по образование в Сливен. На срещата са поканени неправителствени организации, с които да се обсъдят бъдещи съвместни мероприятия и сътрудничество с оглед популяризирането дейността на центъра и подобряване на материално-техническата база за работа с деца със специални образователни потребности. С презентация под надслов „Усмивката на слънцето е за всички деца” Митка Станева Инзова, директор на Ресурсния център, запознава присъстващите с работата и с успехите на своите колеги, както и с постиженията на децата на ресурсно подпомагане. Тя представя на гостите на кръглата маса стратегията за работа на центъра и предстоящите събития от летния календар за работа.

През 2011 г. се навършват пет години от създаването на Ресурсните центрове в България. За този период на територията на област Сливен се отчита една добра интеграция на над 200 деца със специални образователни потребности в масовите детски градини и училища. Специалистите и ресурсните учители, които работят с децата със специални образователни потребности, тръгват от позицията, че успехите на всяко едно от тях се

коренят не в това, което не могат, а в това, което могат, и на базата на това постигат добри резултати.(47)

Генка Иванова, председател на фондация „Инициатива съпричастност” разказа за тридневния семинар, посветен на работата с деца и младежи аутисти през септември 2012 г.

Обучението преминава при голям интерес, което е сигнал, че този проблем е актуален за Сливен.

- Обучението е за педагози и социални работници, както и за родителите на деца с аутистизъм - разказва Генка Иванова. - За провеждането му е поканена Поулин Ууд, специален педагог, работещ през целия си живот с деца аутисти, а в момента учител в Англия. Изненадани са от интереса на сливенските педагози и социални работници, включват се повече хора, отколкото очакват. През обучението, за трите му дни, преминават общо около 80 човека, сред които и представители на детските градини. Раздават и обучителни материали. Освен това правят и практически демонстрации за работа с деца аутисти в социалните заведения. Подготвят и помагало със специфична символика.

Най-радващото е, че ги подкрепят родителите на децата с аутизъм и настояват да продължава организирането на подобни обучения. Тези родители се нуждаят от подкрепа. На тях и без това им е трудно. И ако няма кой да ги подкрепи, става още по-трудно. Нашето желание е да им покажем, че те не са сами! – завършва разказа си Генка Иванова.

III. ОБРАЗОВАТЕЛЕН ПРОЦЕС НА ТАЛАНТЛИВИТЕ ДЕЦА И ТЕХНИТЕ ПОСТИЖЕНИЯ

В Сливенския край се раждат талантливи деца. Една от целите на българското училище е да поощрява талантите, за да развиват способностите си. Педагозите знаят, че децата са бъдещето на България и създават условия за изява на дарованията. Благодарение на българския учител децата участват в международни конкурси, състезания, пленери.

Д-р Бисерка Йовчева, преподавател в Шуменския университет, споделя мнението си за качествата на учителите, които работят с талантливи деца: „В повечето случаи учителите, които работят с такива деца, не могат да обяснят защо го правят. Не е нито от финансов, нито от друг интерес. Това е по-скоро призвание... Безкрайно трудно е.”(48)

На 12 юни 1974 г. сливенските състезателки по спортна акробатика Стефка Спасова и Калинка Лечева, ученички в Текстилният техникум „Добри Желязков” (Професионална гимназия по текстил и облекло „Добри Желязков”) в Сливен са шампионки на Първото световно първенство в Москва. През 1975 г. в Швейцария са абсолютни шампионки в турнира за световната купа, а през 1976 г. в Саарбрюкен, Германия, печелят сребърен и бронзов медал. Мела Мустафова, ученичка в същия техникум, е двукратна световна шампионка по акробатика (скокове) през 1980 г. в Познан, Полша, и през 1982 г. в Лондон, Великобритания. Мария Димова е световна шампионка в същата дисциплина през 1988 г. в Антверпен, Белгия.(49)

През 1979-1989 г. учителят и треньорът Георги Русев в Икономическия техникум „Съби Димитров” (Професионална гимназия по икономика „Проф .д-р Димитър Табаков”) в Сливен обучава 18 републикански първенци и един световен шампион по стенография в три последователни световни състезания: София – 1985 г., Италия – 1987 г. и Германска демократична република (Федеративна република Германия) – 1989 г. (50)

В периода 1985–1994 г. ученици от Спортното училище „Димитър Рохов” в Сливен се класират на национални и международни състезания:

1985 г. - на световното първенство по спортна акробатика за мъже Деян Георгиев се окичва с бронзов медал.

1986 г. - Деян Караджов на европейското първенство по акробатика е втори, а на световния шампионат същата година е трети. Колоездачът Николай Денев е пети, а борецът Сотир Ангелов – четвърти в турнирите за юноши „Дружба”.

1987 г. - Живка Енева, е „сребърна” на европейското първенство по джудо за девойки. Колоездачът Добрин Василев е трети на турнира „Дружба” за юноши. Цветелин Михайлов е четвърти в същия турнир и заема шесто място на европейското първенство по борба за юноши.

1988 г. - боксьорът Тончо Тончев е шампион при юношите на турнира „Дружба”, Мариян Златчев е на второ място и Добрин Николов – на трето в същия турнир. Джудистките Фани Михайлова и Галя Купенова заемат трето място на турнира „Дружба”. Пети в същия турнир се класират борецът Стоян Стоянов и лекоатлетката Теодора Огнянова. Акробатката Мария Димова е европейска и световна шампионка в първенствата по спортна акробатика за жени. На европейското първенство за мъже със сребро се завръща акробатът Недялко Недялков. Добрин Василев на световното първенство по колоездење за юноши печели бронзов медал, а боксьорът Стоян Михайлов е пети на европейското първенство за юноши.

1989 г. - сребърен е медалът по борба на Мирослав Гочев и бронзови - на джудистката Галя Купенова и на състезателката по тенис на маса Детелина Богданова от турнира „Дружба”. Кадрина Капсъзова, състезателка по тенис на маса, е на шесто място, Олга Желева е на пето място, в шестицата влизат и лекоатлетите Димитър Димитров и Красимир Благоев на същия турнир. Щангистът Евгений Кадийски в европейското първенство за юноши е четвърти.

1990 г. - боксьорите: Тончо Тончев и Петър Христов са с бронзови отличия на европейското първенство за юноши, Йордан Денев е шампион, а Енчо Колев е четвърти на европейското първенство за младежи по борба. Борците и щангистите са със сребро, при завоюваното второ място от Мирослав Гочев на световното първенство за юноши и от Найдено Русев от европейското първенство за юноши. В турнира „Дружба” със златни медали са Мирослав Гочев и Найдено Русев, със сребърни отличия са съотборниците им Петър Петров и Валентин Въндев, на трето място са борците Теньо Ненев и Атанас Стоянов. Акробатката Мария Димова е със златен и сребърен медал на световното първенство за жени, а на европейското – златен, сребърен и бронзов. Със злато и сребро се окичва акробатката Йорданка Йорданова на световно първенство. Владимир Енчев, акробат, на световното първенство е на трето място, а на европейския шампионат е с два сребърни и един бронзов медал.

1991 г. - Тончо Тончев е бронзов медалист на световното първенство за мъже. С три втори места се завръщат от световното първенство за младежи и от европейското първенство за юноши борците Мирослав Гочев и Атанас Стоянов. Севдалин Минчев е втори по вдигане на тежести на европейското и световното първенство за мъже, а на европейското първенство за юноши е на първо място. Щангистът Петър Петров на европейското първенство печели сребърно отличие. Найдено Русев е втори на европейското първенство по вдигане на тежести за юноши. Акробатът Владимир Енчев е с трето място от европейското първенство за мъже.

1992 г. - Севдалин Минчев на европейското първенство за мъже и на световното и европейското първенство за юноши сливения щангист е на най-високото стъпало. Петър Петров е със сребърни медали на световното и европейското първенство по вдигане на тежести за юноши. Румен Лачков и Владимир Енчев са трети на световното и европейското първенство по спортна акробатика.

1993 г. - Станимир Тодоров на световното първенство по борба за юноши е на четвърто място, а борецът Пейчо Кънчев е шести на европейското първенство за юноши.

1994 г. - Севдалин Минчев е втори в Истанбул, Турция, на световно първенство по вдигане на тежести, а Владимир Енчев и Румен Лачков са със сребърни отличия от световното първенство по спортна акробатика в Китай. (51)

Множество са наградите и призовите места на Детския хор в Сливен при ръководството на диригента Методий Григоров. На 11 юли 1986 г. Пионерският хор „Дружна песен” (Детски хор) е награден с „Кехлибарена амфора” на XXI международен фестивал на хоровата песен „МИЕНДЗИЗД РОЙЕ” в Полша. Хорът е и с най-високата и

единствена награда „Златната струна” на IX международен фестивал на учащата се младеж „Бигдошки музикални импресии” в Полша. На 1 май 1992 г. хорът участва в Европейския младежки фестивал в Неерпелт, Белгия. Отличен е с първа награда. На 29 май 1993 г. в XX международен младежки хоров конкурс в Целйе, Словения е обявен за „Абсолютен първенец”. На 25 февруари 1994 г. в IV международен конкурс за младежки хорове в Токио, Япония, на хора е присъдена втора награда. В V международен детски хоров фестивал в Москва, Русия на 15 април 1997 г. му е присъдено званието „лауреат” и награда за най-добро изпълнение на руска църковно-хорова песен.(52)

През 80-те години на XX век в международни състезания по стенография и машинопис гордост за сливенци и за Икономическия техникум „Съби Димитров” (Професионална гимназия по икономика „Проф. д-р Димитър Табаков”), Сливен са шампионките по стенография и машинопис. Незабравимо остава участието на нашите ученички в състезания в Австрия, Германия, Унгария, Чехословакия (Чехия), Италия. През 1989 г. възпитаничката на Икономическия техникум Катя Иванова става и световен шампион по стенография в Дрезден, Германия. Призови места постигат Тонка Колева и Ваня Иванова в световни състезания през 1985 и 1987 г. в София и Флоренция. Най-високо отличие печели и Албена Ганчева на състезанията по машинопис във Виена, Австрия.(53)

На 28 май 1995 г. средношколският смесен хор на Гимназията с преподаване на западни езици „Захарий Стоянов” в Сливен завоюва III награда на Международния младежки хоров конкурс в Целйе, Словения. На 4 юли 1996 г., на XIV Международен фестивал на сакрална музика в Превеза, Гърция е също с трета награда.(54)

На 25 март 1996 г. Елена Панайотова, ученичка в Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов” в Сливен е победител в Международен конкурс за есе върху проблемите на жените в България. Преподавателите ѝ по английски език Аделина Бечева и Георги Кабаджов са наградени от директора на училището. (55)

През учебната 1999/2000 г. Камелия Чавдарова Иванова е с втора награда в международния конкурс „Европа в училище”.(56)

През 2001-2005 година ученикът Искрен Петров е с втора награда в Международния конкурс по история, посветен на 125-годишнината от Освобождението; през 2003 г.; първа награда в конкурса „Европейския съюз през детските очи” – 2003 г.; през 2005 г. на XIV международен конкурс на ООН „Зелени градове” е с първа награда в Европа и втора в света, с парична награда и безплатна екскурзия до Сан Франциско; със сребърен и златен медал е на Международен конкурс в Индия; 2004 г. - танцовият състав „Детелина” е с успешно участие в международен фестивал в Турция, и получава Голямата награда „Кръшна ръченица 2004 г.” за танца „Двама се карат, третият печели”

На 14 май 2004 г. е връчена грамота на Велина Танева Танева за III награда от VIII международен конкурс „Европа в училище”, организиран под патронажа на Европейската комисия, Съвета на Европа, Европейския парламент и Европейската културна фондация.

През 2005 г. Цветелина Кирякова от Гимназията с преподаване на западни езици „Захари Стоянов” в Сливен на Международния конкурс „Дъга в полумрака”, проведен в Италия, получава специална награда.(57)

Децата от Целодневна детска градина „Синчец” в Сливен през учебната 2005/2006 година са отличени с почетен плакет, грамота и книжки в международния конкурс за поезия и рисунка „Дъги в полумрака”, провеждан в гр. Торино, Италия от 1999 г. Децата и учителите представят поемата „Свят с животни”. Конкурсът е спонсориран от президента на Италия, президента на област Пиемонте и от кмета на Торино. В международния конкурс „Зелена седмица”, Брюксел, Белгия, участват деца от Целодневна детска градина „Вержин и Хаик Папазян”, Обединено детско заведение „Елица”, Целодневна детска градина „Зорница” и др., като Мойсей Велев е отличен с грамота. В международния детски конкурс за рисунка в гр. Занка, Полша участват деца от Целодневна детска градина „Вержин и Хаик Папазян”.

Детският ученически хор „Пчелички” към Основно училище „Христо Ботев” - Сливен е отличен с диплом за участие в VIII международен фестивал на детската книга в Сливен 2006;

фолклорният състав „Българче” е отличен с диплом за участие в X международен фолклорен фестивал в Сливен през 2007 г.

Танцовият състав от Средното общообразователно училище „Хаджи Мина Пашов” – Сливен е с диплом за участие в международен фолклорен детски фестивал в Република Чехия. Петя Георгиева от 3-ти клас е на първо място в международното математическо състезание „Кенгуру”; Нели Гъркова от пети клас е наградена за участието си в международен поетичен конкурс „Плувци в нощта”, в гр. Торино, Италия.

През учебната 2005/2006 г. Вяра Георгиева Георгиева и Деяна Стоянова Йорджева получават стипендия от Американска фондация за България, подпомагаща даровити младежи в областта на хуманитарните науки. (58)

През учебната 2006/2007 г. Детският фолклорен танцов състав „Българче” от Основно училище „Христо Ботев” в Сливен е награден с грамота от Международен детски фестивал в Сливен и от Фестивал „ЛЕНТ” в гр. Марибор, Словения. Зьохре Хюсеинова Мустафова от Професионалната гимназия по хранене и туризъм „Неделчо Неделчев” в Сливен печели I и II място в Международно състезание по барманство.

През 2006 г. Ралица Василева, ученичка от Природо-математическа гимназия „Добри Чинтулов, Сливен е наградена със специална награда на международния конкурс за детско творчество „Дъги в здрача”, Италия за стихотворението „Холивудки”.(59)

В периода 2007-2010 г. следните ученици от Средно общообразователно училище „Константин Константинов” в Сливен получават награди: 12-годишната Славей Цанева е носителка на Голямата награда от Международния фестивал „Аз съм твой приятел”, който се провежда в сръбския град Пожега. 14-годишната Вяра Галинова е носителка на награда от Международния музикален фестивал „Аз съм твой приятел” в сръбския град Пожега. Участието на Вяра, която е възпитаничка на Клуба за млади рок изпълнители „Ритъм” към Детски комплекс – Сливен, е по покана на организаторите.(60)

През 2008/2009 година в Средното общообразователно училище „Пейо К. Яворов” - Сливен петима ученици от I клас печелят II място на международния конкурс за детска рисунка на тема „Безопасност за всички”, организиран от „Рено”, Франция; ученичка от 6. клас печели първо място в национален конкурс за компютърна рисунка и трето място в международен конкурс за живопис в Силистра; ученик от 5. клас печели два пъти I място (Гърция) в международен турнир по джудо, 2 пъти I място в Сърбия и I място в Хърватска.

В Основно училище „Юрий Гагарин” - Сливен трима ученици от 3. клас печелят V място на международния конкурс за детска рисунка на тема „Безопасност за всички”, организиран от „Рено”, Франция; училищният отбор по лека атлетика заема I място на финалите на Ученическите игри – 2009 и извоюва право за участие в Световните ученически игри през 2010 г. в Катар.

В Основно училище „Елисавета Багряна” - Сливен в Четвъртия международен конкурс-изложба „Слънчевите руни в българските носии и тъкани” Велияна Недева от 5. клас печели I място, а Тони Добрева от 4. клас печели II място.

Възпитаниците на Спортно училище „Димитър Рохов” в Сливен извоюват златни, сребърни и бронзови медали от балкански, европейски и световни първенства.

Целодневната детска градина „Вержин и Хаик Папазян” – Сливен е представена от Яница Иванова на международни състезания по джудо в Гърция и заема I място в категорията си.(61)

Васил Йорданов с учител Росица Коева от Основното училище „Д-р Иван Селимински” в Сливен има много добро представяне за 2009 г. в международното „Австралийско математическо състезание” и спечелени шест първи и две втори места от национални състезания по математика.

На 24 май 2010 г. кметът на Сливен награждава световния шампион по самбо Даниел Дичев от Спортно училище „Димитър Рохов” в Сливен и възпитаника на същото училище и европейски шампион по вдигане на тежести Стефан Мацаров и др.(62)

През 2009/2010 учебна година. националните и международни отличия за училища и ученици от областта са множество. В Сливен са наградени:

Детският танцов състав „Веселие” при Средно общообразователно училище „Хаджи Мина Пашов” със сертификати за участие и за отлично представяне на Международни детски танцови фестивали в Измир, Турция.

Основното училище „Елисавета Багряна” получава международен сертификат, с който става член на УПИРЕ – най-големия международен образователен проект за енергия, климат и околна среда.

С първи места в редица международни турнири (Македония, Австрия, Румъния и др.) са учениците: Рафаел Кънев – VI място на световно първенство по карате в Унгария, 2009 г.; Недялко Кръстев – златни медали от международна Шотокан купа, 2009 г. и 2010 г; Трифон Великов - I място в Международна конференция по компютърни системи и технологии в София.

От Нова Загора, от Началното училище „Любен Каравелов” е отличен танцовият състав с грамота и плакет от X международен детски етнофестивал „Децата на Балканите – заедно в Европа”; от Средното общообразователно училище „Иван Вазов”: Михаела Раднева – I място в международна художествена изложба в Шри Ланка, Азия, 2009 г.; от Основното училище „Никола Прокопиев” с. Сборище, Община Твърдица, Област Сливен Пепа Нурева за участие в Международния конкурс за млада френска поезия „Галактика”, организиран от провинция Квебек, Канада във връзка с международния ден на франкофонията е класирана като Специален лауреат на Европа и като Лауреат на България.(63)

На 25 април 2011 г. В Московския държавен университет „Ломоносов“ е открита олимпиадата, посветена на 300-годишнината от рождението на Михаил В. Ломоносов. Тя се провежда ежегодно в различни страни на бившия Съветски съюз. Реализира се в годината, обявена от 63. генерална асамблея на ООН за година на химията. В нея участват 96 ученици, победители и призьори на националните химически олимпиади от 15 страни: Азербайджан, Армения, Беларус, България, Казахстан, Киргизстан, Литва, Македония, Молдова, Русия, Румъния, Таджикистан, Туркменистан, Узбекистан и Украйна. Олимпиадата по регламент включва 3 кръга: 2 теоретически и един практически. По мнението на професионалисти степента на трудност на задачите на Менделеевата олимпиада е по-висока от тази на Международната олимпиада.

Петър Каразапрянов от Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов” в Сливен е включен в българския отбор. От 10 април той е на подготовка с националния отбор в Химическия факултет на Софийския факултет. Петър има най-висок резултат от българския отбор на състезанието в Москва (с 15 точки пред следващия го български ученик). Учител на Петър в Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов“, Сливен е Иванка Станчева. (64)

На 4 май 2011 г. 15-годишният Атанас Съмналиев от Сливен е с втора награда от XI Международен фестивал за детска забавна песен „Изгряват звезди” в Петрич.(65)

На 24 май 2011 г. кметът на Сливен награждава 32 ученици, предложени от директорите на училища. Върчени са и грамоти на носителите на годишната стипендия на името на Хаджи Мина Пашов и две годишни стипендии на двама, класирали се по Наредбата за отпускане на стипендии на талантиливи деца от община Сливен. Награден е и Петър Антоан Каразапрянов от Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов” – Сливен, бронзов медалист от Международната Менделеева олимпиада по химия за ученици в Москва, Русия. (66)

На 12 юли 2011 г. Йордан Даракчиев - ученик от XII клас на Природо-математическа гимназия „Добри Чинтулов“ в Сливен получава наградата за видео в областта на физикохимията в състезанието на международната организация на химиците IUPAC. В писмо от Катедрата по физикохимия на БАН (национален представител за България в Отделението по физикохимия на IUPAC) се уточнява, че Йордан Даракчиев ще получи наградата си на годишния конгрес на IUPAC в САЩ в края на юли и началото на август т.г.

„Гледахме видеоклипа, който е наистина добра и нагледна илюстрация на основен физикохимичен принцип и е на отличен английски език!“, това е оценката за труда на сливения ученик от българската секция на IUPAC. IUPAC (The International Union of Pure and Applied Chemistry) е международна научна неправителствена организация на специалисти от областта на индустриалната и научната химия, една от най-авторитетните в света. Създадена е през 1919 г. и се занимава с международна стандартизация на параметрите в областта на химията.(67)

На 20 юли 2011 г. единадесетокласникът Петър Каразапрянов от Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов“ в Сливен печели бронзов медал от 43. Международна олимпиада по химия в Анкара, Турция. Олимпиадата по регламент включва 2 кръга - практичен и теоретичен. В състезанието участват 270 ученици от 70 страни. България е представена от 4 състезатели - двама от София и по един от Сливен и от Плевен. Петър Каразапрянов е приет в Московския държавен институт. (68)

През 2010/2011 учебна година от Сливен с награди са: Основно училище „Братя Миладинови“ и Сабри Ангелов – III място в Международния конкурс за компютърна рисунка и колаж; на Шестия международен турнир по борба - свободен стил за деца в Димитровград Стилиян Йовчев от Основно училище „Димитър Петров“ заема трето място. В Международното математическо състезание „Европейско кенгуру“ 2011 г. учениците от Средното общообразователно училище „Константин Константинов“ се класират: Георги Друмев от четвърти клас – 3. място; Никол Христова – 5. клас - трето място; Костадин Тенчев – 4. клас – 3. място; Мирослав Куртев – 4. клас – второ място; Благовеста Митева – 3. място и Ивелина Желева – първо място. От Средното общообразователно училище „Йордан Йовков“ ученичката Яница Петкова е на I място в Международно състезание по джудо; Назми Ибриямов – III място в Международно състезание по борба; Станимира Тодорова – специална награда за франкофонска поезия, Квебек, Канада; от Спортното училище „Димитър Рохов“ Никола Балазов се класира на VII място на Европейско първенство по борба за юноши; Бетина Темелкова е със златни медали от Детски световни игри по джудо, Световна купа по джудо и Европейска купа по джудо; Даниел Дичев е с бронзов медал от Европейско първенство по джудо; Стефан Мацаров е на VIII място на Световно първенство по вдигане на тежести и Алиосман Салиев – II място на Световно първенство по акробатика; Сливенска професионална гимназия по строителство и геодезия „Арх. Георги Козаров“; IV място на Международно състезание по проектиране и строителство в Лозана, Швейцария; от Детския комплекс Славей Цанева е с Голямата награда на Интернационален детски фестивал „Я твой друг“ в гр. Пожега, Сърбия; от Спортното училище „Димитър Рохов“ Бетина Темелкова е със златни медали от Детски световни игри по джудо, Световна купа по джудо и Европейска купа по джудо; Даниел Дичев - бронзов медал от Европейско първенство по джудо; Алиосман Салиев – II място на Световно първенство по акробатика; Станимира Караколева участва в Международния конкурс за млада френска поезия „Галактика“, организиран от провинция Квебек, Канада във връзка с международния ден на франкофонията, класирана е като Специален шампион за България.(69)

Сребърен медал печели възпитаникът на ПМГ „Добри Чинтулов“ Петър Антоан Каразапрянов на 44. Международна олимпиада по химия във Вашингтон, САЩ. Олимпиадата се провежда от 21 до 29 юли 2012 г. в Университета Мериленд във Вашингтон. В нея участват най-добрите ученици по химия в средните училища на 71 страни по света – 280 ученици, които се състезават в два кръга – експериментален (на 24 юли) и теоретичен (на 26 юли).

Постижението на Петър е изключително високо. Последното сребърно отличие за България на Международна олимпиада по химия е от 2007 г. в Москва. За приетия вече за студент по медицина (тази година Петър стана лауреат на националните олимпиади по химия и биология и това му осигури прием за студент по медицина без конкурсни изпити) възпитаник на ПМГ - Сливен равносметката е впечатляваща: за две години – три

бронзови и един сребърен медал от четири международни олимпиади. Учител на Петър в ПМГ „Добри Чинтулов“ е Иванка Станчева.

Петър Каразапрянов е четвъртият ученик от Сливен, който печели медал от международна олимпиада, при това не един, а четири. Преди него това са постигнали Васил Спасов – бронзов медал по физика на Международната олимпиада в Сигтуна, Швеция, през 1984 г., Веселин Василев – сребърен медал на Международната олимпиада по химия в Лайден, Холандия, през 1986 г. и Николай Качаров – сребърен медал на Международната олимпиада по астрономия през 2004 г. в Симферопол, Украйна. И четиримата са възпитаници на ПМГ „Добри Чинтулов“.

През септември 2012 г. спортисти ученици от Спортната академия „Ставен“ в Сливен завоюват медали на международни състезания. Бетина Темелкова е европейска шампионка по самбо, вицешампиони са Божидар Темелков и Натали Сосерова на европейското състезание за кадети в Талин. При девойките със златни медали е Бетина Темелкова в категория 48 кг. Тя е двукратна европейска шампионка по джудо и самбо през 2012 г. Вицешампионка е Натали Сосерова в категория 44 кг. При юношите вицеевропейски шампион е Божидар Темелков в категория 50 кг. В категория 60 кг бронз завоюва Иван Стефанов.(70)

Използвах документи и разкази, за да информирам обществото за успехите и постиженията в науката, спорта и изкуството на сливенските деца и ученици. Желая всички наши съграждани да знаят за техните успехи, да научат, че педагозите в детските градини и училищата създават условия за изграждане на талантите.

IV. ПОСЛЕСЛОВ

Българското общество се стреми да утвърждава престижа и доброто име на образованието. Просветата е призвана да разкрива талантите и потенциала на децата и учениците, да осигурява равен достъп до качествено образование и да е в синхрон с пазара на труда.

Българското образование се хармонизира с европейските образователни изисквания.

Стратегическите цели на Регионалния инспекторат по образование в Сливен са: постигане на европейско качество на образованието; осигуряване на равен достъп до образование и отваряне на образователната система.

Децата и учениците, за които българският език не е майчин, са обезпечени с достъп до качествено образование. Образователните институции в област Сливен работят по Национална програма „С грижа за всеки ученик“ в модулите й, ориентирани към децата и учениците със затруднения в обучението и застрашени от отпадане.

Подкрепят се даровитите деца и ученици чрез Националната програма „Училището – територия на учениците. Изпълнява се Националната програма „С грижа за всеки ученик“ в модула „Осигуряване на обучение на талантиливи ученици за участие в ученическите олимпиади“.

Развива се приобщаващото образование за децата и учениците със специални образователни потребности. Изграждат се положителни нагласи за провеждане на приобщаващо образование (семействата на учениците да бъдат въвличани като партньори при обсъждане на различните аспекти на училищния живот, провеждане на обучения ориентирани само за родители или съвместно с учители). Осъществява се въвеждаща и периодична квалификация на педагогическите кадри за работа с деца и ученици със специални образователни потребности, както в общообразователна среда, така и в специалните училища.. Работи се по проекта „Подпомагане на обучението на деца и ученици със специални образователни потребности“, финансиран от Европейските структурни фондове по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.

V. БЕЛЕЖКИ

1. ethnotolerance.org/biblioteka/obrazovanie_tol.html
2. <http://www.bnews.bg/article-30891>
3. Преброяване на населението и жилищния фонд към 4 декември 1992 г. Социално-демографски характеристики на населението и жилищния фонд, регион Сливен, С. 1996, с. 19.
4. http://bg.wikipedia.org/wiki/Област_Сливен
5. Държавен архив – Сливен, ф. 1162, Регионален инспекторат по образование – Сливен, оп. 1, а.е.7, л. 9
6. Жеко Танев, ръководител на направление „Просвета” в общинския съвет, Сливен. Настъпват трудни дни за учители и ученици. В. „Сливенско дело”, № 68, 04.09.1990 и Държавен архив – Сливен, ф. 1162, Регионален инспекторат по образование – Сливен, оп. 2, а.е. 4, л. 17,18
7. Държавен архив – Сливен, ф. 1162, Регионален инспекторат по образование – Сливен, оп. 2, а.е.5, л.22-25
8. Държавен архив – Сливен, ф. 1162, Регионален инспекторат по образование – Сливен, оп. 2, а.е.5, л. 18
9. Бюлетин ОМЕП. Регионален комитет за предучилищно образование – ОМЕП в Сливен, бр. 1, дек. 2002 г.
10. Доклад-анализ от Дина Димитрова, старши експерт по предучилищно възпитание за учебната 2003/2004 г. и Бюлетини ОМЕП. Регионален комитет за предучилищно образование – ОМЕП в Сливен, бр. 3 4, 5, 7, дек. 2002 – ноември 2004
11. Доклад-анализ на началника на Регионалния инспекторат по образование за 2005/2006 учебна година.
12. Доклади-анализи на началника на Регионалния инспекторат по образование за 2006/2007, 2007/2008 и 2008/2009 учебни години.
13. Доклад-анализ от началника на Регионалният инспекторат по образование в Сливен за учебната 2008/2009 г.
14. Доклад-анализ на началника на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за 2009/2010 г.
15. detskigradini_sliven
16. <http://www.odz-elica.com/>
17. <http://dariknews.bg>
18. <http://www.sliveninfo.com/all-news/item/>
19. Държавен архив – Сливен, Ф. 277К, Околийска училищна инспекция в Сливен, оп. 1, а. е. 7, л. 8
20. Държавен архив – Сливен, ф. 44 К, Сливенска митрополия, оп. 1, а. е. 1, л. 51
21. Държавен архив – Сливен, ф. 1162, Регионален инспекторат по образование – Сливен, оп. 1, а. е. 7, л. 7 – 9
22. Държавен архив – Сливен, Ф. 277К, Околийска училищна инспекция в Сливен, оп. 1, а. е. 19, л. 33
23. Държавен архив – Сливен, ф. 321, Околийски народен съвет, оп. 1, а. е. 395, л. 15
24. Държавен архив – Сливен, ф. 321, Околийски народен съвет, оп. 1, а. е. 395, л. 25
25. Държавен архив – Сливен, ф. 321, Околийски народен съвет, оп. 1, а. е. 395, л. 55
26. Държавен архив – Сливен, ф. 321, Околийски народен съвет, оп. 3, а. е. 164, л. 36
27. Държавен архив – Сливен, ф. 321, Околийски народен съвет, оп. 1, а. е. 494.
28. Държавен архив – Сливен, ф. 616, Градски народен съвет – Сливен, оп. 3, а. е. 3, л. 68-71
29. Карахасан – Чънар, Ибрахим. Етническите малцинства в България, ИК ЛИК, С., 2005
30. В. „Сливенско дело” НВ, № 26, 03.04.1992
31. В. „Сливенско дело” НВ, № 38, 19.05.1992

32. Държавен архив – Сливен, ф. 1162, Регионален инспекторат по образование – Сливен,, оп. 2, а. е. 6, л. 18
33. Анализ за дейността на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за 2002/2003 учебна година.
34. Карахасан – Чънар, Ибрахим. Етническите малцинства в България, ИК ЛИК, С., 2005
35. Карахасан, И. – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005.
36. Е-Бюлетин. Издание на Регионалния инспекторат по образование в Сливен, №1, 2010
37. Бюлетин ОМЕП. Регионален комитет за предучилищно образование – ОМЕП в Сливен, бр. 2 и 3, март 2003 г.
38. Бюлетин ОМЕП. Издание на Регионалния комитет за предучилищто образование ОМЕП, Сливен, №11, ноември 2006
39. Доклад-анализ от Лиляна Якимова, началник на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за дейността през 2003/2004 учебна година.
40. Доклад-анализ от началника на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за учебната 2006/2007 г.
41. Доклад-анализ от Светла Драганова, началник на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за учебната 2008/2009 г.
42. Е-Бюлетин. Издание на Регионалния инспекторат по образование в Сливен, №1, 2010
43. Е-Бюлетин. Издание на Регионален инспекторат по образование, Сливен , № 1, 2010
44. <http://dariknews.bg>
45. detskigradini_sliven
46. Е-Бюлетин. Издание на Регионалния инспекторат по образование в Сливен.
47. <http://www.regionsliven.com/news>
48. <http://www.duma.bg/duma/node/37331>
49. В. „Шест плюс”, Сливен, № 12, 19-26.05.1993
50. В. „Сливенско дело”, № 1,05.01.1990
51. В. „Шест плюс”, Сливен, № 12, 19-26.05.1993 и №24, 23.12.1994
52. В. „Шест плюс”, Сливен, № 14, 27.05. – 03.06.1993
53. Георги Русев. Стенографията. В. „Шест плюс”, Сливен, № 17, 19-26.05.1994
54. Григоров, М.. Методий Григоров и сливенските хорове, С., 2004, 350 с. 18
55. Башева, Ц и др. Гимназия „Добри Чинтулов” и Сливен. Календар, С., 2008, с .213
56. Доклад-анализ от Лиляна Якимова, началник на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за дейността през1999/2000 г.
57. Учрежденски архив на Общински детски комплекс - Сливен
58. Доклад-анализ от Светла Драганова, началник на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за дейността през 2005/2006 г.
59. Доклад-анализ от Светла Драганова, началник на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за дейността през 2006/2007 г.
60. Дарик радио Сливен
61. Доклад-анализ от Светла Драганова, началник на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за 2008/2009 г.
62. <http://dariknews.bg>
63. Доклад-анализ от Иван Славов, началник на Регионалния инспекторат по образование Сливен за 2009/2010 учебна година.
64. <http://dariknews.bg>
65. DarikNews.bg
66. DarikNews.bg
67. slivendnes.com/novini.php
68. Дарик Сливен

69. Доклад-анализ от Бисерка Василева, началник на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за дейността му през 2010/2011 г.

70. http://sliven-news.com/index.php?option=com_content&view=article&id=7467:chetiri-medala-za-sa-qstavenq-ot-evropeiskoto-po-sambo&catid=6:sport&Itemid=14

VI. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И ДОКУМЕНТИ

Башева, Ц и др. Гимназия „Добри Чинтулов” и Сливен. Календар, С., 2008

Бюлетин ОМЕР. Регионален комитет за предучилищно образование – ОМЕР в Сливен, бр. 1-7, 2002 – 2004

В. „Сливенско дело”, 1990

В. „Сливенско дело” НВ, 1992

В. „Шест плюс”, Сливен

Григоров, М.. Методий Григоров и сливенските хорове, С., 2004

Дарик радио - Сливен

Доклади-анализи от началници на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за 2001/ - 2011/2012 учебна година.

Държавен архив- Сливен

Ф. 1162, Регионален инспекторат по образование към Министерството на образованието в Сливен

Ф. 277 К, Околийска училищна инспекция в Сливен

Ф. 44 К, Сливенска митрополия

Ф. 321, Околийски народен съвет

Ф. 616, Градски народен съвет – Сливен

Е-Бюлетин. Издание на Регионалния инспекторат по образование в Сливен, №1, 2010

1. Иванов, И. Интеркултурното образование. Курс лекции. 1999

2. Иванов, И. Гражданско образование и интеркултурното образование. Курс лекции. 2002

3. Иванов, И Някой въпроси за подготовката на специалисти за образование на ромски деца. Курс лекции. 2004

Карахасан – Чънар, Ибрахим. Етническите малцинства в България, ИК ЛИК, С., 2005

Преброяване на населението и жилищния фонд към 4 декември 1992 г. Социално-демографски характеристики на населението и жилищния фонд, регион Сливен, С. 1996, с. 19.

Танев, Ж. Настъпват трудни дни за учители и ученици. В. „Сливенско дело”, № 68, 04.09.1990

Учрежденски архив на Общински детски комплекс - Сливен

Фамилия гражданска организация „Права на човека” Граждански доклад за изпълнение мерките на правителството... по интеграцията на малцинствата за периода януари 2008 – ноември 2009 г.

Интернет:

bg.wikipedia.org/wiki/

bnews.bg/article

DarikNews.bg

detskigradini_sliven

duma.bg

ethnotolerance.org/biblioteka/obrazovanie_tol.html

odz-elica.com/

regionssliven.com/news

sliveninfo.com

.slivendnes.com/novini.php

sliven-news.com

ЧОВЕЧНОСТ, СЪСТРАДАНИЕ И СЕБЕОТРИЦАНИЕ НА БЪЛГАРИТЕ ПРИ ВОЕННИ КОНФЛИКТИ

Андриан Валентинов Гринков и Петя Денчева Балканска

I. УВОД

„От първия ден победоносните войници споделяли своя хляб с пленниците и с гладуващото население”...

Това е изречение от Доклада на международната комисия за разследване причините и провеждането на Балканските войни, известен под името Карнегиева анкета. Българските войни са наречени „победоносните войници”. (1)

Целта на реферата е да напишем страници за човешината на българите към населението и към военнопленниците по време на военни действия и мисии. Имаме желание да изучим и да разпространим знанията си сред нашите съвременници, за да е жив българският дух на толерантност.

Въз основа на историческия метод характеризираме времето от създаването на съюзническа държава в периода на варварски войни, до себеотрицанието и добросъщността на българските офицери и войници в мироопазващите мисии.

През 1934 г. френският дипломат и публицист Анри Позе публикува книгата „Войната се завръща”. В предговора си Позе пише: „Предлагам тази книга в знак на възхищение, вяра и дълбоко приятелство на българската младеж”.

Ето какъв е образът на българските войни: „Българите се биха срещу нас без всякаква омраза, тъй да се каже, въпреки волята си. Към нашите военнопленници у тях са се отнасяли по-добре, отколкото във всяка друга страна. Нас ни посрещат толкова добре днес в България (ако не и по-добре), колкото в Белград. Нашата страна се радва на безподобен интелектуален и морален престиж в България.”(2)

Основните исторически извори за дадената тема, които са използвани, са лични документи на полк. Янко Янков и документи от Държавния архив в Сливен.

Изложението на реферата е разработено в три раздела. Първият е посветен на създадената Българска държава под ръководството на Аспарух. Той е начело на огромно множество конници, достатъчна сила, за да заплашва Източната римска империя. Независимо от военната си мощ създава съюзническа държава. Следващия раздел е посветен на човеколюбието, състраданието и себеотрицанието на българите в Сръбско-българската, Балканската, в Първата и Втората световна война. Тук е и разказът на командира на българските миротворчески мисии на ООН в Камбоджа и Ангола полковник Янко Янков.

II. СЛАВЯНОБЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА – СЪЮЗ НА ДВА ЕТНОСА

Епохата е характерна с варварските завоювания в Европа с огън и меч. Хан Аспарух основава държава на съюзнически начала. Славяни и прабългари запазват известна етническа самостоятелност. Дълго време, почти два века, изминават, в които етносите постепенно се сливат и образуват българската народност.

Проф. Петър Мутафчиев пише: „Някакъв верен инстинкт, политически усет или държавнически разум бе подсказал на Аспаруха при появяването му в Мизия да потърси опора за делото си в завареното тук славянство”.

Интересни са следните негови изводи:

- Аспаруховата държава не унищожават битовите особености и племенни традиции на славяните, не ги превръща в потисната и безправна маса.

- Близките приемници на Аспаруха остават верни на тия отношения, завещани от основателя на държавата. (3).

В много селища на България се заселват и съвместно живеят славяни и прабългари. Археологическите разкопки и антропологическите проучвания показват съжителството на славяни и прабългари в столицата Плиска и в много други селища на Добруджа.

Ономастиката доказва смесени бракове сред ханския двор и сред болярски фамилии. (4)

Първата българска държава се превръща в обединителен център за славянските племена на Балканския полуостров с идеите си за зачитане на различията на двата основни етноси и взаимното им въздействие при създаване на българската народност.

На 9 март 1230 г. цар Иван Асен II разбива войските на Теодор Комнин. Българите пленяват голям брой епирци. Иван Асен II постъпва необичайно хуманно за онази епоха, като освобождава повечето от пленените войници „...и ги отпратил по селата и градовете им...“. Остава в някои от завладените градове старите управители. Георги Акрополит пише: „...той се върнал в страната си, оставяйки някой от крепостите да се управляват от гърци... Затова бил обичан не само от българите, но и от гърците“.(5)

Владетели на Първата и Втората българска държава, боляри и бойци в периода на Средновековието са човечни и водят съвместно съжителство. Племената и културите взаимно се развиват, проникват и се обогатяват. В българското общество е съхранено общуването в семействата на стари и млади, на съседи и приятели.

III. ОСВОБОДИТЕЛНИТЕ ВОЙНИ В ТРЕТАТА БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВА И ЧОВЕКОЛЮБИЕТО

1. Сръбско-българската война от 1885 г. е в защита на Съединението на Княжество България и Източна Румелия.

В разказа „Иде ли“, посветен на войната Иван Вазов описва срещата на баба Цена със сръбските пленници. Майчина обич и тревога има в думите:

„- Боже мили - пришушна си тя, - та тия ли са сърбите? Та те добри хора... Клетите им майки... дали ги знаят. Момчета бре, я почакайте!

Българската майка тича да облекчи съдбата на клетите пленници. Българският войник е добродушен.

„И тя се втурна у тях си и тозчас излезе пак със стъкло ракийца в ръка и викна към сръбските войници да почакаат, за да ги почерпи. Солдатинът, който ги пазеше, се усмихна добродушно и ги спря.

- Фалим, фалим - отговориха признателно уморените пленници, съгрени от благодатната глътка ракийца.

- И за мене капчица остая, наздраве, бабо! - извика весело българският войник и гаврътна последната капка в стъклото.“

Християнската доброжелателност на баба Цена не може да разбере причината за войната, която носи смърт и страдание

„- Все божи християни... Ама защо ли се биха?... - чуди се баба Цена, като гледа подир дружината, която отмина.

„Те са добри хора“... „Клетите им майки... (6)

Васил Димитров

2. Балканските войни 1912 – 1913 г. са характеризирани от Васил Димитров, композитор и учител, в две тетрадки със заглавие „Кървавият път на сливенци“ На 15 октомври 1912 г. е записал: „Надвечер намерихме изостанал ранен турчин. Прибрахме го в малката ни тортозна палатка за болни. Дадохме му хляб и сирене да подкрепим изтощението му. Разплака се от умиление и благодарност. Благославя ни...“ И в тази война българската човечност стои над всички страдания и рани от вековните потисници.

Със съчувствие Васил Димитров описва съдбата на турската войска: „Една човешка маса от здрави, силни и млади анадолци... попадна под огъня на смелите картечари на 16. ловчански полк и сбърква плановете на турското командване. И тая маса, ей тъй хубаво

облечена и екипирана с модерни пушки и патрони, три денонощия лежи сред поразията си, лежи полузаровена в свлечената от дъждовната стихия кал, пръст и тиня.”(7)

В „Карнегиевата анкета” има множество свидетелства за българската толерантност през Балканските войни 1912 – 1913 г. Цитирам данните: „Доказва се още, че след като е бил превзет Одрин, българското командване взема всички мерки срещу грабежите над турските домове и семейства. Издевателствата над одринските жители са били организирани не от български войници, а от местните цивилни гърци.

Нещо повече - още на 14 март 1913 г. българският комендант на Одрин генерал Георги Вазов издава заповед да се дава по четвърт хляб на военнопленниците, който бил взет от дажбите на българските войници. В подкрепа на този факт авторите на Карнегиевата анкета свидетелстват: „още от първия ден победоносните войници споделяли своя хляб с пленниците и с гладуващото население...”(8)

Човечността и хуманността на българските офицери и войнци, с които се отнасят към турските военнопленници, прогонват техните тревоги. Вместо подигравки, грубости и ругатни те срещат състрадание, съчувствие и добро отношение, които истински ги трогват. Това любезно българско отношение учудва дори и Явер паша, който задава въпрос на българските журналисти дали българите са получили заповед да се държат така към тях. Той дори казва: „Ако започна от генерала и свърша до тези войници опълченци, които стоят до моята врата, всички ни оказват горещ приветлив прием”. Пашата е поразен и от изключително великодушния жест на генерал Никола Иванов, който му връща сабята с думите:

„На храбрите оръжието не се отнема”. След като са пленени, на турските офицери са оставени конете, а на войниците - личното имущество. В писмо до жена си Явер паша пише: „В чест на заслугите ми не взеха моята сабя, както на всички военачалници и офицери. Ние не вярвахме, че ще бъдем приети тъй радушно и тъй братски от българската армия. Тъй горещ и братски е техният прием, щото мъките и вътрешните страдания, които изпитвахме, съвсем изчезнаха.“

Хуманното отношение на българските войници към пленените турски войски прави силно впечатление на чуждестранните кореспонденти и всички те с възторг и учудване отбелязват този удивителен български хуманизъм. Още от началото на войната, когато журналистите отиват в Стара Загора, където живеят и много турци, те забелязват, че българите се отнасят към тях напълно спокойно. Липсва и най-малка проява на враждебност, на агресия и на изстъпления. При докарването и на първите групи пленени турски войници, журналистите са поразени от поведението на конвоиращите ги опълченци. Те отбелязват, че българите се държат с тях, като с гости, делят хляб и тютюн. Един от руските журналисти, знаещ турски език, провежда разговор с пленен офицер от Бурса, който му споделя: „Ние се страхувахме, че българите ще ни убият или ще ни извадят очите, а те ни нахраниха и дори не ни биха. Отлични хора.” Журналистите разказват как по време на бойните действия капитан Рашев учи своите войници: „И да те е ранил турчин, щом видиш, че се предава, не го убивай. Така е: войната е едно, друго е човекът...”(9)

Българските извори и международните проучвания свидетелстват за човешкото отношение на българските военначалници, офицери и войници към пленниците и местното население по време на Балканските войни.

Нека политиките да прочетат посочените документи и публикации и да не използват историята за политически разделения на българското население.

3. Първата световна война е белязана със съюзнически отношения между България и Турция. Част от българското общество и цар Фердинанд считат, че обединението на българските земи ще е възможно чрез военни действия на страната на Тройния съюз. Ръководителите на младотурски триумвират Енвер бей (10), Талаат паша (11) и Джемал паша тласкат Турция към съюз с Централните сили. Те се стремят с помощта на Германия да присъединят Кавказ и други територии, населени с тюрски народи. (12)

Турската кадрова армия е около 200 000 войници и 8 000 офицери. Преди започване на военните действия е извършена мобилизация и числеността на войските е 780 хиляди души.(13)

През август 1914 г. Талаат паша е на посещение в София, за да привлече България във войната. Опитът е несполучлив. С посредничеството на Германия на 3 септември 1915 г. България и Турция подписват споразумение. Османската държава се задължава да отстъпи територия от 2,5 хил. кв. км. по долното течение на р. Марица. На 6 септември е подписан договор между България, Германия и Австро-Унгария, според който България трябва веднага да започне мобилизация и в началото на октомври 1915 г. да обяви война на Сърбия.(14)

България мобилизира 12 дивизии, близо 700 000 души. Заедно с опълчението и допълващите части воюват 877 392 души, близо 20 % от общия брой на петмилионното българско население.(15)

Главнокомандващ на българската армия е генералът от пехотата Никола Тодоров Жеков.(16)

Началник щаб на действащата армия е генерал Константин Жостов (17) в Главната квартира на 30 август 1916 г.

Генерал Иван Луков е началник щаб на действащата армия след смъртта на ген. Жостов.(18)

Паметни са военните действия на 11. Сливенски пехотен полк за превземането на редута „Киселица”, когато се носят победните звуци на полковата музика. Атака с музика. Четем спомените за войната, за кръвопролитните боеве и за състрадателните български бойци: „Ние никога не минаваме онази тънка граница, зад която стои високомерното отрицание на всичко, що е наше “ – разказват героите участници във войната. „Безбройни са примерите..., когато нашите войници проявяваха чувства на най-възвишено човеколюбие и състрадание. Каква грижа полагаха те за децата на победения неприятел... Един обозен колар от 46. пехотен полк прибрал в своята кола едно петгодишно момченце и какви грижи беше положил той за него. В колата си му беше направил място да спи. Намерил му беше чисти дрехи и сам гладуваше, за да бъде то нахранено. Цели два месеца той пази това загубено дете, докато един ден намери неговите родители в Призрен.“(19)

Основните сили на Втора българска армия настъпват в Македония. Овладяна е Страцинската позиция. Освободени са Куманово, Скопие, Велес, Прилеп, Охрид, Струга и други градове. Елин Пелин описва радостта на гражданите: „От два дни вече Велес е свободен. Камбаните бият радостно, тържествено и улиците са пълни с народ и войници. Гражданите, зашеметени от новото и неочаквано щастие, тичат нагоре-надолу и се усмихват радостно на всеки срещнат войник. Всеки е прибрал в къщата си по няколко от тия мили гости и сърцето му е пълно с българска гордост.“ (20)

Описанието доказва освободителния характер на войната и добросърдечността на българските войни.

Англичаните наричат Дойран „българският Вердюн“. Най-голям принос за отбраната му се пада на генерал-лейтенант Владимир Вазов.(21)

През 1936 г. в Лондон е организирана среща на ветераните от Първата световна война. Българската делегация се води от специално поканения генерал-лейтенант Владимир Вазов. Генералът разказва: „На 10 май тримата български пратеници пристигнахме на гара Виктория в Лондон. Тук, между посрещачите, бе и фелдмаршал лорд Милн, който командваше английските войски срещу Дойран. Когато нашият пълномощен министър г-н Симеон Радев му изказал своята благодарност, загдето, въпреки разстроеното си здраве, е направил чест да посрещне българската делегация, лордът отговорил: „Аз дойдох с удоволствие да ги посрещна и чувствам голямо уважение към българските войни, тъй като те, както и англичаните, бяха не само храбри, но и джентълмени“.(22)

Полковник Личев описва достойнствата на българския войн. На 24 юни 1918 г. е свален с артилерийски огън един наблюдателен английски самолет, който пада в телените мрежи на

главната позиция на 58. полк. Извадени са от самолета два трупа. В дописката, писана на фронта, четем: „На другия ден при полковите гробища, при вечните жилища на безсмъртните чада на България, бяха сложени два дървени ковчега, обсипани с цветя, а около тях построена команда от ... офицери и войници от всяка рота, обкичени с ордени. Музиката свиреше погребален марш и свещеникът, с кадилница и евангелие в ръце, подемаше своята тъжна песен. Възнесяха се горещи молитви за успокоение на душите на двамата покойници... Възвишена е човешката душа! Българският войник знае да уважава храбрите... Пушките изплюяха в обгорелите ръце. Взе се „за почест“ и герои вдигнаха смъртните останки, за да ги сложат във вечното жилище. Музиката засвири ... и двата ковчега леко се спуснаха в изкопаните гробове. По обичая всеки вдигна бучка пръст, хвърли я над ковчега с думите „Бог да ги прости“ и „Вечна им памет“. В скоро време се издигнаха две купчини пръст и два кръста се изправиха. На единия войнишка ръка бе написала: „Поручикъ Кансъ Аустинсъ Жеакъ, авиаторъ отъ английската армия, загиналъ съ апарата си на 24 юни 1918“, а на другия същите последни слова, без името на загиналия, защото по нищо не можа да се узнае. Живите герои се дръпнаха с тихи стъпки, за да не събудят спящите вечен сън. И тук, недалеч от покоя на нашите родни гори, северно от с. Побрег, ще почиват вечно и други два живота; ще стоят два чужди гроба, наоколо ще цъфтят пъстри цветя, два еднообразни скромни паметници ще стърчат и когато пътник мине край тях, неволно ще каже: „Благородно и хуманно е българското сърце!“ (23).

4. Себеотрицанието на българите през Втората световна война

Съветският радист Владимир Чернов идва в България на 14 септември 1941 г. с група парашутисти. Водят сражение край селата Оризаре и Жребчево в Сливенска област. Загиват командирът на групата, останалите са обкръжени от войска. Войниците ги пропускат свободно да излязат от обкръжението. Укриват се в български домове.

През есента на 1943 г. локомотивният машинист Димитър Димитров Великов от Сливен доближава локомотива си до влакова композиция, пълна със съветски военнопленници за Германия. Дава им храна и укрива един от тях в своя локомотив. Влакът на Димитър Великов пътува към Стара Загора. Преди да наближи следващата спирка машинистът намаля скоростта на движение. Дава на спасения военнопленник хляб и връхна дреха. Посочва му пътя – все на изток. Съветският боец скача от влака, спасен е.

В книгата „Пътища на дружбата“ е записан арестът на съветски военнопленници: „В края на август 1944 г. в района на железопътната гара в Сливен са заловени и хвърлени в ареста на 11. Сливенски пехотен полк двама съветски военнопленници. Вестта за присъствието им действа отрезвяващо върху офицерството, което не ги изтезва...“ Войници от поделението им носят храна и вестници. „Единият се казваше Георгий, а другият Феодосий или Фьодор“ – си спомня един от войниците.

„През лятото на 1944 г. в ръцете на новозагорската полиция попадат група съветски военнопленници, избягали от препускащ за Германия влак. За тях се застъпват братята арменци Артин и Торос Паносян от Нова Загора. Полицейският началник... разрешава да се даде работа на военнопленниците, за да се изхранват с припечелените пари.“ Дватамата братя настаняват военнопленниците на работа по поддръжка на пътя на железопътен прелез Нова Загора – с. Стоил войвода. Селяните им носят редовно храна. Групата дочаква части от Съветската армия и се присъединява към тях.

Централният архив на Министерството на отбраната на Съветския съюз съобщава, че съставът на 195. Новомосковска стрелкова дивизия е попълнен в Нова Загора със седем души: редниците Иван Корнеевич Шумский, Георги Петрович Матюхов, Варфоломей Феодович Бондаренко, Павел Михайлович Махарадзе, Теймур Мухтарович Верднев, Георги Павлович, Данилян и Агоп Оганесович Казарян. Това са имена на спасените съветски военнопленници. (24)

„Вие ми дадохте най-хубавото, с което разполагате – аз смятам, правехте го понякога със себеотрицание.”

Това изречение е написано в писмо на американския летец Харолд Джеймс до българите, негови спасители. На 26 юни 1944 г. самолетът му е свален над Средна гора, отведен е от полицията в с. Сърнегор, Община Брезово, Област Пловдив. Още на другия ден е освободен от средногорските партизани. Харолд Джеймс участва наравно с тях в битката срещу полицията и жандармерията. От САЩ той по-късно пише до своите другари партизани дълбоко вълнуващо писмо: „Няма начин, чрез който да ви се отплатя, мои приятели, за всичко, което направихте за мене. Ако не беше вашата любезност и храброст, аз щях да прекарам много мрачни дни в някой затворнически фашистки лагер. Вие решихте да жертвате своя живот, за да ме избавите от фашистите.

Аз живях с вас повече от един месец, ядох от вашата храна и спях във вашия лагер. Вие ми дадохте да се облека с топли дрехи. Вие ми дадохте най-хубавото, с което разполагате — аз смятам, правехте го понякога със себеотрицание. Ние сме съюзници - вие, български партизани, и аз, американският летец... (25)

Книгата „Войници на милосърдието” на българската журналистка, живееща в Хърватия, Диана Гласнова представя историята на отношението на българските офицери и войници към хърватското население по време на втората фаза от участието на България във Втората световна война. Публикувани са заповеди и известията на Щаба на Първа българска армия, представящи отношението на българските войници и офицери към хърватските военнопленници и към цивилното население, бягащо от югославските партизани. Тези документи убеждават, че българите постъпват според изискванията на Женевските конвенции и осигуряват храна и защита на пленените от Югославската армия. Авторката Диана Гласнова заключава с думите: „Става дума за онова човешко милосърдие, което краси победителя и го прави не само победител, а достоен победител.(26)

Войните са време на върховно изпитание. В такива години изблизват неподозираните достойнства или падения. Трудно е да се проявява човешчина по време на войни, когато бойците убиват, за да оцелеят, за да защитят честта на родината. Във войните българите отстояват човешкото в себе си. Те са съпричастни с общочовешките ценности.

IV. МИРОТВОРЧЕСКИ МИСИИ НА БЪЛГАРСКАТА АРМИЯ

Операция на ООН по поддържане на мира в Камбоджа (UNTAC)

Публикация на Камбоджанския си дневник, документи и книгата „Записки на първия български рейнджър” ни подари полковник Янко Янков.(27)

Полковник Янков разпъна картата на Камбоджа, където е първата българска мисия. Показва ни територията на техния лагер и на мироопазващите операции и най-далечното разстояние, на което българският войник е изпращан извън границите ни. Обясни, че за пръв път българските военнослужещи след Втората световна война попадат под реален артилерийски, минохвъргачен, противотанков и огън от стрелково оръжие.

Постави синя шапка и син шал, характерни за униформата на мирпотвоиците, на наши съученички.

Полковник Янков ни разказа за първите български миротворци. На 4 май 1992 г. от аерогара София излита група от 20 офицери и сержанти от Българската армия. Започва участието на България в операциите по поддържане на мира, провеждани от Организацията на обединените нации. В мисията в Камбоджа участват два батальона. Етапите на операцията са пет, като четири от тях провежда първият български батальон.

Тревожни са очите на изпращачите - заместник-началника на Генералния щаб генерал-лейтенант Топалов, генералите Илиев, Пехливанов и Киров, полковник Арнаудов и другите офицери. Загрижени са всички за живота и здравето на българските войни. Журналистът

Красен Бучков подарява на заместник-командира на батальона и командир на авангардната група майор Янко Георгиев Янков сувенирна кукла „Бай Ганьо” за талисман.

На 6 май групата е в Пном Пен. С микробус на 8 май пристигат в УНТАГ. „Канадецът майор Жено се разпорежда да заемем най-големия и лош район по границата с Виетнам и Лаос. Обясних, че в България съм инструктиран за друг район. В офиса на главнокомандващия генерал-лейтенант Джон Сандерсън поставям въпроса за 9. сектор. Част от работещите са индийци, подполковник Вайс е ирландец, а подполковник Бахри е от Тунис, генерал Джон Сандерсън е от Австралия. Макар и от различни народности, ние се разбрахме.“ Сговорчивостта и толерантността между главнокомандващия и майор Янков са ръководещи за определения 9. източен сектор за район на действие за българските военнослужещи в Камбоджа.

Организиран е брифинг за правата на човека.

Горещината е ужасна, температурата е 52 градуса. „Много трудно издържаме. Помагаме си всички. Заедно преодоляваме трудностите. Спомням си, че Тихомир едва не хвъркна във въздуха – разказва подполковник Янков. - Видях рогчето на една скачаща мина и се разкрещях. Моите викове го спасиха, той се отдръпна и не настъпи мината. Има много такива случаи, когато сме се спасявали от смъртта. Много е важно това човешко чувство да пазиш живота на другите. Няма човек, който да не се страхува – продължава майорът. - Важно е да се вдъхваме смелост. Командирът е длъжен да преодолее страха и да помага на другите, за да бъдат изпълнени успешно задачите.”

С много човешчина и топлота са изпълнени взаимоотношенията между различните народности.

„На полковник Вайс - ирландец, шеф по операциите, българската група е симпатична, ангажира се да ни помага. На 11 май пристига групата на руските военни наблюдатели. Веднага се запознахме и започнахме разговори. Зарадваха се и те, и ние като братя” – разказва полк. Янков. На другата сутрин той говори с поляци. Заедно се радват на срещата.

Правим си снимка с местните жители и с колеги. На 21 май на снимката сме заедно аз и началникът на политотдела на 7. дивизия, генерал майор Хенг Чулай – племенник на министър председателя Хенг Самрин.

На 13 юни на снимката сме аз, командирът на 2. пехотна група кап. Йорданов, командирът на разоръжените камбоджанци, командирът на взвода ст. лейтенант Каменов и преводачът Санчо. Така е кръстен в България, защото трудно изговаряме името му. Роден е в с. Тнао, на името на захарната палма. Баща му е учител и е убит по времето на Пол Пот.

Направих си снимки със заместник-командира на индонезийския батальон Индра, с подполковник Петропавловски и други.“

Снимките са доказателства за добрите взаимоотношения, които установихме с колегите от различна народности. На една от снимките старшина Жечко Стойков е в дружеска прегръдка с камбоджанеца преводач.

На 5 юли е сватбата на преводача Кен Сафон Дора (Санчо). Хуманността на българите е зачетена. Поканени са много хора от батальона. По българския обичай поднасят подаръци от името на българите и лични. Братът на Санчо от Компонг сом много се радва на майор Янков, седи до него и непрекъснато му поднася ястия. Ритуалите на сватба са много различни от българските.

През юли майор Янков прави няколко снимки на камбоджански деца. „Първата ни дейност при приземяването в Камбоджа е да нахраним децата. Всеки от нас отделя от дажбата си и я предоставя на гладните камбоджанчета. Грижата за децата ни доставя огромно удовлетворение. Българските военнослужещи даряват кръв на болни камбоджански деца“

В дневника на майор Янков пише: „Направих няколко снимки на камбоджански деца. Те са много радушни и послушни. Научили са няколко български думи... Дечица, как да не им се радваш, също като нашите, весели и усмихнати. Постоянно се въртят около столовата и ядат каквото им се даде.”(28)

Осигуряват безопасността на избирателните пунктове, наречени дистрикти. С „Хелюу УНТАК” местните жители поздравяват нашите миротворци.

Г-н Янков ни разказва: „През ден, през седмица червените кхмери идваха в кантона ни. Седнат, хапнат, погледат видео. Като приятели бяхме, техният лагер е на километър и половина от нашия. Ние не сме искали, а и не са ни канили да им гостуваме.

В един момент „гостите” откриват внезапно огън по българските войници, които са били редом с тях.

В базовия лагер офицерите и сержантите отглеждат домашен любимец – змия.

На въпроса на какво отдава, той, българският офицер, толерантността на батальона, подполковник Янков ни обясни:

„Общожителската и общообразователна подготовка на българските военнослужещи в действителност се оказа, че е на по-високо ниво от повечето страни, участници в УНТАК. В тази мисия участваха с военен контингент 35 страни от целия свят, а с пехотни батальони, както нашия, 12 страни.

Контактувал съм с военнослужещи от всички контингенти и не мога да не съм поласкан от факта, че българските военнослужещи имат повече познания по световна история и география от канадските, австралийски, пакистанските, холандските и уругвайските войници. Това ни даваше възможност да установяваме взаимни контакти и в обикновените войнишки разговори на различни теми.

Пословично е желанието на българите за знания и към края на мисията от първия батальон „Сини каски” по няколко човека от всяка рота можеха свободно да говорят трудния, на съвсем различна фонетична основа, кхмерски език. Най-общите фрази научиха почти всички, а голяма част от личния състав контактуваше и на английски език. Това доведе до много бързо влизане в контакт с местното население.

Приятелското ни и коректно отношение към камбоджанците създаде условия за изпълнение на основната задача, а именно доверие на местното население към войниците на ООН. Това доверие ни помогна извънредно много при изпълнение на задачите през всички етапи на операцията.”

1995-1996 г. втората за България операция за поддържане на мира от ООН в Ангола.

Подполковник Янков обясни основната цел на българските наблюдатели в Ангола. UNAVEM III започва през февруари 1995 г. с цел да се подпомогне правителството на Ангола за възстановяването на мира и постигане на национално помирение. Служи се с хора от различни националности. Командир на ТИМ е индиец, служат азиатец, алжирец, уругваец и българинът полковник Янков. Той е командир на смесен ТИМ, състоящ се от 12 човека от 10 националности.

Началото на мисията е трудно. Никакви хора не говорят с българите. „Ние уважавахме различността на другите” – обяснява полковник Янков. След известно време командирите започват да си говорят и да си ходят на гости. Униформата е съобразена с националността. Българите са с извадени ризи, с бради. Носят сини знамена, шапки и шалове. На главите на гурките са поставени сини чалми. Военнослужещите им са с големи коси, не се стрижат и бръснат. Носят гривни на ръцете си и ножове. Постигнахме споразумение с гурките да пострижат брадите си и да не носят ножове.

Колко човечност има в думите на полковника: „Прекланям се пред труда на всички български военнослужещи, които по всяко време изпълняваха задачите в пек и дъжд, денем и нощем, по път и без път, а понякога и при стрелба по тях.”

От думите на полковник Янков се убедихме в най-искрената хуманност на българите към децата и местното население, към военнослужещите от другите държави. Снимките свидетелстват за дружески отношения.

V. ПОСЛЕСЛОВ

Толерантността на българите е вековна черта. От създаването на Славяно-българската държава, през войните за обединяване на славянските племена и за национално обединение до мироопазващите мисии характерна черта на военнослужещите е хуманността.

Съхранени са български и международни свидетелства за човечността на нашите прадеди, деди и съвременници.

Отличителни черти са загрижеността за живота на военнослужещите и мирното население. Хуманно е отношението на българите към местното население и победения неприятел. Особени са грижите за децата.

Много са изворите: български и европейски, за човечността и хуманността на българските офицери и войници по време на военни действия.

В Българската армия командири и бойци отстояват общочовешките ценности.

Написахме тези страници, за да възкръсне истината, написахме ги, за да отречем опитите за фалшификации на българската история.

VII. БЕЛЕЖКИ

1. Балканските войни и сведенията за нарушенията на международното право инициират фондацията за международен мир „Карнеги“ да проучи истината. Събраният материал (писмени свидетелства, коментари на съставителите, фотографии, исторически и етнографски карти) е подреден и публикуван през юли 1914 г. във Вашингтон от името на Карнегиевата фондация, а основните изводи на съставителите са представени чрез медиите два месеца по-рано. Издадени са 13 000 броя на английски и 5 000 на френски език, разпространени в Съединените щати, Европа и Япония. На български език Карнегиевата анкета излиза още през същата година.

2. Пози, А. „Войната се завръща“, С.1934, с.45

3. Мутафчиев, П. Книга за българите, С., 1992, с. 64

4. История на България, т. 2, С., 1981, с. 264

5. История на България, т. 3, С., 1982, с. 166

6. Вазов, И. Избрани съчинения, т. X, Български писател, 1977, с. 165

7. Държавен архив – Сливен, ф. 923, Личен фонд „Васил Димитров Попвасилев, оп. 1, а. е. 2, л. 24 – 36

8. Мемориалът на едно поражение бр. 1, 2006 сп. „Български войн“.

9. Шипчанов, И. Вестители на бойната славас.146, 149

10. Енвер бей е роден през 1822 г. Той е турски военен и държавен деец. Един от водачите е на организацията „Иттихад ве тераки“ (Комитет „Единение и напредък“), която организира и провежда Младотурската революция през 1908 г. Обявява се против опитите на султан Абдул Хамид II да си възвърне абсолютната власт чрез контрапреврат през 1909 г. Участва в Итало-турската война от 1911 г. През Втората балканска война през 1913 г. ръководи действията на турската армия по реокупацията на Източна Тракия. Военен министър е през 1914 г. Полага усилия за реорганизация на турската армия през Първата световна война, 1914-1918 г. Убит е през 1922 г. при Валджуан, Туркестан от болшевишки войски. Тошкин, А. и др. Трето българско царство. Историческа енциклопедия. С., 2003, с.144

11. Турският политически и държавен деец Мехмед Талаат паша е роден през 1874 г. Един от лидерите е на комитета „Единение и напредък“. Взема дейно участие в подготовката и извършването на Младотурската революция, 1908 г. Заема редица държавни постове. Велик везир е от февруари 1917 до 1918 г. Умира през 1921 г. Пак там, с. 356, 357

Ахмед Джемал паша е роден през 1872 г. Един от ръководителите е на младотурския комитет. От началото на 1913 г. е военен губернатор на столицата. Той е един от инициаторите за навлизането на турски войски в Източна Тракия по време на Втората балканска война, 1913 г. От 1914 до 1918 г. е военноморски министър, а до 1917 г. е и

главнокомандващ турските войски в Сирия и Палестина. След поражението на Турция в Първата световна война емигрира в Германия. През 1920 г. е военен съветник в Афганистан. Убит е от арменски групировки през 1922 г.

12. Тошкин, А. и др. Трето българско царство. Историческа енциклопедия. С., 2003, с.123

13. Димитров, С. и др. История на балканските народи 1879-1918, С. 1975, с.414

14. Станев, Н. История на България, 1870-1941, второ издание, Велико Търново, 1992, с.313

15. Камбуров, Г. Военнополитически отношения между България и Германия през Първата световна война. Българо-германски отношения и връзки, Изследвания и материали, с. 1972 т.1 с.247

16. В. Сливен, №5, 22, 09.2002; Българска бойна слава, Съст. Ат. Пейчев и др. С., 1999, с.375

Генерал Никола Жеков е роден в Сливен на 25 декември 1864 г. Завършва военно училище в София през 1887 г. и генералщабна академия в Торино през 1897 г. Служи като генералщабен офицер, преподавател, началник на Школата за запасни подпоручици и на Военното училище. На 5 август 1915 г. е назначен за военен министър, а от 26 септември същата година е главнокомандващ на действащата армия. Доброволец е в Сръбско-българската война, началник-щаб е на Втора армия по време на Балканските войни. Участва в детронирването на княз Александър, разжалван и амнистиран е. След края на Първата световна война ген. Жеков е уволнен, арестуван и осъден (през 1921 г. на 10 години затвор за втората национална катастрофа; амнистиран е след 3 години). През 1945 г. емигрира в Германия. Осъден е от Народния съд на смърт. Умира в Германия на 1 ноември 1948 г.

17. Тошкин, А. и др. Трето българско царство. Историческа енциклопедия. С., 2003, с. 146

Генерал Константин Жостов е роден на 30 септември 1867 г. в с. Гайтаниново, Благоевградско. Завършил е военно училище в София, след което и Висшето артилерийско училище във Виена с право да служи в Генерален щаб. Включва се като доброволец в Сръбско-българската война, 1885 г. По време на Балканските войни, 1912-1913 г., е началник-щаб на Трета армия и на обединените Първа и Трета армия по време на сраженията при укрепените линии Люлебургас-Бунархисар и Чаталджа. Участва като военен съветник в делегацията в Лондон за подписване на мирния договор през 1913 г. През Първата световна война планира операциите и управлява войските във войната срещу Сърбия. Умира внезапно.

18. В. „Сливен”, №5, 22, 09.2002; Българска бойна слава, Съст. Ат. Пейчев и др. С., 1999, с.246

Генерал Иван Луков е роден на 22 август 1871 г. в Габрово. Завършил е Военното училище в София, а през 1899 г. постъпва в Николаевската академия на Генералния щаб на руската армия. Иван Луков преминава през различни командирски длъжности, военен аташе е в Париж и Санкт Петербург. Генералът ръководи щаба от 1 септември 1916 г. до декември 1917 г., когато поема командването на Втора армия. Член е на делегацията по подписването на Солунското примирие. Изведен е в запаса на 7 януари 1920 г.

19. Лесицов, Г. и др. История на 11. Сливенски пехотен полк, С., 1934, с.84

20. Чолпанов, Б. Славата на България, С., 1988, с.284

21. Генерал Владимир Вазов е роден на 14 май 1868 г. в Сопот. Завършва Военното училище в София, Стрелковата артилерийска школа в Царское село в Русия и курс за артилерийски офицери във Франция. Участва в двете Балкански войни, 1912-1913 г. През Първата световна война е на различни фронтове. Военния си гений проявява при отбраната на Дойран. След войната заема всякакви длъжности. На 24 февруари 1920 г. преминава в запаса. Кмет е на София в периода 1926-1931 г. През 1935 и 1936 г. генералът е в Лондон. Вестник „Таймс” пише: „Клубът на ветераните покани на гости в Лондон генерал Вазов. Предстои запознаване с човека, който през 1918 г. победи по невероятен начин елитния

британски корпус при Дойран. На парада на ветераните английските бойни знамена от Първата световна война са сведени в знак на почит само при преминаването на френската и българската делегация. При задаването ѝ фелдмаршал Милн командва: „Свалете знамената! Минава генерал Вазов – героят от Дойран”

22. Чолпанов, Б. Славата на България, С., 1988, с. 293

23. Из дописка от полк. Личев, публикувана в сп. „Отечество” на 25 юни 1918 г.

24. Окръжен държавен архив – Сливен и др. Пътища на дружбата, С., 1977, с. 35, 36

25. Вълканов, В. Фашизъм и антифашизъм в България. Преди и сега.

26. <http://edinzavet.org/2010/05/29/d-glasnov/>

27. Янко Янков е роден в с. Селиминово, община Сливен, област Сливен. В периода 4 май 1992 г. – 30 януари 1993 г. е командир на авангардната група и заместник-командир на първия български батальон „Сини каски” в операцията за поддържане на мира УНТАК на ООН в Камбоджа. През 1995-1996 г. е военен наблюдател и командир на международни тимове във втората за България операция за поддържане на мира на ООН в Ангола, а от 1994 до 2001 година е помощник-началник на отдел „Бойна подготовка” в щаба на Трета армия и Трети армейски корпус в Сливен. Подполковник Янков има 22 години служба в българската армия като командир на различни поделения. По инициатива на полковник Янков в Сливен е създаден и първият музей на българските миротворци.

През 2003 – 2007 г. е кмет на с. Селиминово, община Сливен, област Сливен

От 2011 г. е кмет на кв. „Моллова гора” в Сливен.

28. Янков, Я. Камбоджански дневник, ИК „Жажда”, С., 2005, с. 61

VIII. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И ДОКУМЕНТИ

Вазов, И. Избрани съчинения, т. X, Български писател, 1977

Държавен архив – Сливен, ф. 923, Личен фонд „Васил Димитров Попвасилев

История на България, т. 2, С., 1981

История на България, т. 3, С., 1982

Мемориалът на едно поражение бр. 1, 2006 сп. „Български войн”.

Мутафчиев, П. Книга за българите, С., 1992

Пози, А. „Войната се завърща”, С.1934

Тошкин, А. и др. Трето българско царство. Историческа енциклопедия. С., 2003

Шипчанов, И. Вестители на бойната слава

ПРИЮТЯВАНЕ НА АРМЕНЦИТЕ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ

Луиза Георгиева Абрамян

„Ние никога няма да забравим, че българските граници бяха отворени за нас по време на арменския геноцид”.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Тези думи казва посланикът на Република Армения Сергей Манасарян по време на помен за загиналите арменци в периода 1915-1917 г. на площад „Хаджи Димитър” в Сливен на 23 април 2009 г. (1)

Днес на човечеството са необходими толерантност и демократичност. Българският исторически пример на традиционна толерантност е ценен не само за нас българите, но и за Европа и света.

Основната цел на реферата е чрез примери на събития и човешки съдби в миналото и днес да помним, пазим и пренесем в бъдещето българското човеколюбие. Припомнянето на националното чувство за добросъщност и търпимост към различните етноси във време на етнически и религиозни сблъсъци е нужно.

Въз основа на историческия метод характеризирам генезиса на българската толерантност в миналото. Посочвам взаимовръзката на историческото минало, настоящето и бъдещето.

Евгения Мицева в „Арменците в България – култура и идентичност” обяснява различието между понятията Родина и Отечество при етносите. Спира вниманието ни върху характеристиките: майчин език, култура и традиции. (2)

В списание „Български фолклор” се акцентира върху проблемите при интегрирането на етносите във фолклора, смесването на арменците и българите чрез смесени бракове. Изяснява се историята на арменските училища в страната и изучаването на майчин език. (3)

Рефератът е съставен от няколко части.

В началото на изложението е направен преглед на традиционната българска толерантност от създаването на Славянобългарската държава до края на Първата и Втората българска държава. Отражена е идеята за „свобода, братство, равенство” на всички народности по време на Възраждането. Във войните на България за обединение българските войни спасяват деца, жени и ранени бойци на противници. Героичен подвиг на цялото българско общество е спасяването на евреите и ромите. В края на ХХ и началото на ХХI век България е държава на етническият мир.

В следващия раздел вниманието е концентрирано върху заселванията на арменците в България и Сливен.

В главата „Съпричастност със страданията на арменския народ” са посочени протестите на Сливенския лекарски съюз от 1924 г.; решението на Общинския съвет в Сливен за включеното ежегодно честване в културния календар на града на 24 април.

На приятелствата между българи и арменци и смесените бракове също са посветени редове.

Д-р Куюмджиян с изписаните си тетрадки, Кеворк Кеворкян и Вахи Кендерян са различни, но ние ги познаваме, за да сме заедно.

Рефератът завършва с идеята да живеем заедно и в бъдеще, за да я има България.

II. БЪЛГАРСКАТА ТОЛЕРАНТНОСТ – НАЦИОНАЛНА ТРАДИЦИЯ

В подписания мирен договор с Византия през 681 г. държавата победителка е записана в историята с името на двата етноса – Славянобългарска държава. Хан Аспарух основава държава на съюзнически начала. Славяни и прабългари запазват известна етническа

самостоятелност. Дълго време, почти два века, изминават, в които етносите постепенно се сливат и образуват българската народност.

В много селища на България се заселват и съвместно живеят славяни и прабългари. Археологическите разкопки и антропологическите проучвания показват съжителството на славяни и прабългари в столицата Плиска и в много други селища на Добруджа. Първата българска държава се превръща в обединителен център за славянските племена на Балканския полуостров с идеите си за зачитане на различията на двата основни етноса и взаимодействието им при създаването на българската народност. България е сред малкото страни, спасили своето еврейско население от геноцид. България е единствената страна в Европа, още повече съюзник на Третия райх, спасила хиляди евреи. Участва цялата българска нация, без оглед на политическо разделение. Дълбоки са историческите измерения на спасяването на българските евреи. Превърнати са в изконна, хуманна същност на българина. Традиционна е идеята за „братството и съвършеното равенство между всички народности“.

III. ЗАСЕЛВАНИЯ НА АРМЕНЦИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ И В СЛИВЕН

Арменски заселници по българските земи има от IV – V век. Те идват тук с византийските войски. Заселването на арменци в България продължава до началото на XVII век.

Династическите бракове представляват също част от синтеза между българи и арменци. Съпругата на цар Симеон (893 - 927 г.) е арменката Рабна. Техни синове са бъдещите български царе Петър и Роман. Цар Петър (927 – 970 г.), син на Симеон Велики, се жени за Мария (Ирина), внучка на византийския император, с арменски корен. Братът на Петър - Иван, също е женен за богата арменска принцеса. Според някои исторически извори цар Самуил (997 – 1014 г.) е също с арменски произход.

Най-масово арменците идват в България в края на XIX век и началото на XX век вследствие терора в Османската империя.

След Освобождението през 1884 г. в Княжество България има около 4 000 арменци, в Източна Румелия – около 1 300.

20 000 арменци, спасявайки се от турските насилия по времето на султан Абдул Хамид II, се установяват в България през 1894 г. - 1896 г. През Балканската война (1912 г. – 1913 г.), числото на арменците в България достига 35 000 и продължава да расте. След геноцида на арменците в Турция (1915 г. – 1922 г.), през 1922 г. българските граници са отворени за бежанци – настаняват се около 25 000 души; 1926 г. – 27 322; 1934 г. – 25 963; след Втората световна война (1946 г.) – 21 637; 1956 г. – 21 201; 1965 – 1975 г. – намаляване; 1975 г. – 14 526; 1992 г. – 13 677; 2001 г. – 10 832 души. (4)

В Сливен е създадена арменска махала още по време на османското потисничество. Тя обхваща арменските заселници, живеещи в югозападната част на Ески намазгях и северозападната част на Ески джамия, около ул. „Раковски“. След 1830 г. там се заселват арменците, които живеят на югозапад от Мангърската махала. Обхваща около 30 имота. (5)

През 2008 г. Областната администрация в Сливен издава книгата „Празникът – моят и на другия край мен“, в която е записано, че арменците в Сливенска област представляват 0,1 % от населението. В Сливенска област живеят: 74,7% българи; 10,5% турци; 12,3% роми; 0,1% - арменци.(6)

IV. СЪПРИЧАСТНОСТ СЪС СТАРАДАНИЯТА НА АРМЕНСКИЯ НАРОД

През април 1920 г. в Сливенския клон на лекарския съюз д-р Куюмджиян изнася реферат „Преследване и клане на арменски лекари от турските власти и лекари през 1915–1918 г.“ Сливенските лекари изслушват реферата. В знак на съпричастност, приемат решения: да се даде гласност на протеста на сливенските лекари против нечовешкото

свирепо отношение на турските лекари и професори по медицина към арменските лекари и арменския санитарен персонал. Протестът е изпратен до правителството на Турция, до Българското дружество „Червен кръст“ и до Международното бюро на Червения кръст в Женева, Швейцария, против преследването и клането на арменските лекари. (7) (Приложение № 1)

На 23 април 2009 г. Общинският съвет в Сливен почита с едноминутно мълчание паметта на загиналите арменци. След това в деловодството на общинския съвет е внесена декларация като проект за решение за осъждане на геноцида над арменския народ през 1915-1917 година, изстреблението на над 100 хиляди българи и прогонването на над половин милион българи от Източна и Западна Тракия, Македония и Мала Азия през периода 1903-1913 година.

Общинският съвет в Сливен приема решение в културния календар на общината 24 април да бъде включен като ден на възпоменание за жертвите на геноцида над арменския народ.(8)

На 23 април с. г. е отслужен помен за геноцида над арменците на централния площад „Хаджи Димитър“ в Сливен. Присъстват посланикът на Република Армения Сергей Манасарян, депутати, общински съветници, представители на арменската общност, граждани и ученици.

„Международното признаване на геноцида над арменците е само въпрос на време“, коментира посланикът на Република Армения Сергей Манасарян. „Знам, че проблемът с признаването на геноцида е много сложен въпрос, защото освен моралния акт стоят и въпроси, свързани със собствената сигурност. Повече от 16 общини вече са приели този документ и сега чакаме решението на парламента“.

„Арменската общност е най-интегрираната в българското общество и ние никога няма да забравим, че българските граници бяха отворени за нас по време на арменския геноцид“, казва още арменският посланик.(9)

V. ПРИЯТЕЛСТВОТА МЕЖДУ БЪЛГАРИ И АРМЕНЦИ И СМЕСЕНИТЕ БРАКОВЕ

Разговор с Мария Димитрова Хачикян

Как възприеха Вашите родители брака Ви на теб с арменец и на него с българка?

Майка ми се беше досетила, че е възможно да съм се омъжила, след като не се завърнах през нощта и особено като ни видя сутринта в къщи заедно с Хачо. Обявихме, че ще сключим граждански брак. Майка ми Станка и баща ми Димитър Колеви бяха много толерантни към нас. Мама веднага купи кутия с бонбони и започна да ни черпи. Не знаеше баща ми как ще приеме новината. Помислехме си да избягаме. Той се завърна от работа и ние се срещнахме на вратата. Майка му каза: „Имаме булка“. Баща ми се обърна към нас с думите: „Я, се връщайте“. И изпрати майка да купи продукти за пиене и ядене. По българския обичай ядохме и пихме. Пожелавах ни щастие и дълъг живот.

Моите роднини обичаха съпруга ми.

Първата арменка, на която съобщихме, че ще се женим, бе сестрата на майката на Хачо. Тя ни отговори, че щом сме решили, трябва да се оженим. По пътя срещнахме майката на Хачо, но той не пожела да съобщим на нея. Решихме да отидем у неговата сестра, за да разкажем и тя да каже на майка им. Прекрачвайки прага на нейната къща, видях бъдещата си свекърва. Наведох се да и целуна ръка (както ме учеше моята майка), но тя се отдръпна. Започнахме да ядем и да се черпим. Тогава майката на моя съпруг ми подари златен пръстен.

Ние, младоженците и свекърва ми, заедно с нейната сляпата майка заживяхме заедно. Те ми разказаха тежката съдба на тяхното семейство. При поголовното клане и унищожаване на незащитно арменско население и депортацията им, семейството на свекърва ми бяга към България. Свирепи османлии ги застигат . Сестра му е заклана пред неговите очи. До края на

живота си той не може да преживее варварската смърт. Връща се вечер от работа, грабва нож и го забива във възглавницата. Сърцето му не издържа и умира на 40 години.

Много арменци от Сливен имат съществен принос за развитието на града. Едни от тях са фамилията Папазян.

Хайк Папазян е известен сливенски търговец. Неговият син **Гарбис** е роден на 14 август 1920 г. в Сливен. През 1940 г. отива във Виена, Австрия. Там се дипломира като инженер-химик, а по-късно и като икономист. Основава фирма „Рила“ за внос и износ. Търгува с български фирми.

През 1988 г. дарителят **Гарбис Папазян** е удостоен със званието „Почетен гражданин на Сливен“. Първото дарение на родния град от **Гарбис Папазян** на стойност 2 000 лв. е направено във връзка с Новата 1960 година на детските градини. През 1976 г. дава 270 000 лева за строителството на детската градина „Вержин и Хайк Папазян“ и детска ясла „Радост“. През 1978 г. за талантливите сливенски деца закупува цигулка, изработена през 1850 г. от виенския майстор Рупрухет, за 2 000 щатски долара. Подарява на града ретланслатор за 2 313 щатски долара. Изпраща 10 000 долара за сградата на Драматичния театър „Стефан Киров“ и за Дома за стари хора. През 1993 г. предоставя 4 000 долара за ремонт на арменския параклис в старите сливенски гробища, за видеомагнетофон на ЦДГ „Вержин и Хаик Папазян“ и др. Предоставя средства за фонд „1300 години България“.

Гарбис Папазян е сред инициаторите за закупуване на дом Витгенщайн във Виена – седалище на Българския културен институт в Австрия.

През септември 1995 г. му е присъдена грамота от българската църква „Свети Иван Рилски“ във Виена за оказана помощ при създаването ѝ.(10)

Сливен винаги ще помни и името на **Нораир Нурикян**.

„В родния ми Сливен ме посрещнаха като Господ! Организираха посрещането ми като първомайска манифестация, червени килими, цветя, фойерверки.“ – разказва **Нораир Нурикян**. (11) Той е два пъти олимпийски шампион по вдигане на тежести – от Мюнхен'72 и Монреал'76, два пъти световен шампион, световен вицешампион през 1973 в Хавана, двукратен бронзов медалист от световни първенства – през 1971 г. в Лима (Перу) и през 1974 г. в Манила (Филипините), европейски шампион за 1976 г. в Берлин, двукратен европейски вицешампион през 1972 г. в Костанца (Румъния) и през 1973 г. в Мадрид, бронзов медалист от европейските първенства през 1969 г. във Варшава и през 1974 г. във Верона, трикратен балкански шампион – през 1973 г. в Атина, през 1974 г. в Бургас, през 1975 г. в Сомбор (Югославия), петкратен шампион на България -1966 г. за юноши младша възраст, 1968 г. за юноши старша възраст, 1971, 1972 и 1975 г. за мъже.

Трикратен вицешампион е на България – през 1967, 1970, 1974 г., бронзов медалист от първенството на България за 1969 г., трикратен шампион от турнира "Дунавска купа" - 1969 г. във Видин за юноши, 1971 г. в Сплит (Югославия) и 1975 г. в Донауешинген (Германия) за мъже.

Общият брой на извоюваните от него медали от всички състезания (многобой и отделните движения) е 55 - 27 златни, 14 сребърни и 14 бронзови. Поставил е 4 световни рекорда за мъже. През 1976 г. става помощник-треньор, а през периода 1989-1993 г. е и старши треньор на националния отбор по вдигане на тежести на България. От 1995 до 2004 г. е генерален секретар на Българската федерация по вдигане на тежести. През 1996 г. е избран за член на Изпълкома, а в периода 2001 - 2005 г. и за вицепрезидент на Международната федерация по вдигане на тежести.(12)

С името на **Варта Гарабедян** се свързва съботното арменско училище в Сливен и Общонарменския благотворителен съюз „Парекордзаган“ в града.

През 2002 г. съюзът избира ръководство с председател **Варта Гарабедян**, преподавателка в съботното арменско училище. Благодарение на помощта от \$ 3 000, отпусната от центъра в Ню Йорк, клонът на „Парекордзаган“ извършва неотложния ремонт

на помещение, собственост на арменското църковно настоятелство в града. То се превръща в клуб и място, където Благотворителният съюз провежда своите мероприятия и в което се събират младежи и деца от съботното арменско училище.

През 2008 г. за председател е избран Аршавир Хулян. На отчетно-изборното събрание, г-жа Варта Гарабедян получава Грамота „Почетен председател на „Парекордзаган“ за неуморната ѝ 20-годишна дейност като преподавател в съботното арменско училище и за популяризиране на арменската култура, традиции и обичаи сред българското общество.(13)

Гаро Шаклиян е роден на 13 февруари 1947 г. в Сливен. Започва да свири на цигулка от ранна детска възраст при известния сливенски цигулар и педагог Васил Димитров. Завършва Средно музикално училище в гр. Бургас – специалност цигулка, а през 1974 г. – Българска държавна консерватория – София, теоретико-композиторски факултет и хорово дирижиране при проф. Васил Арнаудов.

След завършване на висшето си образование Гаро Шаклиян е разпределен в Полувисшия институт за детски учители в град Пазарджик. Паралелно с преподавателската дейност той сформира и ръководи студентски дамски хор към института. След едногодишна усилена работа под негово диригентство хорът печели две последователни години първо място на окръжните прегледи на художествената самодейност. След 26 години активна творческа дейност Гаро Шаклиян напуска състава на оркестъра през 2000 година, заради нарастващите ангажименти в собствения му бизнес, но остава съпричастен към развитието на изкуството в родния си град.

Преживе, макар и далеч от сцената, той остава верен на голямата си любов към музиката; към вярата в младите дарования, на които с много такт и внимание предава своите умения и натрупан сценичен опит. С изключителна вяра в таланта на младия цигулар Радослав Ненчев, Гаро Шаклиян го подкрепя морално и материално, а след кончината му семейството му продължава да подкрепя и финансира обучението на младия Ненчев в Германия.

Животът на Гаро Шаклиян е една непрестанна борба против пошлостта и сивотата в изкуството; борба в името на доброто и любовта към хората, музиката и изкуството като цяло.(14)

Вокалната група „**Градски хубавелки**“ съществува от 1998 г. при Народно читалище „Дружба“ – Сливен. От 2006 г. читалището установява партньорски взаимоотношения с „Парекордзаган“ Сливен и оттогава започват съвместните инициативи.

По предложение на Варта Гарабедян, която е член на настоятелството на читалището, вокалната група включва в репертоара си и песни изпълнявани на арменски език. На всички концерти вокална група „Градски хубавелки“ винаги изпълнява поне една арменска песен.

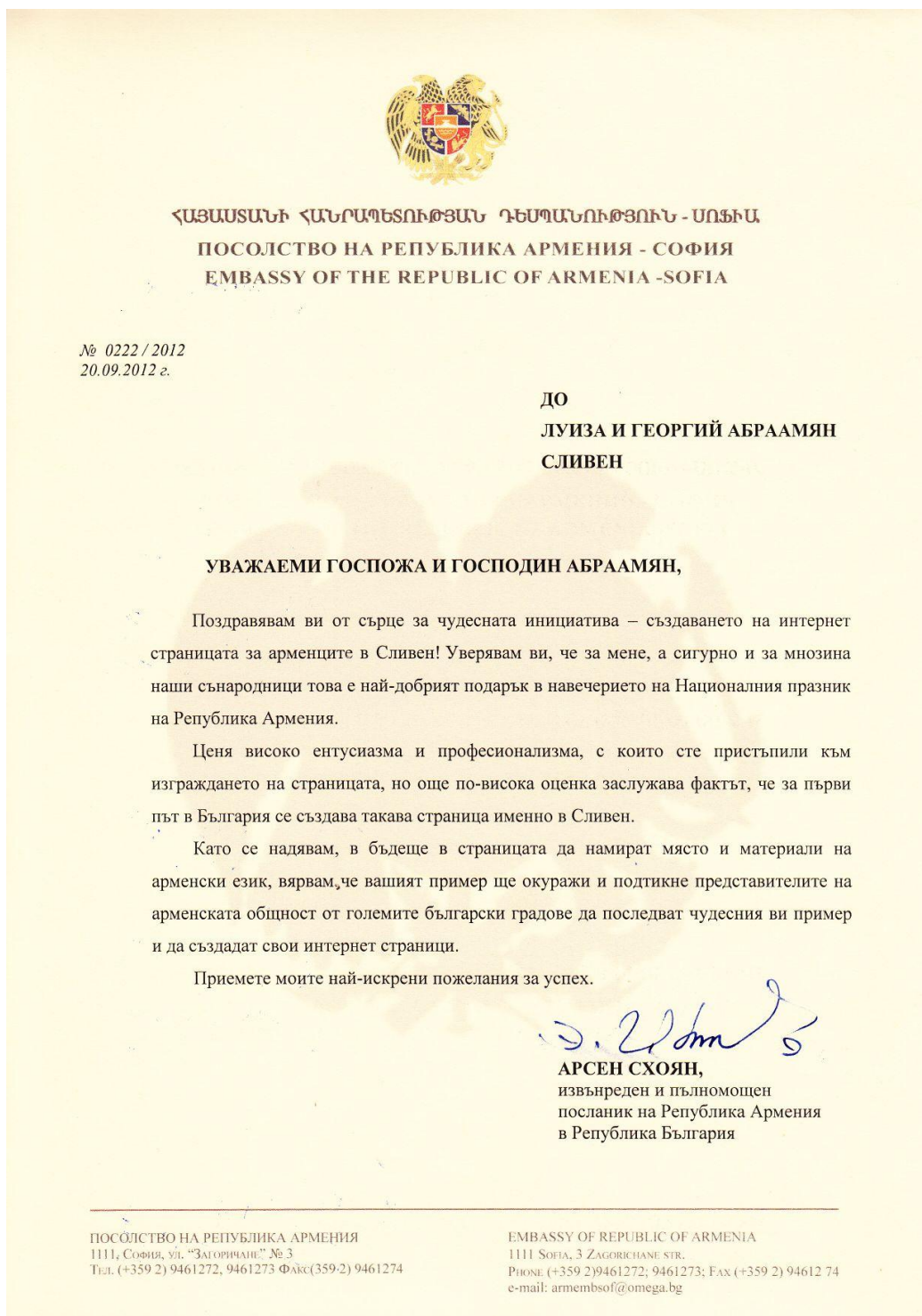
Интернет страница „Арменците в Сливен“ - <http://armenci-sliven.com>

Идеята за сайта „Арменците в Сливен“ се появи преди няколко години, с цел да се запазят връзките между младите арменци от Сливен, (повечето от тях, за съжаление, вече не живеят в Сливен) и разбира се, като мощно информационно средство за връзка с Родината и своевременно информационно осигуряване за основни събития, свързани с арменската общност в града и България. Не на последно място цел е и създаване на различни видове архиви – фото и други материали. Бих обърнала особено внимание на следните рубрики:

Известни сливенски арменци – в нея има биографични материали за сливенски арменци, допринесли най-много за общността ни.

Читалище „Дружба“ – основен партньор на арменската общност в града във всички културни мероприятия. В репертоара на читалището влиза изпълнение на няколко автентични арменски песни на арменски език. Записите са сложени в сайта.(15)

Изработването на сайт получи признанието на посланика на Република Армения в България, както и на Негово Високопреподобие Архимандрит Абгар, Архиепископски заместник на Епархията на Арменската апостолическа църква в България.

(16)

**Поздравителен адрес на негово Високопреподобие Архимандрит Абгар
Уважаеми Георгий,**

Много съм трогнат от твоята инициатива и се радвам, че си предприел създаване на този сайт.

Моето дълбоко признание и благословение за теб и за публикуването на този сайт. Убеден съм, че той ще бъде средство за електронно популяризиране на нашата дейност, на нашите програми, на нашите добри и благословенни инициативи.

В нашия електронен век е наложително и важно да разполагаш с достъпен, бърз и интересен сайт, който ще информира и ще предава информация на нашите сънародници в страната и чужбина и особено за събитията в нашата арменска общност.

Още веднъж поздравявам, оценявам и благославям тази твоя инициатива!(17)

С Благословия,

Негово Високопреподобие Архимандрит Абгар, Архиерейски наместник на Епархията на Арменската апостолическа църква в България

Հարգարժան Գևորգ,

Շատ զգացված եմ քո նախաձեռնության համար և ուրախ եմ, որ ձեռնարկել ես այս էլեկտրոնային կայքի բացումը:

Իմ խորին գնահատանքը և օրհնությունն եմ բերում քեզ կայքի լուսարձակման համար: Վստահ եմ, որ այն միջոց կհանդիսանա էլեկտրոնային տարբերակով տարածելու մեր գոյության մասին, մեր ծրագրերի, մեր բարի և օրհնաբար նախաձեռնումների վերաբերյալ:

Այսօրվա էլեկտրոնային դարաշրջանում շատ էական ու կարևոր է ունենալ մատչելի, արագ, նաև հետաքրքիր կայք: Այն կտեղեկացնի մեր համայնքային կյանքի իրադարձությունների մասին, կփոխանցվի մեր հաջորդներին, սփյուռքի հավատացյալներին:

Եվս մեկ անգամ շնորհավորում եմ, գնատահում եմ և իմ օրհնությունն եմ քեզ բերում քո նախաձեռնության համար:

Օրհնությամբ`

Հայր Արգար(18)

VI. ЕДИННИ ЗА ДУХОВНИЯ НАПРЕДЪК НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД

„Смехът лекува повече от лекаря.”

„Във всяко нещо има радост, трябва само да я извадим оттам”

Д-р Вахан Куюмджиян

„Кое отличава този човек, с какво съдбата го издига така, че името му да се знае от всички и се настани сред личностите, оставили трайна дияра в многоликия живот на Сливен през XX век” Отговорът е само един – фантастичното му чувство за хумор, убедеността му, че „смехът лекува повече от лекаря.” Хумор – арменски, български, френски, световен – събрани в едно, пише Николай Султанов

В тетрадките, написани половината на арменски, половината на български от д-р Куюмджиян, можем да прочетем:

Смъртта не е смърт, щом споменът живее между живите.

Човек не разрушава здравето си през времето, когато работи, а през времето, което прекарва без работа.

Върши всички работи, даже и най-неприятните, радостно.

Във всяко нещо има радост, трябва само да я извадим оттам.

Смехът е цветето на живота, давай от него на всички, които те заобикалят”.(19)

VII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ – ДА СМЕ ЗАЕДНО В БЪДЕЩЕТО, ЗА ДА Е СИЛНА И ЕДИННА БЪЛГАРИЯ

„Българският и арменският народ живеят заедно от векове. Арменците са признателни и благодарни. Ние, арменците, сме заедно с българите и в България, и в Армения – казва почетната председателка на благотворителния съюз „Парекордзаган” в Сливен Варта Гарабедян. В училищата на нашата прародина се изучава биографията и поезията на Пейо Яворов. Израз на почитта към поета на стихотворението „Арменци” е училището, което носи неговото име и бюст-паметникът пред сградата.

В България, в Борисовата градина, на 18 август 1935 г. е открит бюст-паметник на поета. В. „Зора” пише: „И в съдбата на арменците той видя нашата собствена съдба и запя песен за всички поробени, угнетени, прогонени по чужди земи. Затова и арменците му издигнаха паметник.”(20)

Почетната председателка на благотворителния съюз „Парекордзаган” в Сливен госпожа Варта Гарабедян разказва за добродетелността на българи и арменци.

„В Сливен нашите родители са пристигнали бедни и безпомощни. Те са преживели трагедията на бежанците, бездомни, без хляб и без средства. Почтени и благодарни, те никога не са откраднали нищо. В първите години в нашия град те секат дърва, за да изкарват прехраната на семействата си. Нашите родители са били бедни, но трудолюбиви. С упорит труд и честност постигат всичко.”

В Сливен Народно читалище „Дружба - 1993” и арменското благотворително дружество „Парекордзаган” работят съвместно за възстановяване на арменски обичаи. Българи и арменци сме заедно, за да съхраним традициите за бъдещите поколения. Вокалната група при читалището разучава песни на чист арменски език и я представя на празниците на арменката музика в гр. Бургас. На концертни изяви се пеят песни на български и арменски език.

През 2008 г. благотворителният съюз „Парекордзаган” и Арменското църковно настоятелство Сливен са партньори на Областна администрация Сливен по проект „Вечер на етносите – в песен, танц, цвят и вкус”, в резултат на което излезе изданието „Празникът – моят и на другия до мен”. Идеята на събраното в това издание е да се потърсят механизмите на общуването във времето от етническите общности, населяващи Сливенска област, чрез съхраняването на културното наследство. Днес съжителстват седем общности, всяка от които има свое специфично присъствие в общата етногеографска среда. Това е един своеобразен празничен календар, в който всяка от общностите определя своето участие.(21)

БЕЛЕЖКИ

1. <http://dariknews.bg>
2. Мицева, Е. Арменците в България – култура и идентичност, С., 2001, http://www.imir-bg.org/imir/books/armencite_v_balgaria1.pdf

Евгения Мицева е родена на 6 януари 1945 г. Работи като учен фолклорист в БАН (ст. н. с. I ст., дфн), преподавател по митология в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски”, изследовател е на народната демонологична проза, тълкувател на етичната другост във фолклора и на интернетническите взаимодействия на общностите в България. Автор на множество изследвания. Евгения Мицева е експерт в Международната асоциация за фолклорна проза (ISFNR), в Комисията по славянски фолклор на Международния конгрес на славистите, Съюза на учените в България, Международния център за изследване на малцинствата и културните взаимодействия и т.н. Умира в София на 21 май 2006 г.

3. Сп. „Български фолклор” (БФ, 1 – 2)
4. Карахасан, И – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005, с. 15-17 и <http://bg.wikipedia.org/wiki/Арменци>

Ибрахим Карахасан - Чънар е роден на 23.11.1955 г. в Никопол, Плевенска област. Завършва СУ „Св. Климент Охридски”, специалност хуманитарна география и история. Автор е на книгите „Ресимли чоджук китабъ” - учебник на майчин език и „Турция” -

изследване на историята, културата и съвременната икономика на нашата съседка. Живее и работи в София. Автор е на „Етническите малцинства в България” и на тетралогията „Светът на Исляма: Т. 1. "Раждането на Исляма и арабската експанзия"; Т.2: Турският свят, Персия (Иран), Индия, Черна Африка, Новото време и Балканите; Т.3: Османските потайности: Еничарите; Т.4: Османските потайности: Харемът

5. Дечев, В. Махалите в Сливен. В: Известия на музеите от Югоизточна България, т. VIII, 1985, с. 113

6. Областната администрация – Сливен. „Празникът – моят и на другия край мен”, С., 2008, с. 3

7. Държавен архив – Сливен, Ф. 376 К, Лекарски съюз – Сливен, оп. 1, а. е. 11, л. 16, 17

8. В. „Седмица” (Сливен), №773, 01.10.-07.10.2010

9. http://dariknews.bg/view_article.

10. Иванов, И. и Цвета Башева. До колкото знаем за тях, С., 2008, с. 77

11. <http://www.blitz.bg/article/30689>

12. Башева, Ц. и Иван Иванов. Гимназия „Добри Чинтулов” и Сливен. Календар, С., 2010, с. 115, 175.

13. armenci-sliven.com

14. armenci-sliven.com

15. armenci-sliven.com

16. Документи от семейния фонд „Абреамян”

17. Документи от семейния фонд „Абреамян”

18. Документи от семейния фонд „Абреамян”

19. Султанов, Н. Вахан Куюмджиян . Тетрадките на д-р Куюмджиян, В: Иванов, И. и Ц. Башева. Доколкото знаем за тях, С., 2008, с. 65,67

ПРИЛОЖЕНИЕ № 1

На 21 май 2008 г. във фойето на Болнична база за активно лечение - Сливен към Военномедицинска академия – София е открит барелеф на д-р Куюмджиян.

ТЕТРАДКИТЕ НА Д-Р КУЮМДЖИЯН

Смехът лекува повече от лекаря

„Във всяко нещо има радост, трябва само да я извадим от там. ”

Д-р Вахан Куюмджиян
(1868 – 1965)

Никой не знае колко тетрадки споменници е изписал д-р Куюмджиян. Едва ли обаче има сливенско арменско семейство, на което да не е подарил такава тетрадка. Подарък преди раздялата, когато през 1957 година отиде да живее в София, при дъщеря си Хрипсима Уитджиян.

Едната от тетрадките е голяма, с твърди корици. Съдържа 198 номерирани страници, върху които са разположени 101 материала: кратки разкази (авторски или преразказани), сентенции, анекдоти... Оформена като ръкописна книга, с титулна страница, пролог, епилог и съдържание. Завършва с „Писмо до дежурния лекар”. До колегата, който макар и изтощен от работния ден, е длъжен да будува през нощта. И за успокоение му предлага да прочете написаното в тази тетрадка, която „скромното ми материално положение не позволява да бъде напечатана в книга и разпратена по болниците”. Добавям - като силно психотерапевтично средство. Нали самият той категорично го е формирал: „Първо се лекува душата”.

Другите тетрадки са малки – по 30-40 страници от сгънат на четири машинописен лист. Те именно са споменниците. Първата им половина е написана на арменски, втората – на български, с нехарактерна за лекар калиграфия...

„Смъртта не е смърт, щом споменът живее между живите” – е написано в началото или в края на всяка тетрадка. Кой е този доктор, споменът за когото и днес е жив.

Д-р Вахан Куюмджиян е роден на 28 ноември 1868 г. в Пловдив, където завършва гимназия. Получава висше образование – естествени науки в Софийския университет, следва медицина и се дипломира като лекар в Сорбоната – Париж. Специализира в Гренобъл. Бил е учител в Пазарджик, лекар в Силистренското педагогическо училище, училищен лекар на Сливенската мъжка и Сливенската девическа гимназия, лекар на 11. Сливенски пехотен полк, началник на полкова болница, дивизионен лекар на III Балканска дивизия, дислоцирана в Сливен. През Балканската и Първата световна война е фронтови лекар. Пенсioniра се като лекар с чин подполковник.

Въпреки завидното си обществено положение и ерудиция, той живееше тихо и скромно, като най-обикновен човек, с най-обикновено и здраво семейство, в една малка къща...

Като изключим много високото дори за сегашните норми образование, подобна биография биха могли да имат и други лекари. Кое тогава отличава този човек, с какво съдбата го издига така, че името му приживе да се знае от всички и да се настани сред личностите, оставили трайна диря в многоликия живот та Сливен през XX век? Отговорът е само един – фантастичното му чувство за хумор, убедеността, че „веселостта лекува повече от лекаря”. Хумор – арменски, български, френски, световен – събрани в едно. Хумор фин и остроумен, мигновено реактивен и ситуативно точен, изказан по брилянтен начин. „Няма подобра подправка за яденето от хумора” е една от максимите му.

„Човек не разрушава здравето си през времето, когато работи, а през времето, което прекарва без работа” – е написал като девета препоръка... А седмата гласи: „Върши всички работи, даже най-неприятните, радостно. Това е най-добрия начин да бъдеш щастлив.”

В горния край на една от страниците е написано: „Смехът е цветето на живота, давай от него на всички, които те заобикалят.” И той щедро го раздаваше винаги и навсякъде. Дори в дълбока старост. Учениците му от гимназията разказваха как с много хумор, образно, умело смесвайки турцизми и префасонирани с арменски акцент български думи, им преподавал анатомия така, че да го запомнят за цял живот. Разказваха и за оня ученик симулант, които, за да получи извинителна бележка, сложил във вътрешния джоб на куртката си гореща кифла и отишъл на преглед. Докторът му пхнал термометър под мишницата, живакът полудял и изпълнил скалата докрай. Куюмджиян мигновено грабнал гарафата с вода и започнал да я излива върху главата на „тежко болния”. „Умри, умри!” – викал. – На толкова градуса се умира!” Излекуван по този начин, ученикът не посмял да се разболява чак до дипломирането си.

„Нито ден без смях” – пише. Това кредо е изпълнило целия му живот!...

„Прави винаги онова, което обещава да правиш, когато си болен.” – Тук хуморът става сериозен, лекарското взема връх, написаното звучи като рецепта... През един период лекарите плащали налог върху броя на рецептите... За чест от своите рецепти доктор Куюмджиян отказал да плаща. „Вижте какво пише отзад.” Обърнали ги и видели абревиатурата GPG. „Това значи „Гитти пикай гелмеди” – пояснил докторът и превел турската поговорка „Отиде уж да пикае, а не се върна да плати.” Аз от тези хора пари не съм взел, лекувал съм ги гратис, за тях данък няма да плащам.”

Живя 97 години!

Да опитаме и ние да живеем по тази негова изпитана рецепта, пък каквото излезе.

Николай Султанов
В. „Сливен”, № 7 от 22.09.2004.

20. В. „Зора“, № 4185 от 17.08.1935

21. armenci-sliven.com

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И ДОКУМЕНТИ

armenci-sliven.com

- Башева, Ц. и Иван Иванов. Гимназия „Добри Чинтулов” и Сливен. Календар, С., 2010, с. 115, 175.
- В. „Зора“
- В. „Седмица” (Сливен)
- Дечев, В. Махалите в Сливен. В: Известия на музеите от Югоизточна България, т. VIII, 1985
- Държавен архив – Сливен, Ф. 376 К, Лекарски съюз – Сливен
- <http://dariknews.bg/>
- <http://www.blitz.bg/article/30689>
- Карахасан, И – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005
- Мицева, Е. Арменците в България – култура и идентичност, С., 2001,
- Областната администрация – Сливен. „Празникът – моят и на другия край мен”, С., 2008
- Семеен фонд „Абреамян”
- Сп. „Български фолклор” (БФ, 1 – 2)
- Султанов, Н. Вахан Куюмджиян . Тетрадките на д-р Куюмджиян

БЪЛГАРИТЕ – СПАСИТЕЛИ НА СЪНАРОДНИЦИТЕ СИ ЕВРЕИ

Николета Цветелинова Вълчева,
Жени Жечева Жечева

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Германският пълномощен министър Бекерле докладва в Берлин, че българите имат особен манталитет. Те са израснали с арменци, гърци, цигани, турци и нямат никакви предразсъдъци към евреите, за разлика от народите в Западна Европа.

Тази година честваме 70 години от спасяването на българските евреи по време на Втората световна война.

Основната идея на реферата е да се открие човеколюбието и толерантността на българския народ през Втората световна война, волята на българското общество за спасяването на 48 000 евреи, за да помнят следващите поколения българския подвиг.

С документи и публикации са проследява историческият път на спасението.

По темата са изготвени множество изследвания, които доказват противопоставянето на български общественици и творци на проектозакона и на самия Закон за защита на нацията и съпротивата срещу депортирането на българските евреи в лагерите на смъртта от територията на стара България. Засегнато е и участието на политици, църковни дейци, творци, студенти, работници и занаятчии в акцията за отменяне депортирането на еврейското. Проследени са съдбите на спасителите и на евреите след 9 септември 1944 г., като написаното се базира върху изследванията на Петър Семерджиев(1), Нир Барух(2), Бойка Василева(3).

Светозар Няголов анализира приноса на Петър Дънов и Бялото Братство(4). Самуил Ардити отрича погрешните заключения на историци, че България е отговорна за депортирането на евреите от новите земи. Той споделя мнението, че Германия предава областите в Македония и Беломорието на България за временно гражданско управление до края на войната. Според него цар Борис III е с принос за спасяването на евреите в старите български земи, но това е възможно, защото те са български поданици. Категоричен е, че Република България не носи отговорност за случилото се на евреите от новоосвободените български земи.(5) Радко Ханджиев в „Спасител ли е цар Борис трети на българските евреи” анализира монографията на американския проф. Фредерик Чери(6) и мненията на американския проф. Джон Бел, както и на професора от Йерусалимския университет Нисан Орен, който е роден в Пловдив и е съвременник на събитията. Той изключва участието на царя в акцията по спасяването на евреите.(7) Проф. Божидар Димитров е солидарен с изказаното мнение за цар Борис. Той счита, че новите земи „са обявени за интегрална част на царството”.(8) Христо Бояджиев в главата „Депортацията на евреите от Тракия и Македония” сравнява омразата и извратената жажда за масови убийства, „непознати по сила в човешката история, с терора, проведен от Сталин и от съветските сателити, специално в България, по време на утвърждаването на властта след Втората световна война”.(9) Авторът разказва за помощта на Българския червен кръст в София на евреите от Западна Тракия, за спасените неколцина тракийски евреи, за внесената интерпелация (форма на парламентарен контрол – право на депутат да иска от правителството отговор за свои действия или намерения) в Народното събрание от проф. Петко Стайнов (10). Разказва за спасените български еврейски семейства от царица Йоана. Христо Бояджиев цитира мнението на д-р Хенер, че „България се чувства зависима от Германия и се отнася много по-строго към евреите от тези области, отколкото към тези в стара България.” Той заключава, че в гръцките и в югославските територии, окупирани от български войски, България действа под германски натиск. Той запознава с мнението на проф. Ханс Йоаким Хоппе, че България приема по принцип германското искане за депортиране на евреите от новоосвободените области с цел да печели време, и на Аврам Бен Яков, литератор, бивш български поданик, живеещ в Ерусалим, че „България трябва да бъде освободена от всякаква отговорност за

предаването на тракийските и македонските евреи”. Спира се на показанията на Димо Казасов и Григор Чешмеджиев по време на Народния съд, че депортирането на евреите от Тракия и Македония е извършено в пълна секретност със заповед от германците. В книгата е публикуван текстът на „Споразумение по изселването най-първо на 20000 евреи от новите български земи Тракия и Македония в източните германски области“, постигнато между българския комисар за еврейските въпроси Александър Белев и германския пълномощник, капитан от защитните отряди (СС хауптшурмфюрер) Теодор Данекер. Бениамин Ардити смята, че статусът на Тракия и Македония изиграва главна роля за депортацията.

Анита Комитска пише за истинските спасители на българските евреи и прави следния извод: „Българският народ, обществениците, интелектуалният елит, Светата Православна църква и монархическият институт, начело с Цар Борис III, бяха обединени от една идея и извършиха богоугодно дело – спасиха българските евреи.” Тя споделя мнението, че евреите в Южна Добруджа са спасени като български поданици и спряното депортиране на българските евреи става със заповед на царя. Комитска разказва за издействаните от царица Йоана италиански паспорти за евреи, които емигрират в Аржентина.(11)

Борислав Гърдев нарича филма „Ешелоните” от 1986 г. (режисьор Борислав Пунчев, по сценарий на Хаим Оливер) фалшификат и отрича ролята на Тодор Живков. Той не е съгласен и с „огромните заслуги” на цар Борис III. Дава сведение за пълномощния министър на Съветския съюз Лавришчев и съветите му към Буров чрез Бекерле да „бъде убедено немското правителство в ненужността на планираната акция, тъй като тя би предизвикала в България брожения, протести и дори началото на гражданска война”.(12)

Петър Стоянов, президент на България (1997-2002 г.) в „Спасяването на българските евреи и спасяването на националната ни памет” отрича ролята на Тодор Живков за спасяването на българските евреи. Спира се на ролята на организацията на Българската работническа партия в София.(13)

Изложението на темата е разпределено в шест раздела. В началото са приведени примери за съвместния живот на българи и евреи в мирни години и във войни. Характеризирани са българските закони, ограничаващи правата на евреите и протестите на обществеността срещу Закона за защита на нацията. Запознаваме с планове на хитлеристите за депортирането им. Най-важно място е отделено на единството на българите, без оглед на политическа принадлежност и проправителствена и опозиционна дейност за спасяването на най-много евреи в света. Спираме се на нелепата съдба на спасителите на еврейското население. Благодарността на евреите към българския народ е изразена във фотографския цикъл на проф. Михаел Бар – Зоар, в платната на Елизабет Франк Карън Гъндърсън и ораторията „Меланхолична красота”. В послеслова е направен изводът за традицията на българите от Левски и Априлските въстаници от 1876 г. Душевността на българите да помагат на нуждаещите се е подкрепена с примери от периода на Временното руско управление в Сливен. Посочваме нашата гордост от хуманизма на дедите ни.

II. БЪЛГАРИТЕ БЕЗ ПРЕДРАЗСЪДЪЦИ КЪМ ЕВРЕИТЕ – СЪВМЕСТЕН ЖИВОТ В СЛИВЕН

1. Дейности в културата и здравеопазването.

Еврейска махала в Сливен е създадена след 1830 г. Включва имотите на евреите върху територията на махалите: Славчева, където е Синагогата, Кокошарска, където е училището, Мангърска и Корученска. Обхваща около 30 имота.(14)

Сливенски краеведи оставят сведения за занятията и дейността на много евреи. Изследванията им са посветени на историята на хората от Сливен, независимо от принадлежността им.

Евреинът Соломон Яковлевич Коган е роден през 1863 г. в Ялта, Крим. Пристига в Сливен през 1897 г. „Старите сливенски творци признават Коган за добър фотограф. Те го

помнят като добряк и веселяк“ – пишат Светлозара Курдова и Стефан Стефанов. Над 35 години запечатва на фотографската си лента образите на видни исторически личности от Сливен като Сирак Скитник, народни представители, кметове на града, творци и др. Особено ценни са снимките на доброволци от Сръбско-българската война през 1885 г. и на тържествата по случай 50-годишнината на Априлското въстание и честването на живите поборници през 1926 г. Коган умира през 1938 г. в Сливен.(15)

Евреинът Исаия Аврамов Бехар е роден през 1923 г. в Сливен. Завършва Сливенската мъжка гимназия „Добри Чинтулов“ през 1942 г. и работи като фотограф. Многократно е изпращан в трудови лагери: от юли до ноември 1942 г. е в с. Атия, Бургаска област; от януари до ноември 1943 г на гара Пирин, Свети врач и от юни 1944 до 09.09.1944 г. – в Смядово. Участва в първата фаза на Втората световна война. (16)

Д-р Моис Ешуа Кемалов е роден в началото на XX век в Сливен. Родителите му са Клара и Ешуа Кемалови. Баштата е собственик на банка „Шалом“. Имат 6 деца, най-голямото от които, Естер, става зъболекар. Моис Кемалов завършва средно образование в Сливен. Следва стоматология във френските градове Страсбург и Монпелие, където се дипломира. След дипломирането си е на частна зъболекарска практика в София. През 1940 – 1941 г. той и семейството му са изселени в Смядово. След 9 септември 1944 г. идват в Сливен, където открива частен кабинет. Работи и към фонд „Обществено осигуряване“, а след закриването му - в поликлиниката в кабинет по зъболечение.

При изселването на евреите в Израел най-напред заминава жена му с родителите им, а през 1949 г. и той. Става военен зъболекар в Тел Авив, Израел.

Д-р Леон Мешулам Сорейф е роден в 1899 г. Работи в Сливен до 1943 г., когато се изселва.

Д-р Йосиф Израйлов е роден около 1902 г. В Сливен открива частен кабинет. Изселва се. (17)

На 9 юни 1935 г. сливенските евреи, около 430 души, отпразнуват своя национално-обединителен празник „Йом Ашекел“. Това е празник на всички евреи по света. Празненството в синагогата започва с молитва от свещеника Барух, който отправя молитва за здравето на царя, царицата, княгинята и целия български народ. Детски хор изпълнява „Шуми Марица“ и „Атиква“ – еврейския национален химн. Речи произнасят господин Мешулам Аройо и г-жа Роза Шена, секретар на женското дружество „Вицо“. Събират помощи за еврейския национален фонд. Организирана е забава, която завършва с български хора.(18)

2. С принос за стопанския живот в Сливен.

На 6 (18) ноември 1905 г. Бохор Навон, Соломон Михайлов, Исак и Яко Аройо създават събирателно дружество „Навон & Михайлов & Аройо“ за производство на чорапи, трико и хавлии. То е регистрирано като Събирателно дружество „Навон – Михайлов - Аройо“ за производство на чорапи. През годините съдружниците се менят, променят се и наименованията на еврейските фирми. Предприятието съществува до 1925 г.(19)

През 1910 г. е създадена трикотажната фабрика „Асеновец“. Собственици в нея са Бохор Навон и Соломон Ешкенази. На 31 декември 1932 г. дейността ѝ е прекратена.

На 9 февруари 1933 г. е основано АД „Асеновец“ за производство на чорапи, фланели и други плетива. Акционери са Бохор Навон с 400 акции по 5 000 лв., всичко – 2 000 000 лв., Моис Алхалел с 5 акции по 5 000 лв, всичко 25 000 лв. и Йомтов Герон, Арон Алхалел, Йосиф Джераси, Шапат Ашер и Исак Ешкенази всеки един с по три акции по 5 000 лв. Броят на акции в дружеството са 420 с капитал 2 100 000 лв. На 8 юни 1942 г. по предложение на Исак Ешкенази за секретар на дружеството е избран Димитър Апостолов, а на 6 юли с. г. е избран и за член на управителния съвет.(20)

Соломон Михайлов се занимава с производство на плетива и чорапи от 1892 г. През 1908 г. създава чорапена фабрика „Соломон Михайлов и Син“. През 1933 г. предприятието

се преобразува в Събирателно дружество „Соломон Михайлов и Син”. След приемането на Закона за защита на нацията са назначени ликвидатори на предприятието.(21)

През 1907 г. Моис Давидов Канети създава Чорапна фабрика „Каре”. В началото на 1941 г. съдружник в предприятието става Михаил Хараламбов и предприятието е регистрирано като Събирателно дружество „Михаил Хараламбов и сие”. Във връзка със Закона за защита на нацията Исак Каталан, регистрирал фирма за производство на чорапи на 1 април 1922 г.(22), пренася цялото си оборудване в предприятието на Хараламбов.(23)

През 1924 г. двамата братя Самуил и Жак Аройо основават плетачно предприятие за чорапи. През 1937 г. фирмата се разтурва.

Около 1924 – 1925 г. Соломон Аврамов създава бояджийско предприятие.(24)

На 15 април 1931 г. е създадено „Мерино” - АД за текстилна индустрия – София. Един от съдружниците наема фабрика в Сливен. По силата на Закона за защита на нацията, дружеството е иззето от държавата.(25)

На 4 декември 1934 г. Сливенският областен съд вписва фирмата „Лукс” – чорапна фабрика – Сливен, на Моис и Арон Алхалел и сие Паул Еренфелд. По Закона за защита на нацията в предприятието е назначен ликвидатор.(26)

Предприятия за производство на чорапи създават Исак Каталан (регистрирано на 1 април 1922 г.), Самуил Исак Аройо (1927), братя Алхалел (1934) и Моис Канети (1934)(27)

Мешулан Илия Аройо (1873 – 1952 г.), Яков Елия Аройо (20.03.1868 – 09.06.1945 г.), Яко Нисим Лило (1879 – 1938 г.), Юда Яков Сорейф (1848 – 09.07.1931 г.), Сабетай Яков Софер (1848 – 09.07.1931 г.) са търговци.(28)

Посочените примери на културната и стопанска дейност свидетелстват за равноправието на еврейското население и спазването на правата им. Евреите в България имат определен принос в обществено-икономическото съзидане на страната. По време на Втората световна война имуществата и предприятията им са одържавявани или прехвърляни на други собственици.

3. Загинали във войните за национално обединение на България

В Балканските войни са загинали 6 евреи, бойци от 11. Сливенски пехотен полк.(29)

Собствено име, бащино и фамилно	Месторождение	Дата на смъртта	Лобно място
Рафат Соломонов Рафаилов	Карнобат	20.11.1912	с. Тарфа
Хаим Яков Хаимов	Карнобат	22.12.1912	2/10 п. болница
Хаим Яков Давидов	Карнобат	01.01.1913	01.01.1913
Юда Барух Челебиев	Карнобат	21.07.1913	2/4 п. болница
Юсеф Навон	Сливен	16.12.1912	Ев. Болница
Яко Хаимов Навонов	Сливен	17.07.1913	Криволак

През Първата световна война са загинали 8 евреи, бойци от 11. Сливенски пехотен полк.(30)

Собствено име, бащино и фамилно	Месторождение	Дата на смъртта	Лобно място
Несим Менахемов Яковов	Сливен	20.09.1915	Вр. Каймакчалан
Емануил д-р Бор Шейнин	София	19.09.1916	Вр. Каймакчалан
Аврам Йосифов Аврамов	Сливен	29.09.1918	
Бенжамен Мор Хане	Карнобат	20.10.1915	Вр. Шапка
Рафаил Менахенов Нисимов	Сливен	09.08.1916	Вр. Каймакчалан
Юда Йосефов Юдов	Карнобат	20.09.1916	Вр. Каймакчалан
Юда Челебиев Юдов	Козичено	03.12.1916	Вр. Еръ
Яко Йосефов Исакоолу	Карнобат	10.10.1916	Пилев връх

Жертвите във войните и самото участие на евреите в тях отново са свидетелство за еднаквите права на националното малцинство и мнозинството и общата родина на българи и евреи – България.

III. ОГРАНИЧЕНИЯ НА ПРАВАТА НА ЕВРЕИТЕ

1. Нормативни актове и тяхното изпълнение

На 24 декември 1940 г. е приет Закон за изменение на Закона за защита на държавата(31). Двата закона следват законодателството на хитлеристка Германия. Българските закони лишават евреите от много техни конституционни права. Разликата с немското антисемитско законодателство е липсата на расистки текстове.

Ограниченията на правата на евреите в съответствие със Закона за изменение на Закона за защита на държавата са следните: евреите не могат да бъдат избиратели или избираеми в парламентарни и местни избори. Забранено е да бъдат избирани в дружества и в сдружения с идеална цел. Те не могат да заемат държавни, общински или други служби на публичната власт. Забранено им е да встъпват в брак или в извънбрачно съжителство с българи. Евреите не могат да променят местожителството си без разрешение на Дирекцията на полицията. Те нямат право да притежават, владеят или ползват под наем непокрити полски имоти.(32)

В Закона за защита на нацията ограничителните разпоредби са увеличени. Забранява се на лицата от еврейски произход да бъдат приемани за български поданици, да бъдат избираеми, да заемат държавни, общински и други служби, да се откупват от военна служба, да встъпват в брак или извънбрачно съжителство с лица от български произход и т.н. Въвежда се и извънреден данък върху еврейското имущество. Постановени са ограничения за местожителство, постъпване в учебни заведения (еврейска квота), за имотите, за професионалната и стопанска дейност и т. н.(33)

През 1942 г. Българският национален легион издава и разпространява позиви срещу евреите.(34) През 1941 – 1943 г. са запазени преписки между индустриални съюзи и учреждения и предприятия за освобождаване на евреи от работа и за отчуждаване на недвижимото им имущество.(35) Във връзка с масовите уволнения и оставането им без работа Министерството на търговията, промишлеността и труда изпраща писмо на 16 ноември 1942 г. до АД „Мерино” – София да се изплаща обезщетение на уволнените евреи.(36)

Предприети са ограничения по отношение образованието на еврейските деца. Министерството на народното просвещение нарежда учениците евреи да учат само в еврейските частни училища. (37)

Правителството въвежда отличителен знак за евреите, който задължително да се носи, вечерен час и др.(38)

Сливенският вестник „Изток” дава сведения за регистрираните в града евреи през 1941 г. – 314 души.(39)

От 23 февруари 1941 г. по силата на Закона за защита на нацията от Сливенската банка са освободени от длъжност директорът Ешуа Кемалов и председателят на управителния съвет Исая Аврамов. (40)

През август 1941 г. са въдворени в трудова работна група при гара Чумерна, софийски евреи, които не са спазили забраната да не излизат от домовете си след 21 часа.(41)

Текстилното индустриално предприятие „Мерино” в Сливен на 6 юли 1944 г. дава сведение до Околийското управление в Сливен за изпратени евреи в еврейски трудови лагери.(42)

3. Позиция на българите при гласуването на Закона за защита на нацията, ограничаващ правата на евреите.

Жителите на кв. „Лозенец“ и „Захарна фабрика“, на Трето районно кметство и IV и VI избирателни райони в София изпращат протестни изложения срещу Законопроекта на Закона за защита на нацията до Народното събрание през октомври 1940 г.(43)

В изложението на българските писатели до министър-председателя и до председателя на Народното събрание е записано: „С изработването на подобен закон ще се накърни престижът на страната и завоюваните традиции на веротърпимост и човештина, <...> ще отречем себе си като свободен и културен народ <...> и ще оставим черна страници в нашата най-нова история”. Документът е подписан от Тодор Влайков, Елин Пелин, Стоян Чилингиров, Константин Константинов, Никола Филипов, Христо Цанков – Дерижан, Людмил Стоянов, Григор Чешмеджиев, Минко Генов, Трифон Кунев, Елисавета Багряна, Младен Исаев, П. Горянски, Николай Лилиев, Мирослав Минев, Владимир Русалиев, Илия Волен, проф. Димитър Борисов Митов, Никола Джеров, Н. Икономов и Ана Каменова.(44)

Сюзът на адвокатите в изложението до председателя на Народното събрание против Закона за защита на нацията пише, че ограниченията срещу евреите са противоконституционни. Те са в „противоречие с демократичния и свободолюбив дух на българите”.(45)

Група български общественици считат, че антисемитизмът вирее само в „малокултурни обществени среди” и гневно заклеймяват: „Ех, да можеха някак, по чудо, да се явят Левски и Ботев, че да увият камшици от въжето, с което е обесен Апостолът, и да ни погнат и да плющат, за да разберем идеите им и за каква свобода загинаха те за България.” Документът е подписан от Янко Сакъзов – бивш министър, Димо Казасов - бивш министър, Иван Руневски – адвокат, Людмил Стоянов – писател, Стоян Костурков - бивш министър, проф. Петко Стоянов и Константин Нефтанов – публицист. (46)

Светият синод на Българската православна църква се обръща към Народното събрание с призив за еднакви права на евреите с българите. Обявява се против разпоредбите срещу еврейското население. Протестът е подписан от всички български митрополити, между тях е и сливенският митрополит Евлогий.(47)

Против Закона за защита на нацията изпращат изложения и протести до Народното събрание през октомври и ноември 1940 г. от Управителния съвет на Българския лекарски съюз, Общия съюз на пострадалите от войната; Съюза на дружествата на художниците в България, трудещи се и учащи се, целият български народ.(48)

В Народното събрание депутатите Петко Стайнов, Никола Мушанов, Иван Петров, Никола Сакаров, Тодор Поляков, Любен Догмеджиев и Димо Казасов протестираат срещу приемането на Закона. (49)

Българската работническа партия и Работническият младежки съюз издават позиви, радиостанция „Христо Ботев” излъчва предавания, публикувани са статии във в. „Народен другар”, „Работническо дело и др.(50)

Тези факти показват, че мнозинството българи са срещу ограниченията на евреите.

4. Нацистките планове за българските евреи.

През август 1942 г. е създадена Канцелария по еврейските въпроси, с ръководител Александър Белев.(51) На 22 февруари 1943 г. Александър Белев подписва споразумение за изселване на 20 000 евреи, „без разлика на възрастта и пола”. Посочени са гарите, от които ще бъдат извозвани: Скопие, Битоля, Пирот, Горна Джумая (Благодеевград), Дупница и Радомир.

На 2 март 1943 г. Министерският съвет приема постановление за депортиране на 20 000 евреи.

Пълномощният министър на Третия райх в България Бекерле в дневника си на 3 март 1943 г. е записал: „<...> Денекер ми съобщи, че от вчера са започнали да събират евреите от

Тракия на сборни пунктове и че в Македония те вече са преселени в гето<...> От 15 март ще започне извозването на 20 000 евреи с влакове (2 500 души на един влак). Тъй като тази цифра не може да се изпълни, ще бъдат извозени и 2 000 от София, главно от средите на най-влиятелните евреи, които постоянно създават трудности на процеса на аризирането”.

Тези документи характеризират съгласието на официалната държавна власт за депортиране на българските евреи в т. нар. „нови земи”, защото територията е под юрисдикцията на германците. Александър Белев променя Указа на Министерския съвет, като зачерква „новоосвободените земи“ и написва със същото зелено мастило „евреите от цяла България“.

Вътрешният министър Габровски издава заповед до всички провинциални полицейски участъци през нощта срещу 10 март 1943 г. да се арестуват по предварително изпратените списъци всички евреи, да се натоварят в закрити конски вагони и да бъдат депортирани в Полша. За София Габровски нарежда 8 500 евреи да се съберат в склад „Фернандес“ и да се натоварят и депортират.

IV. БЪЛГАРСКИЯТ ДУХ ЗА ТОЛЕРАНТНОСТ И ЧОВЕКОЛЮБИЕ ИЗБАВЯ 49 ХИЛЯДИ ЧОВЕШКИ СЪЩЕСТВА ОТ СМЪРТТА

На 17 март 1943 г. подпредседателя на Народното събрание Димитър Пешев (52) и 42 народни представители подписват протестно писмо до министър-председателя против изселването на евреите извън България. Аргументите на Димитър Пешев и другите български депутати за защита на българските евреи се определят от отговорността на българското правителство за живота на своите поданици и тежките последици за бъдещето на България. Ето част от изложението: „Отстраняването на всички пречки за успеха на тази политика е право на държавата... Ние не можем да допуснем, че се е възнамерявало изпращането на тези хора вън от България... Такава мярка е недопустима не само защото тези хора, нелишени от българското си поданство, не може да бъдат изгонвани вън от България, но и защото това би било една пакостна и с тежки последици за страната мярка. Тя би лепнала на България незаслужено едно петно, което не само ще ѝ тежи морално, но и политически ще обезсилва всички нейни аргументи от такъв характер, към които тя сигурно ще има нужда да прибегва в бъдещите свои международни отношения.”(53)

Подпредседателят на Народното събрание Димитър Пешев постъпва доблестно. Той е първият информиран (от свои съграждани евреи) за секретния план, предвиждащ депортирането на 48 000 наши сънародници от „стара” България.

Димитър Пешев организира подписка срещу изселването на евреите, под която се подписват 43-ма народни представители - всички от проправителственото мнозинство.

Димитър Пешев поема по пътя на честта, на човечността, застава срещу правителството и срещу идеологията на нацистка Германия и привържениците ѝ. Той спасява достойнството на българския народ. Пешев ръководи сблъсъка между хуманизма и расистката идеология. Много български граждани и институции се включват в акцията за защита живота на евреите... Неговата смелост и себеотрицание, чувството му за отговорност пред историята спасяват 49 000 евреи, български граждани.

Светия синод в съзвучие с християнските добродетели и хуманизма е в защита на евреите. Български владици със себеотрицание и жертвоготовност се отнасят към еврейското население. Българският екзарх и софийски митрополит Стефан отслужва в катедралата „Св. Александър Невски” литургия в защита на евреите.

През 1943 г. заседава извънредна сесия на Синода. В протокола са записани изказвания на митрополити. Пловдивски митрополит Кирил: „<...>Бяха арестувани на 9 срещу 10 март в 3 часа пред нощта около 1 500 – 1 600 души от гр. Пловдив. Прибрани бяха в едно от училищата и трябваше да бъдат изпратени в Полша, както това бе станало с евреите от новоосвободените земи от Беломорието. <...> После дойдоха при мен и покръстените от

еврейски произход. Утеших ги и им казах, че ако се видят застрашени, давам им убежище в моя дом. Нека най-после ги вземат от моя дом.”

Пловдивският митрополит Кирил заявява: „Ще легна на релсите и влакът ще мине през мен, ако потегли, натоварен с български евреи!”

Варненският и Преславският митрополит Йосиф проповядва: „Те са човешки същества и по повелята на Господ върху тях не може да се упражнява никакво друго действие, различно от това към християните!”

А Екзарх Стефан декларира, че ще се качи в конските вагони заедно с евреите до Полша.

Светият синод с пълно единодушие подписва своето изложение до министър-председателя срещу депортирането на българските евреи. Личният принос на митрополитите Кирил Пловдивски и Стефан Софийски е проява на смелост и християнски хуманизъм. Нека прибавим, за да се помнят имената им с уважение и признателност: Варненски и Преславски митрополит Йосиф, Сливенски митрополит Евлогий(54) Доростолски и Червенски митрополит Михаил, Врачански митрополит Паисий, Видински митрополит Неофит, Неврокопски митрополит Борис. На тях и в тяхна памет - нисък поклон! (55)

В. „Народен другар” през февруари 1943 г. публикува протест срещу потъпканите човешки права на евреите в България. В него е отразено „искреното съчувствие” на българския народ към онеправдания и потиснат еврейски народ. С уважение към българите и с разграничение от управляващите са написани думите: „С това срамно дело българският народ няма нищо общо. Той не мрази евреите, не ги презира”. Основание за протеста дава приносът на евреите за изграждането на българската икономика. Помни се тяхната саможертва във войните за национално обединение на България. В протеста е записано: Не малко са избитите евреи, инвалидите, сираците и вдовиците от миналите войни”. Заклеймява се потъпкването на гражданските права с думите “евреите са преди всичко човеци и те имат право на живот”. (56)

Във връзка с изселването на еврейското население Петър Семерджиев описва подвига на началника на гарнизона в Кюстендил и командир на 13. Кюстендилски пехотен полк полковник Христо Стоянов. На железопътната гара са композирани вагони за настаняване на изселниците. Полковник Стоянов нарежда да бъде спряна подготовката за депортиране, изтегля влаковите композиции към Перник. Свързва се с кюстендилския адвокат Иван Момчилов, привърженик на Демократическата партия, и настоява да говори с Димитър Пешев, подпредседател на 25. Обикновено народно събрание, избран за депутат от Кюстендил.(57)

Между 9 и 19 март 1943 г. българските градски общини разпространяват позив към българския народ да не допусне депортирането на евреите: „Да спасим нашите събратя евреите, с което ще спасим и честта и независимостта на нашата родина”.

Позив издава книгоиздателството „Златна книга”, студенти пишат и разпространяват писма против депортирането. Бившият съветник на царя Стоян Костурков изпраща изложение срещу репресиите.(58)

Властта се сблъсква с невероятна съпротива, която води началото си от 1940 г. Депортирането на евреите български поданици се проваля като резултат от съпротивата на общественици, политици, народни представители, творци, Българската православна църква, работници от различни сфери, ученици и студенти. Българското общество има своите водачи, които поемат риска, предизвикан от техните действия.

На 4 април 1943 г. външният министър на Третия райх изпраща телеграма до пълномощния министър на Германия в България Бекерле със следния текст: „Относно еврейският въпрос в България царят заяви, че е дал досега съгласието си за изселването в Източна Европа само на евреи от Македония и Тракия. От евреите от самата България той иска да изсели само един малък брой болшевишко-комунистически елементи. Останалите 25 000 евреи ще събере в концентрационни лагери в страната, понеже той се нуждае от същите за строежа на пътища.(59)

Този документ дава основание на евреи да обвинят цар Борис III за смъртта на евреите от Македония и Тракия. Посоченият текст свидетелства за решението на царя да не депортира евреите, български поданици и има известен принос за спасяването им.

Протестите на българското общество влияят върху решенията на управляващите. Цар Борис нарежда да бъде отменена заповедта за депортиране. В доклад на германската легация е записано: „<...>Повече от сигурно е, че на вътрешния министър бяха дадени наставления от най-високо място да преустанови изпълнението на депортиране на евреи от стара България<...>” „Най-високо място” за всички автори, изследващи спасяването на българските евреи, независимо от политическите им пристрастия, значи само едно - цар Борис III.(60)

V. ОБЕЗГЛАВЕНО „БЛАГОРОДСТВО”.

Автор на този израз е президентът на Република България Петър Стоянов за осъдените и репресираните спасители на българските евреи.

Петър Семерджиев разказва за полковник Христо Стоянов, че е принуден да напусне службата в армията поради защитата на еврейското население. Непосредствено преди 9 септември 1944 г. е мобилизиран и е назначен за Гарнизонен началник на Неврокоп (Гоце Делчев). След промяната е арестуван. Осъден е на смърт с конфискация на имуществото от Народния съд и е екзекутиран.

Народното събрание през 1943 г. гласува недоверие на подпредседателя Димитър Пешев и той е отстранен. Народните представители имат следното волеизявление: за отстраняване гласуват 66 души, против – 33 и въздържали се – 11 души. Оказан е натиск върху народните представители и въпреки това 44 депутати са против преследването на българските евреи.

Димитър Пешев е арестуван след 9 септември 1944 г. Осъден е от Народния съд на 15 години строг тъмничен затвор, конфискация на имуществото и 20 години без право да упражнява адвокатските си права. След освобождаването му от затвора той е без средства. Видни евреи му издействат малка парична помощ, изпращана от благотворителни български евреи, изселили се в Израел.

Петър Михалев, юрист, народен представител в 25. Обикновено Народно събрание, е осъден от Народния съд. Иван Момчилов е лишен от юридически права. Асен Суичмезов е репресиран. Владимир Куртев е убит. (61)

След 9 септември 1944 г. Филип Махмудиев е осъден от Народния съд на 5 години затвор. Освободен е предсрочно. По-късно е интерниран в лагерите в Добрево, Нождарево и Белене. Отнето му е софийското жилище. Живее в бащиния си дом в Горна Оряховица, а докато е в Белене, неговото семейство е изселено в Стражица. Филип Махмудиев заминава за Русе. Там работи като водопроводчик, в Пловдив е монтьор, в Елин Пелин - цветарски работник, а накрая е в „Кремиковци”, където се пенсионира като монтьор. „Така „народната” република тачи заслугите на видните си граждани демократи и хуманисти, които отказват да се приспособят към новия „най-прогресивен строй”.

Двадесет от 43-мата депутати спасители са осъдени на смърт, пише Петър Стоянов. Шестима са осъдени на доживотен затвор, 8 на 15 години и четирима на 5 г. затвор. Едва трима са оправдани. А водачът на спасителите Димитър Пешев е осъден на 15 г. като „пронацист и... антисемит”(62)

Екзарх Стефан принудително е изселен на 24 ноември 1948 г. в с. Баня, (гр.), Област Пловдив.(63)

Социалистическата власт по идеологически причини отрича приноса на дейци от буржоазните партии за историята на България. Българската история е сведена до историята на комунистическата партия.

VI. БЛАГОДАРНОСТ КЪМ БЪЛГАРИТЕ

1. „Отвъд властта на Хитлер. Героичното спасяване на българските евреи”

Това е заглавие на фотографския цикъл на Михаел Бар-Зоар от 1998 г. Световноизвестният писател, историк, политик и общественик от български произход проф. Михаел Бар-Зоар информира обществеността за спасяването на близо 50 хиляди български евреи през Втората световна война. Той е автор на бестселъра „Извън хватката на Хитлер”, по-който е заснет документален филм. „Единственият начин светът да разбере за величието на подвига, който България извършва, е игрален филм, продуциран и създаден в Холивуд”, каза проф. Бар-Зоар. Цикъл от картини създава Карън Гъндърсън.

Израелската организация за почитане жертвите на холокоста „Яд Вашем” удостоява със званието „Праведниците на народите” заместник-председателя на Народното събрание Димитър Пешев, митрополитите Стефан и Кирил и още 19 други българи.

Делото на Димитър Пешев е почетено с дърво на негово име в Гората на праведниците в Ерусалим.

На 25 януари 2000 г. в сградата на Съвета на Европа в Страсбург, е поставен негов бюст - дар от българското Народно събрание - изработен от известния български скулптор Иван Минеков, а Международната фондация „Раул Валенберг“ изсича медал с неговия лик.

През 2000 г. в София е учредена фондация на името на Димитър Пешев.

Пешев рид на остров Ливингстън в Южните Шотландски острови, Антарктика е наименуван в чест на Димитър Пешев.

2. Елизабет Франк Карън Гъндърсън и изкуството на храбростта.

„В платната и творбите върху хартия, тема на които е спасението на българските евреи, Гъндърсън използва за основа на някои от образите си снимки от впечатляващия фотографски цикъл на Михаел Бар-Зоар „Отвъд властта на Хитлер: героичното спасяване на българските евреи” (1998 г.). Други образи са плод на въображението ѝ, а трети са вдъхновени от лични спомени, любезно предоставени от принцеса Мария–Луиза. Основното произведение от българския цикъл – „Единайсет от храброто множество” – е изящно изработен с въглен и креда артистичен групов портрет на единайсет души, изиграли ключова роля в спасяването на българските евреи... Отляво надясно първо виждаме Вълка Горанова, която на 24 май 1943 г. ръководи тайното участие на комунистите в протестите срещу депортирането на евреите; Никола Мушанов, бивш министър председател, който открито се обявява срещу гибелния Закон за защита на нацията, превърнал в официална политика нюрнбергското преследване на българските евреи под давлением на нацистите; Раби Даниел Цион, който безстрашно и енергично се обявява срещу несправедливото отношение към неговите сънародници; царица Йоанна, която с връзките си в италианското посолство помага на много евреи да избягат. Петият отляво е Цар Борис III, чиято роля в спасяването и до днес остава противоречива, но чието твърдо решение да спаси евреите е исторически факт. Изобразявайки го гологлав и облечен в обикновена военна униформа, а не във величествени одежди, Гъндърсън подчертава загадъчната и сложна фигура на владетеля, акцентирайки върху съдържаното достойнство на човека, устоял на нацисткия натиск с решението си да не депортира българските евреи в лагерите на смъртта в източните територии, а вместо това да ги изпрати като „необходими” работници по местните лагери, с което и спасява живота им. До царя виждаме митрополит Стефан – той подкрепя евреите и постоянно се противопоставя на планираното депортиране на евреите от „стара” България, критикува царя за депортирането на повече от единайсет хиляди македонски и тракийски евреи, чиято смърт впоследствие не може да бъде пренебрегната или простена, дори като се отчита историческият период; зад него стои Димитър Пешев – вероятно най-героичната фигура в процеса на спасяването – депутат от Народното събрание, който с риск за живота си се изправя пред министър-председателя Богдан Филев, за да осъди и отрече от морална и

хуманна гледна точка, а не от политически и практически съображения, планираното и предстоящо тогава депортиране на евреите. До него стои Петър Михалев, друг депутат от Народното събрание, който заедно с Пешев подпомага усилията на кюстендилската делегация, противопоставяща се неуморно на депортирането; след това погледът попада на Лиляна Паница, която предава своя работодател и любовник Александър Белев, за да предупреди българските евреи за вече решената им съдба. До нея стои Екатерина Каравелова, използвала връзките си като вдовица на известен държавник, за да помогне с всички възможни средства на еврейския народ; и накрая е принцеса Евдокия – сестра на цар Борис и друг голям приятел на евреите. Всяко едно от тези лица открито гледа към нас, излъчвайки морална прямота и сила, която неустойимо ни въвлеча в размисъл за драмата и мистерията на отделната човешка съвест. Като цяло групата представлява всички онези стотици и хиляди българи, които обединяват усилията и сърцата си, за да спасят еврейските си приятели, съседи и колеги от онова, което е известно на всеки в България и което без евфемизъм и открито се признава за геноцидно изстребление.

В „Приятелства” – графична композиция с въглен върху хартия – две момичета, принудени да носят еврейската звезда съгласно човеконенавистния Закон за защита на нацията, открито вървят ръка за ръка с български приятелки, които очевидно не се страхуват да бъдат видени с тях. Тези млади жени крачат смело към нас, предизвиквайки открито несправедливостта и бруталната жестокост, прокламирайки с напористите си младежки крачки, с преплетените си ръце и здравите си млади тела истинската правда и честност – не абстрактно, а като идеал, възпътен в самата младост и красота на девойките. Картината е вдъхновена от истинска история, разказана на Гъндърсън от Филип Димитров – бивш министър-председател на България и посланик в Съединените щати, чиято майка е фигурата, изобразена вдясно на картината и която в действителност е вървяла открито, ръка за ръка, с еврейските си приятелки.”(64)

3. Паметта на евреите и разказите им.

Последната заповед на Левски е: „Ако не градиш, не руши!” Божидар Чеков чете тази заповед на изложба в Париж на евреина Шломо, роден в България.

„<...> Влязох в „Nouvel Observateur” <...> Имах среща с техническия директор на най-тиражирания френски седмичник <...>, чух във фоаето някой да повтаря моето име. Секунди след това пред мен застана, задъхана от възлнение, 55-56 годишна жена...

- Аз се казвам Мира. Родена съм в Израел. Не гледай, че говоря лошо български. Майка и баща ми са български евреи... Живота моя го дължиме на България...

Разменихме си телефоните и започнахме да се срещаме от време на време... По едно време Мира замина за Израел. Като се върна, ми се обади, да ми каже, че родителите ѝ се радвали много на българските вестници и списания.

– Имам много. Когато отново отидеш да ги видиш, ще ти дам колкото искаш...

Мира често ми говореше за съпруга си Шломо. Роден в Поморие, той заминава за Израел на тригодишна възраст. Там се запознава с Мира и се жени за нея. По-късно двамата се установяват в Париж. Шломо беше художник, а Мира – журналист. Въпреки времето и разстоянието, те поддържаха редовни връзки с роднини и приятели в България. Един ден получих покана за изложба, посветена на творчеството на Шломо. Откликнах веднага и в уречения час влязох в изложбения салон. Като чу за мен, Шломо остави хората, с които говореше, и ми подаде ръка, усмихнат до уши.

- На еврейски се казвам Шломо, но българите ми викат Мони – представи се той.

Картините му бяха като еврейската музика и кухня – смесица от средиземноморско и славянско влияние. Багрите напомняха чипровските килими, а женските лица – кюстендилските девойки на „Майстора”.

Спрях пред една картина, която бе различна от другите. Това беше графика, изобразяваща лъв с човешко лице. Вместо грива около главата на звяра, във всички посоки

тръгваха грижливо изписани фрази. Започнах да ги разчитам една по една „Ако спечеля – печеля за цял народ, ако загубя, губя само мене си”, беше първата. Тогава се втрещих в лицето на лъва и забелязах, че то изразява лицето на Левски. Шломо беше вторият евреин, който даваше висока оценка на Левски. Преди него един друг ми беше поверил: „Ние дадохме на света Христос, а вие българите – Левски”. В центъра на Париж, благодарение на Шломо, аз неусетно се увляках по „директивите” на Апостола. „Свобода или смърт”, „Свята и чиста Република”, „Бързата работа излиза ялова”. Последната... „Ако не градиш, не руши!” Прочетох я и я повторих на глас За сетен път се убедих, че Левски е познавал народопсихологията ни, както Моцарт – нотите...

Париж 25.01.2009 г.
Божидар Чеков (66)

4. Оратория възпява спасяването на българските евреи.

На 21 юни 2011 г. във Вашингтонския център за култура „Кенеди” е изпълнена двучасовата оратория „Меланхолична красота” с участието на близо 300 български и американски музиканти и певци. Произведението възпява името на България и героичния подвиг на българския народ, спасил 49 000 български евреи, обясняват организаторите. Спектакълът е изнесен и в Бостън на 23 юни, и в Ню Йорк на 26 юни.(67)

VII. ПОСЛЕСЛОВ

„Съгласието, братството и съвършеното равенство между всички народности. Българи, турци, евреи и пр. ще бъдат равноправни.”

Васил Левски

Дълбоки са историческите измерения за спасяването на българските евреи. Превърнати са в изконна, хуманна същност на българина. Традиционна е идеята за „братството и съвършеното равенство между всички народности”. Ярки доказателства за вековната хуманната традиция са Наредата на Вътрешната революционна организация, съставена от Васил Левски и Прокламацията на априлските въстаници от 1876 г. В протоколните книги на Сливенското общинско-градско управление (Общински съвет), през първата година на свободата, когато всеки сливенец има загинали близки от турския ятаган, са записани две решения, първото от 23 май, второто от 8 август 1878 г. за отпускане на помощи на стари и болни турци.

Душевността на българите е изпълнена със състрадание и чувствителност към бедствията на народите. Евреите не са единствените спасени от нашите предци. Нито един ром не е изпратен в лагерите на смъртта.

Република България и ние, днешните българи, не носим отговорност за депортираните евреи от Македония и Тракия. Клеветническа е акцията срещу България. Авторите и искат да ни унижат в нашата човешина и състрадателност и да прикрият истинските виновници за лагерите на смъртта и нацистката антиеврейска доктрина.

Вълнуваме се и сме горди от действията на Светия синод на Българската православна църква, от гражданските протести, от съпротивата на 43-ма от депутатите в Парламента, организирани от заместник-председателя на Народното събрание Димитър Пешев. Намесата на цар Борис III предотвратява изселването на евреи от вътрешността на страната, но не може да спре депортацията на 11 400 евреи от Тракия, Македония и Пиротско. Съпротивата на различни равнища срещу антиеврейските мерки, както и отслабващите позиции на Германия са факторите, които дават възможност на България да бъде сред малкото страни, спасили своето еврейско население от геноцид. България, съюзник на Третия райх, спасява хиляди евреи. Участва цялата българска нация, без оглед на политическо разделение.

Научихме от книгите за спасените 8 000 евреи от Дания, които са преведени с рибарски лодки в Швеция. Финландия спасява 2 000 евреи. Япония спасява около 5 000 евреи от Европа, като им дава разрешение да се заселят в Манджурия.(67)

Българите спасяват около 49 000 евреи.

VIII. БЕЛЕЖКИ

1. Семерджиев, П. Народният съд в България 1944-1945 г., Ерусалим, Израел, 1997. Петър Семерджиев е роден на 16 юли 1917 г. в Ямбол. Учи в Историко-филологическия факултет на Софийския университет. Арестуван е през 1941 г. за комунистическа дейност. Изпратен в концлагерите „Гонда вода” и „Кръсто поле”.

Партизанин е от отряд „Хаджи Димитър”. Първи секретар е на Околийския комитет на Българската комунистическа партия в Сливен след 1944 г. От 1947 г. става завеждащ сектор „Политическа агитация” към Централния комитет (ЦК) на Българската комунистическа партия (БКП). От 1948 е кандидат член на ЦК на БКП.

Арестуван е през 1959 г. Осъден е на 12 години затвор.

Емигрира от България през 1973 г. и се установява заедно със съпругата си Ема Герон в Израел. Дългогодишен коментатор на българската редакция на радио „Свободна Европа” и Би Би Си.

Автор е на книгите: „Георги Димитров - мит и действителност”; „Съдебният процес срещу Трайчо Костов в България”; „Съдебният процес срещу Никола Петков”; „Нищожество в доспехите на величие. Критически преглед на биографията на Тодор Живков”; „Народният съд в България - 1944 - 1945 г.”; „Руската империя, Съветския съюз и съдбата на България.” Том 1.

Умира на 24 май 2008 г. в Йерусалим, Израел.

<http://zharko.blog.bg/politika/2008/04/06/ubiec-sreshtu-ubiesca.180473>

2. Барух, Н. Откупът. Цар Борис и съдбата на българските евреи, 1991 Нир Барух е роден в София. През 1944 г. заминава за Палестина. Активно участва в изграждането на израелската държава. Дипломат е в България в периода 1953-1957 г. През 70-те години е пълномощен министър на Израел във Вашингтон. По-късно напуска Министерството на външните работи и служи в Министерството на отбраната на Израел. След 1978 г. се оттегля от активната политика. <http://www.vsekiden.com/48013>.

3. Василева, Б. „Евреите в България” 1944-1952 г, С. 1992

4. Няголов, С. Истината за спасението на евреите в България. София, ИК Виделина, 2000

5. Ардити, С Българи и евреи, съседи и съграждани, С., 1998 Самуил Ардити е роден в София през 1935 г; потомък на древен еврейски род от Русе, племенник на Елиас Канети (единственият български Нобелов лауреат). През 1949 г. Самуил емигрира със семейството си в Израел.

6. Чери, Ф., Българските евреи и окончателното решение: 1940-1944, Питсбург, САЩ, 1972, Антисемитизмът и отношението към Холокоста в България, Боулдър, Колорадо, САЩ, 1994 и Борис III, цар на българите, Лафайет, Индиана, САЩ, 2007

7. Ханджиев, Р. Спасител ли е цар Борис трети на българските евреи, 2011. Радко Ханджиев е научен работник и публицист, доктор по история. Председател е на правозащитната неправителствена организация Гражданско сдружение „Асоциация на данъкоплатците в България”

8. Димитров, Б. Спасяването на българските евреи В. „Сега”, 11.03.2003

9. Бояджиев, Х. Спасяването на българските евреи през Втората световна война, С., 1991, с. 43-58

10. Акад. Петко Стоянов Стайнов е български юрист и общественик. Дългогодишен преподавател по административно право, той участва в правителство на Андрей Ляпчев (1930-1931), външен министър в правителство на Кимон Георгиев (1944-1946). Един от най-

бележитите преподаватели и учени в областта на правните науки. Петко Стайнов е народен представител в Обикновените народни събрания от 1923 – 1934; 1938 – 1946 и 1950 – 1972 г. След 09.09.1944 г. Петко Стайнов е министър на външните работи и изповеданията. На 31 март 1946 г. подава оставка. От 1947 до 1963 г. завежда катедра по административно право в Софийския университет. Умира на 24 юли 1972 г. в София.

11. Комитска, А. Българите и българският Цар са истинските спасители на българските евреи; [http://www.frognews.bg/news_45439/Balgarite i balgarskiiat TSar sa istinskite spasiteli na balgarskite evrei](http://www.frognews.bg/news_45439/Balgarite_i_balgarskiiat_TSar_sa_istinskite_spasiteli_na_balgarskite_evrei),

12. Гърдев, Б., Кой са спасителите на българските евреи

<http://liternet.bg/publish4/bgyrdev/istoria/evrei.htm>

13. Стоянов, П. Спасяването на българските евреи и спасяването на националната ни памет”, в. „24 часа”, № 51, 09.03.2012

14. Дечев, В. Махалите в Сливен. В: Известия на музеите от Югоизточна България, т. VIII, 1985, с. 113

15. Курдова, С. и С. Стефанов. Страници из историята на фотографията в Сливен. Сливен във фотографията от средата на XIX до средата на XX век, С. 2008, с. 171 – 215

16. Курдова, С. и С. Стефанов. Страници из историята на фотографията в Сливен. Сливен във фотографията от средата на XIX до средата на XX век, С. 2008, с., с. 428

17. Бояджиев, А. Първите сливенски зъболечители, С. 2003, с. 48, 69, 70

18. В. „Изток” (Сливен), № 39 от 22.09.1935, с. 3. Еврейско национално тържество в гр. Сливен.

19. Държавен архив - Сливен, Ф. 370 К, Областен съд Сливен, оп. 3, а. е. 4, л. 138; а. е. 5, л. 138, 227 и Хараламбов, Х. История на плетачно-чорапното производство в Сливен (1888 – 1988 г.), С., 1988

20. Хараламбов, Х. История на плетачно-чорапното производство в Сливен (1888 – 1988 г.), С., 1988, с. 24 - 33

21. Хараламбов, Х. История на плетачно-чорапното производство в Сливен (1888 – 1988 г.), С., 1988, с. 38 – 40

22. Държавен архив – Сливен, ф. ф. 370 К, Областен съд – Сливен, оп. 3, а. е. 5., л. 157

23. Хараламбов, Х. История на плетачно-чорапното производство в Сливен (1888 – 1988 г.), С., 1988, с. 40 – 44

24. Хараламбов, Х. История на плетачно-чорапното производство в Сливен (1888 – 1988 г.), С., 1988, с. 53

25. Държавен архив – Сливен, ф. 54 К, „Мерино” АД за текстилна индустрия – София, оп. 1., а. е. 1. л. 1-3

26. Хараламбов, Х. История на плетачно-чорапното производство в Сливен (1888 – 1988 г.), С., 1988, с. 48, 49,

27. Държавен архив – Сливен, ф. 370 К, Областен съд – Сливен, оп. 3, а. е. 5., л. 157

28. Дечев, В. и Владимир Демирев. Другият град, С., 2003, с. 46

29. Лесицов, Г. и др. История на 11 Сливенски пехотен полк, С., 1934, с. 8-24

30. Лесицов, Г. и др. История на 11 Сливенски пехотен полк, С., 1934, с. 8-24 и 25-56

31. Йорданова, В. и др. История без полюси, С., 2009, с. 1).и Законът за защита на нацията е утвърден с указ № 3 от 21 януари 1941 г., обн. в ДВ, бр. 16 от 23.01.1941 г.

32. Йорданова, В. и др. История без полюси, С., 2009, с. 1

33. ДВ, бр. 16 от 23.01.1941 г.

34. Държавен архив – Сливен, ф. 36 К, Околийско управление – Сливен, оп. 1, а. е. 22, л. 43

35. Държавен архив – Сливен ; ф. 25 К, Текстилно АД „Илия Калов” - Сливен оп. 1, а.е. 186, л. 1, 3; 53 К, Фабрика за копринени и памучни платове „Цвета Бончева” – Сливен оп.1,а.е. 22, л. 174; а.е. 60, л. 12; ф. 54 К, „Мерино” – Акционерно дружество за текстилна индустрия – София; оп. 1, а. е. 53, л.33

36. Държавен архив – Сливен, Ф. 54 К, АД за текстилна индустрия “Мерино” – София оп. 1, а. е. 73, л. 97
37. Държавен архив – Сливен, Ф. 161 К, Народно основно училище „Йордан Йовков” – с. Жеравна, Сливенска област, оп. 1, а. е. 129, л. 90
38. Държавен архив – Сливен, ф. 36 К, Околийско управление – Сливен, оп. 1, а. е. 24, л. 37
39. В. „Изток” (Сливен), № 314 от 10.07.1941. Хроника
40. В. „Изток” (Сливен), № 303 от 23.02.1941, с. 2
41. В. „Изток” (Сливен), № 314 от 03.08.1941. Хроника.
42. Държавен архив – Сливен, Ф. 54 К, АД за текстилна индустрия “Мерино” – София оп. 1, а. е. 94, л. 1 – 5
43. БАН. Борбата на българския народ за защита спасяването на евреите в България през Втората световна война, С., 1978, с. 22, 23
44. БАН. Борбата на българския народ за защита спасяването на евреите в България през Втората световна война, С., 1978, с. 33, 34
45. БАН. Борбата на българския народ за защита спасяването на евреите в България през Втората световна война, С., 1978, с.39-46
46. БАН. Борбата на българския народ за защита спасяването на евреите в България през Втората световна война, С., 1978, с. 47, 48
47. БАН. Борбата на българския народ за защита спасяването на евреите в България през Втората световна война, С., 1978, с. 63-65.
48. БАН. Борбата на българския народ за защита спасяването на евреите в България през Втората световна война, С., 1978, с. 47-49,50.
49. БАН. Борбата на българския народ за защита спасяването на евреите в България през Втората световна война, С., 1978, с. 67, 97.
50. БАН. Борбата на българския народ за защита спасяването на евреите в България през Втората световна война, С., 1978, с. 109, 97.
51. Александър Белев е роден в Лом. Той е български политически и държавен деец, юрист, с антисемитски възгледи, един от основателите е на организацията „Ратник“. Той лично отива в Берлин, за да получи нареждания в борбата срещу евреите. След завръщането си в София създава много по-строг режим за евреите. Освен звездите и знаците по домовете и магазините, много евреи са изселени от София, радиоапаратите и телефоните им конфискувани, много магазини затворени, а мъжете от 25 до 45-годишна възраст - мобилизирани в трудови бригади да работят по пътищата на България. Активно сътрудничи на нацистите (особено с Теодор Данекер, представител на Гестапо). Белев организира депортирането на евреи от Беломорска Тракия, Македония и Поморавието в концентрационните лагери. През февруари-март 1943 г. той депортира 11 363 евреи. Народният съд осъжда Александър Белев на смърт задочно, тъй като се укрива. Прави опит да емигрира, но на гара Кюстендил е разпознат и задържан. Поглъща бързодействаща отрова и се самоубива. bg.wikipedia.org/wiki/Александър_Белев
52. Димитър Йосифов Пешев е български политик, известен със своята роля за спасяването на българските евреи. Пешев е почетен гражданин на Израел, а през 1997 г. получава посмъртно най-високия български орден „Стара планина“. Удостоен е със званието „Почетен гражданин на Кюстендил“. през 1997 г. Роден в Кюстендил през 1894 г. Завършва специалност право в Софийския университет „Свети Климент Охридски“. Министър на правосъдието е през 1935-1936 г. Подпредседател е на XIV и XV Обикновено народно събрание (1938 – 1943 г.). Народният съд го осъжда на 15 години затвор „за фашистка дейност и антисемитизъм“. За Пешев се застъпват евреи и е освободен след 13 месеца. Умира в бедност през 1973 г. http://bg.wikipedihta.org/wiki/Димитър_Пешев.
53. Йорданова, В. и др. История без полюси, 2009, с. 1

54. Светското име на сливенския митрополит Евлогий е Спиридон Попантонов. Завършва Духовна академия в София и Православен богословски факултет в гр. Черновиц, Австрия. На 17 юни 1939 г. е назначен за Сливенски митрополит.
55. Йорданова, В. и др. История без полюси, 2009, с. 1 и Чери, Ф. „Българските евреи и окончателното решение: 1940-1944”, Питсбург, Пенсилвания, САЩ, 1972
56. Сюлемезов, С. (Игнат). Кой среди преследват евреите”, в. “Народен другар”, бр. 3 от 25.02.1943
57. Семерджиев, П. Народният съд в България - 1944 - 1945 г.;
58. БАН. Борбата на българския народ за защита спасяването на евреите в България през Втората световна война, С., 1978, с. 112-116
59. Йорданова, В. История без полюси, С., 2009, с. 1
60. Ардити, Б. „Ролята на цар Борис III при изселването на евреите от България”, 1952
61. Семерджиев, П. Народният съд в България - 1944 - 1945 г.с. 290 - 292
62. Стоянов, П. Спасяването на българските евреи и спасяването на националната ни памет”, в. „24 часа”, № 51, 09.03.2012
63. Пенджикова, Р., Личността и делото на Екзарх Стефан в българската историческа памет, С., 1920
64. www.pero-publishing.com/karan.../elizabeth-frank.html
65. В. Сливенски вестник, № 7, 18.02.2009
66. dnevnik.bg/sviat/2011/06/21/1110315_oratoriia_vuzpiava_vuv_vashington_spasiavaneto_na/
67. Барух, Н. Откупът. Цар Борис и съдбата на българските евреи., с. 71

IX. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

- Ардити, Б. „Ролята на цар Борис III при изселването на евреите от България”, 1952
- БАН. Борбата на българския народ за защита спасяването на евреите в България през Втората световна война, С., 1978
- Барух, Н. Откупът. Цар Борис и съдбата на българските евреи.
- Бояджиев, А. Първите сливенски зъболечители, С. 2003
- Бояджиев, Х. Спасяването на българските евреи през Втората световна война, С., 1991
- Василева, Б. „Евреите в България” 1944-1952 г, С. 1992
- В. „Изток” (Сливен), 1941 г.
- В. „Сливенски вестник”, № 7, 18.02.2009
- Дечев, В. Махалите в Сливен. В: Известия на музеите от Югоизточна България, т. VIII, 1985
- Дечев, В. и Владимир Демирев. Другият град, С., 2003
- Димитров, Б. Спасяването на българските евреи В. „Сега”, 11.03.2003
- Държавен архив – Сливен, ф. 36 К, Околийско управление – Сливен
- Държавен архив – Сливен, ф. 25 К, Текстилно АД „Илия Калов” - Сливен,
- Държавен архив – Сливен ф. 53 к Фабрика за копринени и памучни платове „Цвета Бончева” – Сливен
- Държавен архив – Сливен, Ф. 54 К, АД за текстилна индустрия „Мерино” – София
- Държавен архив – Сливен, Ф. 161 К, Народно основно училище „Йордан Йовков” – с. Жеравна, Сливенска област, оп. 1, а. е. 129, л. 90
- Държавен архив – Сливен, ф. 36 К, Околийско управление – Сливен оп. 1, а. е. 24, л. 37
- Държавен архив – Сливен, ф. 370 К, Областен съд – Сливен
- ДВ, бр. 16 от 23.01.1941 г.
- Йорданова, В. История без полюси, С., 2009
- Курдова, С. и С. Стефанов. Страници из историята на фотографията в Сливен. Сливен във фотографията от средата на XIX до средата на XX век, С. 2008
- Лесицов, Г. и др. История на 11 Сливенски пехотен полк, С., 1934

- Няголов, С. Истината за спасението на евреите в България. София, ИК Виделина, 2000
- Пенджикова, Р., Личността и делото на Екзарх Стефан в българската историческа памет, С., 1920
- Семерджиев, П. Народният съд в България - 1944 - 1945 г., Ерусалим, Израел, 1997.
- Стоянов, П. Спасяването на българските евреи и спасяването на националната ни памет”, в. „24 часа”, № 51, 09.03.2012
- Сюлемезов, С. (Игнат). Кой среди преследват евреите, в. „Народен другар”, бр. 3 от 25.02.1943
- Ханджиев, Р. Спасител ли е цар Борис трети на българските евреи, 2011
- Хараламбов, Х. История на плетачно-чорапното производство в Сливен (1888 – 1988 г.), С., 1988
- Чери, Ф. „Българските евреи и окончателното решение: 1940-1944”, Питсбург, Пенсилвания, САЩ, 1972

Интернет

- bg.wikipedia.org/wiki/Александър_Белев
- bg.wikipedihta.org/wiki/Димитър_Пешев
- .vsekiden.com/48013
- zharko.blog.bg/politika/2008/04/06/ubiec-sreshtu-ubieca.180473
- litenet.bg/publish4/bgyrdev/istoria/evrei.htm
- pero-publishing.com/karan.../elizabet-frank.html

КАРАКАЧАНИТЕ – ИДЕНТИЧНОСТ И САМОБИТНОСТ, КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО И ОБИЧАИ

Георги Димитров Христов

I. ВЪВЕДЕНИЕ

С признателност и обич разказвам за историята, традициите и културата на каракачаните.

С уважение и достойнство тача тяхното свободолюбие, трудолюбие и упорство.

С удоволствие посетих, заедно с мои съученици, Федерацията на културно-просветните дружества на каракачаните в България, която е в Сливен. С вълнение слушах разказа на Коста Балездров, председател на Федерацията, и на секретарката и уредничката на Етнографския музей в сградата.

Потомък съм на известния в Сливен каракачански род Йотови. Уважавам традициите на предците си. Обичам разказите на баба за знамето, за старите носии, за обичаите, за големите стада с овце, за номадския живот. Тя помни пастирите, които по Димитровден заедно със семействата и цялата си покъщнина се движат от високопланинските летни пасища към топлите места за паша в равнините и по Гергьовден поемат обратния път в осигуряване на прехрана за своите стада овце. Обичам песните на баба за каракачани воеводи и храбри момци, опора на хайдушкия живот.

Аз съм каракачанин, но съм и българин. Майка ми е българка, роден съм в България.

Често препрочитам части от книгата на Женья Пимпирева „Каракачаните в България”, издадена през 1998 г. от Университетското издателство „Св. Климент Охридски”. Книгата разказва за живота на интересните пастири номади до средата на XX в, за социалната организация и култура от номадския период и промените в тях след превръщането им в уседнали жители. (1)

Ибрахим Карахасан - Чънар е възпитаник е на Софийския университет „Свети Климент Охридски”. Завършва специалността Хуманитарна география и история. Преподавател е, писател и журналист.(2) Неговата книга „Етническите малцинства в България” е публикувана от Издателска къща „ЛИК” през 2005 година. Той нарича каракачанина „черен беглец”. Потвърждава гръцкият произход, уседналостта им в Гърция и България и компактните групи в Сливен, Котел, Жеравна и др.(3)

Основната цел на реферата е да продължа да опознавам своя произход. Наученото записах и искам да го четат всички хора, които се интересуват от каракачаните, за да ги опознаят. Желая да бъде полезен за моите връстници - и каракачани, и българи.

Рефератът съдържа осем раздела. В предисторията пиша за изворите – разказите на възрастните за живота в планинските колиби и съхранените традиции от поколенията. Характеризирам промените в жизнения път на част от гръцкия народ след превземането на Гърция от османските нашественици: номадският им начин на живот в планините и равнините на България; прекъснатия им живот в движение и заселването им в районите на Стара планина, Рила и Северозападна България. Привеждам данни за броя им в България от 1905 до 2011 година. Отнасям говора им към групата на северните диалекти на новогръцкия език, а религиозните им вярвания към източноправославната християнска религия. Научих и записах основните им занятия, жилищата им колиби, облеклото им и знамето – копие на византийския боен флаг. Завършвам с приноса на каракачаните в културата на България и отношението на сливенци към тях.

II. В НАЧАЛОТО – МАЛКО ПРЕДИСТОРИЯ

И тръгвали керваните с огромни стада овце... Това се повтаряло всяка пролет и есен. По-възрастните хора знаят и разказват за тях.

Каракачаните... Живеели високо в планината, в колиби от клони и шума. Слизали в равнината и продавали сирене и вълна по пазарите.

Ние, младите, само сме чували за този живот, а знанията ни опират май само до каракачанското куче.

И така... Кой са те? Защо каракачани? Откъде идват? Какво знаем за техния бит, поминък, език, вяра, обичаи...?

Отговорите на тези въпроси ще получим, като по-задълбочено се вгледаме в техния живот и традиции.

III. ИСТОРИЧЕСКИ ОБЗОР

Каракачаните са част от гръцкия народ. Когато османските нашественици завладяват гръцките земи около 1381 година, техните предци се оттеглят в планината Пинд. Там те живеят до около 1815 година. Приблизително тогава бащите решават да изпратят жените и децата в Източна Тракия. Идеята е всички те отново да се завърнат. Но уви! Останали в Тракия, те носят бащината благословия (да пребъдат) и проклятието (ако останат, да пуснат корени).

Тезата за гръцкия произход не се подлага на съмнения от изследователи, които работят задълбочено в тази посока като Карстен Хьог – датски лингвист, английския професор Дж. Кембъл, гръцките изследователи Ангелики Хадзимихали, Г. Кавадиас, сръбският етнограф Бранислав Кожич и много други.

Има и други проучвания за етническата принадлежност на каракачаните.

Историческите източници ги назовават по различен начин – саракачани или каракачани. Легендите разказват, че турците ги нарекли кара-качани, ще рече черни – непокорни, защото носят на главите си черни кърпи в знак на дълбока скръб за падналото царство и поруганата Света София.

Каракачаните понякога се наричат помежду си „влахи“. Така са се наричали всички хора в Гърция, които са се занимавали с животновъдство и това название няма нищо общо с „власите“.

В планината Пинд за всички тези години те съхраняват своята древна гръцка идентичност, език, нрави обичаи! Жените и децата приемат името каракачани, което по-късно в преходите, се превръща в саракачани.

До средата на 20. век животът им преминава в движение. Водени са от мисълта за осигуряване на паша и подходящи климатични условия за многобройните стада овце. Обитават високопланинските пасища на Стара планина, Рила, Витоша през лятото и низините с по-мек климат в Бургаско, Карнобатско, Елховско, Петричко, Хасковско през зимата.

Уседналият им живот датира от 1960 година. В края на петдесетте години на 20. век каракачаните изоставят номадския си начин на живот и се заселват за постоянно. Днес те живеят като компактни групи в района на Стара планина (Сливен, Котел, Карнобат, Казанлък, Карлово, Сопот), в Рила планина (Самоков, Дупница) и в Северозападна България (Берковица, Враца, Монтана, Вършец).

Ибрахим Карахасан - Чънар в посочената вече книга дава следните данни за броя им през годините и процентното им съотношение към останалото население: 1905 г. – 6128 души (0,15 %); 1920 г. – 6412 (0,13%); 1956 г. – 2085; 1991 г. – 5144; 2001 г. – 4107 + 3408.(4)

Националният статистически институт сочи, че при преброяването на населението от 1992 година каракачаните са 5144 души.(5)

В издадената през 2008 година от Областната администрация в Сливен книга „Празникът – моят и на другия до мен“ е публикувано, че каракачаните съставляват един процент от българското население.(6)

Окончателните данни от проведеното през 2011 г. преброяване официално са изнесени на 1 февруари 2012 г. Броят на хората, самоопределили се като каракачани, е 2511, 1479 от

които посочват гръцкия като свой майчин език, 465 българския, 549 друг, а 17 не са го самоопределили.(7)

Считам, че числеността на каракачаните в България е между 12 – 15 хиляди. Мнението ми е формирано от разказите по време на ежегодния събор в местността „Карандила” в Източна Стара планина.

IV. ЕЗИК. ВЕРОИЗПОВЕДАНИЕ

Считат се за български каракачани, защото живеят в България. Тук са родени децата им, самите те и дедите им.

Майчиният им език е гръцкия, но необходимостта от общуване със заобикалящото ги българоезично население ги прави билингви. Езиковедите отнасят каракачанския говор към групата на северните диалекти на новогръцкия език.

По вероизповедание каракачаните са източноправославни християни. През номадския период достъпът им до християнските храмове и свещеници е силно затруднен, заради отдалечеността на техните поселения от селата и градовете. След отсядането им контактите с православната църква стават постоянни. Каракачаните се придържат към християнските догми и църковни обреди.

V. ПОМИНЪК И ОБЛЕКЛО. ЗНАМЕ

Каракачаните са типични представители на номадското овцевъдство. Каракачанската овца и каракачанският кон са едни от най-старите породи, подходящи за подвижен начин на живот. Основните стопански дейности на етноса са овцевъдството, млекопроизводството и млекопреработването.

Каракачаните много години нямат свои постоянни селища, а на местата за лятна и зимна паша устройват временни колиби. След пристигането на определеното място за зимуване или летуване семейството се настанява в колиба от клони и шума, направена от сръчните ръце на домакинята. По време на път те се приютяват в чатура (палатка) – конструкция от няколко дървени кола и опънато върху тях изтъкано чергило.

Основната храна на населението са млякото и млечните продукти, месото е рядкост в кухнята им. Растителните храни (пшеница, варива, зеленчуци) си набавяни чрез търговски обмен на стоки срещу стоки със земеделското население наоколо.

Облеклото на каракачаните е свързано с поминъка им и суровите климатични условия и носи белезите на историческото развитие. Мъжкото облекло е тъмното, а женския костюм е с традиционни елементи. Характерното е забраждане с тъмночервен до черен вълнен шал (бона) със свободно пуснати краища, калци, изплетени с много шарки върху тъмен фон, силно набрана фуста, трапецовидна престилка.

Знамето на каракачаните се нарича „фламбура” и представлява своеобразно копие на византийски боен флаг, който във времето е видоизменен в различните райони, но основното в него е запазено – кръстът, зашит или извезан върху плата на самото знаме и кръстът на върха на пръта. Знамето присъства на всеки празник, при традиционните хора и неизменно на всяка каракачанска сватба.

VI. СЛИВЕНСКИ КРАЕВЕДИ И ТВОРЦИ ЗА МИНАЛОТО И ПРАЗНИЦИТЕ, ЗАПАЗЕНИ В ПАМЕТА

Интересни са за мен публикациите на сливенци за историята и тяхното дружелюбно отношение към нашите деди и прадеди. Цитирам ги, за да ги четем и знаем, да ги предадем на бъдните поколения.

Авторът на „Опит за история на град Сливен“ д-р Симеон Табаков записва следните данни: „Лятно време по сливенските планини се намира неуседнало население, наречено

<...> по сливенски – каракачани. Те носят различни имена според черните им гуни, колчани и т.н. Названието гуна, гунка в Сливен е доста разпространено като дебела вълнена материя. Горните каракачани, слизайки от сливенските планини за Южна Тракия през времето между Гергьовден (23 април, 6 май нов стил) и Кръстовден (14 септември), минават през Сливен с натоварени коне. Нерядко техни сватби са ставали в сливенските черкви... Вън от сватбите те често слизат в Сливен и за кръщавки имат християнски обичаи. Възможно е по-голямата част от сливенските мандри в по-предните векове да са били каракачански. Вероятно самата дума мандра е тракийска и значи място, кръг, заградено с камъни. Тия каракачани пасат стадата си по цялата Стара планина – от Сърбия до Черно море. Пасбищата наемат било от съседните селски и градски общини, било от самата държава или от частни лица. Животът им е чисто горски... Развит е у тях старият славянски обичай – побратимството или по славянски – братотворение. Тоя обичай бил развит твърде много в Сливен. Че действително е имало стари следи от каракачани в Сливенския балкан, се види от името на селото Катунисце... И наистина, дори и днес колибите, в които живеят тъй разпръснатите из Балкана каракачани, се наричат от тях катуни.”(8)

Сливенският краевед Георги Арнаудов пише: „Летните дни и нощи на нашите балкани се оживяват от техните цветни носии и високи гласове. Те чувстват като свое отечество и Рила, и Пирин, и Родоп, и Стара планина. Каракачански колиби, изкусно покрити с шума, ще видим твърде често в Сливенския балкан – край ледения извор на Чумерна, из тучните ливади на Темна гора, зад скалите на Кутелка или около бистрите води на Орлов кладенец. Големите каракачански кучета и вкусните млека и сирене са познати на туристите.

Науката ги счита за поримчени траки на Балканския полуостров... Техният бит традиции и взаимоотношения, както и цялостния им живот са една запазена и с нищо не променена от вековете твърдина на жители на планината, деца на природата. Те са истински герои във вечната борба с природните стихии...“

По стръмните сипеи и скали, по непристъпните върхове, по кадийаните пасища и поляни, в сред бездънните гори и прохладни долини – дните са по-леки и красиви, а нощите са с повече звезди върху безкрайните простори...“

Авторът разказва, че след неуспешните войни за България и прекъсването на пътя до Бяло море някои от каракачаните остават да живеят в Гърция. Други постоянно местоприбивават в България и „зимуват из запазените низини на Черноморското крайбрежие“.(9)

На традиционните събори в м. „Карандила“, Сините камъни, Източна Стара планина всяка година се срещат каракачани от Самоков, Карнобат, Карлово, Дупница, Котел, Вършец и др., от Гърция, Македония и др.(10)

Журналистът Виктор Дойчинов, председател на „Контакт клуб Германия“, честити празника на своите приятели на Карандила и изповядва: „Беше отдавна. Букаците и дъбравите в Сливенския балкан още препращаха ехото на отривистите им прикани, когато някоя заблудена овчица се отделяше от стадото. Суровият живот в неотменна тъмна и тежка носия бяха неразделна част от една неотшумяла романтика, полегнала на папрат под едри и ласкави звезди. Срещата с тях на високото се примесваше често с бялата радост на новороденото агънце и топлата струя мляко, която щедра ръка предлагаше на подранили планинари. Нищо не можеше да се сравни със сладостта на глътката човещина. Суровият живот в планината на векуващото тук елинско племе с издялани окаменели черти на лицете и остър поглед, вторачен сякаш в друго пространство, не можеха да прикрият бликащата ведрост на душата им.

Завладяващата първичност на каракачаните, съхранена във времето, не е само една носталгична въздишка. Тя е начин на мислене. Начин на съществуване. Едно продължаващо сливане със земята, от която тези упорити хора продължават да черпят сила да останат същите, колкото и трудно да е това в нашия широко отварящ се свят.

Пиша тези редове дни преди някогашните планинци и техните потомци да се съберат отново на карандилската поляна, от която през причудливите зъбери на Сините камъни

далечните стават интимно близки, готови едва ли не да ни прегърнат. При тихо време морето на изток източва сребърна черта, а далече на юг Егея наднича през пухкава бяла пелена. Като омагьосано е това място! И точно там всички те, тези непреклонни, достолепни люде отново ще извият безконечното си хоро, отново ще развяват пряпореча на народностната си устойчивост. Отново ще ме изпълва чувство на дълбоко преклонение пред една невероятна слятост с природата. Отново ще сваля почтително шапка пред слезлите в равното хора, където продължават да бъдат нависоко! Отново ще се връщам носталгично към нощите в сливенските дъбрави и букаци с многогласните песни на щурците, към надвисналите звездни купове и упоиващия мирис на папрат и мащерка. Отново ще отпивам глътка топло мляко, потекло от щедър гюм. Отново ще сравнявам несравнимото!

Честит празник, приятели!”(11)

VII. ПОСЛЕСЛОВ

Днес ние живеем в коренно различна среда, но все пак ни има, съществуваме. Стремим се да бъдем достойни наследници на нашите деди и да дадем своя принос към културната палитра на България.

Споделям изказването на председателя на Федерацията на културно-просветните дружества на каракачаните в България с център Сливен Петър Балездров: „Много българи напуснаха страната, нито един каракачанин не напусна България в тези трудни времена. Защото каракачанинът е камък, който си тежи на мястото. Обича всичко и тачи всичко, което го е създало, и всичко, което е направено за него... Ние сме български граждани. Говорим за прародината си отпреди два века и половина, когато сме насилствено изселени от нея. Знаем си историята. Искаме да си запазим културата и бита и да живеем като добри граждани на България.”

За ежегодните събори на „Карандила” отново ще цитирам Петър Балездров: „Мото на тези събори от <...> години е каракачаните в България да бъдат живият мост на приятелство (отначало беше между България и Гърция) между балканските страни.”(12)

VIII. БЕЛЕЖКИ

1. Пимпирева, Ж. „Каракачаните в България”, от Университетското издателство „Св. Климент Охридски”, 1998
2. Ибрахим Карахасан – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005.с., 11
3. Ибрахим Карахасан – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005. с. 15-63
4. Ибрахим Карахасан – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005. с. 37
5. Преброяване на населението и жилищния фонд към 4 декември 1992 г. Социално-демографски характеристики на населението и жилищния фонд, регион Сливен, С. 1996, с. 19.
6. Областна управа – Сливен. Празникът – моят и на другия до мен, С., 2008, с 32
7. Национален статистически институт. Преброяване на населението в Република България, С. 2011, с. 19
8. Табаков, С., д-р. Орит за история на град Сливен, Том I, С., 1986, с. 308,309
9. Арнаулов, Т. Каракачани, в. „Изток” (Сливен), № 89, 12.08.1936, с. 2
10. [tp://bg.wikipedia.org/wiki/Файл:ht:SarakatsaniKarandila8.jpg](http://bg.wikipedia.org/wiki/Файл:ht:SarakatsaniKarandila8.jpg)
11. Дойчинов, В. В. „Сливенско дело НВ”, № 41, 2009.
12. www.offroad-bulgaria.com/showthread.php?t=28756

Петър Балездров е на 56 г., женен е и има трима синове. Завършил е Спортната академия в София. Работил е 20 години в областта на спорта - учител, заместник-директор на

Спортното училище в Сливен, отговорен секретар и президент на футболния клуб "Сливен". В момента се занимава с частен бизнес. Има фирма, която работи основно с България и Гърция.

VIII. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Арnaudов, Г. Каракачани, в. „Изток” (Сливен), № 89, 12.08.1936, с. 2

Дойчинов, В. „Сливенско дело НВ”, № 41, 2009.

Карахасан, Ибрахим – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005

Национален статистически институт. Преброяване на населението и жилищния фонд към 04.12.1992 г. Социално-демографски характеристики на населението и жилищния фонд, регион Сливен, С., 1996

Национален статистически институт, Република България. Етнокултурни характеристики., 2011 г.

Областна администрация. Сливен. Празникът – моят и на другия до мен., С., 2008

„СЛИВЕН Е ПРИМЕР ЗА ЕТНИЧЕСКА ТОЛЕРАНТНОСТ, НИКОГА И БЪЛГАРИ, И РОМИ НЕ СМЕ ЗАСТАВАЛИ ЕДИН СРЕЩУ ДРУГ”

Калоян Добринов Иванов и Димитър Станчев Станчев

I. УВОД

„Сливен без лястовици, камъни, вятър и цигани не е Сливен”(1)

Започвам с тази мисъл, понеже ние, сливенци, сме свикнали да живеем с ромите. Нашият град е един от най-населените с роми. Възрастните граждани, нашите баби и дядовци помнят ромските състави от китаристи, акордеонисти и духовна музика да свирят за танцуващите двойки в Сливенската градска градина и в ресторантите. Много роми са работили съвместно с тях в учреждения и предприятия.

Основната цел на този реферат е да се докаже многогодишната добросърдечност и толерантност на българите към ромите и вековното съвместно съжителство на българите и ромите.

Въз основа на историческия метод чрез личности и случки се стараем да дадем възможност да продължим да ги опознаваме, за да ги възприемаме като наши съграждани. Обърнахме се към самите роми да разкажат за себе си. Желаяме да посочим основни техни проблеми. Искане уроците от нашата собствена история и историческия опит да ни служат за поука днес и в бъдеще.

Заглавието на реферата е мисъл на Стела Костова. Тя е председател на Ромската академия за култура и образование в Сливен. Журналистът Георги Мангинов я нарича „Сливенската майка Тереза - най-известната закрилничка на ромите”.(2)

Изложението на реферата е структурирано в пет раздела: един за заселването на ромите в българските земи. Друг за добронамерено отношение на българското население и взаимното желание да бъдат част от българското общество. Разглеждаме участието на ромите в обществено-политическия живот и достъпът им до качествено образование. Описваме примери на гордост и любов към родината България. Спираме се на бедността, социалното подпомагане, жилищата и условията им на живот, за да ги разбираме.

През 1993 г. е публикувано научното изследване „Циганите в България” от Елена Марушиакова и Веселин Попов. Юристът Йордан Савов публикува мнението се за книгата: „Убедено твърдя, че трудът на двамата български изследователи е събитие... Прави се опит да се проследи началото на дългия път, когато циганите били принудени да се откъснат от своята прародина, насочвайки се в една или друга посока на света.” От книгата разбираме за „множествеността на циганските групи, тяхната най-обща характеристика, но и разликата между отделните групи.”(3)

Проблемите, свързани със заселвания на малцинствата в България, са обект на книгата „Етническите малцинства в България” на Ибрахим Карахасан – Чънар. (4)

В книгата „Ромите в България. Информационен справочник”, издание на Института „Отворено общество”, се разглеждат въпросите за: произхода на ромите; социално-икономическото им състояние; държавната политика на интеграция и отговорностите за осъществяването им. (5)

Изданиято „Ромите в България: Новите предизвикателства” се концентрира върху социалните проблеми на ромите в България и възприемането им от западноевропейските страни като обект на етническа дискриминация. Авторите правят следния извод: „Интеграцията на ромите е в интерес на цялото общество, не само на ромите. Тя е необходима и е в интерес и на малцинството, и на мнозинството”.(6)

На 18 септември 2009 г. в Софийския университет е представен пакет от работни листи „История без полюси”. Пакетът включва 44 работни листи за активна работа в клас върху теми от българската и общата история. Те са групирани в пет раздела. В главата „Ромската общност в България – вчера и днес“ авторите третираат въпросите за политиката на

комунистическата държава спрямо ромите; подкрепата на български учени, хора на изкуството и държавата в подкрепа на десегрегацията след промените през 1989 г. и недоволството на ромите от ограничението за изплащане на социални помощи на част от безработните роми и характеризирането им като целенасочена политика срещу ромите.(7)

През 2009 г. Сийка Чавдарова и Васил Чапразов публикуват документи и статии за историята и културата на ромите, за световни и български творци с ромски произход.(8)

За ромите, за техните махали и родове в Сливен, за техните занятия, за роми, прославили България и града под Сините камъни ценни са краеведческите издания „Опит за история на град Сливен” от д-р Симеон Табаков; „Другият град”на Васил Дечев и Владимир Демирев; „Будна памет за Сливен”, I и II том от Андон Бояджиев и други. (9)

Основните теми на реферата са: заселването на ромите в българските земи, в Сливен и областта, статистически данни за тях. С документи и публикации е показано, че ромите в Сливен са част от българското население: работят в сливенските фабрики повече от век, ръководители са на професионални структури, учители, емигранти. Тяхната родина е България. Участват във войни за национално обединение, прославят името ѝ в Европа. Съжителството между роми и българи в Сливенския край е вековно. Българите проявяват човеколюбие си към ромите най-силно по време на Втората световна война. Роми от Сливен противодействат през 70-те и 80-те години на XX век на националистическата политика. Представители на държавната и общинска власт се грижат за здравето, образованието и живота на ромите. Ромската интелигенция е с принос за консолидирането на етноса, опознаването му и възприемането на различията им. След демократичните промени през 1989 г. ромите създават свои организации за защита на правата им.

Основните исторически извори за дадената тема, които използваме, са лични документи на госпожа Стела Костова, документи от Държавния архив в Сливен за училищата в града и някои села на Сливенска област, телевизионния филм за Сливенска област по БНТ, излъчен в рубриката „Заедно” на 5 ноември 2008 г., статистически данни от преброяване на населението, публикации в списанията „О РОМА”; „Етнореporter” и „Етнодиалот”, от регионални периодични издания, разговори с г-жа Стела Костова, интервютата ни със Стела Костова и Кръстьо Берберов.

II. ЗАСЕЛВАНЕ НА РОМИТЕ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ

Ромите напускат своята прародина Индия през V век. Навлизат в Европа през XII и XV век. На Балканите и в българските земи се заселват около IX век. (10) Император Никифор им позволява да се заселят в Тракия около Филипополис (Пловдив). През XIII – XIV век на Балканския полуостров и в България идва втора вълна роми. (11) В книгата „Диганите в България” Елена Марушиакова и Веселин Попов считат, че ромите на Балканския полуостров и в България стъпват през XI век. (12)

В България през 1900 г. броят им е 89 549; 1920 г. – 98 451; 1934 г. – 149 385; 1946 г. – 170 011; 1956 г. – 197 865; 1965 г. – 148 874; 1992 г. – 313 396; 2001 г. – 370 908.

През 2001 г. в Сливен ромите представляват около 7% от цялото население. По вероизповедание се разпределят по следния начин: 60% - християни. 1/3 от протестантите в града са роми. Мюсюлманите са 39% и са 11% от мюсюлманите в България. (13)

В Сливен ромите се заселват след превземането му от османците. Населяват се на запад от първите български махали на новия Сливен, създаден след разрушаването на старото селище от османците. Д-р Симеон Табаков възприема, че са дошли в града най-рано в края на XV век. (14)

През епохата на османското потисничество ромите в Сливен живеят на три места. Ромите християни с български имена са заселени в подножието на Бармук баир. Това е най-старата и главна ромска махала, наброява около 130 имота. Населението ѝ е уседнало. Нарича се – Мангър – роми немюсюлмани. Голяма част от тях се определят като българи.

Десетина ромски фамилии християни живеят в края на Попска махала в кв. „Клуцохор“. Това е най-малката махала в Сливен. В Османските документи се среща като Кадъкьой – цигани немюсюлмани.

Ромите мюсюлмани се заселват между махала Хаджихасанова и река Асеновска. Там отседат ромите катунари. Дълъг период от време голяма част от жителите ѝ не водят уседнал живот. В документите е отбелязана като Хаджи Хасан – цигани мюсюлмани. (15)

На 23 ноември 1937 г. Сливенският градски съвет взема решение да се преместят жилищата на ромите коритари в кв. „Даме Груев“. (16) По-късно са заселени под железопътната линия. Там е създаден квартал „Пейо Дачев“ („Надежда“).

В книгата „Циганите в България“ авторите пишат: „В Югоизточна България (бившите Бургаски, Ямболски и Сливенски окръг) в този регион се намира и град Сливен, известен с това, че е град с най-висок процент цигани - повече от една грета от стохилядното му население. В Горната махала в Сливен живеят дасикане рома (български цигани), занимаващи се в миналото с обработка на желязо и работници в текстилните фабрики (рядък случай в България)... Голата махала е под железопътната линия. Два квартала с разстояние между тях от 2 - 3 километра, а каква огромна разлика в социален, психологически и др. план“.

Съдебната институция Мешарето не съществува при сливенските роми. (17) При преброяването към 4 декември 1992 г. ромското население в Сливенска област по общини е следното:

- Котел – 3 953 души, 16, 5%;
- Нова Загора – 1 536 души, 3, 1%;
- Сливен – 11 793, 8, 2%
- Твърдица – 901, 5, 2%. (18)

В писмо от 19 август 2004 г. Община Сливен информира, че по официална информация от Национална база данни, броят на населението на кв. „Надежда“ е 10 870 души, обхващащо лица със заявен постоянен адрес, лица с жителство в гр. Сливен и адресна регистрация в същия квартал:

	Население по настоящ адрес			Население по постоянен адрес		
	До 16 г.	Над 16 г.	Общо	До 16 г.	Над 16 г.	Общо
Мъже	2 070	2 921	4 991	2 324	3 117	5 441
Жени	1 990	3 045	5 035	2 224	3 153	5 377
Общо	4 060	5 966	10 026	4 548	6 270	10 818

Разминаването на данните между статистиката и проучванията на неправителствени организации се дължи на пребиваването на значителен брой лица от други населени места, незаявили постоянен адрес в кв. „Надежда“. Отчасти разминаването се дължи и на нарастващият брой на лица от квартала, които не са в страната, а роднините им включват и тях в броя на домакинството при проучвания на нестопански организации. В действителност броят на живеещите надхвърля извлеченията от електронните регистри на населението. Ето защо съществува разминаване между официално регистрираните жители на кв. „Надежда“ и неофициално посочените другаде данни. (19)

При преброяването през 2011 г. броят на ромите в България е 325 343, 4,9%. В Сливенска област ромите представляват 11,8% от населението. (20) Голяма част от ромите мюсюлмани се определят като турци, а ромите християни - като българи. (21)

III. РОМИТЕ – ЧАСТ ОТ БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

1. От работници в сливенските фабрики до председател на Окръжния съвет на професионалните съюзи, учители и емигранти.

Д-р Симеон Табаков в „Опит за история на град Сливен“, заедно с хилядите страници за бита, обичаите, героите на българите, пише и за заселването на ромите в града под Сините камъни, за техните делници. В историческите си проучвания се спира на времето „след приемането на Танзимата, 1839 г.“, като пише, че в Сливен и в с. Жеравна, Сливенска област ромите са пасели султанските коне и са косили ливадите. От това време е останал терминът черибашия, даван на главата или старейшината на ромските образувания. Черибашия на турски значи глава на войска, войвода. Ромите от Сливен са работнички в Държавната фабрика, създадена от Добри Желязков. „Сливенските цигани днес са уседнали и порядъчни занаятчии, най-вече железари“. Д-р Симеон Табаков съобщава: „Един от тях достигна дори до положението да си „изписва“ желязо направо от Лондон.“ Някой от ромите с целите си семейства ходят на хаджилък в Йерусалим. По-бедните са дървари, работници по фабриките и жетвари. Всичките са с музикален дух, сред тях има професионални музиканти. Д-р Симеон Табаков пише, че след Освобождението и българите, и ромите се „ползват от добрите резултати на задължителното“ начално образование.(22)

Известен за сливенския краевед е роденият на 18 януари 1874 г. в с. Градец, Сливенска област доктор по философия Атанас Димитров. Той завършва със стипендии Сливенската мъжка гимназия и философия в Йенския университет, Германия. Работи като училищен инспектор в Сливен. Превежда романа „Под игото“ на немски език. Не е възможно да не се е считал за българин и да преведе най-българския роман. Потомците му подаряват 400 тома негови книги на Университетската библиотека в София.(23)

Документ на Общинското управление в Сливен от 1888 г. свидетелства за назначавани, платени черибашии (началници, отговорници) на ромите.(24)

Учителката Дора Дечева съобщава, че нейният дядо е един от най-известните сливенски ковачи на времето. Правел предимно петали и т. нар цигански пирони, подковавал коне. С този занаят са известни и други ромски родове като Пелишеви, Немцови, Даханови. Нейният баща Дечо свири на мандолина и пее из ресторантите. Гласът му е великолепен баритон. Канили са го в Държавния музикален театър „Стефан Македонски“, но не отива заради децата си. Един от братята на баща ѝ се занимава с дърводобив, бил е и текстилен работник. Друг брат е музикант мандолинист и заедно с баща ѝ свирят в най-известните ресторанти. Негов потомък е известният китарист Армандо. Музикантът Никола Будаков свири в софийските ресторанти, заедно със синовете си Пейо, Киро, Крум, Любчо и Борко.(25)

Първото музикално училище в Европа и второто в света е създадено в България през 1967 г. в Котел. Между първите преподаватели са и ромите Кръстьо Великов, Минчо Недялков, 17-годишният Сашо Касиянов, Иван Кремов и Христо Генев.

Кръстьо Великов е преподавател по гайда в Средното музикално училище „Филип Кутев“ – Котел. (26)

Сашо Касиянов е дългогодишен музикант, преподавател, радиоводещ, шоумен. Роден е в София, но градът на големия му творчески дух е Сливен. Той е познат на всички като учител в Средното общообразователно училище „Хаджи Мина Пашов“, с предаванията си в радио „Бимако“, радио „Омега“ и сливенските телевизии. Талантът му е надминат единствено от добротата му. Участва многократно в турнета и в хиляди концерти у нас и в чужбина. Александър Касиянов е роден на 29 януари 1951 г. Участвал е в създаването на Синдиката на народните музиканти, автор е на „Тракийска сюита“. Почива на 18 юли 2012 г. в София. Погребан е в Сливен. Посмъртно му е присъдено званието „Почетен гражданин на Сливен“.(27)

Иван Кремов е роден през 1931 г. в с. Жеравна, Сливенска област. Наследник е на изтъкнат музикален род, от който наследява невероятно богатство от оригинални котленски народни песни. През 1954 г. започват първите му сценични изяви. Иван Кремов изнася стотици концерти из България и чужбина заедно с малки вокални групи. Той е един от първите учители по народно пеене в музикалното училище в Котел. Иван Кремов притежава мощен баритон, с който ценителите на фолклора свързват песни като „Индже на Гочо

думаше”, „Жеравна в огън гореше”, „Доде си Бано пашата”, „Пера се продават”. Много от неговите изпълнения са в Златния фонд на БНР, издадени са на грамофонни плочи, а през 2004 г. е издаден компактдиск „С песните на Иван Кремов”, включващ най-известните му песни. Иван Кремов е автор на стихосбирката „Вричане в обич”.(28)

Гъдуларят Минчо Недялков е роден през 1922 г. в с. Любенова махала, Община Нова Загора, Област Сливен. В семейството има 5 деца, двама братя и три сестри. В Българското радио се издирват най-добрите изпълнители на народна музика из цялата страна, за да работят в оркестъра на радиото. Обявяват за целта конкурс, на който се явява и... Минчо Недялков. Единодушно е одобрен от комисията и започва работа като щатен солист. През 1957 г. Минчо Недялков постъпва на работа в новообразувания Старозагорски ансамбъл за народни песни и танци като концерт-майстор. Реализира и много солови записи в радио „Стара Загора”. През 1967 г. се основава Средното музикално училище „Филип Кутев” в Котел. Там той е преподавател по гъдулка. Преподава гъдулка и в Омуртаг.

След тежка катастрофа се разболява от рак и умира през 1970 г.

След смъртта му е организиран събор надсвирване „Минчо Недялков” в с. Еленово, Община Нова Загора, Област Сливен. Богатият репертоар на Минчо Недялков е събран и се ползва при обучението на гъдуларите при Средното музикално училище – Котел.(29)

Показателен е жизнения и трудовия път на Тенчо Кънев. Тринадесетгодишен започва работа като текстилен работник. От 1978 г. до пенсионирането си е председател на Окръжния съвет на профсъюзите в Сливен. Носител е на Златната значка и Почетен гражданин на Сливен от 1964 г. Герой на социалистическия труд е от 1966 г., носител е на ордена „Георги Димитров”. Тенчо Кънев е почтен и скромен човек. Той не парадирва с отличия и партийна принадлежност и остава такъв до края на живота си. Като член на Централния комитет на БКП участва в група, която информира за проблемни въпроси по отношение дейността на министър-председателя Гриша Филипов и е снет от длъжност. Преди десетина години будната му гражданска съвест го нарежда сред хората, които се обявяват против унищожаването на зелените площи и дърветата в Сливен. ((30) Приложение № 1

Петър Миланов Байчар от Горната махала разказва за живота и трудовата дейност на ромите от Сливен в гр. Виллена, Област Мурсия, Испания. Там със семейството си е неговият приятел Данчо Бръснаря от Долната махала (кв. „Надежда” - б. а.), брат маслини. Той вече е успял да си купи четиристаен апартамент. Приятелят му обяснява трудовите навици в Испания: „имаш работа ако си възпитан, ако не отиваш на работа пиян, ако не взимаш испанците за балъци и не се опитваш да се скатаваш на работа, ако си вършиш работата, както трябва”. Той не крие разочарованието си от хора „дето и 100 години да са в Испания, пак същите като в България ще са си”. Петър Миланов разказва за желанието на ромите да се върнат в България, за желанието им в родината да има работа и за тях, за носталгия им.(31) Приложение № 2

Повече от век част от ромското население в Сливен е интегрирано, работи и живее заедно с българите.

2. В живота и в смъртта с името на България.

По бойните полета:

Господин Колев (32) помни 11 септември 1944 г. На градския площад в Сливен на трибуната са официалните лица, посрещат първите отряди на Червената армия. Там е и един беловлас старец с юнашки засукани мустаци и с руски и български ордени на гърдите - дядо Къню Дерменски, опълченец от Шипка.(33)

В „История на 11. Сливенски пехотен полк“ е записано, че Димитър Колев Терзобалиев е загинал за България по време на Балканската война на 25 юни 1913 г. при Струмишкото дефиле. Заедно с хиляди българи за единението на България, за освобождението на поробените братя във войните се сражават и ромите. (34)

Христо Кючуков проучва участието на ромите във войните. Открива участника в Балканските войни, 1912-1913 г., старши подофицерът Юрдан К. Куловолу от 4. Търновски конен полк. Цар Фердинанд го награждава „за показана храброст и отличие” с „Кръст на храброст”. (35) Приложение № 3

В документите на Държавния архив в Сливен са запазени свидетелства за роми-антихитлери.

Списък на антихитлери с присъди:

№ по ред	Име, презиме и фамилия	Месторождение	Година на осъждане	Присъда
1.	Господин Йорданов Колев	Сливен	1942	2 години и три месеца
2.	Кръстьо Василев Големанов	Сливен	1938	1 година
3.	Никола Петров Терзобалиев	Сливен	1938	12 години и 6 месеца

Роми, интернирани в концентрационни лагери или изселени:

№	Име, презиме и фамилия	Месторождение	Концлагер или селище на интерниране	Период на интерниране
1.	Кръстьо Василев Големанов	Сливен	Атия	1944
2.	Михаил Василев Големанов	Сливен	Несебър	1941
3.	Никола Петров Терзобалиев	Сливен	Св. Врач (Сандански), с. Гиген, Плевенска област и Атия	1941-1944

(36)

Проф. Христо Кючуков открива в архива на сливения ром Господин Колев имената на загиналите роми от Сливен във Втората световна война: Стефан Димитров Петров (Цъкърата) и Добри Палев от 11. Сливенски пехотен полк, III Балканска дивизия. Двамата роми са погребани в Унгария, в българското гробище, в близост до гр. Харкан. Николай Димитров Кръцов от същия полк загива в Югославия – гробът му не е известен.(37)

В сферата на изкуството и културата:

„Нестихващи бурни аплодисменти на публиката. Германци, чехи, англичани, французи, холандци чрез ръкоплясканията си поздравяваха в лицето на българина Иван Хаджикостов нашата родина за това, че е родила и отгледала достойни синове, разнасящи славата и културата по всички кътове на света.”

Иван Панайотов Хаджикостов е роден на 9 март 1926 г. Той е второто от седемте деца на семейството. Живеят в пазвите на Бармука (хълм край Сливен). Дядо му е ходил в Йерусалим и става хаджия. Майка му е известна с красивите си танци под звуците на духовата музика. Иван завършва Първа прогимназия „Хаджи Мина Пашов” (Средно общообразователно училище) в Сливен, където учат стотици роми, заедно с българчета, еврейчета, арменчета, турчета. Учителят Христо Попов създава оркестър от духовна музика в училището. След дълги репетиции двадесетината момчета, повечето от махлата Под Бармука, често манифестират из улиците на Сливен със звуците на класическа музика и преди всичко с „Цар Мурад думаше...” След като завършва училището Иван продължава да се занимава с музика, пее в ансамбъла „Никола Кочев”, в Народния хор „Добри Чинтулов” и в Самодейната опера в Сливен. На една от репетициите на операта и хора присъстват Военният представителен ансамбъл и главният му диригент Драган Прокопиев. Сливенските учители по музика и диригенти на операта и хора Мишо Тодоров и Илия Цеков предлагат на Иван Хаджикостов да пее. Мощният му басов глас изпълва залата. През есента на 1949 г. Иван получава телеграма от Драган Прокопиев с покана да пее във Военния ансамбъл.

Съквърталецът му, бъдещият юрист Йордан Савов от човек на човек му събира 1 600 лева. Иван тръгва за София с половин сух хляб. Назначен е за солист на ансамбъла. Пее, репетира, взема уроци при Морфова, гастролира в чужбина. През пролетта на 1960 г. Иван участва в конкурс, организиран от Германия. Прослушват го, одобряват го и го приемат за първи солист на Лайпцигската опера. Получава покана за концерт от Берлинската телевизия. Премиерата на операта „Фиделио” от Бетовен е с изключителен успех. Изпълнява ролята на Пизаро. За българския бас пишат всички немски, френски, холандски, белгийски и чешки вестници. Специално място отделя и лондонският „Таймс”. В писмо до свой приятел Иван Хаджикостов е написал: „Това е изключителен успех за мен и за България”. (38)

Асен Мерков издава стихосбирката си „Бяла циганка”. Той обича България, в която е израсъл и която е негова родина. В стихотворението си „Земя на българи” възпява земята, в която всички заедно живеем:

„Земя на българи!... България,
която в мене младенец,
че в бялата й заран
красиви циганки живеят!”(39)

Ромите от кварталите Клуцохор, Комлука, Република и Надежда участват в обществено-политическия живот на страната. Тяхната родина е България. Ние, българите и ромите, имаме общо Отечество – България.

3. Вековно съжителство между българи и роми в Сливенския край.

През вековете населението от Сливенския край полага грижи за ромите. През 1889 г. Сливенският окръжен управител изпраща писмо до Окръжния лекар в града да вземе мерки за ограничаване на епидемия от едра шарка сред ромите. (40)

В Нова Загора през 1919 г. по решение на общинското управление са застроени къщи на общински места и са дадени под наем на роми. (41)

Популярната банка в с. Градец, Община Котел, Сливенска област открива просветен курс за ромите и им закупува читанки.(42)

Известният сливенец Асен Макасчиев (43) разказва за честването на Рождество Христово през 40-те години на XX век. „Тогава свято се тачеше и истински се празнуваше Коледа, този истински свят семеен празник. Нас, хористите на бай Мишо (44), в навечерието му ни търсеха усилено. Канеха ни по заявки да посетим домовете на по-видните сливналии, та да им изпеем коледните наши песни.

Не помня точно през коя от четиридесетте години до такава заявка беше стигнал бай Янко Пелишев – един от видните тогавашни, а и по-сетнешни представители на (ромското) малцинство. Той бе виден техен представител, още повече, че беше женен за еврейката Сара.

Посетихме ние дома му по заявката. Той тогава, а и по-сетне, живееше някъде около днешната Дирекция на полицията. Помня, че къщата му беше етаж и половина...

Програмата ни от коледни напеви си вървеше по реда. Изпяхме си ние репертоара, начиная от „Роди се млада бога”. Особено се зарадва бай Янко Пелишев на песента „Здравей стопанино, здравей.”

Още много и различни неща ми идват на ум сега за бай Янко... Помня например, че той беше един от големите любители в града ни на колоезденето. И ако не ме лъже паметта, точно той купи и дари на друг виден наш съгражданин – колоездача Милко Димов, първото му професионално колело бегач. Ей така, от добро сърце... И от любов съм спорта...(45)

Приложение № 4

„Музикантите-роми винаги са придавали особен колорит на Сливен и са част от културата на нашия град” така започна интервюто си с нас Кръстьо Берберов.(46)

Г-н Берберов, Вие много години сте работили в Сливен. Разкажете ни за сливенските музиканти – ромите.

- Спомням си за създадените „градски музики“ след Втората световна война – „Първа градска музика“ и „Втора градска музика“. Общината им раздава тъмносини фуражки с козирка и една малка бронзова лира отпред. Свирият по митинги, събрания, избори, спортни състезания, сватби и погребения. Чиновниците от отдел „Култура“ ги инструктираха как да се държат на работа и в обществото, на цигански - „културно вакерла“ (културно казвам).

По-възрастни сливенци разказват за оркестъра на главната улица. Вие помните ли го?

Лятно време в градината на легендарния ресторант „Старият бряст“ свиреха най-добрите сливенски музиканти. Знаехме, че точно тази вечер в ресторанта ще свири цигуларят Будаков. Заставахме от външната страна на оградата на заведението и чакахме този знаменит ромски виртуоз да засвири румънската „Чукарлия“ („Чучулигата“). Отвън се събираше огромна тълпа, която бурно аплодираше и искаше още.

Дълги години след това, Пею Будаков (47) и неговият оркестър свиреха в знаменития ресторант „България“ в София, а след това и в чужбина.

Кои са известните роми музиканти?

Може би най-първото запомнено име на музикант ром е Рамадан Лолов (48). Той се е подвизавал със своя кларинет в началото на миналия век. Свирил е дълги години... До края на живота си е свирил само с един инструмент... Колко жалко, че тогава не е имало звукозаписна техника и за Рамадан Лолов са останали само легендите.

Цяла плеяда от прекрасни и артистични музиканти роми свиреха по сливенските заведения... Всеки един от тях остави по нещо. Всеки беше по своему артистичен, по своему виртуоз. Всеки имаше своите „номера“, които придаваха особен ромски чар на музикалните изпълнения. Всеки беше свързан с многобройни закачки и комични случки, които се разнасяха като легенди...

Официална вечеря на посланик. Пешо (Керпедена) пее „Очи чорние“. Пеейки, се обръща към съпругата на посланика: „Как люблю я Вас!“ След това със смирен глас пее към една много строга местна ръководителка, отговаряща за „културата“: „Как боюс я Вас! Знатъ в недобрий час я увидел Вас!“...

Всички те умееха да правят това, което днес наричаме „шоу“.

Един от най-добрите класически музиканти на Сливен беше Курти Русчев (49). След дипломирането си в Софийската консерватория той започва да свири като цигулар в Сливенския симфоничен оркестър, на който много години беше и концерт-майстор. Курти имаше една мечта - да направи цигански оперетен театър в Сливен. Беше обмислил всичко и правеше огромни усилия да убеди местните и столичните „отговорни фактори“, че това е в рамките на възможното, че този театър ще способства за интеграцията на ромското население – един от приоритетите на европейската политика. Той така си и отиде, с неосъществената своя мечта.

Един много талантлив музикант и композитор беше Йордан Куртев (50). Години наред той беше диригент на циганския ансамбъл „Никола Кочев“. Този художествен колектив получи голяма популярност в Сливен и страната, защото в репертоара си имаше много собствени песни, композирани и аранжирани от Йордан Куртев.

Кои оркестри и певци са известни днес?

В наше време от най-известните състави в България са духовият оркестър „Карандила“ (51) и неговият наследник „Карандила-джуниър“ (52), което е една сигурна гаранция, че този оркестър има бъдеще. Знаят ги добре и в чужбина, свирили са като подгрыващ оркестър на Горан Брегович, канени са в Щатсопера във Виена.

Директор на Симфоничния оркестър в Сливен днес е младата и много талантлива оперна певица Даниела Дякова (53), която е внучка на Йордан Куртев...

Малко остана да забравя най-известната наша ромска певица Бони (54). Благодарение на силното си излъчване и изключителна фотогеничност Бони не само се появява като лице в различни модни списания модни, но стана и филмова актриса.

Друга млада и също талантлива певица е Цветелина Грахич от „Шоуто на Слави“.(55)

Сега, прибирайки се в родната си къща в кв. Клуцохор от Комлука (квартал в Сливен), в среднощната тишина долитат веселите звуци на ромска музика точно такава, каквато я помня от детските си години. Ясно се долавят игривите синкопи на барабанчето и думкането на тъпна. От време навреме се чува басовата подложка на голямата туба. Носена от сливения вятър, музиката ту се усилва, ту заглъхва. Чудя се сватба ли е, някакво семейно тържество ли или просто хората се веселят? При ромите без музика празник не става...”(55)

Всички сливенци знаят музикалната дарба на своите съграждани ромите. Българи и роми пеят и танцуват заедно. Но те са не само музиканти, сред тях има юристи, лекари, учители, художници и др.

5. Българите - спасители на ромите.

„Ние, ромите, живеем по българските земи от 700 и повече години и сме благодарни, че някога българските владетели и православната църква са ни приели като хора и са ни позволили да се установим тук, за разлика от Западна Европа и католическата църква, които са срещнали ромите на нож” – разказва Господин Колев.(56)

По време на Втората световна война България е единствената страна в Европа, която не изпраща в хитлеристките лагери на смъртта своите роми. Нацистите заставят България да предаде ромското си население. Цялото българско общество се обявява против тяхното депортиране. Българите спасяват живота на около 300 000 роми. (57)

В протокол на Сливения градски съвет от 1942 г. четем за приети решения за разглеждане молби на български цигани за вписването им като българи, за да не бъдат лишавани от семейните добавки за деца и дажби от комисарството. В годините на депортиране на ромите от Западноевропейските страни в „лагерите на смъртта” българите крият етническия им произход и ги подпомат заедно с цялото общество.(58)

Хуманността на българите е известна на света. По време на Втората световна война те спасяват и ромите, и евреите български поданици. Цялото българско общество е против депортирането им в лагерите на смъртта.

Международен ден на ромите. На 8 април 1971 г. в Лондон, Великобритания, е открит Първият конгрес на Световната ромска организация. Делегатите обявяват датата 8 април за международен ден на ромите, който по препоръка на делегатите е включен в календара на ООН. На този ден ромите по света почитат паметта на своите събратя, загинали по време на Втората световна война. През Втората световна война нацистите са изстребили между 220 000 и 1 500 000 роми.

Работата на конгреса продължава до 12 с. м. като участват делегати от 14 страни. Представител на България е сливенецът Димитър Големанов.(59) Приложение № 5 На конгреса е поставено началото на световното ромско движение за утвърждаване и развитие на ромската култура и идентичност. Участие в него взимат представители на ромите от всички континенти и на индийското правителство. На конгреса през 1971 г. са приети флагът и химнът на ромите. Химнът е песента „Джелем, джелем”. Знамето на организацията е червено колело с 16 спици върху полета в синьо и зелено. Полетата символизират небето и тревата, както и волния чергарски живот на ромите в миналото.

Официалното честване на Деня на ромите в България започва през 1992 г. и оттогава този ден се утвърждава в календара им. На този ден ромите от квартал Надежда в Сливен се обръщат помежду си с поздрава „Бахтало!“ или „Да си жив и здрав!”. На днешния ден ромите отново слушат своя химн „Джелем, джелем” и вдигнат наздравници.(60) В честванията се включват ръководни дейци на държавната и местна власт.

6. . Човеколюбие, грижа, тревога и надежда.

Фондация „Здравето на ромите” в Сливен

Двама лекари лекуват ромите в най-бедния сливенски квартал „Надежда”. Д-р Желязко Манолов и д-р Стефан Панайотов са общопрактикуващи лекари. Самите те са роми и се грижат за 3 300 пациенти, от които почти половината не са здравно осигурени. „Разкъсваме се между две трудно съвместими неща. Едното е естествената ни човешка и професионална потребност да бъдем полезни, да помагаме. Другото е необходимостта да се задържим на здравния пазар”, обясняват докторите. Обучават будни младежи и девойки от квартала на здравна култура.

Общата си практика регистрират през 2000 г. и някак от само себе си се родила идеята да учредят фондация. (61)

Областният управител Марин Кавръков се грижи за здравеопазването и здравната култура на ромите.

На 29 юни 2012 г. той се среща с д-р Елена Кабакчиева – консултант към Министерство на здравеопазването по програмите, финансирани от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария, и председател на Фондация „Здраве и социално развитие”. На срещата д-р Кабакчиева запозна г-н Кавръков с резултатите от изпълнените дейности по Компонент 5 на програмите за територията на Област Сливен и представя целите на предстоящата стратегия, която ще бъде изготвена през месец септември. Сред приоритетите е изведена темата за интеграцията на ромското население и превенцията на здравето на ромите. Фондацията разполага с екип от специалисти и психолози, които работят в няколко направления със застрашените групи на малки деца до 5 години, младежите на възраст 12 – 15 години и младите майки.

Акцентът, поставен от страна на Областния управител, е върху проблема с ранната раждаемост при ромите.

Наличието на много деца, условията на бедност и мизерия в местата, където живеят и се отглеждат, създават предпоставки за болести и епидемиологични ситуации.

Една от целите на стратегията е работа с децата и предотвратяване на подобни фактори посредством образователни способности и обучения по здравна култура, съобщават от областната администрация.(62)

Сдружението „Жажда за живот” в Сливен през декември 2012 г. започва работа по програмата „Обществено здраве” на Института „Отворено общество”. С тази цел Сливен е посетен от директора на Програмата от Ню Йорк заедно с международни експерти. Програмата стартира през 2013 година. Тя е насочена към правата и задълженията на младите хора от ромски произход в здравеопазването. Предвиждат се обучения за здравните им права и задължения.(63)

Областният управител и кметът на Сливен в помощ на роми за завръщане от Швеция.

На 27 юли 2012 г. 39 сливенски роми, които са отишли в Швеция, за да работят, се завръщат в родния град, благодарение на усилията на областния управител Марин Кавръков. Те са част от българската група, която е измамена от наша фирма, а правителството отпусна 170 хиляди лева за транспорт до България. Ромите са докарани с шведски автобуси до Калафат. Без никакви пари, те не могат да продължат по ферибота до Видин. Областният управител, съвместно със социалното министерство, урежда и това, но ромите нямат средства да се приберат в Сливен. Кавръков осигурява автобус от Ямбол, който отпътува за Видин и в късните часове на нощта измъчените роми най-сетне се прибират в Сливен. Автобусът е платен от Община Сливен. „Не можем да оставим хората на другия край на страната”, казва пред Sliveninfo областният управител Марин Кавръков. (64)

Ромски инициативен комитет в Община - Сливен за решаване на проблемите с кражбите и пилеенето на водата.

И на ромите им дотегна, поне на част от тях. Да живеят без вода, под режим. Заради това сами сформират инициативен комитет. На среща с фирма „Водоснабдяване и канализация” ООД - Сливен и представители на квартал Надежда се стига до компромисен вариант всеки от живеещите в квартала да закупи сам водомер, а фирмата да ги монтира. Над

85% са загубите на „Водоснабдяване и канализация” в ромския квартал. Над 2 700 000 лева дължат живеещите в квартала, въпреки че там има назначени инкасатори от ромското население. Похвална инициатива, дано да успеят. Сега ромите решават проблемите си с „Водоснабдяване и канализация”, като плащат по две фактури - една текуща и една стара. Колко време обаче ще им отнеме да се издължат и ще стане ли изобщо ... Дано тези загуби не се калкулират в цената на водата, която плащат другите - изправните абонати на фирмата.

Данните на община Сливен през август 2012 г. показват, че целият 15-хиляден квартал Надежда плаща общо до 200, максимум 300 лв. месечно за вода. Голямото количество нередовни платци е причината общината да започне кампания за поставяне на водомери във всяка къща от квартала.

Официално откритите партии за плащане на вода в сливения квартал са около 1 700. Запознатите са категорични, че дори и само за тези партии месечните сметки за вода на квартала би трябвало да са около 40 000 лв. месечно. Сумите, които постъпват обаче, са далеч под тази сума. Специалисти твърдят, че жителите на квартала плащат 200 пъти по-малко от реално изразходеното количество вода. Общината отчита, че в ромската махала до сливения железопътна гара в момента има 15 или 20 работещи водомера. Сливията управа и местното дружество се договарят жителите на „Надежда” да си купуват водомерите, а водното дружество да ги монтира безплатно. Цената на един водомер е около 50 лв. Надеждите на общината и на „Водоснабдяване и канализация” са, че водомерите, които са лична собственост, няма да бъдат унищожавани от недобросъвестни граждани.(65)

7. С грижа за образованието на децата роми.

Регионалният инспекторат по образование в Сливен констатира проблеми с прибирането и задържането на подлежащите на задължително обучение деца роми. Изпаднали в безпаричие, останали без работа ромски семейства, смяната на местожителството, ранните бракове са основни причини за първичната и вторичната неграмотност. Около 25 % от населението на Сливията община е от ромски произход. В селата около Сливен и в VI основно училище „Братя Миладинови” в Сливен учениците са само роми. През учебната 1998/1999 г. в училището приключва работата по програмата „Да върнем децата в училище”. Чрез засилено изучаване на музика, хореография, физическа култура и спорт са прибрани и задържани повечето от подлежащите на задължително обучение деца. Приключила е работата по проекта към фондация „Междуетническа инициатива за човешки права” с ръководител Калина Бозева – „Етносът за етноса” с координатор Илона Томова. В него работят три жени роми от Сливен като помощник-учители. През годината работят с подготвителни класове в училища, където преобладават децата роми. За учебната 1999/2000 г. неприбраните деца за VI основно училище „Братя Миладинови” в Сливен са 400, т.е. една трета от всички подлежащи в района. В училището са разкрити професионално-технически учебни паралелки по професиите стругар и шлосер.

В Средното общообразователно училище „Хаджи Мина Пашов” – Сливен се използват различни методи и средства – обхождане, снабдяване на социално слаби ученици с безплатни учебници и други пособия. Работи се по проблема семейството да стане не само помощник, но и партньор в усилията за възпитание на учениците в културно поведение и отговорно отношение към учебния труд.

Учители от детските градини „Звездица”, „Здравец” и „Калина” в Сливен се обучават за работа с ромските деца и техните родители чрез проекта „Интеграция на ромите в България”, финансиран по програма „Фар”.

Регионалният инспекторат по образованието, Сливен съвместно с Младежката ромска организация работи по проект „Десегрегация – Сливен”. Проектът стартира от учебната 2001/2002 г. и се прилага успешно на територията на община Сливен осем учебни години. Учителите, които работят по успешното интегриране на децата от малцинствен произход, се

стараят да съхранят тяхната етническа идентичност, техните специфични обичаи и традиции, като същевременно им помагат да се адаптират и впишат в новата за тях среда и условия.

През учебната 2002/2003 г. Регионалният инспекторат по образование в Сливен реализира с Младежката ромска организация програма за десегрегация на ромските училища и интегрирането на ученици от малцинствата. По този начин се увеличава броят на обхванатите в задължителната училищна възраст ученици; осигурява се равен достъп до образование на децата от малцинствата; децата в Община Сливен се възпитават в дух на мултиетническа толерантност. Сливен е една от шестте общини в България, в които се прилага такава програма. Тя е в изпълнение на Националната рамкова програма за интегриране на ромите в обществото.

Регионалният инспекторат по образование в Сливен посочва като основна задача за учебната 2003:/2004 г. продължаване на процеса на десегрегация на ромските училища и интегрирането на децата и учениците от малцинствата.

С решение на Общинския съвет от 4 октомври 2010 г. Общинската управа в Сливен отпуска 4 250 лева по проекта за десегрегация на ромски деца, изпълняван по инициатива на местната Ромска академия за култура и образование.

С тях се заплаща превозването на около 300 ученици от кв. Надежда до приемните училища на града до края на календарната година.

Сливен е сред водещите общини по програмата за десегрегация на ромското население чрез образование.

По отношение на преодоляването на езиковата бариера и осигуряване на готовност за училище е важно въвеждането на подготвителните класове. Те имат отговорната задача да подготвят децата, постъпващи в първи клас, за нормален преход към учебно-възпитателния процес, да подпомогнат натрупването у тях на речников запас, да възпитават начални хигиенни навици, интерес и желание за учене. В тази връзка трябва да се подчертае и значението на подготвителните групи към детските градини.

Броят на подготвителните групи по общини в Сливенска област е, както следва:

Община	Брой подготвителни групи	Брой деца
Сливен	47	1250
Нова Загора	20	448
Котел	13	211
Твърдица	12	190
Общо в областта	92	1999

Екипът на Ромската академия за култура и образование в Сливен, съвместно с учителския колектив на Основно училище „Юрий Гагарин” в града, успява да запише 80 ромски деца в подготвителните групи за 5-годишни и 6-годишни за учебната 2012/2013 г. Закупени са учебни помагала, играчки, телевизори, DVD и други учебни пособия.(66)

Ежегодно педагозите на Основно училище „Д-р Петър Берон” в с. Жельо войвода, Община Сливен, Област Сливен организират мероприятия за гарантиране правото на равен достъп до качествено образование на учениците от ромското население и създаване на предпоставки за успешното им социализиране; за съхраняване и развитие на културната им идентичност и за формиране на благоприятна среда за реализация на образователната интеграция на ромите. Основните дейности за постигане на посочените цели са: обезпечаване на учебния процес с безплатни учебници и помагала за ромите; включване на всички роми в проекта „Подобряване на качеството на образованието”. Провеждат се съвместни родителски срещи с участие на учители, родители роми, кмета на селото, кварталния отговорник и социалния работник в селото за превенция непосещаемостта в училище. Проведен е семинар с родители от ромския квартал за преодоляване на негативни стереотипи и формиране на толерантни взаимоотношения. Учители от колектива са включени в квалификационни курсове за ръководители на извънкласни форми на работа с

ромите. Ученици от началния курс в часовете по свободноизбираем предмет изучават ромски фолклор, акцентува се на уроци за ромската култура. Организирант се тържества по повод религиозни празници. През годините се изготвят табла, кътове и медийни продукти за етнокултурни празници. Организирант се спортни състезания с ученици роми и други. Резултатите от образователната интеграция на учениците от ромския етнос в селото е констатиран в таблицата за 2006/2007, 2008/2009 и 2010/2011 учебни години. Съпоставката между процентите на записаните роми в началото на учебните години и тези в края на учебните години или през втория срок показват добра успеваемост и посещения на децата от ромския етнос в училището като резултат от всеобщите усилия на българското общество и ромския етнос, осъществени под ръководството на мнозинството.

Класове	2006/2007 учебна Година		2008/2009 учебна година		2010/2011 учебна година	
	19.09.2006	12.02.2007	15.09.2008	12.05.2009	17.01.2011	29.04.2011
I	60%	60%	57,4%	55,6%	57,58%	56,25%
II	40%	40%	36%	36%	38,46%	38,46%
III	38%	39,13%	52%	52%	53,12%	82,80%
IV	64%	64,29%	50%	50%	28,57%	28,57%
Сбор	51%	52%	50%	50%	47,45%	48,74%
V	62%	61,9%	36%	36%	50%	52%
VI	43%	45%	60%	63%	42,86	45,45%
VII	8%	8%	63%	63%	30%	36,36%
VIII	3%	2,78%	36%	30%	72,73%	72,73%
Сбор	34,5%	34,94%	50%	50%	41,25%	45,33%
Общо	42,8%	44,1%	50%	50%	44,95%	47,69

(67)

Множество са проектите – международни и национални, със стремеж за образование на ромите. През 2012 г. е спечелен проект „Реинтеграция на отпаднали ученици в образователната система”. 241 432,02 лв. е размерът на безвъзмездна финансова помощ по проекта за реинтеграция на отпаднали ученици. Основна цел е връщане на отпадналите в училище ученици и превенция на повторно излизане от системата. Предвижда се работа с родителите, закупуване на необходимите пособия, помощ за наваксване на пропуснатия материал. Допълнителни занимания се провеждат с онези деца, за които българският език не е майчин. Партньори по проекта са Община Сливен, Ромската академия за култура и образование – Сливен, Средно общообразователно училище „Хаджи Мина Пашов” и др. училища от общината. (68)

Проектът „Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства” е в размер 236 399,10 лв. Неговата основна цел е да подпомогне по-успешната социална и трудова реализация на децата и учениците от етническите малцинства. В рамките на проекта се закупуват и доставят учебници и учебни помагала, предоставя се образователен софтуер, прилагат се игри в приемните училища и детски градини. Проектът предлага надграждане на процеса на образователната интеграция на децата от ромския кв. „Надежда” в 4 приемни училища на града, както и осигуряване на полудневно и целодневно обучение на деца на възраст 5-6 години в целодневните детски градини „Здравец” и „Звезда” в подготвителни групи, специализирана работа с ромските родители.

Партньори по този проект са Община Сливен, Ромска академия за култура и образование, Средното общообразователно училище „Константин Константинов”- Сливен, детските градини „Звезда и „Здравец” в Сливен и фондация „Асоциация за развитие на туризма и занаятите – Българско възраждане”.(69)

Държавната и общинската власт в Сливен заедно с ромски организации полагат грижи за здравето, образованието и живота на ромското население. Международни и национални програми се стремят да консолидират населението.

IV. ПРИНОСЪТ НА РОМСКАТА ИНТЕЛИГЕНЦИЯ ЗА КОНСОЛИДИРАНЕ НА ЕТНОСА, ОПОЗНАВАНЕТО ИМ И ВЪЗПРИЕМАНЕ НА РАЗЛИЧИЯТА

1. Създаване на кооперация, потребителско дружество и читалище.

Във в. „Изток”, Сливен (70) прочетохме редакторски съобщения и дописки за сливенските ромии от Мангър махала (кв. Комлука) с данни за създаването на кооперацията „Подкрепа” и дейността ѝ.

В началото на 1936 г. е основано потребително кооперативно дружество „Подкрепа” с допълнителни културни и просветни цели – създаване на библиотека и читалня към дружеството.(71)

На 15 ноември 1936 г. по инициатива на група младежи – български ромии, и при съдействието на управителния съвет на кооперация „Подкрепа” се свиква събрание за учредяване на просветно дружество със задача да обедини младежта от квартала и да я насочи в борбата против пороците (пиянството, хазартните игри и др.), които са взели застрашителни размери в квартала и са най-важната причина за честите скандали в него.

Избран е временен комитет от 7 души, които да организират дейността.(72)

През 1939 г. е основано квартално читалище

На 29 февруари 1941 г. кооперацията организира традиционна вечеринка с джаз оркестър, с участието на сливенеца Пейо Николов, живеещ в София. Секретар на кооперацията е Т. Келешов.

На 2 февруари с. г. читалището урежда литературно-музикално и театрално утро с представяне на пиесата „Разбит живот” от Ал. Тихов.

Читалищните дейци изказват особена благодарност на музиканта, учителя и композитора Мишо Тодоров и на Пейо Николов за музикалното оформление на утрото.(73)

Стоян Будаков проучва творческия път на сливенските ромски ансамбли. В разсъжденията си за писаната история прави следния извод: „Така животът ни, а и животът на групата, към която определяме, че принадлежим, се превръща в опит, в полза за всеки, за групата, за цялото общество.” Приложение № 5

2. Националистическа политика и противодействието на ромите.

През 70-те и 80-те години на XX век БКП води националистическа политика и по отношение на ромите. Ромската интелигенция (журналисти, театрални дейци, музиканти, учители) противодейства на властта.

На политическата полиция е възложено да следи и осуетява своевременно тяхната дейност.

През 70-те и 80-те години на XX век под влияние на международни ромски организации представители на българската ромска интелигенция се стремят да организират самостоятелни културно-просветни организации, самодейни, художествени, спортни и др.

Български ромии изпращат предложения до Централния комитет на БКП, Министерския съвет и други ведомства за създаване на отделни училища, издигане на кадри в държавния и административния апарат.

От Сливен Васил Чапразов, заедно с ромии от София и други градове, полагат усилия да организират защитата на правата и интересите на ромите в България. Те събират материали за произхода и историята им, стремят се да създадат ромска култура на техния език. Организират срещи и прояви на български ромии. (74)

През 1971 г. е организиран Първият световен ромски конгрес в Лондон, Великобритания. В швейцарския град Женева от 8 до 11 април 1978 г. заседава Вторият конгрес на ромите. Третият световен конгрес на ромите е свикан от 16 до 20 май 1981 г. в Гьотинген, Германия. Решени са въпросите за правото на ромите на собствен език, култура и

училища, за представителство в ООН. Направени са постъпки за изплащане на репарации от Федерална република Германия. Представител на България и на трите конгреса е сливенецът Димитър Големанов. (75)

Характерна особеност на българското общество е, че не се поддава на държавната политика на дискриминиране. В историята и в настоящето в Сливен няма примери на организирани междуетнически сблъсъци. Искрен и верен е изразът на Стела Костова: „Сливен е пример за етническа толерантност, никога и българи, и роми не сме заставали един срещу друг”.

3. Ромски организации в края на XX и началото на XXI век.

Първите ромски организации в България са учредени непосредствено след промените от 1989 година. Сред тях са:

Културно-просветна организация на циганите в България;

Демократичен съюз „Рома“ (1990 г.);

Движение за социално и културно развитие на циганите (1992 г.).

Обединеният ромски съюз е създаден на 22 ноември 1992 г. от сливането на Движението за културно-просветно и социално развитие на циганите и Демократичния съюз „Рома”.

Конфедерация на ромите в България е създадена през 1993 г.

Ромската фондация „Надежда” е създадена на 22 октомври 1996 г.

Политическо движение „Евророма“ - през 1998 г.

Партия „Рома“ - през 2001 г. (76)

Ромска младежка организация в Сливен е създадена през 1997 г. от Стела Костова и група роми – представители на ромската интелигенция. Основните дейности на организацията са повишаване на образованието на ромската общност и десегрегация на ромските училища; стимулиране на интеграционните процеси и равноправното общуване между ромите и мнозинството; развитие и популяризиране на ромската култура. Пръв председател е Стела Костова. (77)

Ромската академия за култура и образование в Сливен е създадена по идея на Стела Костова и Васил Чапразов.

На 17 декември 2012 г. в Природо-математическата гимназия поканихме г-жа Стела Костова.

Тя разказа за стремежа на Ромската академия за култура и образование в Сливен да интегрира ромското население. Говори за духа на сливенци, който е съхранил възрожденски идеи за родолюбие и който е пример за ромите да милеят за народа си. „Поетите и писателите, нашата гимназия „Добри Чинтулов” ни научиха да помним възрожденските идеали и да живеем заедно. В Сливен живеят много и различни роми: творци, труженици, съхранили сме се. Лошите и мръсни хора се избиват, ние, макар и трудно, живеем.”

Г-жа Костова разказа за организирания през 2007 г. двудневен семинар за родители под надслов „Училището - извор на знания за живот. Знанията - гаранция за успех”. В проявата участват над 40 родители на деца, които са включени в проекта за десегрегация в града под Сините камъни. Разисквани са теми, свързани с интеграцията и проблемите на училищата, предизвикателствата на интеграцията, защо хората трябва да ходят на училище, отсъствието от училище - до какво води то, какво е общност, за и против ранната женитба и др”. Лектори на семинара са журналистът Васил Чапразов и преподавателката в Тракийския университет Милена Илиева. През 2011 г. серия от срещи на родители и учители на ученици от квартал „Надежда” организира Ромската академия за култура и образование в Сливен. Срещи с родителите на нашите ученици от основните училища „Димитър Петров” и „Юрий Гагарин”; средните общообразователни училища „Константин Константинов” и „Йордан Йовков” в града и няколко училища в селата.

На 27 и 28 декември 2011 г. е проведено двудневно обучение на млади сливенски роми по проект „Мостове на доверието” от Ромската академия за култура и образование. По основните теми „Подходи и практики за ефективно застъпничество на малцинства в условията на глобализация” лектори са Тотка Костова – директор на Регионална дирекция за социално подпомагане в Сливен и Мария Григорова, председател на Общинския съвет 2009-2011 и заместник-председател през 2012 г. Г-жа Григорова обясни, че Община Сливен е сред първите в България, които са приели стратегии и програми за интеграцията на ромската общност.

На 6 и 7 април 2012 се провежда обучение на тема „Доброволчество – личен избор и кауза” с 20 млади доброволци. Целите на обучението са формиране на умения и нагласи у младите за доброволческа дейност; ключови умения за привличане на доброволци; популяризиране на ценностите на доброволчеството сред роднини, съседи, приятели; европейски младежки политики за етническа толерантност; зачитане правата на другия. Обучението се провежда по проект „Младите под „Сините камъни” с финансовата подкрепа на Национален център Европейски младежки програми и инициативи.

Лектори на семинара са Васил Чапразов, редактор на вестник „Дром дромendar”, и Таня Евтимова от „Младежки дом” - Сливен. Те запознават участниците с ромската история; с писане на проекти, изготвяне на финансов план, бюджет; с креативно представяне на проектните идеи.

В края на месец септември 2012 г. екипът на сливенското сдружение „Ромска академия за култура и образование” стартира реализацията на проект „Шанс за ромските деца от „Надежда”. Целта на новата инициатива е повишаване броя на децата от квартала, обхванати в подготвителни групи.

Образователните институции и общинските, областните и неправителствени структури в Сливен активно предоставят възможности за равен достъп до образование.

Г-жа Костова разказа за дните на ромската култура. „От 8 до 10 юли 2004 г. нашият град е домакин на празници по случай дните на ромската култура. Те са открити с фотоизложба на вестник „Дром Дромendar” и Райчо Чапразов под наслов „Ромите - усмивка от утре” в галерия „Май”, на която присъстват областният управител, заместник-кметът и други гости. Младият фоторепортер, който тази есен се дипломира в Югозападния университет „Неофит Рилски” в Благоевград, е представен от своя приятел сливенския художник Александър Дойчинов. Райчо Чапразов акцентува върху едно съвсем друго и различно лице и бъдеще на ромите. Те са вече усмихнати, успели и готови да се учат. Същия ден се провежда кръгла маса на тема „Ромски фолклор - първи научни публикации, мисли относно ромската музика”, на която лектор е академик Николай Кауфман. За първите стъпки на сливенския ансамбъл „Никола Кочев” и за неговия диригент и композитор Йордан Русчев (Данко) припомня Стоян Будаков. Д-р Крум Георгиев говори за първите преподаватели в Музикалното училище в Котел. Вечерта в Драматичния театър „Стефан Киров” едвам се събират гостите и почитателите на ромското изкуство. Участват ансамблите „Романи чълхъя” - Сливен, „На англе” - Шумен, световноизвестният музикант Теодосий Спасов, Сашо Касиянов и други. През втория ден се провеждат дискусии, свързани с ромския фолклор и идентичност, ролята му в музикалната култура на Балканите, има ли интерес към него на запад и др. В късния следобед се прожектира ромският филм „Лачшо дром”. Деян Колев и Теодора Крумова разсъждават върху социалните и етнически промени в ромската общност в нашата страна през комунистическия период. Гвоздеят на програмата е сутринта на десети юли, когато в Клуба на дейците на културата- Сливен са отчетени резултатите от предварително проведените конкурси за автентична ромска легенда, приказка, песен, гатанка и родова история.

Зададохме няколко въпроса на г-жа Костова:

Какво е Вашето отношение към проектозакона за предучилищното и училищното образование?

В новия Закон за предучилищното и училищното образование в центъра се поставят потребностите на детето. Аз съм „за” подготвителните групи от 4-годишна възраст. Детето

трябва от малко да свикне с адаптацията към другите. За останалите деца също е по-лесно да приемат връстниците си от друг етнически произход. Трудно е за едно дете, което не е ходило на детска градина, изведнъж да отиде на училище и тепърва да се интегрира и да навакхва всичко, което другите вече са постигнали. Смятам, че това е добре и за децата, и за родителите, и за самите учители. Тези хора трябва да станат като всички останали и да се впишат в обществото. Колкото по-рано се започне, детето свиква с българските дечица, придобива навици за подготовка и може да се впише успешно в първи клас”. Когато децата свикнат да общуват по-рано, съществуващото напрежение постепенно ще се тушира и ще изчезне през годините

Защо ромите от кв. „Надежда” са неграмотни, безработни и с много деца?

Езикът, на който ромите говорят в кв. Надежда и в семействата, е ромски и е различен от български език на училищата. Затова се стремим ромите да посещават подготвителни групи. Ромите не трябва да живеят отделно, необходимо е да съжителстват с българското мнозинство.

По въпросите за безработицата ни информира за решението на Световната банка за микрокредитиране на ромското малцинство. Голяма част от ромите работят в цяла Европа така, както се трудят и много българи.

В традиционното българско семейство също е имало традиция да се създават много деца. Ромски семейства съхраняват тази традиция.

Защо престъпността сред ромското население е голяма?

Няма да отричам вашия извод. Ще се постарая да говоря на тази тема. Най-голямата част от безработните хора са роми. Често цели семейства са гладни. Волността на ромите е отличителна черта, те обичат веселието и целите се отдават на него. Колкото до престъпленията на ромското население мисля, че медиите твърде много се занимават с подобни примери. Твърде малко е информирано обществото за доброто и хубавото в ромския живот.

Разкажете ни за оркестъра „Карандила джуниър”.

Членовете на „Карандила джуниър” са деца от музикалния клас на Ангел Тичалиев - диригент на легендарния сливенски духов оркестър „Карандила”. Петнадесетте млади музиканти, на възраст от 7 до 17 г., са деца и внуци на музикантите от оркестъра. В стила му се смесват характерна за Балканите музика и най-разнообразни елементи на джаз. За изпълненията си оркестърът ползва кларинети, тромпети, туби, саксофони, барабани, цигулки, чинели, глас. Оркестърът е участник в много национални и международни фестивали. През 2011 г. е издаден първият албум на „Карандила джуниър” със заглавие „Гето Надежда”.

Стела Костова подари на всички участници в срещата книгата „Пътят на ромите” от Сийка Чавдарова и Васил Чапразов.

В срещата ни със Стела Костова открихме проблемите на ромското население в кв. Надежда: ранното отпадане от училище на децата и огромната по размери неграмотност, ниските доходи и безработицата, сравнително високата престъпност.

Тя ни разказа за социалната политика, която се разработва и прилага, насочена към пълноценната интеграция на ромското население.

V. ПОСЛЕСЛОВ

Прочетохме доста книги, информации в интернет, разговаряхме с роми. Научихме части от тяхната историята, от културата и обичаите им. Преценихме различията между нас, българите, представителите на другите малцинства и ромския етнос. Убедени сме, че са необходими сериозни действия за интеграция на ромите. Разбрахме, че липсата на работа е проблем за ромите. Само около 35% от ромското население в България, Чехия, Сърбия и Унгария работи. При жените от ромски произход в посочените страни се отчита още по-

висока безработица - близо 75%. Общо 6% от българите и 42% от българските роми са заявили, че са си легнали поне веднъж гладни през последния месец.

Интеграцията на ромите е необходима за България. Тя зависи и от българското мнозинство, и от ромското население.

Ние, български ученици, написахме част от историята на ромите. Да я знаем и да ги възприемаме с техните различия.

Желаем, макар трудно и бавно, в България всички да се интегрираме, да живеем, учим и се трудим заедно.

VI. ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение № 1

Знатният текстилец Тенчо Кънев от Сливен събира кашони на пазара

Тенчо Кънев е роден 4 декември 1929 г. в Сливен в семейство на потомствени текстилци. Едва тринадесетгодишен започва работа в текстилна фабрика. През 1966 година Тенчо Кънев става герой на социалистическия труд и получава най-високото отличие на Народна република България, орден „Георги Димитров”. От 1978 г. до пенсионирането си е председател на окръжния съвет на профсъюзите в Сливен. В продължение на 24 години Тенчо Кънев е член на Централния комитет на Българската комунистическа партия. В момента членува в комунистическата партия на Владимир Спасов. Тенчо Кънев може да бъде открит всеки ден на общинския пазар в Сливен, където събира кашони и изкарва 28-29 лева на месец. Миналата година той бе начело на протестите срещу частните водни сдружения в Сливен, а днес членува в гражданско сдружение за борба с корупцията

Защо един герой на социалистическия труд на 76-годишна възраст събира кашони на пазара?

Тук съм по-скоро, за да помагам на хората, без които не мога. Иначе с тази изкупна цена на хартията не мога да изкарам пари.

Колко е цената?

Шест стотинки на килограм. Аз събирам кашони всеки ден, но повече от 28-29 лева месечно не мога да изкарам. Излиза, че работя за по-малко от лев на ден.

Къде предавате хартията?

В два пункта. И сам си я нося. Нямам по-млади помощници.

Защо все пак го правите?

Всеки ден разговарям поне с 50-60 човека. Тези хора разкриват болките си пред мен. Това е едно от утешенията на един 76-годишен мъж. Освен за себе си аз работя и за другите, помагам на всеки на пазара, който е в затруднено положение. Има хора живеят с по петдесет лева пенсия. Изобщо отношението към пенсионерите е най-големият грях на всички власти през последните петнадесет години.

Колко е вашата пенсия днес?

160 лв.

А до деветдесета година колко беше?

Тогава пенсията ми беше 320 лв, а други сто лева получавах като герой на социалистическия труд. Но още през март 1990 година моят „личен приятел” Андрей Луканов премахна тази привилегия, защото мразеше много работниците.

Били сте дълги години член на ЦК на БКП. Днес няма ли одумки от Ваши бивши съпартийци за това, че събирате кашони?

Не се срамувам от това, което правя. Наистина 24 години бях член на ЦК на БКП. Тогава в ЦК бяхме тринадесет герои на социалистическия труд и заедно с академик Ангел БалеВСки и Димитър Станишев направихме фракция. Благодарение на нашата намеса беше свален Гриша Филипов, за когото изнесохме истини в Централния комитет.

Днес членувате ли в политическа партия?

Аз си останах в БКП. Членувам и в едно гражданско сдружение за борба с корупцията, която днес е навсякъде.

За мнозина беше изненада, че миналата година Тенчо Кънев не подкрепи кандидата на левицата за кмет на Сливен Иван Славов?

Аз му казах на него, че той може и да не краде, но е много наивен.

Познавате ли се с кмета Йордан Лечков?

Познаваме се отдавна. Той започна да играе футбол, когато аз бях заместник-председател на футболния съюз. Скоро обаче не съм го виждал. Знам, че е много зает, защото пое голям батак и само волята му на спортист ще му помогне да се справи.

Поддържате ли връзка с други герои на социалистическия труд?

В Сливен като че ли останахме само двама. Другите или измряха, или се изселиха.

Кой е другият?

Павлина Минчева, която също е бивша текстилка. Днес тя продава лотарийни билети.

Георги Мангинов

Приложение № 2

Да бъдеш или да не бъдеш „примо” – ей това е въпросът в Испания

Всеки човек в махалата, и най-малките дори, знаят точно кой и къде е на гурбет във всеки един момент. Всеки ром отбелязва, че на завърналия се гурбетчия и от пръв поглед му личи, че не е бил в махалата по-дълго. Някой забелязва веселието му – колко и какво яде, пие, колко дена пирува, има ли пехотинци с него (духов или друг оркестър, с който обикаля махалата). Друг се впечатлява или пък размива, когато гурбетчиата отговаря с главата си на „да“-то с „не” и на „не“-то ни с „да”. Трети гледа какво си е купил – кола ли, къща ли, мебели ли, дрехи ли и т.н. И т.н и т.н.

Но колко от хората в махалата разбират и искат да разберат как точно са преживявали гурбетчиите? От какво са се изхранвали – ама наистина? Как са живели, преди да започнат да спестяват пари и как живеят сега – ама... наистина как живеят?

Сега ще ви разкажа едно към едно как тече животът на нашите “испанци” във Виллена, един град голям колкото Карнобат (Кюстендил, Монтана, Нова Загора), който се намира на 60 км от морето – близо до техния Слънчев бряг – Аликанте и на 60 км от Сливенската „колония“ – испанската Област Мурсия.

Когато пристигнахме с жена ми след 48 часа път с автобуса, ако не бях виждал преди това палми на живо, може би щях да онемея от красотата им, ако не бях виждал чистотата по улиците, идеалните за шофиране пътища и огромното количество лъскави коли (които са от обикновените серии и ги карат обикновени хора), може би щях да се влюбя в този град. Може би щях да искам да се връщам там отново и отново, за да видя още веднъж същата гледка... Жена ми се впечатли много – личеше в погледа ѝ. Аз пък бързах да разбера как се чувства, как изглежда човекът, който ме покани и дойде да ме посрещне на автогарата в Аликанте – моят приятел Данчо Бръснаря. Той е от кв. Надежда (долния квартал) в гр. Сливен, аз съм от Байчарите (горния квартал). Двамата сме приятели от 18 години – и двамата играехме футбол, и двамата викахме “Демокрация!”, и двамата бяхме в казармата от началото до края. След казармата – той ми беше сътрудник в Проект „Права на човека”, аз пък наех стая в къщата му за офис, той беше на моята сватба, аз на рождения ден на сина му... С две думи, проверени приятели.

Моят приятел Данчо си беше същият – малко поотслабнал, поостарял, но иначе все същият веселяк и оптимист. Дойде с колата на баджанака си Курти (Дядорото) – защото няколко дена преди това някакъв пиян испанец му блъсна колата, както е паркирана, но видимо не се беше притеснил кой знае колко.

Повече се притесняваше, че не може да разчита на колата си в момента, отколкото че машината е на ремонт. Аз побързах да го успокоя като приятел – че това не би трябвало да е проблем, а той ми отвърна: „Петьо, Петьо, аз не се ядосвам, че нямам кола в момента, а че ти нямаш... Тук имаш работа, ако имаш кола... Имаш работа, ако си възпитан, ако не отиваш на

работа пиян, ако не взимаш испанците за балъци и не се опитваш да се скатаваш на работа, ако си вършиш работата както трябва... Ама ти не се ядосвай – на първо време ще ходим на маслинките с колата на баджанака. После, като оправят моята кола, ще ходите ти, жена ти, жена ми и дядо ми (тъста му) с нея на работа. Аз за това те извиках тука – щото знам, че с тебе ще се разберем... ти разбираш от дума, а тука има хора, дето и 100 години да са в Испания, пак същите като в България ще са си...“

По пътя до апартамента му стана дума за твърде високите глоби за шофьорите, които не спазват испанските закони (от 100 евро нагоре са глобите и ако не ги платиш до 1 месец – влизаш в затвора; влизаш в затвора и ако караш с 200 км/час и после не можеш да караш кола, докато си жив). Говорихме и за Гвардия Сивил (нещо като полицаи, но с правомощия и на катаджии, и на емигрантска полиция, и на полиция за бързо реагиране, и на антимафиотска полиция). Например ако един мъж бие жена си, имат право да влязат в дома им, да арестуват мъжа и по „бързата“ процедура да влезе в затвора – веднага... или ако направят проверка за документи и даден чужденец няма и не може да покаже такива, имат право да го екстрадират до дома му.

Когато влязохме в града, в който живее Данчо, ми направи впечатление, че се спазват стриктно правилата за движение – спряхме преди пешеходна пътека, без да има някой на нея... Тъкмо щях да попитам какво правим и една възрастна дама вече преминаваше по нея. След това другият ни спътник – Дадорото, ми разясни – тази бабичка може да ти вземе 200 евро, без и дума да ти каже... Трябва само да се обади в полицията и да продиктува номера на колата... По банков път ти удържат веднага парите, без да те питат.” Реших да защитя шофьорската си позиция, като попитах защо вярват повече на пешеходците, отколкото на шофьорите? Отговорът беше кратък и ясен – „смятат, че пешеходецът е по-слабият от шофьора на пътя. И ти доказваш после в съда ако смяташ, че нещо не е правилно.”

От дума на дума не усетих колко бързо пристигнахме в кокетно кварталче от триетажни блокчета на края на града (отново), но идеално чисто, подредено, с църква и читалище... Идеално място за живеене - просто кварталът по нищо не се различава от нормалните европейски квартали (бил съм в почти цяла южна Европа, в Англия, Германия, Австрия, Чехия, Унгария), че чак и на мене ми хареса. Данчо ме погледна особено и вметна: „Тука са нашите хора, братовчедите.“ Зачудих се кои точно от братовчедите му са тези, за които говори. „Охо, ти май забрави ромите вече“, усмихна се приятелят ми. „Хитаносите бе, амарь мануша – испанските роми“. „Ааа, нашите!“, само толкова можах да кажа... Просто бях шокиран. Толкова приятна изненада! Ако не бяха също така насядали по тротоарите, както нашите в Бг, ако не вървеше един възрастен ром по средата на улицата така, сякаш е каубой и улицата е само негова, нямаше как да разбере къде съм. В същия момент спряхме с колата. От третия етаж на блокчето се показва сина на Данчо, Васил, и на ромски информира: „Мамо, дойдоха си“. По-старите насядали наоколо роми веднага се обърнаха към Васил и после към нас – бяха разшифровани какво каза сина на Данчо. По-младите почти не ни обърнаха внимание.

Настанихме се в самостоятелна стая в апартамента на Данчо. Жилището има 3 спални, една всекидневна, кухня, баня и тоалетна. И най-важното – Данчо не живее под наем. Има още 7-8 вноски, за да го изплати напълно. Въпрос на време е и останалите около 15 –20 наши фамилии да се сдобият със собствени жилища – вземат ги на изплащане. Така е тук – ако имаш документи (право на работа) и поне 1 година стаж в Испания, заплата над 900 евро – (минималната заплата) и си избереш нещо... Само толкова. И наистина само толкова. И после, вместо да даваш пари за наем на някого, даваш пари за наем на себе си.

После ядохме и пихме, както си му е реда, по нашенски. През това време дойдоха братовчедите на жена му – Пълка (Пепа), приятели – за да ми кажат здравей, да ми засвидетелстват уважение заради работата ми в квартала, заради приятелството ми с Данчо в България и най-важното - за да чуят какво се случва в България.

Казах им какво става, казах им и какво не става, разказах им това, което не могат да видят по телевизията (сателитната). Въпреки всичко, пак ме попитаха няколко пъти: „Има ли

какво да правим в България?“ Жива беше надеждата им, че нещата са по-добре вече. „Има ли смисъл да се върнем там?“ „Аз искам да се прибера в България, да се прибера ли?“. Не можех да им отговоря, както би ми се искало... Обясних им всичко и за социалните помощи, и за китайците, които чакат вече на границата, и за последните местни избори, и за това, че няма работа за ниско квалифицираните, че почти всеки бизнес вече е зает, че изискванията към бизнеса нараснаха, че евросубсидиите не са точно за ромите – защото ромският бизнес не е едър, а дребен, и не е съвсем легален, за което не се дават субсидии. Прекъснах ме: „А кога ще се оправи България?“ Мълчах поне 15-20 секунди. Мълчаха и те. Само музиката на нашия певец Шабан Шаулич говореше, наперено и темпераментно, сербез като дядо ми. Трудно ми беше да им отговоря на тези момчета и момичета по на 20 – 25 години, много трудно. Защото ми вярваха, защото ме уважаваха... Отговорът, който почувствах първо в сърцето си, бе да се вглеждат в хората, пристигащи от България. По лицата им ще разберат дали нещата у нас са се пооправили. Само толкова можах да изкарам от сърцето си, за да бъде честен, откровен с тях. Последваха бурни спорове за това има ли смисъл да се върнат в България (тези спорове са имали и преди моето пристигане там). Тогава, като всеки новопристигнал, не разбрах защо искат да се върнат? Помислих, че носталгията е в основата на желанието на тези млади хора, без кой знае какви ангажменти в Родината. После пак и пак мислих, пак защо, защо млади хора, устроени в Испания, живеещи с почти цялата си фамилия, с добри пари, сравнено с испанците дори, искат да се приберат в България. Толкова ли не могат да се справят с носталгията?

Петър МАЛИНОВ

Приложение №3

Грамота „За храброст“ в Балканската война №17104

Ний Фердинанд I
С БОЖИЯТА МИЛОСТ И НАРОДНА ВОЛЯ
Цар на Българите

*За показаната храброст и отличие
в Освободителната война през 1912/1913 година
от Старшия подофицер от 4 конен
на Н. Ц. В. Престолонаследника Кн. Търновски полк
Юрдан К. Куловолу
и в знак на Нашето благоволение
награждаваме го с войнишкия кръст IV-а степен
от*

НАШИЯ ВОЕНЕН ОРДЕН „ЗА ХРАБРОСТ“

Заповядваме да му се даде настоящата грамота скрепена с печата.

София, 28 Октомври 1913 г.

*Канцелер на Ордениите: (п.)
Секретар: (п)*

Приложение № 4

ОПИТ ЗА ИСТОРИЯ НА АНСАМБЪЛ НИКОЛА КОЧЕВ. РОЛЯТА НА ДИРИГЕНТА НА АНСАМБЪЛА БАЙ ДАНКО - ЙОРДАН РУСЧЕВ

Уникалното в живота на един етнос е същото, което е уникално в живота на всеки един човек. Това е самият живот. В стремежа си да разберем и осмислим живота си ние първо го изживяваме, като помним какво се случва, след това записваме спомена си, после се опитваме да отделим преживяното под влияние на други хора от избраното от самите нас какво да преживеем. Така животът ни, а и животът на групата, към която определим, че

принадлежим, се превръща в опит, в полза за всеки, за групата, за цялото общество. Така опитът на един етнос се превръща в етническа култура, когато една история бъде фиксирана, и бъде препредадена на следващото поколение. Етническата принадлежност на хората не е единствено и само резултат от принадлежността към самия етнос, тя повече е принадлежност към създадената култура от този етнос. Затова трябва да се говори не само за етническа, но много повече и по-осъзнато за етнокултурна принадлежност. А тази част от етническата култура, която не е свързана пряко с оцеляването на етноса, се предава не само чрез устната история на етноса, а и чрез танца, музиката, песента, приказката, чрез внушението на личното и общо, създавано от съмишленици уникално по характера си изкуство.

В квартал „Никола Кочев” преди 9 септември 1944 г. е съществувало читалище под името „Симеон Търновски”. За неговата дейност сега почти нищо не е известно. След горепосочената дата сградата на читалището е местена три пъти, името на читалището се променя от „Симеон Търновски” на „Никола Кочев”, днес е познато под името читалище „Искра”.

Понеже в Териториалното поделение на държавния архив в град Сливен по не напълно уточнени причини няма архив на това читалище, след разговори с множество читалищни деятели могат да се отбележат следните данни за дейността на читалището от 1945 г. , и в частност - за създаването, развитието, закриването, и възкръсването на ромския ансамбъл към читалището:

Първите данни ни насочват към 1927 г., когато от читалището в Мангър махала в Сливен активно се проявява театрална група. След 20 години – 1947 г., мъжки хор от 120 души под ръководството на Димитър Куртев се явява на Областен младежки преглед на художествените и физкултурните колективи, където за участието си те получават грамота от Областния комитет на демократичната младеж на град Бургас. Като патрон на читалището се посочва Никола Кочев, като първи председател на читалището – Никола Терзобалиев. Наред с тях са и хора като Васил Чакмаков, Янко Пелишев, Иван Кръцов, Иван Василев, Димитър Куртев, Стоян Атанасов, и др.

За същинско начало на ансамбъла към читалище „Никола Кочев” може да се счита 1945 година, като първи диригент на ансамбъла и основател е Тодор Миленков. От този период на ансамбъла незабравимо ще остане името и на Иван Хаджикостов – солист на ансамбъла, който по-късно става оперен певец и солист на операта в Лайпциг с много успешна кариера до смъртта си през 1964 г.

От 1945 г. до 1951 г. диригенти на ансамбъла са Димитър Ганев, Иван Черкезов, Стоян Чернаев. Хореограф е Васил Дондуков.

В началото на 1951 г. художествен ръководител и диригент на ансамбъла става Йордан Куртев. Под негово ръководство започва златният период от дейността на ансамбъла. Освен четиригласен хор, се сформира както оркестър, така и танцов състав.

Резултатите не закъсняват – през 1952 (1953?) г. ансамбъл „Никола Кочев” става национален първенец на I Републикански фестивал на художествената самодейност, като зад себе си оставя хорове като „Дунавски вълни – Варна”, Хорова капела – София и др. Любопитно е да спомена, че по това време в другия голям ромски квартал на Сливен – Пею Дачев, сега Надежда, също е съществувал ансамбъл, който през същата 1953 г. става национален отличник на същия фестивал. Но трябва да се отбележи, че нивото на ансамбъл „Никола Кочев” доста дълго време остава еталон за ромските ансамбли в страната. През 1956 г. ансамбълът става национален отличник, за което получава награда цигулка, на която след това един от солистите на ансамбъла, г-н Курти Русчев, свири. От това време датира и единственият запис на ансамбъла, който сега би трябвало да се намира в златния фонд на радио „Христо Ботев” в гр. Стара Загора. През 1958 г. ансамбълът успешно участва в турне, което започва от София, минава през Перник, и с кораба „Георги Димитров” продължава от Видин до Силистра. През 1964 г. ансамбълът става лауреат на II републикански фестивал, носител на бронзов медал. Когато обаче ансамбълът получава официална покана да представи страната ни в Япония, от ЦК на БКП се получава указание, че ромски ансамбъл не

може да представя нашата социалистическа страна и трябва да бъде разтурен. По тогавашните инструкции на политическите ръководители в изявите на този ансамбъл ромските песни трябва доколкото може да са по-малко във всяка изява – трябва да се хвали общият начин на живот, а не да се помни един етнос, пък било то и чрез песните му!

До момента официален документ за това не е намерен, но според мен това е единствено въпрос на време. Въпреки тази заповед Йордан Русчев е продължил да работи с ансамбъла – неофициално, като преориентира частично неговият репертоар с руски песни и танци и дейността на ансамбъла продължава.

През 1967 г. ансамбълът се представя достойно на всенародно надпяване по повод 50 години от Октомврийската революция. През 1967, 1968 и 1969 г. следват три самостоятелни турнета извън страната – до Унгария, Югославия, Румъния и Чехословакия. През 1969 г. ансамбълът отново е лауреат на Републиканския фестивал на художествената самодейност

Ансамбълът създава ред свои признати не само от него солисти. Като започнем от споменатия вече оперен певец Иван Хаджикостов, не можем да спрем само до него – през цялото му съществуване своята роля в развитието на ансамбъла са изиграли Курти Русчев, Димитър Дяков, Златка Петрова, Мария Нейчева, Веска Урумова, Димитринка Такева, Димитър Булгариев, Тодор Шудов (по известен в Сливен като Мики Руни), Никола Ганев, Стефка Янкова, Димитър Панайотов, Димитър Големанов, Русчо Куртев (Рунко), Дора Дечева, Йовчо Такев, Васил Парушев, Димитър Бончев, Тодор Дяков и др. (Ако съм пропуснал събитие или човек, моля за извинение, пропускам ми е единствено поради ограничението на времето, в което трябваше да подготвя този материал.) Няма да е пресилено, ако се каже, че по-голямата част от тогавашната ромска интелигенция под една или друга форма е преминала своята гражданска закалка или през някоя от другите самодейни формации към читалище „Никола Кочев” (театрална трупа, народен хор, битов оркестър, танцов състав), или през Ансамбъла с диригент Йордан Куртев. Искрено възхищение предизвиква ентузиазмът на всички участници с тяхното активно и безкористно участие. И ако всички могат да бъдат наречени тялото на ансамбъла, то Йордан Куртев Русчев, бай Данко, няма как да бъде наречен, освен сърцето на ансамбъл „Никола Кочев“.

Йордан Куртев Русчев (Данко) е роден на 5 април 1921 г. в град Сливен. Започва да свири на китара на 13 години, на 15 вече свири и на мандолина, и на акордеон. Започва да работи като музикант в ресторант „Зора” – по това време най-реномирания сливенски ресторант. През 1947 г. започва да свири и на виолончело, приет е на първо място в Консерваторията, но учи там само няколко месеца. Един от учредителите е на ансамбъл „Рома”. От 1956 г. до 1981 г. е виолончелист в Сливенската работническа опера. Освен диригент на ансамбъл „Никола Кочев”, той става и Национален първенец с ръководен от него биг бенд през 1962 г.

Историята обаче не свършва до 1972 г., когато след отбелязване на 25-годишнината от съществуването си, ансамбълът при читалище „Никола Кочев” е принуден да прекрати дейността си. 28 години по-късно, през 2000 г., по идея на г-н Васил Чапразов и г-жа Стела Костова и благодарение на техния упорит стремеж да се съхрани и популяризира ромската култура, ръководените от тях Ромска младежка организация и Ромски културно – информационен център в Сливен, финансиран от Отворено общество Будапеща, правят успешен опит и възстановяват дейността на Ансамбъла. Така новият стар ансамбъл през 2000 г. навърши и отпразнува 50 години от създаването си.

Сега ансамбъл „Романи чълхъя” се състои от дамския хор, който изпълнява ромски песни, и танцов състав, състоящ се от 30 младежи, една голяма част от тях са ученици от I Средно общообразователно училище „Хаджи Мина Пашов”, които са преки потомци на първите участници в изявите на ансамбъла или другите формации към читалище „Никола Кочев”. Първият самостоятелен концерт се проведе на 15 май 2000 г. в Драматичен театър „Стефан Киров” – Сливен. Представянето бе повече от блестящо. Концертът протече под егидата на Ромския културно-информационен център – Сливен и продължи 2 часа, като през цялото време публиката пя и игра заедно с изпълнителите.

Резултатите от труда на новите ентузиастични не закъсняват. Получава се покана за участие в VIII Национален ромски фестивал. Тъй като Фестивалът е традиция в културния живот на страната, а и на г-н Александър Крачолов - директор на фестивала, трудно може да се откаже персонална покана, от 25 до 28 юли 2000 г. ансамбълът взе участие във фестивала в гр. Стара Загора. Бяха изпълнени автентични ромски песни (на композитора и диригента г-н Русчев) и танци. През цялото време публиката скандираше името му. Над 8 хиляди души пяха и играха заедно с танцьорите и певците. Всички гости бяха възхитени от програмата на ансамбъла. Бяха получени множество искрени поздравления от организаторите, гостите, журито, експертите, участниците на Ромфеста.

Експертите на фестивала, музиколози, журналисти от Националната телевизия, забелязаха и заявиха, че това е начало на едно ново течение в ромското изкуство. Една от най-добрите режисьорки на Националната телевизия – Ласка Минчева, специално поздрави и предложи да направи музикална програма за Канал 1 на БНТ – нещо, до което засега все още не се случило, но няма как да не се случи в бъдеще. Напълно заслужено за своето участие ансамбълът бе награден с I награда. Наградата бе връчена лично от посланика на САЩ в България – г-н Ричард Майлс.

Освен тази голяма комплексна награда ансамбълът получи още 2 награди: за най-добър авторски ромски текст на диригента на хора г-н Русчев и за най-добро изпълнение на авторска ромска песен от г-н Ангел Алеков, кларнетист и ръководител на оркестъра към ансамбъла.

От 17 до 19 ноември 2001 г. бяха организирани Дни на ромската култура под патронажа на вицепрезидента на Република България г-н Тодор Кавалджиев. Празниците бяха открити с голям концерт на ансамбъл „Романи чълхъя” и приятели.

Три последователни години ансамбъла бе номиниран за национален първенец на Ромфеста в Стара Загора.

На 11-12 май 2005 г. в Драматичния театър „Стефан Киров” в гр. Сливен ансамбъл „Романи чълхъя” взе участие в Националния празник на детската книга. Участието беше изненада както за ромската общност в Сливен, така и за всички присъстващи. Защото новите танци, които бяха показани, внасят нова светлина и посока в развитието на ромската култура. Те са отговор на ромския темперамент, но в същото време носят съвременни хореографски елементи. Това са танци, които включват елементи от модерния балет, съчетани с традиционните ромски ритми.

Така, след 50-годишно отсъствие призьт за най-добър ромски ансамбъл се върна на своето място - в столицата на ромите – Сливен, в първия Ромски културно-информационен център в страната, и то напълно достойно и заслужено.

ВМЕСТО КРАЙ

Прекалено дълго време ромската общност у нас няма възможност за своя писмено фиксирана история, да не говорим за своя фиксирана етнокултурна история, която да препредава на следващите си поколения, да популяризира сред цялото общество. И в същото време такава история има. Тя обаче все още повече се предава в устна, отколкото в писмена форма. А и дори да я е имало частични успешни опити за фиксиране в писмена форма, не е имало възможност текстът на историята да стигне до тези, които се интересуват или биха се заинтересували от нея.

Но с оправданията – дотук. Въпреки че дори и сред (за щастие все по-малка част от) сегашните ромски лидери през последните години няма много видими инициативи за съхраняване на историята, за едни – защото това не носи финансови облаги, за други – приспани от внушено им мислене, че ромите нямат кой знае каква история, пък и защо да имат, та те нали са неделима част от цялото ни общество, за какво им е да имат спомен, че и писмено фиксирана етнокултурна памет?!

Време е тази инерция да бъде спряна и искрено се надявам този скромнен опит за доклад за историята на ансамбъл „Никола Кочев” да бъде едно успешно начало за това.

Поднасям благодарностите си за помощта на хората, които ми предоставиха снимки, или ми разказаха спомените си от това славно според мен време – Елина Русчева, Йордан Русчев, Курти Русчев, Йордан Щилиянов, Димитър Костов, Дора Дечева, Апостол Апостолов.

II. БЕЛЕЖКИ

1. Дечева, Д. Пакаловият род, в. „Сливен”, № 3, 21.09.2000

2. В. „Стандарт”, 25.09.2009

Стела Костова е родена в Сливен. Потомка е на участника в Руско-турската освободителна война 1877-1878 г. Къню Дерменски. Неин дядо е Йордан Русчев, художествен ръководител и диригент на ансамбъла „Никола Кочев”. Стела завършва Природо-математическа гимназия „Добри Чинтулов” в Сливен и педагогическа специалност. През 2003 г. получава награда от в. Дром дромendar” за поезия на името на Усим Керим. Стела Костова е избрана за заместник-председател на Националния съвет по етнически и демографски въпроси към Министерския съвет. Ръководи една от най-големите неправителствени организации - Ромската младежка организация с център в Сливен. Костова е инициатор и основен двигател на проекта „Десегрегация – Сливен”. Заедно с Васил Чапразов в началото на 90-те години основават Обединен ромски съюз, където тя се занимава с младежките въпроси. През 1997 г. Стела създава Ромската младежка организация и сформира екип от млади и грамотни роми. Два мандата е общински съветник. От 2012 г. е председател на Комисията за образование и култура в Общинския съвет.

3. Савов, Й. Циганите в България. В. „Сливенско дело НВ” № 34 от 10.05.1994

4. Ибрахим Карахасан – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005.

Ибрахим Карахасан - Чънар е роден на 23.11.1955 г. в Никопол, Плевенска област. Завършва СУ „Св. Климент Охридски”, специалност хуманитарна география и история. Автор е на книгите „Ресимли чоджук китабъ” - учебник на майчин език и „Турция” - изследване на историята, културата и съвременната икономика на нашата съседка. Живее и работи в София. Автор е на „Етническите малцинства в България” и на тетралогията „Светът на Исляма: Т. 1. "Раждането на Исляма и арабската експанзия"; Т.2: Турският свят, Персия /Иран/, Индия, Черна Африка, Новото време и Балканите; Т.3: Османските потайности: Еничарите; Т.4: Османските потайности: Харемът.

5. Пампоров, А и Илко Йорданов. Ромите в България. Информационен справочник, С., 2008

6. Симеонова, М. и др. Ромите в България: Новите предизвикателства, С., 2007

7. Йорданова, В. и др. История без полюси, С. 2009

8. Чавдарова, С. и Васил Чапразов. Пътят на ромите, С. ИК „Куна”, 2009

9. Табаков, С. Опит за история на град Сливен, т. I, С., 1986; Дечев, В. Сливенските махали. В: списание „Известия на музеите от Югоизточна България, т. VIII, 1985, с. 111; Дечев, В. и Владимир Демирев. Другият град, С. 2003; Областна администрация. Сливен. Празникът – моят и на другия край мен., С., 2008 и Бояджиев А. Будна памет за всички, т. I и II, С., 2008 и 2011

Васил Дечев и доктор Владимир Демирев, са историци с трудов стаж в Регионалния исторически музей в Сливен. Д-р Андон Бояджиев е потомък на Чинтуловия род, зъболекар, краевед

10. Ибрахим Карахасан – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005, с. 87

11. Колев, Д. и др. Разказани пътища, Издателство АСТАРТА, В. Т., 2003, с.16

12. Савов, Й. Циганите в България. В. „Сливенско дело НВ” № 34 от 10.05.1994

13. Ибрахим Карахасан – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005, с. 18

14. Табаков, С., Опит за история на град Сливен, т. I, С., 1986, с. 306, 307
15. Дечев, В. Махалите в Сливен. В: списание „Известия на музеите от Югоизточна България, т. VIII, 1985, с. 113
16. Държавен архив – Сливен, Ф. 46 К, Община Сливен 1878 – 1944 г. оп. 1, а. е. 39, л. 14,15
17. Савов, Й. Циганите в България. В. „Сливенско дело НВ” № 34 от 10.05.1994
18. Национален статистически институт. Преброяване на населението ..., регион Сливен, С. 1996, с. 19
19. Писмо от кмета на Сливен до ръководителя на Гражданското сдружение „Обществен барометър”
20. Национален статистически институт. Преброяване на населението в Република България, С. 2011, с. 19
21. Колев, Д. и др. Разказани пътища, Издателство АСТАРТА, В. Т., 2003, с. 21
22. Табаков, С., Опит за история на град Сливен, т. I, С., 1986, с. 307, 308
23. Башева, Ц. и Иван Иванов. Гимназия „Добри Чинтулов” и Сливен. Календар, С., 2010, с.
24. Държавен архив – Сливен, Ф. 46 К, Община Сливен 1878 – 1944 г оп. 1, а. е. 232, л. 53.
25. Дечева, Д. Пакаловият род, в. „Сливен”, № 3, 21.09.2000
26. Списание О РОМА, 1 - 2002
27. dariknews.bg/view_article.php?article_id=934344
28. http://bg.wikipedia.org/wiki/Иван_Кремов
29. www.youtube.com/watch?v.
30. <http://www.sedmica.sliven.net/index.php?id=76786>; <http://www.sliveninfo.com/all-news/item/18243-почина-почетният-гражданин-на-сливен-тенчо-кънев>; <http://paper.standartnews.com/bg/article.php?d=2006-04-26&article=72699>
31. http://www.ric-bg.info/bg/readarticle.php?article_id=898
32. Господин Колев е роден през 1923 г. в Сливен. На 19 години, гимназист, е осъден на 2 г. и 3 месеца за антихитлеристка дейност. Лежи в затворите във Варна и Сливен. След 9 септември 1944 г. става офицер и служи до 1958 г. Завършва Военнополитическата академия и Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”. Инструктор в БКП е 32 години, отговаря за работата с ромското население.
Издава книгите „Сърце за хората”(1987), „Един циганин в ЦК на БКП”(2003).
Умира на 6 януари 2011 г. Колев, Г. <http://old.duma.bg/2009/0609/250609/iskam/isk-1.html>; Чапразов, В. Ромски информационен център. Интервю с Господин Колев, публикувано по повод неговата кончина, 2011
33. <http://old.duma.bg/2009/0609/250609/iskam/isk-1.html>; Дечев В. Освобождението на Сливенския край, С., 1987, с. 104 Къньо Дерменски участва в Руско-турската освободителна война 1877-1878 г. в доброволчески отряд.
34. Лисицов, Г. и др. История на 11. Сливенски пехотен полк, С, 1934, с. 187
35. Проф. Христо Кючуков е филолог, преподавател в Свободния западноберлински университет и български ромски деятел. Статии от Христо Кючуков: „Накъде?“, „За да не се повтори никога!“ и „Участието на ромите във войните“.
36. Държавен архив – Сливен, Ф. 1 Б, Окръжен комитет на БКП в Сливен, оп. 3, а. е. 38. , л. 63
37. Кючуков Х. Участието на ромите във войните
38. Савов, Й. Иван Хаджикостов. Оперен певец, известен по света и непознат у нас”, в. Сливенско дело”, № 78 от 14. и № 79 от 18.10.1994 г.
39. www.ric-bg.info/bg/readarticle.php?article_id=758
40. Държавен архив – Сливен, Ф. 46 К, Градско общинско управление – Сливен, оп. 1, а. е. 337, л. 59, 60

41. Държавен архив – Сливен, 42 К, Градско общинско управление в Нова Загора, оп. 1, а.е. 18, л. 196, 205, 206
42. Държавен архив – Сливен, Ф. 214 К, Популярна банка – с. Градец, Община Котел, Сливенска област, оп. 1, а. е. 7, л. 69
43. Асен Макасчиев е потомък на майстори оръжейници. От февруари 1970 г. работи в Историческия музей в Сливен като реставратор на оръжието. През 2006 г. издава книгата със спомени: „Моето наследство или с аромата на отминалите дни”. Отличителна черта в характера на рода Макасчиеви е родолюбието.
44. Михаил Тодоров Хаджимихайлов (Мишо Тодоров) е роден в Сливен. Завършва Мъжката гимназия (Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов”). През 1907 г. учи в Консерваторията в Монпелие, Франция. На следващата година се премества в Женева, Швейцария. Завършва Консерваторията за 3 години. През 1911 г. се завръща в Сливен. Учител е в Мъжката гимназия (Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов”). През 1923 г. специализира една година в Дрезденската консерватория. Един от създателите е на Приказния театър и Работническата опера. През 1946 г. е основател и пръв директор на Музикалното училище в Сливен. Композира детски оперети, много популярни песни, маршове, произведения за пиано и цигулка, балетна музика и др. Произведения на Мишо Тодоров са публикувани в Германия. Умира на 22 април 1967 г. в Сливен. Иванов, И. и Цвета Башева. Доколкото знаем за тях, С., Агенция „Компас” ООД, 2008, с. 207
45. Милко Димов е единственият абсолютен шампион във всички дисциплини по колхозене на шосе и писта през 1950 г. Десет пъти е участвал в Пробега на мира. Двадесет пъти е печелил републикански титли. Два пъти е финиширал пръв в обиколката на България. Представял е България на Олимпиадата в Хелзинки, Финландия, и на Световното първенство в Копенхаген, Дания.
- Милко Димов има 17 шампионски титли на България на шосе и писта, два пъти е абсолютен шампион на шосе и писта, два пъти е победител в обиколката на България. Милко Димов е състезател от българския национален отбор по колхозене от 1948 до 1957 г. Той е уникален с дълголетния си спортен дух. Последния си рекорд постави на 70 години. За своите постижения през 1955 г. е обявен за спортист №1. Признателната общественост го удостоява със званието „Почетен гражданин” на Сливен и София. В. „Сливенско дело”, № 4, 17.01.2008
46. Кръстьо Берберов е роден в Сливен. Средно образование завършва в родния си град, а висше - специалност Руска филология в Софийския университет. Получава второ висше образование в Московския държавен институт по международни отношения в Съветския съюз (Русия). Отговаря за международните отношения на Сливенски окръг и на Община Сливен 22 години.
47. Васил Чапразов разказва: „Пею Будаков е бил първа цигулка в Софийската филхармония. Сливенските братя Будакови: Пейо, Крум, Кирчо, Борко, Любо! За баща им съм чувал, че бил тъпанджия - с краката си тупал тъпана, а с ръцете свирел на цигулка.... Универсални музиканти - владееха цигулка, пиано, акордеон, пееха... Пейо знаеше Сарасате наизуст! Любимата му българска народна песен беше „Черньо Петранки думаше“. „Та, слушал съм ги - братята с народната певица Вълкана Стоянова, с Леа Иванова.... Пею умря в немилост - забравен, без пенсия...”, О РОМА, брой 1, 2005
48. Рамадан Лолов е роден в Сливен. Той свири по сватби, „и на български, и на цигански, и на турски сватби”. С оркестъра на Рамадан Лолов пеят Вълкана Стоянова, Недялка Керанова и др. „За Рамадан Лолов няма граници във фолклорната традиция. И като ръководител на оркестър, и като съпровождащ кларнетист той с еднаква лекота изгражда отсвирите и за тракийски, и за северняшки, и за македонски песни, умело съчетава техните особености.” Чавдарова, С. и Васил Чапразов. Пътят на ромите, С., 2009, с. 72
49. Курти Русчев е роден на 7 април 1939 г. в Сливен. Завършва средно образование в Сливенската гимназия „Добри Чинтулов” (Природо-математическа гимназия „Добри Чинтулов”). През 1982 г. завършва Българска държавна консерватория. През 1972 г. е

назначен за концерт-майстор на Сливенския симфоничен оркестър. На този пост остава до пенсионирането си през 1999 г.

Курти Русчев е с принос за художественото израстване на Сливенския симфоничен оркестър и Сливенската работническа опера, за обогатяване на музикалния живот в региона.

За заслуги в националната култура той е отличаван с Орден „Кирил и Методий“ - I степен ; Златна значка на Комитета за изкуство и култура; приза „Златна лира“ на Съюза на музикалните дейци в България и др.

През 1986 г. е удостоен с отличието „Заслужил деятел на културата“, а през май 2004 г. - със званието „Почетен гражданин на град Сливен“.

Курти Русчев има особен принос и за изграждането през 60-те години на миналия век ансамбъл „Никола Кочев“. Дълги години той е неотменен член на журито на Ромфеста в Ст. Загора. http://www.ric-bg.info/bg/readarticle.php?article_id=293

50. Йордан Куртев Русчев (Данко) е роден на 5 април 1921 г. в Сливен. Започва да свири на 13 години, когато родителите му и по-големият му брат Русчо (Рунко) успяват да заделят пари за китара, а той е ученик и чирак ту в общарница, ту в лелярна, ту в железарска работилница. На 15 години опознава и мандолината, и акордеона, настройва китарата си и свири в най-реномирания сливенски ресторант „Зора“. През 1947 г. учи виолончело, за да се запише в новосъздаденото Средно музикално училище в родния град. Приет е в Консерваторията в София, класиран е на първо място. Учи само няколко месеца. Йордан Русчев е и между учредителите на ансамбъла „Рома“, но голямото, най-значителното му дело е свързано с факта, че от 1951 до 2001 г. е художествен ръководител на Сливенския ансамбъл „Никола Кочев“. Седемдесет-осемдесет души достига смесеният хор, който той дирижира. През 1952 г. хорът е Национален първенец, а в следващите години - лауреат на прегледите на хоровото дело в страната. В ансамбъла Йордан Русчев поставя и първите си ромски песни. „Станжедис“ (Тъкачи), „Дуй чирикли пена пъй“ (Две врабчета пият вода), „Роману ози“ (Ромско сърце). Чапразов, В. РИЦ - Ромски инфо център; роми в България

51. „Карандила“ е ромски духов оркестър, основан през 1994 г. в сливенския квартал Надежда. Диригент му е Ангел Тичалиев, син на Михаил Тичалиев (Мамулито), който през 50-те години на 20. век също ръководи духовна формация с това име.

Идеята на новия „Карандила“ е да преосмисли циганската традиция в съвременен контекст. За изпълненията си оркестърът ползва кларинети, тромпети, туби, саксофони, барабани, цигулки, чинели, глас.

През юни 1999 г. заедно с Иво Папазов постигат изключителен успех на фестивала Jazz Across The Border в Берлин; същата година свирят заедно с джаз пианиста Милчо Левиев. През 2000 г са на турне с Горан Брегович в Италия; през 2002/2003 г. участват в продукцията на Виенската Фолксопера „Графиня Марица“ на Имре Калман под режисурата на Вера Немирова. В годините следват турнета в Европа.

52. „Карандила джуниър“ е духов оркестър от шестнадесет ромски деца на възраст от осем до шестнадесет години, израснали в квартал „Надежда“ в Сливен. Ангел Тичалиев е ръководител на групата

53. Даниела Дякова ръководи симфоничния оркестър в Сливен. Тя е оперна певица, с качества на мениджър. Под нейно ръководство оркестърът се възражда, а залите се пълнят с публика. Тя е внучка на известния сливенски композитор и музикант Йордан Русчев. Завършила е Държавната музикална академия в София, след което в продължение на две години специализира в Италия оперно пеене. Учи в Миланската школа, завършва музикалното училище в гр. Озимо. Дякова има концертни изяви в по-голямата част от сцените в Европа. paper.standartnews.com/bg/article.php?d=2007-05. Мангинов, Г.

54. Бони е артистичен псевдоним на българската попфолк певица Бонка Илиева. Родена в Сливен на 12 декември 1973 г. Започва да пее в детската градина. Учи в Техникума по обществено хранене (Професионална гимназия по хотелиерство и туризъм „Акад.Неделчо Неделчев“) – Сливен. Напуска училище заради музиката. Издава редица самостоятелни албуми. <http://bg.wikipedia.org/wiki/Бони>

55. Цветелина Грахич е българска певица, вокал на Ку Ку бенд.

Родена е във Зеница, Босна и Херцеговина на 30 септември 1991 г. Родителите ѝ се преместват в Сливен, заради опасността от война. Времето в България тя прекарва с баба си и дядо си, докато в Босна ѝ се налага сама да се справя с трудностите в отсъствие на майка си.

Цветелина завършва музикално училище в родния си град. Студентка е в Националната музикална академия - София, профил Оперно пеене. Цветелина Грахич продължава музикалната нишка в рода си. Майка ѝ била на нейните години, когато сформирала собствена група в родния Сливен и често е водела дъщеря си по ресторантите.

В „Шоуто на Слави“, като част от Ку-Ку бенд, работи от 2011 г. bg.wikipedia.org/wiki/Цветелина_Грахич

56. Чапразов, В. Ромски инфо център. Разговор с Господин Колев, публикуван по повод неговата кончина, 2011;

57. Колев, Д. и др. Разказани пътища, Издателство АСТАРТА, В. Т., 2003, с. 39

58. Държавен архив – Сливен, Ф. 46 К, Общинско управление в Сливен, оп. 1, а. е. 41, л. 33,51

59. Димитър Големанов е роден през 1931 г. в Сливен. Завършва специалността Руска филология в СУ „Климент Охридски“. Учител е в родния си град. Поет и музикант, автор на много стихове и песни, повечето от тях непубликувани. Поддържа връзки с международни учени, посетили България (Доналд Кенрик, Милена Хюбшманова), посещава Англия през 1970 г. и установява контакти с международното ромско движение. Участва в Първия конгрес на ромите през 1971 г. в Лондон, във Втория конгрес на Romani Union през 1978 г. в Женева и Третия конгрес през 1981 г. в Гьотинген.” (Списание „Медиатор”, издание на 75-то ОУ „Тодор Каблешков”, София, брой 7, януари-февруари 2008) Умира през 1994 г.

60. http://bnt.bg/bg/news/view/50591/denjat_na_romite_v_sliven

61. В. „Труд” от 18.01.2005

62. <http://slivenpress.bg/novini-sliven/2217-ЩЕ-ПОВИШАВАТ-ЗДРАВНАТА-КУЛТУРА-НА-РОМИТЕ-В-СЛИВЕН>

63. sliven.us/index.php?option=com_k2

64. [http://sedmica.sliven.net/index.php?id=8213;](http://sedmica.sliven.net/index.php?id=8213)

<http://www.sliveninfo.com/all-news/item/18933-пратиха-автобус-за-39-безпарични-роми>

65. <http://vagabont.sliven.net/index.php?id=83320>

66. <http://www.duma.bg/duma/node/37589>

67. Доклади-анализи от ръководители и експерти на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за 2000 -2012 г. и Бюлетини ОМЕП. Регионален комитет за предучилищно образование – ОМЕП в Сливен, бр. 3 4, 5; 7, дек. 2002 – ноември 2004

68. Учрежденски архив на Основно училище „Д-р Петър Берон” в с. Жельо войвода, Община Сливен, Област Сливен.

69. projects.sliven.bg/index.php?option=com...

70. projects.sliven.bg/index.php?option=com...

71. В. „Изток” се издава в Сливен от 1934 до 1944 г., главен редактор е Георги Арнаудов, юрист. През годините е кмет на Сливен, околийски управител и журналист. След 9 септември 1944 г. му са отнети адвокатските права.

72. Терзобалиев, Н. Културни прояви в крайнините на града, в. „Изток” (Сливен), № 203, 07.01.1936

73. Културни начинания в крайните квартали, в. „Изток” (Сливен), № 102, 28.11.1936, с. 1

74. Културна дейност в циганската махала, в. „Изток” (Сливен), № 303, 23.02.1941

75. Васил Чапразов е български общественик. Роден е на 15 май 1945 г. в Сливен. Завършва Текстилният техникум „Добри Железков” (Професионална гимназия по текстил и облекло), и Българска филология във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Работил е като строителен работник, учител, журналист.

Чапразов е изявен лидер на ромите в България. Първи заместник-председател е на Демократичен съюз „Рома”, учредител (през 1992 г.) и председател на Обединен ромски съюз. Главен редактор е на в. „Дром Дромендар“ и сп. „О Рома“. Член е на Българския хелзинкски комитет.

76. Архив на Министерството на вътрешните работи, ф. 22, оп. 1, а. е. 88, л. 1-9

77. http://bg.wikipedia.org/wiki/Цигани_в_България

78. http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=965738

VIII. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Архив на Министерството на вътрешните работи, ф. 22

Башева, Ц. и Иван Иванов. Гимназия „Добри Чинтулов” и Сливен. Календар, С., 2010

Бояджиев А. Будна памет за всички, т. I и II, С., 2008 и 2011

Бюлетини ОМЕП. Регионален комитет за предучилищно образование – ОМЕП в Сливен

В. „Стандарт”, 25.09.2009

Дечева, Д. Пакаловият род, в. „Сливен”, № 3, 21.09.2000

Дечев, В. и Владимир Демирев. Другият град, С. 2003

Дечев, В. Сливенските махали. В: списание „Известия на музеите от Югоизточна България, т. VIII, 1985

Дечев В. Освобождението на Сливенския край, С., 1987

Доклади-анализи от ръководители и експерти на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за 2000 -2012 г

Държавен архив – Сливен, Ф. 46 К, Градско общинско управление - Сливен 1878 – 1944 г.

Държавен архив – Сливен, 42 К Градско общинско управление в Нова Загора

Държавен архив – Сливен, Ф. 214 К Популярна банка – с. Градец, Община Котел, Сливенска област, оп.

Държавен архив – Сливен, Ф. 1 Б, Окръжен комитет на БКП в Сливен

Иванов, И. и Цвета Башева. Доколкото знаем за тях, С., Агенция „Компас” ООД, 2008

Йорданова, В. и др. История без полюси, С. 2009

Карахасан – Чънар, И. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005.

Колев, Д. и др. Разказани пътища, Издателство АСТАРТА, В. Т., 2003

Културна дейност в циганската махала, в. „Изток” (Сливен), № 303, 23.02.1941

Културни начинания в крайните квартали, в. „Изток” (Сливен), № 102, 28.11.1936

Кючуков Х. Участието на ромите във войните

Лисицов, Г. и др. История на 11. Сливенски пехотен полк, С, 1934

Национален статистически институт. Преброяване на населението, регион Сливен, С. 1996

Национален статистически институт. Преброяване на населението в Република България, С. 2011

Областна администрация. Сливен. Празникът – моят и на другия край мен., С., 2008

Пампоров, А и Илко Йорданов. Ромите в България. Информационен справочник, С., 2008

Писмо от кмета на Сливен до ръководителя на Гражданското сдружение „Обществен барометър”

Савов, Й. Циганите в България. В. „Сливенско дело НВ” № 34 от 10.05.1994

Савов, Й. Иван Хаджикостов. Оперен певец, известен по света и непознат у нас”, в. „Сливенско дело”, 1994

Симеонова, М. и др. Ромите в България: Новите предизвикателства, С., 2007

Списание „О РОМА”, 1 - 2002

Табakov, С. Опит за история на град Сливен, т. I, С., 1986

Терзобалиев, Н. Културни прояви в крайнините на града, в. „Изток” (Сливен), № 203, 07.01.1936

Учрежденски архив на Основно училище „Д-р Петър Берон” в с. Жельо войвода, Община Сливен, Област Сливен.

Чавдарова, С. и Васил Чапразов. Пътят на ромите, С. ИК „Куна”, 2009

Чапразов, В. Ромски информационен център. Интервю с Господин Колев, публикувано по повод неговата кончина, 2011

Интернет

dariknews.bg/view_article.php?article_id=934344

http://bg.wikipedia.org/wiki/Иван_Кремов

http://bg.wikipedia.org/wiki/Цигани_в_България

http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=965738

<http://vagabont.sliven.net/index.php>

www.youtube.com/watch?v.

<http://www.sedmica.sliven.net/index.php?id=76786;>

[http://www.sliveninfo.com/all-news/item/18243-почина-почетният-гражданин-на-Сливен-](http://www.sliveninfo.com/all-news/item/18243-почина-почетният-гражданин-на-Сливен-Тенчо-Кънев;)

Тенчо-Кънев;

<http://paper. standartnews.com/bg/article.php?d=2006-04-26&article=72699>

http://www.ric-bg.info/bg/readarticle.php?article_id=898.

<http://old.duma.bg/2009/0609/250609/iskam/isk-1.html>

<http://old.duma.bg/2009/0609/250609/iskam/isk-1.html>

http://www.ric-bg.info/bg/readarticle.php?article_id=293

<http://bg.wikipedia.org/wiki/Бони>

http://bnt.bg/bg/news/view/50591/denjat_na_romite_v_sliven

<http://slivenpress.bg/novini-sliven>

www.ric-bg.info/bg/readarticle.php?article_id=758

paper. standartnews.com/bg/article.php?d=2007-05. Мангинов, Г.

projects.sliven.bg/index.php?option=com

sliven.us/index.p

БЪЛГАРИТЕ И РУСКАТА ЕМИГРАЦИЯ ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО НАШИ ДНИ

Димитър Пламенов Стефанов и Пламен Сашев Минев

УВОД

„Заедно с целия православен български народ, дълбоко опечален от безмерните страдания на братската и единоверна Русия и на Светата руска православна църква, Светият синод съчувства на състрадащите и с любов гледа да помогне за облекчаване страданията на православната руска църква и на руските бежанци в България.“

На 6 юли 1922 г. Светият синод на Българската църква изпраща писмо до негово Високо Преосвещенство сливения митрополит, в което е записан този текст, който е свидетелство за вековната българска толерантност.

Основната цел на разработката е чрез документи и спомени от миналото и днешния ден да разкажем за българското човеколюбие, за българската добросъщност и готовност за помощ на изпадналите в беда.

Въз основа на историческия метод посочваме взаимовръзката на историческото минало, настоящето и бъдещето.

Много трудове и разработки са посветени на взаимоотношенията между българи и руснаци. Спираме се на важни издания, с оглед изясняване на обществената толерантност и в периоди на открита конфронтация от страна на управляващите.

Ибрахим Карахасан – Чанър в книгата „Етническите малцинства в България“ характеризира три периода на заселване на руски емигранти в страната: първият е веднага след Руско-турската война от 1877 – 1878 г. Вторият период е след Революцията и Гражданската война в Русия, когато в България се заселват 100 генерали, които са участвали в Руско-турската освободителна война. С Указ цар Борис III ги приравнява с българските опълченци – отпускат им се пенсии и те получават известни привилегии. По това време в България са заселени 32 000 руски емигранти като 283 от тях са военни и 1/3 цивилни граждани. Правителството на БЗНС екстрадира 130 руски офицери, в т. ч. 35 генерали. Прието е постановление с антируски характер, емигрантите са подложени на преследване, арестувани са и са екстрадирани в Съветска Русия. Руските училища са затворени от май 1922 до юни 1923 г. В Съветска Русия се завръщат 11 000 руски емигранти (25% от живеещите в България).

Обединените нации, парламентът на Чехословакия, Камарата на общините в Лондон, Великобритания, руските емигрантски кръгове във Франция, славянофилите разгръщат кампания в тяхна защита.

На 3 юли 1922 г. в Женева е свикана I световна конференция на Обединените нации за руските и арменските бежанци. Правителството на България одобрява решенията на конференцията.

При управлението на БЗНС са отнети военските отличия на офицерите и войниците, както и на емигранти, получени за тяхното участие в Руско-турската освободителна война.

Александър Цанков прекъсва отношенията със СССР. От България са изгонени болшевишки настроените руснаци.

На 26 октомври 1933 г. в Женева се провежда Международна конференция, която приема Конвенция за международния статут на руските и арменските бежанци. Конвенцията е приета от България с резерви и е приложена след 19 май 1934 г.

На 1 март 1941 г. е сключен пактът между Германия и България. В действие е принципът, че приелите българско поданство руснаци престават да бъдат заплаха за българо-германските отношения. За четири години 1247 руснаци приемат българско гражданство.

След 9 септември 1944 г. част от белоемигрантите са обявени за „класов враг“. Предприети са репресивни мерки. В края на април 1946 г. в трудововъзпитални общежития белогвардейците са над 400 души.

Руски граждани пристигат у нас вследствие на създадените бракове на студенти и работещи.

В началото на ХХІ век руската етническа група в България е на трето място по численост през 1992 г. – 17 000 руси. (1)

В дигиталната библиотека по архивистика и документалистика е публикувана книгата на Русалена Пенджикова (2) „Личността и делото на екзарх Стефан (3) в българската историческа памет”.

В научното изследване са проследени инициативите на Българската православна църква за подпомагане на руските бежанци в България. На 19 януари 1920 г. е учреден Руско-български културно-благотворителен комитет с председател архимандрит Стефан. Той участва в съвещание за устройването на руските бежанци в Близкия Изток, проведено през май 1920 г. в Цариград, където му е препоръчано да обедини усилията на Комитета с тези на останалите хуманитарни организации в България. По негова инициатива и под влияние на европейската общественост са обединени усилията на Комитета и други хуманитарни и благотворителни организации и е създаден Обединен комитет за събиране на помощи за руските бежанци в България. Председател на новоучредената организация отново е архимандрит Стефан.

През ноември 1921 г. към Министерството на външните работи и изповеданията е създаден Българо-руски държавно-обществен орган. Председател и комисар по въпросите на руските бежанци е епископ Стефан. Проблемите на малцинствата и бежанците са разисквани на всесветските конференции в Стокхолм, Швеция, на 10 август 1925 г. и в Берн и Лозана, Швейцария, през август–октомври 1926 г., където архимандрит Стефан произнася речи за страданията на християните в Русия, малцинствата и разоръжаването.(4)

В История на СССР (5), в статията „Руските емигранти в България и движението сред тях за завръщане в Съветска Русия”(6), в публикуваната в интернет книга „България и руската емиграция 20 – 50 години на ХХ век (7), в „Агонията на руската емиграция” (8) и в други издания се разглеждат въпросите по настаняването на руската емиграция в България, вътрешноемигрантския живот, особеностите на самоуправлението на емигрантите, участието им в българския обществено-политически, стопански и културен живот. Характеризирана е политиката на репресии и толерантност на българските правителства в зависимост от българо-руските и българо-съветските отношения. Разгледани са класовите оценки за руската емиграция. Особено място е отделено на благотворителните акции на българското общество, ръководени от Светия синод, Българския червен кръст, Славянското дружество и др.

Основните исторически извори, които използваме, са документи от Държавния архив в Сливен, публикации в периодични издания и интернет.

Огромна благодарност изказваме на председателката на руското дружество „Башин дом” в Сливен Тамара Павловна за дарението, музикалната програма и обръщението ѝ на английски и руски език към учениците..

Рефератът е съставен от четири части. В първата част разказваме за руснаци граждани на Сливен, участници в Руско-турската война 1877-1878 г., техни потомци и реализацията им в българското общество. Във втората част посочваме състраданието и помощта на сливенското общество на белоемигрантите в Сливен и гладуващото население в Русия. Третата част е посветена на българското себеотрицание за спасяване живота на бойци през Втората световна война. В последния раздел изясняваме българо-руските институции, руските дружества и съвместната им дейност през ХХІ век.

II. УЧАСТНИЦИ В ОСВОБОДИТЕЛНАТА ВОЙНА 1877-1878 ГОДИНА – ГРАЖДАНИ НА СЛИВЕН

Виктор Осипович Шкуренко е доброволец в руската армия по време на Руско-турската освободителна война. В Сливен среща бъдещата си съпруга Добринна Костадинова, родена в квартал Клуцохор. Баща ѝ е свещеник. Добринна и Виктор Шкуренко имат четири деца: Ана, Константин, Николай и Вяра. Родът в Сливен е продължен от Константин, роден през 1886 г. Учи във Военното училище в Кипър, служи в Пловдив, Ямбол и Сливен. Военната му кариера е много успешна. В предверието на къщата им в Сливен е подреден кът с военна униформа, оръжия и ордени. Приложение № 1 (къщата на Шкуренкови и паметна стена за полк. Константин Шкуренков в жилището).

Оженва се за учителка на име Зорница. Имат син Виктор и дъщеря Добринна. Синът завършва Техническо училище и работи в Машиностроителния завод „Победа“ (ликвидиран). По време на брака си има три дъщери: Костадинка, Зорница и Милена. Костадинка и Милена работят в Италия. В Сливен, в дядовата си къща, живее Зорница, омъжена за строителния предприемач Тодор Вълков. Имат двама синове: Тодор, роден през 1983 г. и Павел, роден през 1986 г.

Дъщерята на Константин и Зорница Добринна се омъжва за руснак, с когото имат три деца и се заселват в Русия.(9)

През периода на Временното руско управление губернатор на Сливен от март 1878 до май 1879 г. е Иван Иванов.(10) За управител на канцеларията назначава руснака **Беляев** Характеристика за огромната дейност на Беляев се съдържа в спомените на Михаил Греков (11) „голямата работа и тежки грижи на управителя на канцеларията“. (12) Остава в града под Сините камъни и създава семейство. Известна негова потомка е Сабина Алексиева Беляева. Родена е на 8 декември 1943 г. в Сливен. Завършва средно образование в родния си град и славянска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (българска и сръбохърватска филология). Доктор е на науките. От 1971 г. е научен сътрудник в Института за литература към БАН. През първата половина на 70-те години е хонорован преподавател в Катедрата по славянски литератури в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (преподава история на сръбската и хърватската литература). От 1986 г. е старши научен сътрудник II степен. От 1990 до 1993 г. е научен секретар на Института за литература към БАН. Издава книги, посветени на българската литература от XX век. Участва в редакционната колегия на „Речник по нова българска литература, С., 1994. Автор е на над 80 статии, студии и рецензии. В нейна памет е издаден научният сборник със статии „Човек и време“, С., 1998.

Сабина Беляева умира на 2 май 1993 г. в Перник.(13)

През 1920 г. в България се приютяват руски белоемигранти, които са участвали в Руско-турската война, 1877-1878 г. Българското общество полага грижи за ветераните.

В началото на 1923 г. Светият синод препоръчва в църковните бюджети да се предвидят средства за подпомагане на руснаците белоемигранти, участници в Руско-турската освободителна война.(14) През 1927 г. в манастира в с. Коджа бук (Голямо Буково), Община Средец, Област Бургас, са настанени за лятна почивка руски ветерани от Руско-турската освободителна война. (15)

В Сливен на хълма Хамам баир е издигнат паметник на починалия на 8 май 1878 г. в Сливен участник в Руско-турската война **майор Альбин-Казимир Флорианович Стефанович**. За вечни времена остава в града ни майорът от Руската армия. След неговата смърт той е погребан в северната част на Клуцохорското гробище. През 1968 г. паметната плоча е преместена на това място, а през януари 2006 г. е открит сегашният паметник, построен по инициатива на комитет от представители на български и руски дружества, организации и институции.(16)

В личния фонд „Иван Илиев Иванов“ в Държавния архив в Сливен се съхранява преписка между Иван Иванов, Омския областен комитет на КПСС и Главно архивно управление при Министерския съвет на СССР с биографични данни за руския офицер, погребан в Сливен. Казимир Степанович е роден през 1838 г. Постъпва на служба в руската

армия през 1855 г. От 1857 г. е на служба в 96. пехотен омски полк, а от 1874 г. е със звание майор. При прехода на Стара планина се разболява.(17)

Приложение № 2 (паметникът)

Сливенци пазят паметта за освободителите. Те и наследниците им са равноправни граждани на България. По време на Октомврийската революция през 1917 г. в Русия емигрантите участници в Руско-турската война от 1878 – 1877 г. са обгардени с признателност и съчувствие. Първа Българската православна църква помага на ветераните със средства.

III. ХОРАТА ОТ СЛИВЕНСКИЯ КРАЙ И ПОМОЩТА ИМ ЗА ПРОКУДЕНИТЕ ОТ РОДИНАТА БЕЛОГВАРДЕЙЦИ И ГЛАДУВАЩОТО НАСЕЛЕНИЕ В РУСИЯ

1. Състрадание и грижи за принудените да живеят далеч от родината.

През 1918 – 1921 г. Сливенският епархийски съвет многократно приема решения за настаняване на руски бежанци на територията на Сливенска епархия (18)

На 23 януари 1921 г. Сливенският епархийски съвет назначава на работа пет руски свещеници.(19)

На 26 март 1921 г. С. Язиков – генерал-майор на Генералния щаб на руската армия, Н. Лисунов и Н. Почобут – полковници, упълномощени от руските бежанци, пишат за приема, оказан им в Сливен: „Надеждите на руските хора да се поселят в Сливен се оправдаха. Днес в Сливен във Ваше лице, г-н Юрдан Генов, ние намерихме нашия искрен приятел, който ни въведе в обществото на висококултурните синове на България. С любов, предшествана от помощ, осигурен приют и хляб, с внимание и ласкаво обгърнаха нашите измъчени сърца.

На Вас г-н Юрдан Генов и на гражданите на Сливен, протегнали към нас ръце за помощ, изказваме нашата дълбока и искрена благодарност за всичко, което направихте за нас в годините на тежки изпитания.”(20)

През 1921 г. за подкрепа на белогвардейците активна дейност развиват началникът на сливенския гарнизон полк. Попов и Комитетът за подпомагане на руските бежанци в Сливен с председател адвоката Георги Долапчиев.(21) Ръководителите на групата бежанци „Донските казаци” изпращат писмо до тях с благодарност за събраните помощи във връзка с Възкресение Христово и изказват своята благодарност и на всички сливенски дарители като пишат, „че никога няма да забравят това добро дело.”(22) .

В началото на Новата 1922 година Съветът на Сливенското отделение на Обществото за единение на руснаците в България публикува във вестник „Правда” дописка: „считаме за свой нравствен дълг да кажем на вас, гражданите сливенци, руско благодаря за вашата доброта и за сърдечното и братско отношение към нас в нещастията.”(23)

През 1922 г. са настанени руски бежанци инвалиди, жени и деца в църковни помещения в Месембрия (Несебър). В Ямбол е създадено Руско военно училище, а в София - частно руско училище на Кузмина.(24)

През 1926 г. руски бежанци са заселени в с. Атолово, община Стралджа, Област Ямбол. (25)

В писмо от 10 февруари 1927 г. Централното управление на Съюза на руските инвалиди до Негово Високо Преосвещенство Сливенския митрополит Иларион (26) е отправен зов за помощ за събиране на дискос от всяка църква в размер на 20 лв.(27)

На 3 май 1927 г. Светият синод на Българската църква изпраща писмо до Негово Високо Преосвещенство Сливенския митрополит Иларион със следния текст: „Повече от 2000 руски военни инвалиди – жертви на гражданската война в Русия, са намерили убежище и подслон в България. Болшинството от тях са туберкулозни или пък са свършено неспособни за какъвто и да било физически труд. Те са обречени на гладна смърт...

За да помогне що-годе на тези туберкулозни, нещастни наши братя, които благодарение на системното недосяждане и липса на медицинска помощ постепенно измират,

Съюзът на руските инвалиди в България е решил да устрои приют, където те ще намерят спокойствие, препитание и лечение.

Съюзът се обръща към Светия Синод за съдействие.

В желанието си да подпомогне християнската вяра и Съюза на руските инвалиди в България, Светият синод приканва Сливенския митрополит да организира да се пускат дискози в църквите на епархиите. Събраните суми да се изпращат на руския съюз, „та и църквата по такъв начин да подпомогне отчасти нещастните болни руски инвалиди.“(28)

Съхранените документи във фонда на Сливенската митрополия свидетелстват за събраните в повече и с готовност средства от църквите в Сливенския край.

На 23 май 1927 г. Керменлийският свещеник изпраща до Сливенския митрополит Гервасий 100 лева за руските инвалиди. На 24 май с. г. свещеникът от кв. Речица, в Сливен превежда - 26,20 лева, събрани по време на службата на Св. Св. Кирил и Методий. През юни с. г. от Сливенския епархийски свещеник са изпратени 45 лева.(29)

Българската православна църква и българското общество полагат грижи за руската бяла емиграция: организират безплатни кухни и осигуряват подслон за бездомните руски бежанци, събират финансови средства за руски деца, инвалиди и вдовици. Благородно е отношението на българите към руските емигранти. Съчувствие и подкрепа са в основата действията им.

2. Спомени и документи за руските белогвардейски емигранти.

Много спомени пазят сливенци за руските емигранти. Проф. Божидар Бойчев(30) разказва: „Сред тези, към които винаги съм искал да изразя своята гореща благодарност за това, че отвориха духовните ми очи за света, живота и куртурата, е една благородна руския с дворянски произход – моята учителка по руски език Любов Алексеевна Аренс... Тя написа името си върху черната дъска... Добави кратки щрихи за дворянския си произход – родственица на великия сърцевед, автора на „Война и мир“ Лев Николаевич Толстой...“

Гласът и трепереше от вълнение. Учителката смирено носеше кръста на не особено щастливата съдба в далечна България за нея и нейния съпруг – интелектуалци, които огънят на революцията бе прокудил от родината. И двамата свободно владееха френски, немски и английски език (писмено и говоримо)... В дома им звучаха упойващо и нежно цигулка, китара и пиано... Спомням си още как за Нова година Любов Алексеевна купи със собствени средства обувки на наш съученик сирак... Обичах тези стари аристократи като роднини. Когато по-късно разбрах, че Любов Алексеевна и нейният съпруг са починали, ми стана много тъжно...“(31)

Сливенската журналистка Йорданка Раданчева разговаря с руската емигрантка Елисавета Савченко, родственица на Екатерина Велика, която много години е живяла в Сливен. По-долу е записан част от разговора.

„ЗА МИНАЛОТО, НАСТОЯЩЕТО И МАЛКО ЗА БЪДЕЩЕТО“

Г-жа Савченко, Вашият произход несъмнено е предопределил перипетиите, през които преминава животът Ви, но как Ви самата го чувствате – усещате ли се по различна от останалите, задължава ли Ви с нещо прякото кръвно родство с Екатерина Велика?

Знаете ли, аз малко бях чувала за произхода си. Той трябваше да бъде забравен, остана в Украйна със смъртта на баща ми в първите години на революцията. Ние трябваше да се откъснем от него, за да започнем отначало. Много научих за родословието си в последните години от Глафира Петровна Паламарчук, бивша директорка на музея на Тарас Шевченко в Киев. Преди една година тя ми изпрати биографията на баща ми, каза, че предстои да излезе и книга биография на фамилията Катеринич.

Кажете впрочем нещо повече за сина на Екатерина II – Андрей, първият Катеринич.

Той е син на Екатерина и последния хетман на Украйна Кирил Разумовски. Расте при Разумовски и когато става десетина годишен, той поиска да го осиновя. Екатерина каза: „Не, аз ще го осиновя“. Изработили за него медалион с герба – ръка с меч наведен надолу, вероятно символизиращ края на войната между Русия и Украйна, щраусови пера, в средата рубин с форма на сърце. (Сега медалионът е у внучката ми в Южна Африка.) Екатерина дава на момчето и фамилията си – Катеринич и го изпраща при брат си Густав III, краля на Швеция. Там се възпитава, докато стане младеж, после го взема в двореца. Но самият Андрей не знаел, че тя е негова майка. Оженва го и го изпраща в Украйна.

Баща Ви, Петър Катеринич, е внук на Андрей. Какъв беше той?

Баща ми беше предводител на дворянството. Парадоксът е, че той самият не беше помещик. Още като млад се е отворачавал от крепостното право. Затова завършва колегията „Павел Гологан“ в Киев и става юрист. Отива в Петербург и открива кантора като нотариус. От тази работа забогатява, но става и председател на Шевченковското общество, заради което правителството го е преследвало... Когато влязъл в кабинета на баща си, видял на стената карта, на която били очертани необятни земи, които били обитавани от крепостните селяни на Катериничите. Той освободил селяните, подарил им земя, гора, за да си построят къщи, добитък. Построил захарен завод, за да имат работа и заплати. Тази фабрика работи и днес, а селището се нарича Хутор Петровка. Родовото имение Марковци, в което и аз съм родена, баща ми подарил за училище, а за семейството си построил двореца Бобровица. Много дворяни го последвали... Заради този демократичен акт, явно и по-късно в Украйна на баща ми се гледало с добро око. В една част на Бобровица е уреден музей. Преди години ходихме там с дъщеря ми, но се страхувахме да кажем, че сме от Катериничите.

Каква е тази история с Тарас Шевченко (32), който е живял в имението ви Марковци и е нарисувал там няколко портрета? Явно и той е бил на мода, щом навсякъде са се създавали Шевченковски общества?

Шевченко е бил крепостен, работел като прислужник и постоянно бил в немилост. Неговият господар Енгелгард искал голяма сума, за да го освободи. Тогава Репин нарисувал Жуковски – един от приближените на царското семейство, възпитател на наследниците. Този портрет бил разигран на лотария и с парите освободили Шевченко. Той отива в Украйна и посещава всички помещици, които са участвали в наддаването. Запознава се с моя дядо и три месеца остава да живее в Марковци. Нарисувал осем портрета на цялото семейство, а на една колона е написал собственооръчно стихотворение, не зная дали стои. Семейство Катеринич много му помогнало.

Детството Ви явно е било съвсем различно от последните години на младостта...

Така е. Английската кралица, която също има кръв от Романови, преди време беше помолила всички, които знаят нещо за потомците на тази фамилия, да ѝ пишат. „Моята биография прилича на фантастичен филм“ – написах ѝ аз тогава. Получих писмо с благодарност от нея. Но като малка не съм съзнавала някой неща...

Била сте под личното покровителство на Мария Фьоровна, съпругата на Александър III?

Да, спомням си посрещането ѝ с най-малки подробности, огромния букет бели хризантеми, които трябваше да ѝ поднеса. Всичко беше послано с килими. Тя беше много дребна (а Александър III е бил огромен). Направих реверанс, а тя ме повдигна и ме попита как се казвам. Придружавах я навсякъде. Имаше концерт в нейна чест, аз бях солистка... Каза на жената, която ме придружаваше: искам това дете на мои разноски да учи музика... Тогава в Киев почнах да уча при професор Пухалский.

Наследили ли сте от някого певческата си дарба?

Майка ми беше завършила консерватория в Петербург (Санкт Петербург), пяла е в дворцовата капела.

Но за добро или зло, с Октомврийската революция светът наистина се промени. Какви бяха за Вас следреволюционните години?

Положението беше тревожно. Нашето имение постоянно минаваше от ръце в ръце. След настъплението на Червената армия всички помешчици избягаха. Последните белогвардейски части, които бяха в имението, предложиха на майка ми и ни дадоха един товарен вагон. Заедно с тях отстъпвахме и ние – Ростов, Новоросийск, Теодосия, Ялта и през Черно море – в Турция. Така започнаха митарствата. В Турция минахме през три лагера, подготвени за бежанците от Русия – Селимие (на Босфора) и Тулуза бяха английски, Сан Стефано беше френски лагер... Там почина 11-месечната ми дъщеря Татяна, която се роди в Крим. Каква скръб беше. Разболях се и от тиф... Тогава безплатно превозвах руски бежанци за България и ние пристигнахме във Варна.

Но това далеч не е последния Ви пристан?

Да, един месец бяхме в карантинен лагер на Галата. После почнах работа в цигарената фабрика „Картел“. Но брат ми Андрей ни изпрати визи от Югославия и отидохме в Белград.

Елизавета Савченко разказва за образованието си в Музикалната академия в Белград, Сърбия, за специализацията в Италия. През 1936 – 1937 г. е в Скопие, Македония, и създава опера. Там се запознава и със съпруга си Николай Савченко.

Вие сте драматичен сопран, в кои опери още сте пели?

Във „Фауст“, Татяна в „Евгений Онегин“...

Но защо при тези успехи там дойдохте в България?

Ами тогава Титовите (33) хора ни казаха, че като съветски граждани нямаме право на държавна работа. Или трябва да вземем югославско поданство, или да напуснем страната. По него време дъщеря ми вече се беше омъжила за български офицер и покрай нея дойдохме в България. Дебютирах в Софийската опера 1949-50 г. в „Тоска“ и ми предложиха да отида в Пловдив, за да се направи и там опера. Отидохме заедно с Руслан Райчев(34), той беше диригент. Точно тогава се формираше състава и там дойде и Мишо Тодоров.(35) Запознахме се. Той ми обясни нещата около Сливенската самодейна опера. И ме помоли да дойда да работя като певица и вокален педагог. „Елате в Сливен, каза ми, ще Ви предоставим квартира и всичко необходимо“. Той беше диригентът. През 1953-1954 г. поставих в Сливен „Отвлечане от Сарая“ и „Русалка“ от Драгомижски...

И в крайна сметка сте се отказали и от операта?

Знаете ли, завистта между творците винаги е била много голяма, а имаше и хора, които протезираха „свои изпълнители“. Аз бях сторонник на това: в операта да пее, който има глас. А водят ми например едно хубаво момиче, приятелка на някого, да изпълнява ролята на княгинята в „Русалка“. Обаче няма глас. Така се ядосвах, тогава съпругът ми каза: „Остави, това не е за теб“. Отидох в културния дом „Съби Димитров“ като художествен ръководител.

Разбирам все пак, че Сливен е „Вашият“ град?

Да, много го обичам и искам там да живея. Жилището ми е срещу реката. Стоя с часове на балкона и гледам тополите. Спомнят ми Бобровица, която беше обградена с тополи...

Какво четете сега?

Това евангелие например съм го чела поне десет пъти. Подариха ми го в Цариград, когато почина дъщеричката ми и не съм се разделяла с него. Много по-лесно е човек да живее, ако чете. И да не се вживява в дреболиите, да се вслушва в заповедта на Христос: Обичай другия, както себе си.

Какво ще направите, ако изведнаж се окажете собственица на имение?

Искам да направя храм. Баща ми почна да гради църква и не успя да я завърши. А в Бобровица бих искала да се устрои училище за иконописци. Знаете, че в Украйна са унищожени църквите и икони няма. Може да Ви звучи невероятно, но имам чувството, че ще успея да го направя...”(36)

Снимки и спомени за Лидия и Димитър Коновалови ни предаде съпругата на Димитър Елена Казакова. Тя е потомка на руснак, останал в България след Руско-турската война от 1877 – 1878 г., задомил се в Казанлък.

На 11 януари 1973 г. възмъжал вече бивш ученик на г-жа Коновалова, пише писмо до нея. Това е част от писмото:

„Скъпа Лидия Александрова

Благодаря много за пожеланията Ви към мен за настъпващата 1973 година... Не можете да си представите каква голяма радост ми достави тя (картичката - б. а.) и фактът, че още ме помните. Колкото се отнася до мен, аз никога не съм Ви забравил и няма да Ви забравя. Винаги ще си спомням за Вас с любов и уважение... В руския език има една хубава една хубава дума „мамаша“, която много Ви подхожда според мен. И то Вие сте най-забележителната мамаша, която познавам в света....

11 януари 1973 г.

Боян Сапунов

София”

Синът на Лидия, Димитър Коновалов, е роден в Сливен. Завършва Текстилният техникум „Добри Желязков“ (Професионална гимназия). Желее да кандидатства във ВИТИЗ, но не му е разрешено. Работи в ДИП „Спас Георгиев“ (закрито) като десенатор. Създава много проекти на килими. Един е отличен със златен медал. Отново кандидатства в Машинно-електротехническият институт (Технически университет) в София, но документите му са върнати. След смъртта на Сталин и отричането на култа към личността му разрешават да кандидатства във висше учебно заведение. Приет е в Софийския университет, специалност Руска филология. Завършва и работи като учител, секретар на Окръжния съвет за култура в Сливен и преподавател в Института за чуждестранни студенти в Качулка, Сливенски окръг (област Сливен).

В Сливен са живели белоемигрантите:

Георги Иванович Рудько, роден на 19 април 1895 г. в Новгрудок, Минска губерния, Русия. Офицер е от руската армия. На 7 август 1927 г. става дякон, а след това свещеник. Умира през 1965 г.

Михаил Григориевич Маковкин е роден през 1900 г. във Волчанск, Русия. Художник-реставратор е. Умира през 1964 г. в Сливен.

Владимир Сергеевич Казанцев е роден на 3 март 1928 г. в София. Лекар. Дипломира се в София през 1952 г. Ординатор е в очно отделение в Сливенската болница от 1952 до 1967 г. Умира на 7 март 1967 г.

Димитрий Николаевич Лебедински е роден на 9 октомври 1892 г. в с. Поповка, Полтавска губерния, Русия. Завършва Историко-филологически институт в Нежин. Емигрира в България. Преподавател е по латински и гръцки език в Сливенската мъжка гимназия „Добри Чинтулов“ от 1922 до 1946 г.(34)

В Сливен намират домашен кът родственица на Екатерина II, офицери, учители, творци. Паметта за тях е съхранена, записана е за бъдните поколения.

Във възпоменанията на сливенци са съхранени спомени за духа и културата на руските емигранти.

3. Хляб за гладуващото руско население.

На 5 август 1921 г. сливенският вестник „Правда“ публикува призив за събиране на помощи за руския народ, който е „изложен на небивал глад и болести. Около 30 милиона руснаци са обречени на гладна смърт... Свещена длъжност е на интелигенцията, народа и правителството ни, да се отзовем на братския вик за помощ, който иде от Москва...”(38)

През август 1921 г. Светият синод на Българската църква информира митрополитите в страната за образувани комитети от църквата и целия неин клир за събиране на помощи за гладуващите руснаци.(39). На 6 юли 1922 г. Светият синод на Българската църква изпраща писмо до НВП Сливенския митрополит, изпълнено със съчувствие и милосърдие към съдбата на Руската църква и народа след Революцията и Гражданската война и с готовност да им помогне:

„Ваше Високо Преосвещенство,

От ред години насам благочестивият руски братски нам народ е изложен на велики беди, постигнали го от вътрешни сътресения и борби, на които е подложен само той и родната му света църква, която се гони, преследва и обира по най-жесток и нечуван начин. Много от нейните висши и нисши духовници са пострадали, като са хвърляни в затвори, заточени, а други мъченически избити. Една малка част от тях са се спасили с бягство в други православни и славянски държави. Така също нейния пръв йерарх – патриарх Тихон, след като е бил влачен по съдилищата, загдето се е застъпил за поруганата и ограбена православна руска църква, е бил осъден от гражданските власти на съветите на заточение. Много от църквите са затворени, а друга част от тях са изложени на поругаване. С една дума, руската православна църква днес е изложена на нечувани и небивали страдания и живее в дни най-тежки и най-горчиви.

Заедно с целия православен български народ, който е дълбоко опечален от безмерните страдания <...> на братската и единоверна Русия и особено на Светата руска православна църква, Светия синод както винаги, тъй и сега, съчувства на състрадаващите и с любов гледа, доколкото и колкото може да помогне за умиротворението и облекчаването на страданията на православната руска църква и благочестивото и християнство и за подпомагане на руските бежанци в България. И сега Светата наша църква се уповава преди всичко на великата милост Божия и в горещата към Господа Бога молитва трябва да потърси най-голямо упование за избавление на братския руски народ от голямото нещастие и на Светата руска църква от преследванията и страданията.”

Светият синод в заседанието си на 17 юни оповестява на епархийските началства да разпоредят от своя страна до благочестивите си свещеници през време на Светата божествена служба във всички храмове да се произнасят молитви за угнетения руски народ и неговата православна църква...(40)

Акцията за гладуващото население от Поволжието придобива масов характер.

На 3 септември 1921 г. Котленският общински съвет гласува да се отпусне помощ от 6 000 лева. Новозагорският общински съвет гласува сумата 25 000 лева. Предложението е гласувано от всички съветници, независимо от тяхната партийна принадлежност.

На 2 октомври 1921 г. селяните в с. Стоил войвода, община Нова Загора, област Сливен, дават първата си помощ от 20 крини червенка и 270 лева за гладуващите в Русия.

В с. Кортен, община Нова Загора, област Сливен, събират за кратко време 1 200 кг. храни и 500 лева.

В акцията за събиране на помощи за гладуващите в Русия от гражданите на Сливен се включва и турското население.

Потребителната кооперация „Земеделец” в с. Мокрен, община Котел, област Сливен отпуска 2 000 лв.(41)

През април 1922 г. дружеството на Младежкия червен кръст в Сливен изказва сърдечната си благодарност на сливенските граждани за щедростта, проявена при събиране помощи в полза на гладуващите деца в Русия. На 9 април, Връбница, младежи продават цветя из улиците и се събира дискос в четирите сливенски църкви. В касата на дружеството постъпват 3 282,50 лв., които с чек са изпратени на Българския червен кръст в София, за да бъдат изпратени в Русия.

Загрижени за съдбата на руското население са всички българи. Отново Снетият синод на Българската църква бие камбаните за бедите на руския народ след революцията и зове миряните да помогнат. България е във време след две национални катастрофи. Много българи се отзовават на призивите за събиране на помощи за гладуващото руско население. Хуманността е основното чувство в действията.

IV. БЪЛГАРСКОТО СЕБЕОТРИЦАНИЕ ЗА СПАСЯВАНЕ ЖИВОТА НА СЪВЕТСКИ БОЙЦИ ПРЕЗ ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Традиционно българският народ се отнася със състрадание и готовност за помощ към военнопленниците и ранените войни без разлика за народност, вероизповедание и военен блок на участие.

Съветският радист Владимир Чернов идва в България на 14 септември 1941 г. с група парашутисти. Водят сражение край селата Оризаре и Жребчево в Сливенска област. Загиwa командирът на групата, оставалите са обкръжени от войска. Войниците ги пропускат свободно да излязат от обкръжението. Укриват се в български домове.

През есента на 1943 г. локомотивният машинист Димитър Димитров Великов от Сливен доближава локомотива си до влакова композиция, пълна със съветски военнопленници за Германия. Дава им храна и укрива един от тях в своя локомотив. Влакът на Димитър Великов пътува към Стара Загора. Преди да наближи следващата спирка машинистът намаля скоростта на движение. Дава на спасения военнопленник хляб и връхна дреха. Посочва му пътя – все на изток. Съветският боец скача от влака, спасен е.

В книгата „Пътища на дружбата” е записан арестът на съветски военнопленници: „В края на август 1944 г. в района на железопътната гара в Сливен са заловени и хвърлени в ареста на 11. Сливенски пехотен полк двама съветски военнопленници. Вестта за присъствието им действа отрезвяващо върху офицерството, което не ги изтезвава...” Войници от поделението им носят храна и вестници. „Единият се казваше Георгий, а другият Феодосий или Фьодор” – си спомня един от войниците.

„През лятото на 1944 г. в ръцете на новозагорската полиция попадат група съветски военнопленници, избягали от пътуващ за Германия влак. За тях се застъпват братята арменци Артин и Торос Паносян от Нова Загора. Полицейският началник <...> разрешава да се даде работа на военнопленниците, за да се изхранват с припечелените пари.” Двамата братя настаняват военнопленниците на работа по поддръжка на пътя на железопътен прелез Нова Загора – с. Стоил войвода. Селяните им носят редовно храна. Групата дочаква части от Съветската армия и се присъединява към тях.

Централният архив на Министерството на отбраната на Съветския съюз съобщава, че съставът на 195. новомосковска стрелкова дивизия е попълнен в Нова Загора със седем души: редниците Иван Корнеевич Шумский, Георги Петрович Матюхов, Варфоломей Феодович Бондаренко, Павел Михайлович Махарадзе, Теймур Мухтарович Верднев, Георги Павлович, Данилян и Агоп Оганесович Казарян. Това са имена на спасените съветски военнопленници.(42)

С риск за своя живот българите помагат на руски военнопленници по време на Втората световна война. Човеколюбието е основен мотив в действията на нашия народ.

V. БЪЛГАРИ И РУСНАЦИ В КРАЯ НА ХХ И НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК

След 9 септември 1944 г. е създаден Руски комитет към Отечествения фронт. Предприети са репресии срещу белоемигранти. В края на април 1946 г. в трудововъзпитателно общежитие (концлагер) „белогвардейците” са над 400 души.

Руската етническа група е на 3. място по численост (след турците и ромите) в страната. През 1992 г. 17 000 руснаци живеят в България. (43)

През 2008 г. в Сливенска област живеят 0, 2% руснаци.(44)

Според проведеното преброяване към 1 февруари 2011 г. в Сливенска област живеят 9 978 руснаци. (45)

На 15 април 1997 г. в Сливен са учредени Дружество за приятелство с народите на Русия и общността на независимите държави и Дом на дружбата. Председател на дружеството е Радостин Койчев, а от 2009 г. председател е Марин Кавръков – областен управител. Координатор на дома е Стоян Георгиев.

Г-н Георгиев е създал албум с важни мероприятия на дружеството.

През 2000 г. в Сливен е създадено руско дружество „Башин дом”. Първата председателка на дружеството е Любов Томова, а сега председател е Тамара Ивановна

Павлова. По покана на участниците в клуб „Аз и моя град” в Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов” на 29 ноември 2012 г. гостува част от певческата група и председателят на дружеството „Бащин дом”. На срещата присъстваха и ученици от гимназията, които изучават руски език.

Тамара Павловна припомни, че Сливен е първият град в България, установил дипломатически отношения с Русия. През 1830 г. е създадено Руско консулство. С благодарност говори за приноса на България за развиването на славянската азбука и спасяването на делото на Светите братя Кирил и Методий и добави следното: „България е първата страна, която получи славянската азбука и тя дойде в Русия именно от вашата страна България. Първите мисионери в Русия, носители на новите християнски ценности, са българските духовници”.

Руското дружество има за цел да обедини всички руснаци в Сливенския край, да работи за сплотяване на българския и руския народ. Госпожа Тамара Павлова съобщи, че в града живеят наследници на белоемигранти в 10 семейства. Рускините, покорени от любовта на българските мъже, са около 200. Едно семейство е работило на Атомната станция. В Сливен живеят около 250 руски семейства, а в Сливенска област - около 500 семейства. За всички руснаци България е втора родина. Всички те еднакво обичат България и Русия. Към дружеството функционират два художествени колектива, детски танцов състав и фолклорна група „Россиянка”, в която се пеят руски и български народни песни. Традиционни са честванията на Благовещение съвместно с Народното читалище „Дружба” – Сливен.

Българката Мария Стоянова организира Руско училище за изучаване на руски език.

Тамара Павловна покани всички присъстващи да се срещаме и да дружим. Тя подари на клуба книги, свързани с българската история.

На 15 януари 2013 г. областният управител на Сливен Марин Кавръков, председател на Българо-руското дружество в Сливен, покани учениците от сдружение „Мати Болгария: Аз и моя град” в Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов” на среща с дружеството. Г-н Кавръков разказа за изложбата на сливенската Художествената галерия „Димитър Добрович” в Москва, за Дните на България в Руската столица. Голям интерес предизвика разказът за изложените „Ерусалимии” и християнските икони от руската школа, съхранени в Художествената галерия „Димитър Добрович” и храма „Св. София” в Сливен.

На площад „17 януари” сливенци честват 135 години от освобождението на града от османско иго. Учениците от Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов” участват в честванията. Благодарствени слова произнасят кмета на града инж. Кольо Милев и НВП Сливенският митрополит Йоаникий.

VI. ПОСЛЕСЛОВ

Стотици години България и Русия градят близки братски отношения. България е с принос за развиването на славянската азбука и спасяването на делото на Светите братя Кирил и Методий. България е страна, от която Русия получава славянската азбука. Първото българско царство разпространява християнството и славянската писменост през 10. и 11. в. в Киевска Русия. През 10. - 18. век осем български духовници заемат ръководни постове в Руската православна църква като Киприян Българина, митрополит на Москва през 1379-1406 г., и Григорий Цамблак, епископ на Киев през 1413-1420 г.

В Москва се строи православен храм, който ще носи името на митрополит Киприян. Отношенията между двата народа се съхраняват през вековете. Те са основа на героизма на руските войници през Освободителната война и са живи и днес.

Написахме страници за хуманността и състраданието на българите в ново време. Намерихме множество документи за солидарността на българите с тъгите и неволите на руското население, за доброволната помощ на населението към страдащите руснаци.

VII. ПРИЛОЖЕНИЯ:

Приложение № 1

Р. Пенджикова. Личността и делото на Екзарх Стефан в българската историческа памет, С., 1920

В дигиталната библиотека по архивистика и документалистика е публикувано научното изследване „Личността и делото на екзарх Стефан в българската историческа памет” от Р. Пенджекова. Въз основа на документи и публикации е представен жизненият път на архиерея през XX век. Проследена е личната драма и духовното величие на екзарх Стефан. Роден е на 7 септември 1878 г. в с. Широка ръка, Смолянска област. Светското му име е Стоян Попгеоргиев Шоков. През 1922 – 1945 г. е Софийски митрополит, а през 1945 – 1948 г. е Български екзарх. Той е с огромен външнополитически принос за подпомагане на руските бежанци, малцинствата от страна на Българската православна църква от пораженията през войните. Той е спасител на българските евреи. Заради речите и дейността му е наречен „гласът на българската съвест”. Недолюбван и непрекъснато следен е от властите като републиканец и русофил през 1935 – 1939 г. Противник е на комунистическите порядки в Съветска Русия. По време на Втората световна война се противопоставя на ориентацията на България към Германия и Тройния съюз. Основната му дейност има за цел да бъде издигнат авторитетът на църквата и да се съдейства на управляващите за решаване на национални проблеми. Принуден за подаде оставка. На 18 септември 1948 г. Светият синод съобщава в „Църковен вестник” за оставката на екзарх Стефан. На 24 ноември с. г. принудително е изселен в с. Баня, Община Карлово, Област Пловдив. Умира на 14 май 1957 г.

През 1920 г. Българската православна църква подема инициативи за подпомагане на руските бежанци в България. На 19 януари 1920 г. е проведено събрание на софийската общественост и е учреден Руско-български културно-благотворителен комитет. На 4 април с. г. за председател е избран архимандрит Стефан. По негова инициатива, под влияние на европейската общественост, той обединява усилията на Комитета и други хуманитарни и благотворителни организации и създава Обединен комитет за събиране помощи на руските бежанци в България.

На 20 май 1921 г. по препоръка на председателя на Обединените нации генерал Томпсън българският епископ Стефан е назначен за комисар към Върховния комисариат на Обединените нации по въпросите на бежанците при Международното бюро на труда. През 1921 г. към Министерството на външните работи и изповеданията е създаден Българо-руски държавно-обществен орган. Председател и комисар по въпросите на руските бежанци е епископ Стефан. Проблемите на малцинствата и бежанците са разисквани на всесветските конференции в Стокхолм, Швеция, на 10 август 1925 г. и в Берн и Лозана, Швейцария, през август – октомври 1926 г., където произнася речи за страданията на християните в Русия, малцинствата и разоръжаването.

VIII. БЕЛЕЖКИ

1. Карахасан – Чанър, Ибрахим. Етническите малцинства в България, С. ИК ЛИК, С., 2005, с. 170 – 172, 178

Ибрахим Карахасан - Чънар е роден на 23.11.1955 г. в Никопол, Плевенска област. Завършва СУ „Св. Климент Охридски”, специалност хуманитарна география и история. Автор е на книгите „Ресимли чоджук китабъ” - учебник на майчин език и „Турция” - изследване на историята, културата и съвременната икономика на нашата съседка. Живее и работи в София. Автор е на „Етническите малцинства в България” и на тетралогията „Светът на Исляма: Т. 1. "Раждането на Исляма и арабската експанзия"; Т.2: Турският свят, Персия /Иран/, Индия, Черна Африка, Новото време и Балканите; Т.3: Османските потайности: Еничарите; Т.4: Османските потайности: Харемът.

2. Гл.ас. д-р Русалена Пенджекова е преподавател по в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” в Пловдив

3. Р. Пенджикова. Личността и делото на екзарх Стефан в българската историческа памет, С., 2010, интернет
4. Р. Пенджикова. Личността и делото на екзарх Стефан в българската историческа памет, С., 2010, интернет.
5. История на СССР, 1961
6. Списание „Исторически преглед” №5 от 1963 Панайотов, П. България и движението сред тях за завръщане в Съветска Русия
7. Кюсева, Ц. България и руската емиграция 20 – 50 години на ХХ век. <http://www.imir-bg.org/imir/books/Ruskata%20emigracia1.pdf>
8. Шкаренков, Л. Агонията на бялата емиграция, С., 1989, с. 41, 48 – 52, 98-1061 123-125, 131, 238, 239, 260-263
9. Бояджиев, А. Будна памет за Сливен, т. II, С., 2011, с. 217-220
10. Иван Цанев Калянджиев е от Лясковец. В Русия получава името Иван Степанич Иванов. Завършва Киевската семинария и Киевския университет „Св. Владимир” – Историко-филологически факултет. Учител е в Болград на българските деца; инспектор е на бесарабските училища; попечител (управител) е на българските села в Руска Бесарабия. Събира средства за въоръжение на Ботевата чета; записва доброволци за Сръбско-турската война и събира средства за въоръжаването им. Участва във формирането и въоръжаването на Българското опълчение. Иванов е член на Временното руско управление. Назначен е за чиновник за особени поръчки при княз Черказки, а след това е вицегубернатор на Пловдив. По време на пребиваването си в Сливен извършва огромна народополезна дейност. Държавен архив – Сливен. Освобождението и Временното руско управление в Сливенския край, С., 1978, с. 35 - 45.
11. Михаил Греков с псевдоним Стоян Чакъров е роден на 23 май 1847 г. в Бесарабия, Украйна. Син е на Генчо войвода. Участва в Първата българска легия, 1867 г., заедно е с Васил Левски. От учебната 1872/1873 г. е учител в Централното мъжко училище в Сливен. През есента на 1872 г. е председател на Сливенския революционен комитет. В началото на май 1873 г. е арестуван. Два месеца е в затвора, освободен е като руски поданик. След обявяването на Руско-турската война (1877-1878) е доброволец в корпуса на генерал Цимерман. Заема административни служби в Сливен, Пловдив и София, по-късно написва спомени „Как освободавахме България”. Сливенският градски съвет удостоява Михаил Греков със званието „Почетен гражданин на Сливен”. През 1885 и 1887 г. по политически причини емигрира. Завръща се в България през 1894 г. Михаил Греков умира на 22 март 1922 г. в мизерия и недоимък. Държавен архив – Сливен. Освобождението и Временното руско управление, С., 1978, с.37
12. Табаков, С. Опит за история на град Сливен, т. II, С., 2002, с. 507, 611.ОДА – Сливен. Освобождението и Временното руско управление, С., 1978, с.37
13. Дамянова, Р. и Елка Трайкова Сборник с научни изследвания в памет на Сабина Беляева, Институт за литература, БАН, Издателство на НБКМ, С., 1997
14. Държавен архив – Сливен, Ф. 44 К, Сливенска митрополия, оп. 1, а. е. 24, л. 59
15. Държавен архив – Сливен, Ф. 44 К, Сливенска митрополия, оп. 1, а. е. 28, л. 189
16. В. Сливенско дело, № 18, 07.03.2006
17. Държавен архив – Сливен, Ф. , Личен фонд „Иван Илиев Иванов”
18. Държавен архив – Сливен, ф. 44 К, Сливенска митрополия, оп. 1, а. е. 19, л. 1,73,74, 124, 159; а. е. 21, л. 101, 115, 149, 154– 156, 167, 184, 196, 243, 259, 268, 269; а. е. 22, л. 1, 10, 12, 31, 52, 57, 63, 93, 99-101, 123, 125, 126, 181, 198, 237, 239, 242, 253, 262, 265, 276, 277, 298; а. е. 25, л. 17, 25, 28, 29, 188, 267, 288, 293, 294, 305, 306; а. е. 26, л. 2, 14, 83, 94, 97; а. е. 27, л. 1, 5, 39, 66, 142, 154, 155, 179, 194, 195, 228, 250, 268
19. Държавен архив – Сливен, Ф. 44 К, Сливенска митрополия оп. 1, а. е. 22, л. 10
20. В. „Правда”, Сливен, № 12 от 13.04.1921
21. Георги Долапчиев е роден на 17 април 1865 г. в Сливен. Завършва централното класно училище. Учи в Одеската и Киевската семинария. Завършва Московския

университет, Юридически факултет. Народен представител е в V Велико народно събрание и в XIV Обикновено народно събрание. Избран е за кмет на Сливен през 1905 г. Доброволец е в Балканската война. Умира на 10 септември 1961 г.

22. В. „Правда” Сливен, № 20 от 05.05..1921

23. В. „Правда” Сливен, № 3 от 20.01..1922

24. Държавен архив – Сливен, Ф. 44 К, Сливенска митрополия, оп. 1, а. е. 23, л. 149, а. е. 24, л. 86 и а. е. 32, л. 461.

25. Държавен архив – Сливен, ф. 44 К, Сливенска митрополия, оп. 1, а. е. 27, л. 170

26. Сливенският митрополит Иларион - светското му име е Григорий К. Арабаджиев - е роден в Севлиево на 8 февруари.1870 г. През 1891г. завършва Търновското духовно училище и е учител 3 години в класното училище в Севлиево. През 1898 г. завършва Киевската духовна академия. До 1903 г. е учител в Казанлъшкото педагогическо училище. През 1904 г. Сливенския митрополит Геврасий го ръкополага в йеродяконски, а в 1905 г. - в йеромонашески сан. От 1904 г. до 1908 г. е протосингел на Сливенската митрополия. Ректор е на Цариградската духовна семинария (1908-1909г.) и отново протосингел на Сливенската митрополия. От 1916 г. е лектор в Сливенската мъжка гимназия. На 25 ноември 1917 г. е ръкоположен за Велички епископ и приема длъжността викарен епископ на Сливенската митрополия. През 1922 г. епархията го избира за Сливенски митрополит.

Почива в Сливен през 1939г., недочакал построяването ѝ.

Митрополит Иларион редактира и издава списанието "Мисионер" (по-късно "Православен мисионер"). Пише и печата много проповеди, книжки, статии. Юбилеен вестник. Сливенска митрополия, 2003

27. Държавен архив – Сливен, Ф. 44 К, Сливенска митрополия оп. 1, а. е. 71, л. 222

28. Държавен архив – Сливен, Ф. 44 К, Сливенска митрополия оп. 1, а. е. 85, л. 132

29. Държавен архив – Сливен, Ф. 44 К, Сливенска митрополия, оп. 1, а. е. 71, л. 219-220, 243

30. Божидар Бойчев, проф.

31. Бойчев, Б, проф. Моята учителка по руски. В: в. „Сливен”, бр. 13, 22.09.2010

32. Тарас Шевченко е роден на 9 март 1814 г. в семейство на крепостни селяни. Майка му умира, когато е на 10 години, а баща му - когато е на 12. Сирачето пасе стада овце и помага на местния свещеник и учител.

Откупва се от крепостна зависимост благодарение на Жуковски. Талантът му се проявява и става известен украински поет и художник. Литературното му наследство е в основата на украинската литература. Шевченко твори на украински и руски език. Известни са живописните му платна и графиките.

Почива на 10 март 1861 г.

33. Йосип Броз Тито е югославски комунистически деец, ръководил Социалистическа федеративна република Югославия от края на Втората световна война до своята смърт през 1980 г.

34. Руслан Райчев е роден на 5 май 1919 г. в Милано, Италия. Студент е в юридическия факултет на Софийския университет „Свети Климент Охридски”. Напуска българската Алма матер и заминава за Виена, Австрия. Там учи правни науки в университета, пиано и дирижиране в Музикалната академия. Корепетитор е в Софийската опера. Ръководи Държавния симфоничен оркестър във Варна. Диригент и главен диригент е в Държавния музикален театър „Стефан Македонски” в София. През 1947 г. става основател и главен диригент на Варненската опера. Ръководи Пловдивския държавен симфоничен оркестър. Основател е и е първи главен диригент на Пловдивската опера. През 1968 г. е директор и главен диригент на Софийската опера. Отказва се от директорството и става главен диригент на Софийската опера и Пловдивската филхармония. От 1974 до 1979 г. има музикална кариера в Германия. Поставя операта „Борис Годунов” от Модест Мусоргски в парижката Гранд опера. Реализира над 3000 спектакъла и концерта. Показва изкуството си от Канада до Япония и от Русия до Бразилия. Той е първият ни диригент, гастролирал в Миланската скала и

Виенската щатсопера. Артистичен сътрудник е на парижката Гранд опера, лондонския Ковънт гардън, московския Большой театър, филхармониите на Санкт Петербург, Стокхолм, Виена, Париж, Лондон и др. Умира на 9 януари 2006 г. в София.

35. Михаил Тодоров е роден през 1890 г. в Сливен. Учи музика в Женева, Швейцария и Дрезден, Германия. Завръща се в България и работи като учител по музика в Сливенската мъжка гимназия до 1956. Основава Музикално училище в родния град. Той е един от създателите на Сливенската самодейна опера, неин диригент и почетен председател. Участва активно в музикалния живот в Сливен като пианист солист и акомпанятор.

Автор е на детски оперети, някои от които се изпълняват от детските музикални китки в цяла България. Написва „Българска рапсодия” за камерен оркестър, пиеси за пиано, маршове за духов оркестър, музика към постановки на театъра в Сливен, хорови и солови песни. Много популярна е песента му „Изгнаник” („Тихо полъхва вечерник...”). Умира през 1976 г. в Сливен.

36. Разговор на Йорданка Раданчева, журналистка с Елизавета Савченко, потомка на Екатерина II. В. „Сливенско дело НВ”, № 74 и 75 от 22–27.09.1995 Йорданка Раданчева повече от 25 години е журналист, в. „Сливенско дело”. От 2001 до 2011 г. е кореспондент на в. „Дневник”.

37. Дечев, В. и Владимир Демирев. Другият град, С., 2003, с. 30, 35, 36, 69

38. В. „Правда”, Сливен, № 29 от 5.08.1921

39. Държавен архив – Сливен, Ф. 44 К, Сливенска митрополия, оп.1, а. е. 59, л. 423

40. Ф. 44 К, оп. 1, а. е. 69, л. 221

41. Държавен архив – Сливен, Пътища на дружбата, С., 1977, с. 52 - 57

42. Държавен архив – Сливен и др. Пътища на дружбата, С., 1977, с. 35, 36

43. Карахасан, И. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005, с. 177, 178

44. Областна администрация. Сливен. Празникът – моят и на другия край мен., Сливен, 2008

45. Национален статистически институт. Република Бъ

VIII. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И ДОКУМЕНТИ:

Бояджиев, А. Будна памет за Сливен, т. II, С., 2011

В. „Правда”, Сливен

В. „Сливенско дело”

В. „Сливенско дело НВ”

Дечев, В. и Владимир Демирев. Другият град, С., 2003

Държавен архив – Сливен. Освобождението и Временното руско управление в Сливенския край, С., 1978

История на СССР, 1961

Карахасан – Чанър, Ибрахим. Етническите малцинства в България, С. ИК ЛИК, 2005

Кьоцева, Ц. България и руската емиграция 20 – 50 години на XX век. <http://www.imir-bg.org/imir/books/Ruskata%20emigracia1.pdf>

Панайотов, П. България и движението сред тях за завръщане в Съветска Русия. В: Сп. „Исторически преглед” №5 от 1963

Пенджекова, Р. Личността и делото на екзарх Стефан в българската историческа памет, С., 2010, интернет.

Разговор на Йорданка Раданчева, журналистка с Елизавета Савченко, потомка на Екатерина II. В: в. „Сливенско дело НВ”

Табаков, С. Опит за история на град Сливен, т. II, С., 2002

Юбилеен вестник. Сливенска митрополия, 2003

Документи:

Държавен архив – Сливен:

Ф. 44 К, Сливенска митрополия

Ф. Личен фонд „Иван Илиев Иванов

IX. СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

БАН – Българска академия на науките

БЗНС – Български земеделски народен съюз

ИК – Издателска къща

ЛИК – Литература изкуство и култура

НВП – Негово високо преосвещенство

СССР – Съюз на съветските социалистически страни

СУ – Софийски университет

БЪЛГАРСКОТО И ТУРСКОТО НАСЕЛЕНИЕ – ЕДИНОДЕЙСТВИЕ В ИСТОРИЯТА И СЪВМЕСТНО ИЗГРАЖДАНЕ НА БЪДЕЩЕТО

Полина Горасова Господинова и Есер Хаккъ Веиз

I. УВОД

Вековни и многолики са взаимоотношенията между българи и турци. Белязани са с потисничество, хайдутство, четнически движения, въстания и съвместен, задружен и мирен живот.

Основна тема на реферата е с документи, публикации и разкази да обосновем толерантността на българското и турското население във вековете и в днешните дни.

Въз основа на историческия метод характеризираме генезиса на толерантност в миналото. Отбелязваме обусловеността на историческото минало, настоящето и бъдещето от човешината.

Ибрахим Карахасан – Чанър (1) в книгата си „Етническите малцинства в България” проследява значението на мирните договори от 1978 до 1925 г. за автономията на турското население в България. Той изтъква, че през годините управниците включват представители на турското население във властта. Националистическата политика срещу населението е с вътрешни и външни подбуди. Авторът прави следния извод: „Страната ни е незасегната от трагедията на съседните ни страни и народи.”

Сливенският историк Васил Дечев пише за турските махали в Сливен. (2) За съвместната занаятчийска работа на българи и турци в Османската империя и в България пише проф. Здравко Златанов (3). Приложени са и разкази на представители на рода Макасчиеви. (4) За загиналите и за участието на турци в Балканските и в Първата световна война са изследванията за 11. Сливенски пехотен полк(5) и монографии за историята на България, Балканските народи, за бойната слава, публикации в интернет и др.(6)

Основните извори са: спомените на участника в Априлското въстание Димитър Кукумявков, документи от Държавния архив в Сливен, от Регионалния инспекторат в града и др.

Рефератът е съставен от осем части. Осветлени са въпросите за заселването на турци в Сливенските махали. Приведени са данни от преброяванията през 1992 и 2011 г. Много място е отделено на съвместната стопанска дейност на българи и турци като създаването на първата на Балканския полуостров текстилна фабрика, оръжейния занаят и др. Подчертано е значението на идеите на Апостола на свободата и на априлските въстаници за отстояване на равноправие между народностите. Особено място е отделено на спасяването на Сливен от Шефкет паша и съдействието, което оказва турското население на априлските въстаници. След Освобождението до днес България е родина за известна част от турското население. Сливенската градска община само в годината на Свободата три пъти дава помощи на бедни и болни турци. В Сливен и в селищата на общината са основани турски училища, често подпомагани със средства от общините, в които на майчин език се обучават до 1960 г., когато са закрити. Турското население участва в Балканските войни и в Първата световна война. В сраженията на 11. Сливенски пехотен полк загиват турски бойци. Характеризирана е националистическата българска политика, която предизвиква изселвания на населението и нарушаване на основни човешки права, както и съпротивата на турското население на „възродителния процес”. Описани са действията на български интелектуалци и дисиденти в защита правата на турците в България. Изложението завършва с примери на отличени сливенски ученици и творци с турски произход в Сливен.

Рефератът завършва с изводите за вековното съжителство в труд, взаимопомощ и приятелство на българи и турци. Подчертана е идеята, че България е място на етнически мир.

Обръщаме се към политиците да не използват историята за политически кампании.

II. ЗАСЕЛВАНЕ В СЛИВЕН

Заселването на турци на територията на Сливен бележи началото на турското господство. През XVII век са оформени махалите Ескиджами и Ескинамазгях. В навечерието на Освобождението турските махали са 8 с около 1 140 имота.

Всички турски махали се намират в центъра на града. Населени са с мюсюлмани, като преобладават турците.

ЕСКИНАМАЗГЯХ. Името ѝ е свързано с най-старите турски гробища и молитвеното място при тях. Гробищата са се намирали в края на ул. „Раковски” срещу Ново село. Махалата обхваща 155 жилищни имота. В нея е била джамията Ямалюглу.

ЕСКИ ДЖАМИЯ. Името си получава от най-старата джамия в Сливен. Простира се на юг от ул. „Раковски”, на запад от Стария бряст и на изток до Новоселската река. Най-обширната турска махала, обхваща 320 жилищни имота. В нея са джамиите Ески, Хаджилар, Бюлбюл ходжа и Чорбаджилар, както и градският часовник Сахатя.

ХАДЖИ ЯХА. Обхваща югоизточната част на Сливен. Има 215 жилищни имота. В нея са джамиите Татар мезар и Камбуроолу.

АЙШЕ ХАТУН. Носи името на жена и е единствена в града. Обхваща 75 жилищни имота. Тук са джамиите Ески (Къзъ) и Аладжа.

ХАДЖИМАХМУДОВА (Хаджи Махмуд). Намира се в югозападната част на турските махали, а западния и край се влива в чаршията. Има 140 жилищни имота. В нея се намират старият затвор, джамиите Джин Ибиш и Табакхане, както и домът на Тахир ага и неговия внук Мехмед Халис бей.

ХАДЖИХАСАНОВА (Хаджи Хасан) Заема южната част на града, имотите са около 130. В нея се намират Кон баня, Хамам Гьолджук джамия.

ХАДЖИ МУСТАФА Намирала се в центъра на града, от двете страни на чаршията. Точните ѝ граници не са определени. Жилищните имоти са около 30. В нея се намират конакът, джамията Хаджи Мустафа и други джамии в чаршията.

ЙЕНИ (Новата) Заема най-западната част на чаршията. Образувана е най-късно, вероятно през XVIII в. Обхваща 90 жилищни имота. В нея са джамията Йени махле и домът на ходжата Хюсеин Мехмедов. Тук се намират джамиите: Тузпазар, Нурул кудус, Тахтълъ, Хаджи Реджеб, Хаджи Ибрахим и Табакхане. (2)Приложение № 1.

III. ДАННИ ЗА ТУРСКОТО НАСЕЛЕНИЕ ПО БРОЙ, ИЗПОВЕДАНИЕ И МАЙЧИН ЕЗИК

Националният статистически институт на Република България публикува данните от преброяването през 1992 и 2011 г.

През 2011 г. населението на България е 7 364 570 души. От тях 9.7% или 16 784 души се самоопределят като турци. При преброяването през 2011 г. на въпроса за вероизповедната принадлежност на българските граждани броят на лицата, които не са отговорили на въпроса за самоопределяне по вероизповедание общо за страната е 5 758 301. Този въпрос е определен като доброволен, а не задължителен, тъй като съгласно чл. 25 от Закона за статистиката, тази информация е конфиденциална. Мюсюлманското изповедание е посочено, както следва:

мюсюлманско сунитско - 546 004 човека - 9,5 %;

мюсюлманско шиитско - 27 407 човека - 0,5 %

мюсюлманско - 3 728 човека - 0,1 %.

По образование са регистрирани 4,7 % неграмотни турци и деца турци, които от 7 до 15 години не учат – 11,9 %.

По общини към 4 декември 1992 г. картината на етническата група на турците в Сливенския регион по е следната:

Котел - 7 568 (31,6%);

Нова Загора - 3 998 (8,1%);

Сливен - 5 942 (4,1%)

Твърдица - 1 911 (11,1%)

По вероизповедание се определят с мюсюлманско:

- сунитско – 17 334; 7,4%

- шиитско – 5 723; 2,4%

Национален статистически институт. Преброяване на населението и жилищния фонд към 04.12.1992 г. Социално-демографски характеристики на населението и жилищния фонд, регион Сливен, С., 1996, С. 19

През 2008 г. Областната администрация в Сливен издава книгата „Празникът – моят и на другия край мен”, в която е записано, че турците са 10,5 % от населението.

През 2011 г. броят на жителите в Област Сливен е 197 473. За турци са се самоопределили 16 784 или 9.7% от населението. Мюсюлманско вероизповедание посочват 8,2%. Майчин език при 96,6% от турците е турски, а при 3,2% от тях - български език.(3)

IV. МИРНИ И ДОБРОНАМЕРЕНИ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ БЪЛГАРИ И ТУРЦИ В ОСМАНСКАТА ИМПЕРИЯ

1. Съвместна стопанска дейност в Османската империя.

През 1834 г. Добри Желязков (8) създава първата текстилна фабрика в Османската империя. Тъче сукно и малки килими. Вестта за изтъканото сукно като европейското стига до султан Махмуд II. Добри Желязков е поканен да представи продукцията си в двореца. На 16 февруари 1836 г. султан Махмуд II подписва ферман, с който се узаконява първата българска фабрика в Сливен - на Добри Желязков. В текста на фермана са записани и привилегии: „Такива лица, находящи се в империята ми като него, са заслужили моето императорско благоволение; най-първо той ще бъде освободен от данък и други подобни тежести в държавата ми <...> щото от 1251 (1836 г.) да не искате от него никакъв данък и други подобни даждия, за която цел е обнародван настоящият ми ферман, съдържащ опрощаване на данъка му завинаги...” Във фабриката се произвеждат аби, шаяци и сукна.

В Цариград Добри Желязков сключва договор с турското правителство за три години. Турската държава се задължава да построи фабрика. Султанът отпуска 2 млн. гроша, а Добри Желязков участва с познания, опит, труд и 80 000 гроша. От Русия са внесени една част от необходимите машини, а други са изработени на място по образците, които Желязков вече притежава. Фабриката заработва още същата година, а на следващата султанът отпуска още 56 000 гроша за модернизирание на производството.(9)

Ангелина Макасчиева (10), потомка на занаятчии, които изработват ножове и оръжия, записва спомените на дядо си Георги (11) за съвместната работа и взаимоотношенията с турци през XIX век. „В Сливен тогава (около 1840 – 1846 г.) е имало 60 дюкяна, в които са се изработвали турски ятагани, необходими за войската. Изработвали са ги само турци. До идването на прадядо те са точили изхабените ножици на шивачите, на кожухарите. И ето, дейността на дядо Добри им отнема клиентите, намалява доходите им и предизвиква у тях негодувание и завист. Всичко това намира израз в едно колективно заявление, подадено до мютесарифа (окръжен управител). В него те настояват прадядо незабавно да напусне града и откъдето е дошъл, пак там да го изпратят, за да не вреди на целия еснаф (организация на занаятчии от един занаят).

По това време повечето от обикновените турци са се отнасяли към българите добронамерено, проявявали са човечност и в не малко случаи се е стигало до другарство. „Така дядо Добри - разказва А. Макасчиева - е бил предупреден за подадено заявление и че предстои мютесарифинът да го повика. („Най-вероятно това е направил хазяинът му турчин“, допускаше баща ми). Той обмислял какво да прави и успял да се подготви за срещата. Изработил едни канцеларски ножички за рязане на квитанции. И зачакал...

Когато го извикал, окръжният управител казал: „Момче, зарад тебе има колективно заявление, подадено от бучакчийския занаят, от ножарския отдел. Да вземеш отдето си дошъл, да си отидеш”. И той отговорил на окръжния управител и казал: „Ефенди, като кажиш сичко ша бъде изпълнено, но едно нещо ша кажа: Този град има много майстори, но има нужда и като от мене - един занаятчий, такъвзи, какъвто съм аз.” И извадил от пояса, от кошача си ножичките. „Тогаз – рекъл – аз ша си отивам, да ти подаря едни ножички, правени от мене”. И той ги поел човекът и почнал да ги разглежда. Върти ги насам, върти ги нататък в ръцете си и казал: “Ама ти ли ги прави?” Рекъл: „Аз ги правих”. Тогава, както стои на масата управителят да земи да си гуди (сложи) ръката на главата, подпрял са и позамислял са около 10 – 15 минути и казал: „Хади сега, да отидеш да си отвориш дюгения и отсега нататък няма кой да те мръдне от този град, от Сливен.”

Те, турците, са били такива. Уважавали са юначеството, майсторството и внимателно и дълго са обмисляли своите решения. Така преценяше баща ми решението на мютесарифина.”(12)

Спомените продължават: „Дядо Георги и Салимаа бързо се опознават и сближават. В скоро време турчинът започнал да изпраща дядо Георги в дома си. Заран му донасял зюмбюла (чанта затворена) на дюкяна, а вечер го отнасял обратно в къщи. Оказало се, че освен с тюфекчийството се занимавал и с лихварство, но вечер парите прибирал вкъщи, за сигурност. И ето – този човек напълно се доверявал на момчето българче.(13)

Асен Макасчиев (14) води записки за занаятчий турци, които дъщеря му Ангелина Макасчиева публикува. Ето част от разказите:

Налбатлари – ковачи

„Голям, ненадминат майстор оръжейник сред турците бил Хюсеин бен Мехмед Сърмабиюкоолу. Славата му се носела надалече, даже и в Цариград бил известен. Отличавал се с изключителна сръчност и прецизност в работата, с подчертан усет за съотношение на размерите и изявена дарба на художник при украсата.

Групата сливенски майстори е извикана в Цариград. С тях бил и Сърмабиюкоолу. Един от високопоставените хора на султана пожелал и на него да направи нещо за спомен и на него – една кутия. Съвсем наскоро той занесъл готовата кутия на сановника. Той я гледал, отварял я, затварял я и най-после казал ”В нашата империя имат право да те смятат за най-голям майстор, най-мурафетлия (мурафет – изкуство, майсторлък). Аферим. (браво, отлично)“. На кутията е гравирано цвете.

Този случай Сърмабиюкоолу сигурно е споделил с турците от сливенската група, в която е бил и Мехмед Рашидов Суфтов (Сохтоолу). Чрез него десетилетия по-късно, споделеното става достояние на моя баща.(15)

Трудолюбието и способностите на българите се признават по целия свят. Пишейки тези страници, си мислех за Джон Атанасов и баща му. Откривателят на компютъра е потомък на българин, който е избягал от разсипаното село Бояджик, Област Ямбол, от ордите на Шевкет след потушаването на Априлското въстание. Баща и син и в Америка показват на света възможностите на българския народ. В наше време твърде много са имена на българите по света с признати постижения.

Родът Макасчиеви отново показват българската толерантност, от една страна, със съвместната им работа с турското население и от друга, чрез записаните и публикувани спомени за способностите на турските майстори.

2. Идеите на Васил Левски и прокламацията на Априлското въстание за равноправие и толерантност към другите народности.

Проектоуставът на Българския революционен централен комитет, известен като Наредата на работниците за освобождението на българския народ, е съставен от Васил Левски преди септември 1871 г.

В целите на освобождението и бъдещето на свободната Българска държава са записани: „да се повдигне храм на истинната и правата свобода и турският чорбаджилък да даде място на съгласието, братството и съвършеното равенство между всичките народности: българи, турци, евреи и пр. щат бъдат равноправни във всяко отношение било във вяра, било в народност, било в гражданско отношение, било в каквото било - всички щат спадат под един общ закон, който по вишегласието от всичките народности ще се избере.”

В писмо от Васил Левски до чорбаджията Ганчо Милев в Карлово пише:

„В нашата България не ще бъде така, както е сега в Турско. В нея всички народи ще живеят под едни чисти и свети закони <...> и за турчина, и за евреина и пр., каквито и да са, за всички еднакво ще е... Така ще е в наша България. Ние не гоним турския народ, нито вярата му...”(16)

Възванието към българския народ при обявяване на Априлското въстание е съставено от избрана на Оборище комисия в състав: Георги Бенковски, Панайот Волов, Георги Икономов, Васил Петлешков и други революционери. Ето част от него: „Ти, който търсиш чест и правото на свобода, защити честта, правото и свободата на оня, който ще потърси закрила от теб! Бъди смел и храбър, бий се безстрашно срещу врага, но не отказвай великодушното си към падналите в плен.”(17)

3. Турски първенци спасители на д-р Иван Селимински и на Сливен. Съдействие на българските въстаници от Април 1876 г.

Тахир Ага става аянин (титла в Османската империя - първенец, влиятелен гражданин, управител на града и околностите му) на Сливенския санджак (окръг) през 1810 г. Той приема д-р Иван Селимински, наклеветен от чорбаджии и турци, за да го убие. Остава възхитен от знанията на Селимински по международните въпроси и по арабски език. С думите, че „такъв човек трябва и на българи, и на турци”, го освободил. (18)Тахир Ага е българин с произход на рода си от с. Жеравна, Сливенска област. Симеон Табаков пише за него, че е наследил от дядо си и от баща си „голямо доверие пред султана и доверие между християните”. Сливенският аянин „бил еднакво справедлив както към мюсюлманите, така и към християните”. (19)

Съхранени са документи, които разказват за оказана помощ от страна на мюсюлмани на сливенските бунтовници. Димитър Кукумявков (19) в спомените си пише: „Забележете, че този Ахмед ага като турчин проводи на кашлата си два чувала брашно за четата и каза на овчарите да им позволят да отбират агнетата, които харесат и без да яви на правителството”. А за управителя на Сливенския санджак отбелязва: „Благоразумний мютесариф (окръжен управител) Хайдар бей, ако и да чуваше такива слухове (за подготовка на въстание) или усещаше такива работи, той заглаждаше или не действаше със строгост, мъчеше се да отбягва всякога повод за стълкновение между българи и турци”.(20)

Авторът на спомените Димитър Стоянов Кукумявков е подпредседател на сливенския въстанически комитет, участник в подготовката на Априлското въстание, агитатор и организатор на балканските села. Затворник е в турските зандани. Българинът разказва тези епизоди. Регионалният исторически музей в Сливен съхранява спомените му. В годините на фалшификации на българската история от съседни държави ние, сливенци, разпространяваме историческата истина. Как, освен толерантен и честен, можем да наречем този подход

Априлското въстание на българите от 1876 г. за кратко време е потушено. На 26 (13) май 1876 г. в Сливен пристига Шевкет паша с един табор войска. (21). Има намерение да разсипе и плячкоса и българските махали в Сливен, защото „тук всички били комити” и селата в окръга.

Негово Високо Преосвещенство първият Сливенски митрополит Серафим, горещ родолюбец, закриля мирното население от изстъпленията на башибозуците.(22) След опожаряването на село Бояджик, Ямболска област, митрополит Серафим посещава лагера на Шевкет паша. Пада на колене и със сълзи на очи моли населението да бъде пощадено. Заедно

с Негово Високо Преосвещенство митрополит Серафим е сливенският окръжен управител Хайдар бей. Благодарение на неговото благоразумие и желание да помогне на сливенци и на молбите на сливенския митрополит градът Сливен и населението му са спасени.

На 29 май 1876 г. Сливенският митрополит Серафим изпраща писмо до българския екзарх Антим I за мирно съжителство между християни и мюсюлмани.(23)

V. БЪЛГАРИЯ - РОДИНА НА БЪЛГАРИ И ТУРЦИ

1. Сливенската община през периода на Временното руско управление и грижите за турското население.

В първата годината на свободата три пъти Сливенската община раздава помощи на бедни и възрастни турци. Решенията са записани в протоколните книги на общината.

На 8 май 1878 г. Сливенското градско управление дава 30 кг хляб на 27 турци, които не са избягали при освобождаването на града от руските войски.(24) Същия месец, на 23 май 1878 г., Сливенската община отново решава да даде помощи на стари и бедни турци. В решението е записано: „Понеже се намират в града ни от останалите турци и туркини 27 души стари и немощни, които никак не са бягали с другите турци от дохождането на русите в града градът ни, и като тези турци не са нито най-малко способни да могат да работят, за да спечелят насущния си хляб, светът като им е давал до сега хляб, РЕШИ:

Да им се дава им се пак занаяпред до неопределено време три оки хляб всякой ден.“(25)

На 8 август 1878 г. Сливенският губернатор и градският съвет дават на бедни и връщачи се турци 27 чувала царевично брашно, които тежат 2 167 кг и 4 чувала царевица, 311 кг. (26)

През периода 20 април – 22 декември 1878 г. Сливенската община дава под наем имотите на изселили се турци.(27)

На 7 юни 1878 г. Сливенската община урежда имуществен спор между собственик турчин и българин. Ибрям Градешли се жалва на 17 май, че хаджи Тодор е обсебил негов имот в местността Орешака (кв. „Република“) без неговото знание и позволение.

Градският съвет решава хаджи Тодор да върне на Ибрям Градешли лозето му в посочената местност, като му е забранено да взема парите, които е вложил за обработката на лозето.

Мотивът за решението е идеята, че никой няма право да усвоява чужди имоти.(28)

През 1878 г. не са затихнали сраженията на руските и турски войски. Панайот Хитов и четниците му освобождават български земи. Не са забравени бесилките в Сливен и ежедневните жертви, изгорелите училища и градска чаршия. Българското население помага на бедните и болни турци в града. Българският съд не престъпва законността и осъжда българин.

2. Задружна стопанска и политическа дейност.

През 40-те и 50-те години на 19. век работниците от Държавната сукнена фабрика в Сливен, построена от Добри Желязков, обявяват стачки. Българските и турските работници действат съвместно. Исканията на работниците за по-високи надници и нормален работен (16-18 часа) ден са изпратени в Цариград. Правителството отговаря с преследвания и арести. През май – юни 1840 г. работниците от Държавната сукнена фабрика – българи и турци - вдигат стачка с искане Добри Желязков да остане директор на фабриката.

В началото на 1844 г. работниците отново стачкуват с искане Добри Желязков да се завърне на работа във фабриката. Изпратена е делегация в Цариград. Чрез арести и побоища вълнението е потушено. Част от работниците са принудени да напуснат.

Цитираните събития отново показват единодействие между българското и турско население в рамките на Османската империя.

В спомените на Макасчиеви са запазени спомени за задружна дейност на занаятчии – българи и турци. Ето разказите им.

„Сохтоолу е имал дюкян до чаршията и останал последен от старите тюфекчии, работили дамаск. След смъртта на дядо Георги, с когото били добри другари от много години, той започнал ежедневно да ходи в дюкяна при татко.

Занимавал се години наред с изработката на дамаска. Той познавал тази технология и сега всичко подробно обяснявал на баща ми... Прехвърлил 60-те години, той не само нямало какво да прави, но вече и не можел. <...> У баща ми намерил човека, който много добре разбира казаното и проявява голям интерес към него. Това го е водило всеки ден в дюкяна, като да е отивал там на работа...”(29)

Асен Макасчиев записва имена на майстори – турци:

Хюсеин бен Мехмед Сърмабиюкоолу

Тюфекчи Юсменаа

(уста) Дадула тюфекчи

Мехмед Рашидов Суфтов (Сохтоолу)

Мъстък ходжа

Имамоолу (съсед)

Абит Сърмабиюкоолу

Бучакчийство – ножарство.”(30)

Племенникът Асен Макасчиев Младши продължава делото на рода. От февруари 1970 г. той започва работа в музея. През 2006 г. издава книгата: „Моето наследство или с аромата на отминалите дни”. Публикува спомени и продължава разказите за задружния труд: „Помня, че близо до нас живееше едно турче на име Неджет. Баща му беше заможен човек. То явно усещаше, че аз често гладувам и ме водеше понякога до фурната край днешната Розова градина. И там ми купуваше един хляб на черна борса. А там на черно цената бе двойна. Беше прекрасно момче. Изселиха се в Турция през 1942 г.

Кафеджиите бяха предимно турци. Приготвяха кафето от печена ръж, от леблебия и от по мъничко кафе, смляно на ситно. Когато веднаж завреше напитката, те я отнемаха от мангала (едно приспособление с три крачета, в което горяха дървени въглища) и след малко пак я поднасяха. И тъй до три пъти. И им ставаше кафето каймаклия. То и точно туй бе целта на тази процедура – да се образува <...> каймак.”

Подковаването на животни ставаше от майстори налбанти. Имаше между тях в Сливен една колоритна личност, носеща името бай Хасан Налбантина. Красив човек беше – едър и широкоплещест. Винаги с навити ръкави на ризата. Мустаците му бяха също като на Панайот Хитов – засукани, та пресукани...

През свободното си време бай Хасан Налбантина обичаше да посещава близката до работилницата му кръчма с поетичното име „Бялото агне.” <...> Той се изсели в Турция доста след четиридесет и четвърта. И има-няма година след това ми казаха, че се получило от него писмо: „Искам, пишел в него, да се върна в родния Сливен, да седна в родното „Бяло агне”, да си поръчам едно бяло винце и бял кахър да не зная... И още веднаж да погледам Сините камъни.”(31)

Задружният живот и трудовата дейност, родният Сливен и Сините камъни свързват завинаги изселниците в прародината им Турция с копнеж по България.

3. Образование на майчин език.

В писмо до Околийската училищна инспекция в Сливен се съобщава за основано през 1880 г. частно турско училище в града. През 1935 г. в училището има 4 преподаватели - двама мъже и две жени. Образувани са 4 паралелки от I – до IV отделения (класове), в които се обучават 73 момчета и 56 момичета. Средствата за училището постъпват от Сливенската мюсюлманска община, Сливенската община и дарения от турското население в града, около 5 000 – 6 000 лева. (32) В село Ябланово, Сливенска област, турското училище е създадено

около 1890 г. Учителите турци учат децата да четат и пишат на старотурски и латински език. Преподавателите са трима. Паралелките са три, като се обучават 150 момчета и 117 момичета. Средствата за училището се набавят от приходи от училищни имоти (около 150 дка) и от такси, събирани от турското население.(33)

В сведение за турските училища в Сливенския край е записано:

В с. Бяла паланка, създадено през 1927 г., през 1935 г. са образувани 2 паралелки с един преподавател и 57 момчета и 53 момичета.

В с. Градско училището действа от 1928 г. с една паралелка и един преподавател 35 момчета и 30 момичета.

В селата Новачево и Жълт бряг училищата започват обучение от 1929 г., с по две паралелки и с по един учител. В Новачево момчетата са 47, момичетата 48, а в Жълт бряг – 20 момчета и 32 момичета.(34)

В донесение от средишния директор в с. Бяла, Сливенска област, до Околийската училищна инспекция в Сливен се съобщава за създадено частно турско училище в с. Въглен, Сливенска област на 29 февруари 1944 г. (35)

В протоколи от заседания на Новозагорския градско-общински съвет са записани решения да се отпускат средства на турските училища в Нова Загора през февруари 1893, април 1894 г., октомври 1896 и януари 1897 г. (36)

Протоколите на Градско-общинския съвет в Сливен свидетелстват за отпуснати средства и осигурени безплатно дърва на турското училищно настоятелство и на турското училище през 1900, 1925, 1932 и 1933 г.(37)

След 9 септември 1944 г. са създадени 4 института за учители; а през 1952/1953 г. е разкрита специалността Турска филология в СУ „Климент Охридски”.(38)

Сведение за турските училища в Сливенска околия през 1951 г.(39)

Селище	Брой паралелки	Начални училища – брой ученици в				Брой Паралелки	Прогимназии - брой ученици в		
		I кл.	II кл.	III кл.	IV кл.		V кл.	VI кл.	VII кл.
Сливен	4	12	17	16	17	3	18	10	5
с. Боров дол	1	10	7	9	2	-	-	-	-
с.Бяла паланка	3	23	30	20	11	-	-	-	-
с.Въглен	1	10	12	4	10	-	-	-	-
с. Жълт бряг	6	6	3	3	3	1	-	-	-

През 1952 г. са открити нови турски училища, пансион и общежития. Провеждат се различни извънкласни дейности за сближаване на българските и турските ученици. Няма подготвени правоспособни учители по турски език.(40)

До 1955 г. учениците от турските училища провеждат занятия за множество религиозни и традиционни празници. През януари с. г. неучебните дни са намалени, като за сметка на това се отбелязват Рамазан байрам – 5 дни и Курбан байрам – 5 дни.(41)

Годишните изпити за IV – VII клас се полагат по български и по турски език

В учебния план за 1955/1956 година по турски и български език се изучава граматика, краснопис, литературно четене и художествена литература. Часовете са разпределени по следния начин:(42)

Предмети	Класове											Всичко
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	
Турски език	12	8	9	6	6	5	4	4	4	4	4	66
Български език	-	7	7	6	6	6	6	6	6	6	6	62

През 1957 г. в Сливенска околия има 3 народни начални и 2 основни турски училища.

В Турското начално училище в с. Бяла паланка самостоятелни класове са I и II; III и IV са слети. В първи клас се обучават 26 ученици, във втори – 21 и в трети и четвърти – 33 ученици. В района на училището са селата Градско с 10 деца, посещаващи училището, и Жълт бряг – 7 деца. Обучението е на две смени.

Не е известно кога е строена сградата. Годна е за обучение, но е недостатъчна. Обзаведена е библиотека. Спортните съоръжения са следните: игрище за народна топка, трап за скачане, лост, върлина, халки, успоредки. Волейболното игрище не е завършено.

В Турското начално училище в с. Вълген са слети I и III, II и IV клас. Обучението е на две смени.

Сградата е строена през 1922 г., паянтов строеж. Обособена е една учебна стая и канцелария.

В Турското начално училище в с. Градско четирите класа са слети I, II, III, IV клас. В първи клас се обучават 10 ученици, във втори – 5; в трети – 7 и четвърти – 5.

Сградата е строена през 1922 г., паянтова е.

Около 2/3 от населението са турци. Средният прираст е 15%.

Основното турско училище е с три слети класа: I и III; II и IV; VI и VII.

В първи клас посещават учебните занятия 13 ученици; във втори – 10; в трети – 9; в четвърти – 8; в пети – 19; в шести – 21 и в седми – 5 ученици. Обучението е на две смени.

Сградата е строена през 1925 г. с камъни, кирпичи и дърворед. Има обособена занималня. Спортните съоръжения са следните: волейболно, баскетболно игрище и игрище за народна топка, трап за скачане, лост, върлина, халки, успоредки.

Населението е предимно турско, има малко българи и каракачани.

Турското народно основно училище „Назъм Хикмет” в с. Новачево има един слят клас – IV и VII. Другите класове са самостоятелни. В началния курс се обучават 84 ученици, а в основния – 33. Обучението е на две смени като в първа смяна учат 62 ученици, а във втора – 55.

Училището разполага с две сгради. Първата е строена през 1925 г., втората е построена през 1955 г. Двете сгради са масивни, хигиенични и светли.

Прирастът за 10 години е 200 души, т. е. всяка година се раждат по 20 деца.

В двора на училището се намира джамията.

Всички сгради на училищата в различните села се отопляват с печки, и осветлението е с газ. Училищата не са водоснабдени.

Населението в селата се занимават със земеделие, предимно животновъдство и сечене на дърва. В с. Градско голяма чест от мъжете са миньори.(42)

Паспортът на Първо основно турско училище „Сабахатин Али” в Сливен е изготвен на 30 юни 1957 г. Поставена е снимка на сградата. Приложение № Училището съществува от 1879 г. като начално, а през 1945 г. е превърната в основно. Има един слят клас – I и IV. Броят на учениците по класове в началния курс е: I клас - 94 ученици; II клас - 67 ученици; III клас - 26 ученици; IV клас - 17 ученици, т.е. всичко 204 ученици. В основния курс броят на учениците по класове е: V клас - 13 ученици; VI клас - 14 ученици; VII клас - 12 ученици; и всичко 39 ученици. Обучението се води на две смени.

Дворът на училището е ограден с каменна зидария. Озеленени са 220 кв. м., цветната градина е 218,5 кв. м., а опитното поле - 193 кв. м. За провеждане на физическо възпитание са създадени игрище за народна топка, волейболно игрище и трап за скачане.

Сградата на училището е построена през 1879 г. Руските войски намират много средства в изоставената турска община. Използват ги за построяване на турско училище. Приложение № 4

Строежът е паянтов. Сградата не е достатъчна, тъй като разполага само с 4 класни стаи. Училището се разраства в основно с 9 паралелки. Помещенията се отопляват с печки. Зданието е електроснабдено. Водоснабдени са сградата и дворът.

През учебната 1954/1955 година са открити 410 турски школи за образование на активисти. В Сливенска околия са открити 2 школи. В учебния план е предвидено

обучението да се провежда в продължение на 2 години, с учебни занятия 3 вечери седмично по 2 часа. В таблицата са записани учебните предмети, часовете по години и общо.

Учебни дисциплини	Часове		Всичко
	I година	II година	
Турски език	23	23	46
Български език	23	23	46
Аритметика	23	23	46
География	27	--	27
Естествознание	-	19	19
Политическа просвета	42	50	92
Всичко	138	138	276

По български и турски език се изучават граматиките и художествена литература. В Сливенска околия са създадени две школи:

Селище	Брой курсисти	Ръководители	Образование
с. Новачево	17	Руджи Османов Рада Коларова	Основно Педагогическо
с. Бяла паланка	13	Али Сабриев Елена Спахиева	Основно Висше

Курсистите са само мъже, от тях 8 са завършили курсове за ограмотяване, 18 са с начално образование и 4 – с основно образование.

Проявяват жив интерес при изучаването на български език: „Ходим на събрания и на сесии, всички разбираме, но не смеем да се изкажем, понеже не знаем български език. Много е трудно да не се знае езика, който е най-нужен...”

В школите са включени: 9 депутати, 2 пълномощници, 2 секретари на Димитровския съюз на народната младеж, 1 партиен секретар, 1 председател на Отечественофронтowska организация. Останалите са работници от горското стопанство и мините. Общият брой на курсистите е 30. (44)

През 1955/1956 г. турските училища стават държавни, а през 1959/1960 г. се сливат с българските.

При децата-турци няма проблем с прибирането и задържането в училище. Общността има позитивно отношение към образованието на децата си. Изучаването на майчин език отстъпва пред желанието на родителите децата им да изучават английски и немски език. Основен проблем за тях е липсата на българска езикова среда. Трудно се работи с деца от семейства, в които се говори изключително на турски език.

В края на XX век е разкрита специалност Турска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски” и в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски”.(45)

През април 1992 г. в Шесто основно училище „Братя Миладинови” 70 ученици изучават 4 часа седмично турски език.(46)

През май 1992 г. за обучението на малцинствата по майчин език в Министерството на образованието и науката са назначени инспектори по турски, еврейски, арменски и ромски език. (47)

През 1999/2000 г. са сформирани групи в Област Сливен за изучаване на майчин език. Преобладават групи по майчин език турски.(48)

През 2002/2003 г. учителите, преподаващи турски език в Сливен, са шестима, с висше образование. (49)

Броят на изучаващите майчин турски език постоянно намалява, което се дължи по-малко на липса на интерес и повече на демографския срив и на икономическите миграции на родителите в чужбина.

По отношение на преодоляването на езиковата бариера и осигуряване на готовност за училище е важно въвеждането на подготвителните класове. Те имат отговорната задача да подготвят децата, постъпващи в първи клас, за нормален преход към учебновъзпитателния процес, да подпомогнат натрупването у тях на речников запас, да възпитават начални хигиенни навици, интерес и желание за учене. В тази връзка трябва да се подчертае и значението на подготвителните групи към детските градини. (50)

Публикуваме много свидетелства, които доказват равноправието на турското малцинство в България през вековете. От времето на Възраждането българите ценят образованието. С това чувство те осигуряват през големи периоди възможност за образование на майчин език и за турското население.

3. Във войните за национално освобождение заедно с българите загиват и турци.

В двете Балкански войни, 1912 – 1913 г., на фронтовете като противници се сражават България и Турция. В Държавния архив – Сливен, в личния фонд „Васил Димитров Попвасилев 1885 – 1972”, са съхранени две тетрадки със заглавие „Кървавият път на сливенци. Записки за войните 1912 – 1913 и 1915 – 1918 г. от В. Димитров като непосредствен участник от началото до края”. Изписани са с равен, ситен почерк.(51)

Обрисувана е трагедията от войната. Състрадание и човечност струят от думите: „Една човешка маса от здрави, силни и млади анадолици <...> попадна под огъня на <...> 16. ловчански полк. И тая маса е тъй хубаво облечена и екипирана с модерни пушки и патрони, три денонощия лежи сред поразията, лежи полузаровена в свлечената от дъждовната стихия кал, пръст и тиня.”

Васил Димитров характеризира бойните действия на 15 октомври 1912 г. Българската човечност стои над всички страдания и рани от вековните потисници. Ето какво е записано: „Надвечер намерихме изостанал ранен турчин. Прибрахме го в малката ни тортозна палатка за болни. Дадохме му хляб и сирене да подкрепим изтощението му. Разплака се от умиление и благодарност. Благославя ни...”(52) Четем изреченията и си мислим за българския хуманизъм, за способността за съчувствие към другите.

В българската армия участва турско население. Загиналите през Балканските войни, 1912 – 1913 турски войни от 11. Сливенски пехотен полк са трима, посочени са в таблицата. (53)

Собствено, бащино и фамилно име	Месторождение	Дата на смъртта	Лобно място
Исмаил Осм. Берб. Османов	Осман Пазар (Омуртаг)	17.11.1912	Султан тепе
Мехмед Мехмедов Хюсеинов	с. Каракюсе (Турция)	1913	Струма
Хасан Османов Халиев	с. Артакларе (с. Крушаре), Област Сливен	17.06.1913	Щип

В Първата световна война, 1914 – 1918 година, България и Турция са съюзници. Двете държави се включват във войната на страната на Тройния съюз - Турция на 29 октомври 1914 г. и България на 14 октомври 1915 г. Ръководителите на младотурския триумвират Енвер бей, Талаат паша и Джемал паша тласкат Турция към съюз с Германия, за да присъединят Кавказ и други територии, населени с тюрски народи.(54).

Турската кадрова армия е около 200 000 войници и 8 000 офицери. Преди започване на военните действия е извършена мобилизация и числеността на войските е 780 хиляди души.(55)

Част от българското общество и цар Фердинанд считат, че обединението на българските земи ще е възможно чрез военни действия на страната на Тройния съюз.(56)

През август 1914 г. Талаат паша е на посещение в София, за да привлече България във войната. Опитът е несполучлив. С посредничеството на Германия, на 3 септември 1915 г. България и Турция подписват споразумение. Османската държава се задължава да отстъпи територия от 2,5 хил. кв. км. по долното течение на р. Марица.(57)

България мобилизира 12 дивизии, близо 700 000 души. Заедно с опълчението и допълващите части воюват 877 392 души, близо 20 % от общия брой на петмилионното българско население. Главнокомандващ на българската армия е генералът от пехотата Никола Тодоров Жеков.(58)

На 17 август 1916 г. започва Каймакчаланската кървава епопея. Двадесет и две денонощия българи и турци воюват от 11. Сливенски пехотен полк отбиват смъртоносните атаки на съюзниците. Върхът Каймакчалан, висок 2 532 м. е оросен с тяхната кръв. В 47-дневните боеве военните части дават тежки човешки и материални жертви. Последните защитници на върха са всичко около 140 души, кожа и кости, неяли и неспали дни наред. Почти целият команден състав на 11. Сливенски пехотен полк е извън строя. Останалите в ротите бойци приличат на мъртъвци. Върхът Каймакчалан е Голготата на Сливенския полк. Седем седмици български и турски бойци са избивани и с разкъсаните си тела издигат образа на човешката саможертва пред олтара на родината.(59)

През Първата световна война 1915 – 1918 г. в 11. Сливенски пехотен полк загиват 39 турски бойци.(60)

Собствено, бащино и фамилно име	Месторождение	Дата на смъртта	Лобно място
Али Алиев Хасанов	С. Рупча, Община Руен, Област Бургас,	19.09.1916	Врхъ Борис
Али Сюлейманов Алиев	С. Рупча, Община Руен, Област Бургас,	19.09.1916	Врхъ Пиперка
Али Шериф Реджебов	С. Бяла паланка, Област Сливен	26.09.1916	Врхъ Каймакчалан
Ахмед Ахмедолу	С. Соколец, община Руен, Област Бургас.	04.09.1916	
Ахмед Хюсеинов Омбаш	Боляри	14.09.1916	Вр. Каймакчалан
Ахмед Реджебов Сютчев	Севлиево	08.11.1916	Димова поляна
Ахмед Ахмедов Трайчев	Лясковец	08.09.1916	Побуша
Ибит Османов Ейбиен	Козяк град (Обзор)	30.09.1916	Вр. Каймакчалан
Ибриам Салиев Фитов	Айтос	15.09.1916	Вр. Каймакчалан
Ибриам Мехмедов Чакъров	С. Соколец, Община Руен, Област Бургас.		Вр. Каймакчалан
Ибрихам Мехмедов Бекиров	С. Разсоха, Община Златарица, Област Велико Търново	22.02.1918	С. Биюк-таш
Идисян Ибриямов Ибриямов	С. Вълчин, Област Бургас	24.04.1918	Вр. Каймакчалан
Исмаил Мустафов Османов	С. Трънак, Община Руен, Област Бургас.	30.09.1916	Вр. Каймакчалан
Исмаил Х. Мехмелоолу	С. Листец, Община Руен, Област Бургас.	16.09.1916	Вр. Каймакчалан
Мехмедали Кад. Мустафов	С. Манолитч, община Сунгурларе, Област Бургас.	25.09.1917	Вр. Каймакчалан
Мехмед Алиев Мехмедов	С. Трънак, Община Руен,	30.09-1916	Вр. Каймакчалан

	Област Бургас		
Мехмед Яхоолу	С. Соколец, Община Руен, Област Бургас.	14.09.1916	Вр. Каймакчалан
Мехмед Алиев Каракадир	С. Соколец, Община Руен, Област Бургас.	04.10.1916	Вр. Каймакчалан
Мехмед Дила Юсеинов	Дюлгери	29.09.1916	Вр. Каймакчалан
Мидо Юмеров	С. Екзарх Антимово, Община Карнобат, Област Бургас.	18.09.1916	Вр. Каймакчалан
Мехмед Ахмедов Далата	С. Комарево, Община Провадия, Област Варна		Безследно изчезнал
Осман Сал. Делихюсеинов	Гаджилар	15.09.1916	Вр. Каймакчалан
Рами Алиев Селимов	С. Буковец, Община Бяла Слатина, Област Враца	18.09.1916	Вр. Пиперка
Смаил Салиев Хамзов	Косовец	21.02.1917	Вр. Ковил
Тахир Хасанов Хасанов	Поморие	13.09.1916	Вр. Каймакчалан
Тахир Хюсменов Хасанов	Извор, Община Сливница, Софийска област.		
Тахир Мехмедов Чакъров	Карнобат	10.07.1918	Касабова скала
Хакъ Салиев Сюлейманов	Х. Махле	17.11.1916	Рожден
Хасан Мудафов	Кара Велер	18.09.1916	Вр. Каймакчалан
Халил Мустафов Кураулов	Кара Велер	18.09.1916	Вр. Пиперка
Хамиде Мехмедов Османов	Боелар	01.10.1915	Камениста чука
Хакъ Хасанов Георгиев	Видин	15.09.1918	Кукуруз
Юмер Ахм. Тюрк Сюлем.	Айтос	20.08.1916	Вр. Каймакчалан
Юсеин Смаилов Смаилов	Айтос	15.09.1916	Вр. Каймакчалан
Юнус Мехмедов Хамзов	С. Трънак, Община Руен, Област Бургас.	21.04.1915	Вр. Каймакчалан
Юмер Алиев Алиев	С. Трънак, Община Руен, Област Бургас.	18.09.1916	Вр. Каймакчалан
Юсеин Мехмедов Яшаров	С. Ряховците, Община Севлиево, Област Габрово	29.05.1918	Кукуруз
Юсуф Мехмедов	Ветово, Област Русе	20.04.1917	Крушевац
Юсеин Юсеинов Дараджиов	Сливен	07.03.1917	Вр. Ковил

Загиналите и участвалите турци във войните за национално обединение свидетелстват за общата ни родина България.

VI. НАЦИОНАЛИСТИЧЕСКА ПОЛИТИКА КЪМ ТУРЦИТЕ

Не желаем да сравняваме съдбите на българите в Турция и на турците в България от Освобождението до наши дни. Съществуват множество примери по въпроса. Нашата задача е да покажем границите на българския национализъм.

1. Изселвания и закриване на турските училища.

През целия период не са отбелязани масови погроми над турското население. Ибрахим Карахасан дава примери на изселвания на турско население от България.

През 1929 – 1930 г. се изселват 23 500 души; 1936 – 1939 г. – 60 500; 1950 – 1951 г. - около 155 000; 1970 – 1973 г. – 35 000; 1977 – 1978 г. – 63 000; май – авг. 1989 г. – експулсирани около 350 000 души; 1990 – 1992 се изселват 125 000 души. Малък процент се завръщат в България. През периода от края на 20-те години до 9 септември 1944 г. се изселват общо 84 хиляди. От 1950 г. до началото на демократичните промени от България се изселват 603 хиляди турци.

Закриват се турските училища, забранява се майчиният език.

Налага се концепция за турците, че са „пета колона” на Турция на територията на България.

2. „Възродителния процес” – опит за асимилация на мюсюлманите.

„Възродителен процес“ е популярното название на системата от опити за асимилация на мюсюлманите в България (роми, турци и татари) от останалото българското население. Принудително се сменят турските имена с български, забранява се използване на майчиния език, насилствено се ограничават проявите на техните традиционни обичаи и ритуали и изповядването на тяхната религия.

Процесът представлява отнемане от страна на държавата на основни човешки права като правото на самоопределение и свободата на вероизповеданието.

През зимата на 1984 г., от 24 декември до 19 януари 1985 г. са масовите прояви на възродителния процес – насилствена смяна на имената, подмяна на топоними. Разрушават се мюсюлмански гробища. Забранено е да се говори на турски език.(61)

Причините:

- искане на автономия от турците;
- страх от повтаряне на „Кипърския вариант”;
- турска пропаганда;
- ислямски фундаментализъм;
- демографски – спад на раждаемостта при българите и двойно по-голяма при турците и ромите.(62)

В обръщението към българския народ, прочетено на 4 юни 1989 г. по радио „Свободна Европа” председателят на Демократичната лига за защита на правата на човека в България Мустафа Юмер казва:

„Драги съотечественици, сънародници и борци за демокрация и коренно обновление на българското общество, <...> недалновидната и насилническа асимилаторска политика на режима създаде в България крайно опасна и тежка обстановка. При тази ситуация трябва да се сплотят всички демократи в редиците на създадените неформални организации, които, координирайки своята дейност, да засилят борбата против античовешката политика на властта. Времето сега изисква борбата за демократизация да се слее с борбата за запазването и съживяването на малцинствата в страната. Формите на борбата трябва да бъдат само законни и мирни. Никакъв терор, никакво насилие, никакъв саботаж. Съществуващата Конституция в България и различните международни документи дават достатъчни права за защита на личността и общностите от хора с различни мирни средства <...> Терористичният режим в България веднъж за винаги трябва да разбере, че времето не работи за него. Варварските и средновековни методи ще дадат само обратен резултат. Единствен спасителен път за тях е да седнат на Кръглата маса за преговори с представителите на неформалните организации за извеждане на страната от дълбоката социално-политическа, икономическа и духовна криза.”(63)

Насилственото преименуване предизвиква съпротивата на турското население. На 25 и 26 декември 1984 г. има демонстрации в 6 села на Област Кърджали. При потушаването им има и убити. Протести има и в други селища на територията на Източните Родопи. На 17, 18 и 19 януари 1985 г. са бунтовете в с. Ябланово, Област Сливен. Михаил Иванов (11) посочва

общо около 13 000 - 15 000 протестиращи в десетина села. Загиват 8 души (включително едно бебе), стотици са бити и задържани, а 517 човека са изпратени в лагера в Белене.

На 30 август 1984 г. са първите терористични акции. Взривени са бомби в гара Пловдив и на летище Варна, като и на двете гари в този ден е планирано посещение на държавния глава Тодор Живков. Загиба една жена и 44 души са ранени. Държавна сигурност установява трима виновници, осъдени на смърт и разстреляни през 1988/89 г. Установено е официално, че и тримата са били агенти на Държавна сигурност. На 9 март 1985 г. на гара Буново от терористи е взривен вагонът за майки с деца на влака София - Бургас. Загиват 7 души - 3 деца и 4 жени, тежко ранени са 9 души (включително 2 деца). Едната загинала жена е от Сливен. На същия ден избухва бомба в хотел „Сливен”, ранени са младежи.

През 1985 – 1989 г. са създадени организациите Турско национално-освободително движение в България, Демократичната лига за защита на правата на човека в България и Дружество за подкрепа – Виена 89. Тези сдружения организират от 19 до 27 май 1989 г. главно в Североизточна България гладни стачки, походи, демонстрации, митинги на турското население в България за демокрация и човешки права. Михаил Иванов посочва, че от 19 до 27 май 1989 г. около 25 000 - 30 000 демонстранти излизат в цяла Североизточна България. Ахмед Доган посочва през 1994 г. пред разградския в. „Гледище”, че в събитията на протестиращите има 9 загинали. Отново стотици са бити и задържани.(64)

VII. БЪЛГАРИ И ТУРЦИ ЗАЕДНО В КРАЯ НА XX И НАЧАЛОТО НА XXI ВЕК

1. Български интелектуалци и дисиденти в защита на турското малцинство.

На 19 декември 1986 г. българските дисиденти изпращат апел до Общоевропейското съвещание за сигурност и сътрудничество във Виена. „Конференцията във Виена да не приключва своята работа, преди да бъдат осигурени най-елементарните човешки права за всички европейски народи като право на свободно движение и емиграция, право на обективна информация и право на свободна трудова дейност. Докато не дойде ден, когато всеки гражданин в Европа ще може свободно и без страх от преследване да изразява своите мисли, мнения и убеждения в писмена или устна форма, Хелзинкският процес няма да оправдае оказаното му доверие.”

На 16 януари 1988 г. 16 български дисиденти, повечето от тях политически затворници, създават Независимото дружество за защита правата на човека като антикомунистическа организация и в защита правата на всеки човек. Те протестират срещу потъпканите права и на мюсюлманите. В първите шест месеца от съществуването си Дружеството предоставя на Западноевропейските демократични страни случаи на нарушени човешки права, привличат нови членове от турците, изселени в Област Монтана по време на „възродителния процес”.

Илия Минев, учредител и първи председател на Независимото дружество говори за своите идеи. „Създаденото от нас Дружество за защита правата на човека цели да освободи българския гражданин - било то турчин, българин, циганин - от страха, който в продължение на 45 години терор от съответния режим в нашата страна създаде психоза в душата на човека, в неговия мозък и го накара да заприлича на сомнамбул. То се старае да отслаби, по възможност, задушавания го възел.”

През юни 1988 г. активисти на дружеството говорят по радио Свободна Европа в защита правата на мюсюлманите. Членовете му нарастват до 500 души. Много от тях са насилствено преименувани български турци, които създават по места организации на дружеството и през май 1989 г. провеждат първите гладни стачки, дали началото на масовите протести на етническите турци срещу насилствената асимилация.

Борбата на турците намира подкрепа и в Клуба за подкрепа на гласността и преустройството. Членове на Клуба инициират Обръщение, подписано от 120 интелектуалци, връчено на 18 юли в Народното събрание и прочетено по радио „Свободна Европа”, в което настояват за слагане на край на асимилационната политика на

управляващите към турското малцинство. По „Свободна Европа”, Дойче веле и ВВС се четат текстове от името на неформалните сдружения или отделни техни членове в защита на турското малцинство.(65)

В документалната книга „Възродителния процес” на Михаил Иванов пише: „От определящо значение за мирното демократично развитие след началото на промените, както и за излизането от етническата криза, е обстоятелството, че борбата на българските турци и помаци за техните права, особено през нейния втори етап, е част от общата борба за свобода, човешки права и демокрация, че техните неформални сдружения са част от демократичната опозиция срещу тоталитарния комунистически режим.”

Държавният съвет на България на 29 декември 1989 г. приема решение за възстановяване имената на мюсюлманите. Със закони за амнистия и с президентски укази са освободени политическите затворници турци.

На 11 януари 2012 г. Народното събрание приема декларация, внесена от Синята коалиция, с която се осъжда опитът за насилствена асимилация на българските мюсюлмани.(66)

Известен е изводът, че България е държава на мира на Балканите. Принос за тази идея има българската демократична опозиция по време на Възродителния процес.

3. Сливенски ученици и творци с награди.

Мела Мустафова, ученичка в Текстилният техникум „Добри Желязков” (Професионална гимназия по текстил и облекло „Добри Желязков”), Сливен, е двукратна световна шампионка по акробатика (скокове) през 1980 г. в Познан, Полша, и през 1982 г. в Лондон, Великобритания.

На 10 май 2004 г. Регионалната библиотека „Сава Доброплодни” в Сливен учредява националната награда „Константин Константинов” за принос в детското издаване. Присъдена е награда и на сливения скулптор Сейфетин Шекеров. (67)

Сейфетин е роден на 29 август 1971 г. в Сливен. Завършва Националното художествено училище „Димитър Добрович” в родния град и скулптура в Националната художествена академия в София. Прави самостоятелни изложби в Австрия, България, Унгария, Словакия, Турция. Създава художествена галерия „Хермес”. Автор е на монументални пластики в Ловеч, София, Сливен, Девин и други градове в страната. Негови творби има в частни галерии в Германия, Англия, Франция, Южна Корея, САЩ, Турция и Япония.

На 25 май 2005 г. кметът на Сливен награждава за първо място на републиканското първенство по акробатика при юношите Салим Исмаилов, Хюсеин Ешреф и Мехмед Фикретов Мехмедов, спечелили I и II място на републиканското първенство по борба при мъжете в кат. 69 кг.

През 2005 г. ученици от дванадесети клас на Професионалната гимназия по електроника и електротехника „Мария Склодовска - Кюри” в Сливен, участници в клуб „Памет за живот” с ръководител Валентина Димитрова, и представители на различните етноси - българи, турци, арменци, цигани, каракачани, потърсиха общото и специфичното в сватбените обичаи на своята култура. (68)

През учебната 2006/2007 г. Зюхре Хюсеинова Мустафова, ученичка от XII клас от Професионалната гимназия по хотелиерство и туризъм „Неделчо Неделчев” в Сливен, е отличена с I и II място в Международно състезание по барманство.

На 27 ноември 2009 г. Муса Вели Молла, ученик от Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов” – Сливен печели литературен конкурс за есе на тема „Насилието?! Може би и аз съм част от него”, обявен от Комисията за борба с противообществени прояви на малолетните и непълнолетните в Сливен. (69)

През 2010/2011 учебна година Назми Ибряимов е на трето място в международно състезание по борба. Алиосман Салиев е на второ място на Световно първенство по акробатика.

На 24 май 2011 г. кметът на Сливен награждава Алиосман Ридванов Салиев, от Спортното училище „Димитър Рохов“ в Сливен с годишна стипендия „Хаджи Мина Пашов“.

През юли 2011 г. Назми Ибриямов е класиран на III място в Международно състезание по борба и Алиосман Салиев е с II място на Световно първенство по акробатика.

4. Български депутат – избран от турското население.

На 11 февруари 2013 г. учениците от клуб „Мати Болгария: Аз и моят град“ в Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов“ – Сливен се срещнаха с народния представител Янко Янков

„Темата за толерантността към етническите групи в България ще занимава и вашите поколения. Толерантността – това е въпрос, свързан с фундаменталното развитие на нашето Отечество и света“ – с тези изрази започна разказа си Янко Янков.

Той говори за приетата през 1995 г. от ЮНЕСКО Декларация за принципите на толерантността, включващи уважение, приемане и правилно разбиране на богатото многообразие на култури в нашия свят; формите на изразяване и начините на проявяване на човешката индивидуалност; хармонията в многообразието; тенденцията за постигане на мир и съдействие и за замяна на културата на войната с култура на мира.

Народният представител счита, че огромната част от българските граждани разбират и подкрепят тези принципи. Толерантността ни прави повече човеци. Българските партии трябва да са защитници на етническия мир.

Янко Янков счита, че турският етнос е по-толерантен от българите. „Ние говорим за интеграция на този етнос, за една равнопоставеност на етносите в политически план. Т.е. всеки един примерно турчин да може да бъде водач на листата на която и да е българска партия. Това може ли да стане факт на този етап? Да си отговорим на въпроса с „да“ е доста наивно. Но факт е, че турците гласуват за българин – водач на листата и го избират – примерно в Сливенския регион. Това е един много сериозен знак, върху който ние трябва да се замислим. Моята лична кауза в политиката изобщо е да работим за обединяването, за една абсолютна принципна равнопоставеност. Хората да не се окачествяват по това какви са по етническа принадлежност, каква им е религията или каквито и да е други физически качества.

Хората трябва да се приемат по личните им качества, по това, какво могат да направят, как работят за държавата си, за обществото, как си възпитават децата, как се държат в семействата си.”

Тези мисли записахме ние по време на срещата.

Г-н Янков ни разказа за организирания Първи международен детски фолклорен фестивал от 21 до 24 май 1997 г. по време на неговия кметския мандат в Сливен. Участват 12 страни. От 2007 г. фестивалът е колективен член на Международния танцов съвет (CID) към ЮНЕСКО. На 21 юни 2008 г. Българската национална телевизия излъчва първата част на документален филм „Приятелство без граници – международен детски фолклорен танцов фестивал Сливен 2008”. Фестивалът е едно от най-мощните културни събития в Община Сливен и региона. Той няма конкурсен характер – участниците са деца от 8 до 14 г. възраст, които представят танците и традициите на своите народи.

Ние, учениците от гимназията, запознахме народния представител с връзките на нашето училище с Езикова гимназия в гр. Текирдаг, Турция. В протоколните книги на педагогическия съвет и в летописната книга открихме свидетелствата.

През април 2000 г. в Текирдаг, Турция, е подписан договор между Природо-математическа гимназия „Добри Чинтулов“ и Езикова гимназия в турския град за взаимно сътрудничество. На 22 март 2001 г. 40-членна делегация, водена от директора на Езикова гимназия в град Текирдаг, Турция, посещава Сливен. Турските гости участват в честванията на 165-годишнина от създаването на Сливенското централно класно училище. Издаден е Чинтулов вестник, брой трети, посветен на юбилея на училището и на 30 години от

създаването на Математическата гимназия. През август, 2001 г. ученици и учители от Природо-математическата гимназия „Добри Чинтулов”, Сливен, под ръководството на директора Бисерка Василева десет дни гостуват на Езиковата гимназия в гр. Текирдаг, Турция. Посещават Истанбул и Троя. През септември, 2001 г. учители, родители от училищното настоятелство и ученици от гимназия „Добри Чинтулов” гостуват на Езиковата гимназия в Текирдаг, Турция. Посещават и столицата Истанбул. На 20 май 2002 г. учениците от гимназия „Добри Чинтулов” посрещат ученици от Езиковата гимназия в гр. Текирдаг, Турция. До 25 с. м. се провеждат приятелски баскетболни срещи и други мероприятия.

Многостранни са връзките на гимназията с международни учебни институции.

Взаимно пожелахме човешките отношения между различните хора да нямат алтернатива.

VIII. ПОСЛЕСЛОВ

Сто тридесет и пет години – свободна българска държава, в която с изключение на кратък период от време българи и турци са равноправни, така както ни завещаха Апостолът на свободата и Априлските въстаници.

X. БЕЛЕЖКИ

1. Ибрахим Карахасан – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005, с. 11, 15-63

Ибрахим Карахасан - Чънар е роден на 23.11.1955 г. в Никопол, Плевенска област. Завършва СУ „Св. Климент Охридски”, специалност хуманитарна география и история. Автор е на книгите „Ресимли чоджук китабъ” - учебник на майчин език и „Турция” - изследване на историята, културата и съвременната икономика на нашата съседка. Живее и работи в София. Автор е на тетралогията Светът на Исляма: Османските потайности: Харемът – Хеликон, Турция, Етническите малцинства в България.

2. Дечев, В. Махалите в Сливен. В: Известия на музеите от Югоизточна България, т. VIII, 1985, с. 107, 119 – 114. Авторът е историк, дълги години работи в Историческия музей в Сливен.

3. Златанов, З. 150 години Сливенска текстилна промишленост, С., 1984

4. Макасчиева, А. Занаятчийския род Макасчиеви, ИК „Жажда”, С., 2012, и Макасчиев, А. (младши): „Моето наследство или с аромата на отминалите дни”. Спомени, ИК „Жажда”, С., 2006

5. Лесицов, Г. и др. История на 11. Сливенски полк, С., 1934

6. Димитров, С. История на балканските народи 1879-1918, С. 1975; Камбуров, Г. Военнополитически отношения между България и Германия през Първата световна война. Българо-германски отношения и връзки, Изследвания и материали, с. 1972 т.1; Станев, Н. История на България, 1870-1941, второ издание, Велико Търново, 1992; Българска бойна слава, Съст. Ат. Пейчев и др. С., 1998

7. [http://bg.wikipedia.org/wiki/Област Сливен](http://bg.wikipedia.org/wiki/Област_Сливен)

8. Добри Желязков Фабрикаджията е роден в Сливен през 1800 г. Основател и член е на образуваното от д-р Иван Селимински „Тайно братство”. След края на Руско-турската война през 1830 г., заедно с хиляди други българи, страхувайки се от репресии, напуска родния си град и емигрира в Русия. Завръща се в България и в къщата на съпругата си създава малка фабрика. През 1853 г. Високата порта решава, че е нецелесъобразно неправоверен да ръководи фабриката, която основно снабдява войската със сукно и вземайки под внимание клеветите от местни турци и български чорбаджии, изгонва Добри Желязков. Фабрикаджията не успява да се съвземе от удара. Умира в нищета.

9. Златанов, З. 150 години Сливенска текстилна промишленост, С., 1984, с. 12, 13

10. Ангелина Макасчиева е родена в Сливен. Средното си образование получава в родния град. Завършва специалността Физика в Софийския университет. Учителка е в Гимназия „Георги Кирков” (закрита). До пенсионирането си работи като физик в Електроламповия завод „Елпром” – Сливен.

11. Георги Макасчиев е награден със златен медал от Първото българско изложение в Пловдив през 1892 г. за изработена от него пушка.

12. Макасчиева, А. Занаятчийския род Макасчиеви, ИК „Жажда”, С., 2012, С., с. 11

13. Макасчиева, А. Занаятчийския род Макасчиеви, ИК „Жажда”, С., 2012, С. 21

14. Асен Макасчиев е син на Георги Макасчиев, наследява неговата сръчност. Доброволен сътрудник е в Сливенския музей е от 1961 г.. Реставрира старо оръжие, почиства шишанета, откроява краските на дамаска, диктува история на оръжейничеството в Сливен. Създава изящни предмети: ловджийски рог, турелска костура, ножове, арбалет, отверка... Последно сътворява бастун, въпреки 90-годишната си възраст. Предава знанията и опита си на своя племенник. През май 1971 г. Асен Макасчиев е удостоен от Президиума на Народното събрание със званието „Заслужил деятел на народното изкуство – майстор на стари занаяти”. На 5 май 1977 г. на Асен Георгиев Макасчиев е връчена Наградата за литература и изкуство „Добри Чинтулов”. Паричната стойност на наградата си дарява за стипендия на студент от Художествената академия. Удостоен е с приза „Почетен гражданин на Сливен” и е награден с почетния знак на Сливен.

15. Макасчиева, А. Занаятчийския род Макасчиеви, ИК „Жажда”, С., 2012, С., с. 18

16. Унджиев, И. и др. Апостолът. Страници от писмата на Васил Левски. С., 1971, с. 9, 10

17. Косев, К и др. История на Априлското въстание 1876. С., 1976, с. 363

18. Димитър Стоянов Кукумявков е роден в с. Градец, Сливенска област. Почива през 1902 г. в Сливен. Златар. Деец е от националноосвободителното движение: участник в църковно-националните борби въз Варненско (1870 —1872 г.); член е на революционния комитет в с. Градец; подпредседател на сливенския комитет; участник в подготовката на Априлското въстание; агитатор и организатор на балканските села. Арестуван. Лежал е в затворите в Сливен, Пловдив, Одрин и Цариград. Освободен след общата амнистия. След Освобождението практикува занаята си.

19. Кукумявков, Д. С. Спомени от Сливенското въстание в 1876. Уредил и изд. Ч. 1. Сливен, печ. на в. „Българско знаме”, 1885, 160 с

20. Табаков, С. Опит за история на град Сливен, т. II, С. Изд. „Захари Стоянов”, 2002, с. 103

21. Шевкет Тургут е роден през 1857 година в Цариград, Османската империя. Участва в погромите над българското население след въстанието. Предава с. Бояджик, Ямболска област на „огън и сеч”. Жителите му са изклани. Разсипва с. Баш тепе (Пет могили), Сливенска област. В началото на 1910 година потушава албанското въстание в Косово. Умира на 23 март 1924 година в Цариград.

22. Митрополит Серафим е роден през 1819 г. в Пирдоп. Светското му име е Златан Груев. Завършва свещеническо училище в Свищов. Ръкоположен е за свещеник в Пирдоп, а по-късно е в Пловдив. Включва се енергично в борбата с гърцизма. През 1869 г. приема монашески сан под името Серафим, не след дълго е въведен в архимандритски сан. През 1873 г. е избран за Сливенски митрополит. В писма до екзарх Антим I дава сведения за четата на Стоил войвода. Родолюбива дейност развива по време на Руско-турската освободителна война, 1877 – 1878 г. Подпомага руското военно разузнаване, организирано от Панайот Хитов, със сведения за турските военни сили в Сливен.

23. Държавен архив – Сливен, Ф. 44 К, Сливенска митрополия, оп. 3, а. е. 1, л. 34

24. Държавен архив – Сливен, Ф. 46 К, Сливенска община 1878 – 1944 г., оп. 1, а. е. 1, л.

8

25. Държавен архив – Сливен, Ф. 46, К, Сливенска община 1878 – 1944 г., оп.1 , а. е. 1, л. 18

26. Държавен архив – Сливен, Ф. 46, К, Сливенска община 1878 – 1944 г., оп.1 , а. е. 1, л. 34
27. Държавен архив – Сливен, Ф. 46, К, Сливенска община, оп.1 , а. е. 1, л. 1, 7, 10, 13, 17, 22-48, 53, 55
28. Държавен архив – Сливен, ф. 46, К, Сливенска община, оп.1 , а. е. 1, л. 23
29. Макасчиева, А. Занаятчийския род Макасчиеви, ИК „Жажда”, С., 2012, С., с. 94, 96
30. Макасчиева, А. Занаятчийския род Макасчиеви, ИК „Жажда”, С., 2012, С., с. 99
31. Макасчиев, А. „Моето наследство или с аромата на отминалите дни”. Спомени, ИК „Жажда”, С., 2006, с. 15, 18, 19
32. Държавен архив – Сливен, Ф. 277 К, Околийска училищна инспекция – Сливен, оп. 1, а. е. 7, л. 8
33. Държавен архив – Сливен, Ф. 277 К, Околийска училищна инспекция – Сливен, оп. 1, а. е. 7, л. 7
34. Държавен архив – Сливен, Ф. 277 К, Околийска училищна инспекция – Сливен, оп. 1, а. е. 7, л. 9, 10
35. Държавен архив – Сливен, Ф. 277 К, Околийска училищна инспекция – Сливен оп. 1, а. е. 19, л. 33
36. Държавен архив – Сливен, ф. 42 К, Община Нова Загора 1878 – 1944 г. -, оп. 1, а. е. 2, л. 55; а. е. 3, л. 35; а. е. 4, л. 52, а. е. 5, л. 12
37. Държавен архив – Сливен, ф. 46 К, Сливенска община 1878 – 1944 г., оп. 1, а. е. 32, л. 53, 56; а. е. 49, л. 10; оп. 2, а. е. 2, л. 85, 89; оп. 3, а. е. 3, л. 47, 48
38. Карахасан, И. – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005, с. 37
39. Държавен архив – Сливен, Ф. 321, Околийски народен съвет – Сливен, оп. 1, а. е. 395, л. 15
40. Държавен архив – Сливен, Ф. 321, Околийски народен съвет – Сливен, оп. 1, а. е. 395, л. 25
41. Държавен архив – Сливен, Ф. 321, Околийски народен съвет – Сливен, оп. 1, а. е. 395, л. 55
42. Държавен архив – Сливен, Ф. 321, Околийски народен съвет – Сливен, оп. 3, а. е. 164, л. 36
43. Държавен архив – Сливен, Ф. 321, Околийски народен съвет – Сливен, оп. 1, а. е. 494
44. Държавен архив – Сливен, Ф. 321, Околийски народен съвет – Сливен, оп. 3, а. е. 153, л. 5, 11, 35, 49, 51
45. Карахасан, И. – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005.
46. В. „Сливенско дело” НВ, № 26, 03.04.1992
47. В. „Сливенско дело” НВ, № 38, 19.05.1992
48. Държавен архив – Сливен, Ф. 1162, Регионален инспекторат по образование – Сливен, оп. 2, а. е. 6, л. 18
49. Анализ за дейността на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за 2002/2003 учебна година.
50. Доклад-анализ от Светла Драганова, началник на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за 2006/2007 г.
51. Васил Попвасилев е роден на 5 май 1885 г. в с. Градец, Сливенска област. През учебната 1899/1900 г. е ученик в трети клас на Варненската гимназия. Приет е и в Самоковската духовна семинария, преместена през 1902 г. в София. Завършва с отличие семинарията . В столицата участва в студентските демонстрации срещу Фердинанд. Отнета му е стипендията за следване в Киевската консерватория. На 1 септември 1904 г. е учител в Добруджа заедно с Йордан Йовков.
- Васил Димитров двадесет и една години ръководи Детската музикална китка и редици хорове и оркестри: два учителски към основните и класни училища, въздържателен хор към

дружество „Свежест“; хор към Женското благотворително дружество „Майчина длъжност“, занаятчийски, работнически и църковен. През 1919 г. е създаден Смесения младежки хор към работническото читалище „Христо Ботев“, чийто репертоар е разнообразен – от работническите маршове и „Марсилезата“ до представянето на второ действие из операта „Турандот“ на Пучини. През 1938 г. е делегат на конгреса на църковните диригенти и негов председател. От 1946 до 1950 г. е преподавател в Сливенското музикално училище. През 1959 г. основава Детската музикална школа. През 1969 г. на 84-годишна дейност, по поръчение на проф. Петко Стайнов, директор на Института по музика при БАН започва работа по монографията „История на музикалното минало в град Сливен от 1850 г. до наши дни.“ За три години многотомния труд е завършен и одобрен.

На 3 октомври 1938 г. е връчена грамота на Васил Димитров, подписана от цар Борис III за награждаване с кавалерски кръст на Народния орден за гражданска заслуга като диригент на певческото дружество „Добри Чинтулов“. На 13 октомври 1940 г. е удостоен със званието „Почетен член на дружеството на църковните хорови диригенти в България“.

За своята дългогодишна дейност е удостоен с ордени „Кирил и Методий“, златен, I и II степен. Почетен гражданин е на Сливен, почетен член на Народния хор „Добри Чинтулов“ и Сливенската филхармония.

Васил Димитров умира на 20 февруари 1972 г. Ф. 923, Личен фонд, „Васил Димитров Попвасилев, оп. 2, а. е. 1, л. 19-21

52. Държавен архив – Сливен, Ф. 923, Личен фонд, „Васил Димитров Попвасилев“ оп.1, а.е. 2, л. 26-28

53. Лесицов, Г. и др. История на 11 Сливенски пехотен полк, С., 1934, с. 8-24

54. Енвер бей е роден през 1822 г. Той е турски военен и държавен деец. Един от водачите е на организацията „Иттихад ве тераки“ (Комитет „Единение и напредък“), която организира и провежда Младотурската революция, 1908 г. Обявява се против опитите на султан Абдул Хамид II да си възвърне абсолютната власт чрез контрапреврат, 1909 г. Участва в Итало-турската война, 1911 г. През Втората балканска война, 1913 г. ръководи действията на турската армия по реокупацията на Източна Тракия. Военен министър е през 1914 г. Полага усилия за реорганизация на турската армия през Първата световна война 1914-1918 г. Убит е през 1922 г. при Валджуан, Туркестан от болшевишки войски. Тошкин, А. и др. Трето българско царство. Историческа енциклопедия. С., 2003, с.144

Турският политически и държавен деец Мехмед Талаат паша е роден през 1874 г. Един от лидерите е на комитета „Единение и напредък“. Взема дейно участие в подготовката и извършването на Младотурската революция, 1908 г. Заема редица държавни постове. Велик везир е от февруари 1917 до 1918 г. Почива през 1921 г. Тошкин, А. и др. Трето българско царство. Историческа енциклопедия. С., 2003, с.356, 357

Ахмед Джемал паша е роден през 1872 г. Един от ръководителите е на младотурския комитет. От началото на 1913 г. е военен губернатор на столицата. Той е един от инициаторите за навлизане на турски войски в Източна Тракия по време на Втората балканска война, 1913 г. От 1914 до 1918 г. е военноморски министър, а до 1917 г. е и главнокомандуващ турските войски в Сирия и Палестина. След поражението на Турция в Първата световна война емигрира в Германия. През 1920 г. е военен съветник в Афганистан. Убит е от арменски групировки през 1922 г. Тошкин, А. и др. Трето българско царство. Историческа енциклопедия. С., 2003, с. 123

55. Димитров, С. и др. История на балканските народи 1879-1918, С. 1975, с.414

56. Станев, Н. История на България, 1870-1941, второ издание, Велико Търново, 1992, с.313

57. Камбуров, Г. Военнополитически отношения между България и Германия през Първата световна война. Българо-германски отношения и връзки, Изследвания и материали, с. 1972 т.1 с.247

58. Българска бойна слава, Съст. Ат. Пейчев и др. С., 1999, с.375

59. Лесицов и др. История на 11 Сливенски пехотен полк, С., 1934, с. 102.

60. Лесицов, Г. и др. История на 11 Сливенски пехотен полк, С., 1934, с. 25- 56
61. Карахасан – Чънар, Ибрахим. Етническите малцинства в България, ИК ЛИК, С., 2005, с. 213.
62. Карахасан – Чънар, Ибрахим. Етническите малцинства в България, ИК ЛИК, С., 2005, с. 217
63. Иванов, М. Документална книга за Възродителния процес
64. http://bg.wikipedia.org/wiki/Възродителен_процес
65. http://www.omda.bg/public/biblioteka/mihail_ivanov/etnicheski_otnoshenia.htm
66. http://bg.wikipedia.org/wiki/Възродителен_процес
67. Башева, Ц. и Иван Иванов. Сливенската гимназия и Сливен. Календар, 2010,
68. Башева, Ц. и Иван Иванов. Сливенската гимназия и Сливен. Календар, 2010,
69. Башева, Ц. и Иван Иванов. Сливенската гимназия и Сливен. Календар, 2010, с. 164
70. Янко Янков е кмет на Сливен през периода 2 ноември 1995 – 2 ноември 1999 г. Депутат от Движението за права и свободи в 40-то и 41-то Народно събрание. Депутатът от Сливен Янко Янков е избран три пъти за член на Централното оперативно бюро на Движението за права и свободи. През двата мандата на Централното оперативно бюро отговаря за местната политика и националната сигурност.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА И ДОКУМЕНТИ

1. Башева, Ц. и Иван Иванов. Сливенската гимназия и Сливен. Календар, 2010
2. bg.wikipedia.org/wiki/Област_Сливен
3. bg.wikipedia.org/wiki/Възродителен_процес
4. www.omda.bg/public/biblioteka/mihail_ivanov/etnicheski_otnoshenia.htm
5. Българска бойна слава, Съст. Ат. Пейчев и др. С., 1998
6. В. „Сливенско дело” НВ, 1992
7. Дечев, В. Махалите в Сливен. В: Известия на музеите от Югоизточна България, т. VIII, 1985
8. Димитров, С. История на балканските народи 1879-1918, С. 1975
9. Доклад-анализ от Светла Драганова, началник на Регионалния инспекторат по образование в Сливен за 2006/2007 г.
10. Държавен архив – Сливен, ф. 42 К, Община Нова Загора 1878 – 1944 г
11. Държавен архив – Сливен, Ф. 44 К, Сливенска митрополия
12. Държавен архив – Сливен, Ф. 46 К, Сливенска община 1878 – 1944 г.
13. Държавен архив – Сливен, Ф. 277 К, Околийска училищна инспекция – Сливен
14. Държавен архив – Сливен, Ф. 321, Околийски народен съвет – Сливен
15. Държавен архив – Сливен, Ф. 923, Личен фонд, „Васил Димитров Попвасилев”
16. Държавен архив – Сливен, Ф. 1162, Регионален инспекторат по образование – Сливен
17. Златанов, З. 150 години Сливенска текстилна промишленост, С., 1984
18. Ибрахим Карахасан – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005
19. Иванов, М. Документална книга за Възродителния процес
20. Камбуров, Г. Военнополитически отношения между България и Германия през Първата световна война. Българо-германски отношения и връзки, Изследвания и материали, с. 1972 т.1
21. Карахасан, И. – Чънар. Етническите малцинства в България, С., ИК ЛИК, С., 2005
22. Косев, К и др. История на Априлското въстание 1876. С., 1976
23. Кукумявков, Д. С. Спомени от Сливенското въстание в 1876. Уредил и изд. Ч. 1. Сливен, печ. на в. „Българско знаме”, 1885
24. Лесицов, Г. и др. История на 11. Сливенски полк, С., 1934
25. Макасчиева, А. Занаятчийския род Макасчиеви, ИК „Жажда”, С., 2012

26. Макасчиев, А. (младши): „Моето наследство или с аромата на отминалите дни”. Спомени, ИК „Жажда”, С., 2006
27. Станев, Н. История на България, 1870-1941, второ издание, Велико Търново, 1992
28. Табаков, С. Опит за история на град Сливен, т. II, С. Изд. „Захари Стоянов”, 2002
29. Тошкин, А. и др. Трето българско царство. Историческа енциклопедия. С., 2003
30. Унджиев, И. и др. Апостолът. Страници от писмата на Васил Левски. С., 1971